পৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতন

পৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতনপৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতন পৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতন

গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

পৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতন পৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতন পৰ্বত উপৰ ভমৰা জে সূতন

গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

𑒣𑒩𑓂𑒫𑒞 𑒅𑒣𑒩 𑒦𑒧𑒩𑒰 𑒖𑒹 𑒮𑒴𑒞𑒪

𑒑𑒖𑒹𑒢𑓂𑒠𑓂𑒩 𑒚𑒰𑒏𑒳𑒩

𑒫𑒱𑒠𑒹𑒯- 𑒣𑓂𑒩𑒟𑒧 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒣𑒰𑒏𑓂𑒭𑒱𑒏 𑒃-𑒣𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏𑒰 (𑒫𑒱𑒠𑒹𑒯 www.videha.co.in) 𑒣𑒹𑒙𑒰𑒩𑒮𑒿

ISSN 2229-547X VIDEHA *𑒮𑒧𑓂𑒣𑒰𑒠𑒏:* 𑒑𑒖𑒹𑒢𑓂𑒠𑓂𑒩 𑒚𑒰𑒏𑒳𑒩।

𑒫𑒱𑒠𑒹𑒯 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒮𑒰𑒯𑒱𑒞𑓂𑒨 𑒂𑒢𑓂𑒠𑒼𑒪𑒢: 𑒧𑒰𑒢𑒳𑒭𑒲𑒧𑒱𑒯 𑒮𑓀𑒮𑓂𑒏𑒵𑒞𑒰𑒧𑓂

কৰৱ ডিজাইন (ফ্ৰণ্ট আ বৈক): ওম গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

অনুক্রম

(লঘু, দীর্ঘ আ বীহনি কথা)

ডোমা, ৱুঁধন খা...

খাত্মেহন্যা

গঁধর্ব নেষ্টৰরঁম

দীর্ঘ কথা খণ্ড

মধ্রঁনী মোড্যূন

শঙ্কশাস্ত্ৰম্

মহিসরাঁৰ ব্ৰাঁহ্মণক গাম

ৰীহনি কথা খণ্ড

২৯ টা ৰীহনি কথা

Annexure

(Maithili Short-Stories by Gajendra Thakur translated into English by the author himself)

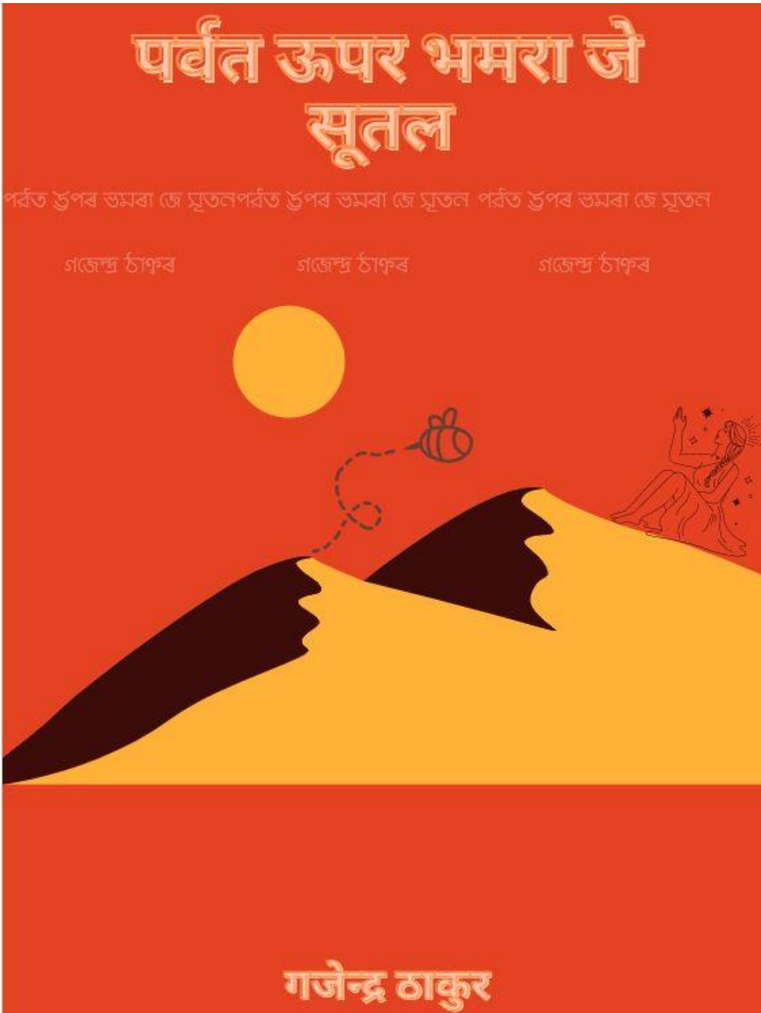
Annexure One: The Proven Mahavir (Siddha Mahavir)

Annexure Two: The Robber (Tashkar)

Annexure Three: The Science of Words (ShabdaShastram)

Annexure Four: The Cattle Grazer Brahmin Village (Mahisbar Brahmanak Gaam)

পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতন

पर्वत ऊपर भमरा जे
सूतल
পৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতলপৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল পৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল
গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ
गजेन्द्र ठाकुर
পৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল পৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল পৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল
গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ ৱিদেহ, মৈথিলী ই-পত্ৰিকা *http://videha.co.in/* *ISSN 2229-547X* VIDEHA (since 2004) কেৰ সম্পাদক ছথি আ আগ-কান্হি দিল্লীমে ৰহৈ ছথি।

Do not judge each day by the harvest you reap but by the seeds that you plant- Robert Louis Stevenson

....

Videha: Maithili Literature Movement

𑒣𑒰𑒚𑒏𑒏 𑒪𑒹𑒪 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒱𑒩𑓂𑒠𑒹𑒬 𑒥𑒰 𑒮𑒳𑒗𑒰𑒫

𑒌 𑒣𑒼𑒟𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒜𑓃𑒥𑒰 𑒪𑒹𑒪 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒱𑒩𑓂𑒠𑒹𑒬 𑒥𑒰 𑒮𑒳𑒗𑒰𑒫 𑒠𑒹𑒪 𑒖𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒃𑒮𑒿 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏𑒹𑒿 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒣𑒜𑓃𑒻𑒧𑒹 𑒂 𑒋𑒏𑒩 𑒏𑒟𑒰 𑒮𑒦𑒏 𑒫𑒱𑒫𑒹𑒔𑒢𑒰𑒧𑒹 𑒮𑒳𑒫𑒱𑒡𑒰 𑒯𑒋𑒞, 𑒂 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒌 𑒮𑓀𑒑𑓂𑒩𑒯𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒴𑒩𑓂𑒝 𑒩𑒴𑒣𑒹𑒿 𑒥𑒴𑒗𑒱 𑒣𑒰𑒋𑒥 𑒂 𑒂𑒢𑒢𑓂𑒠 𑒪𑓄 𑒮𑒏𑒥।

𑒌 𑒣𑒼𑒟𑒲𑒏 𑒔𑒰𑒩𑒱𑒙𑒰 𑒏𑒟𑒰𑒏 𑒁𑓀𑒑𑓂𑒩𑒹𑒖𑒲 𑒁𑒢𑒳𑒫𑒰𑒠 𑒯𑒧 𑒮𑓂𑒫𑒨𑓀 𑒏𑒹𑒢𑒹 𑒕𑒲 𑒖𑒹 𑒁𑒢𑓂𑒞𑒩𑓂𑒩𑒰𑒭𑓂𑒙𑓂𑒩𑒱𑒨 𑒤𑒱𑒪𑓂𑒧 𑒧𑒯𑒼𑒞𑓂𑒮𑒫𑒧𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒠𑒩𑓂𑒬𑒱𑒞 𑒯𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒮𑓀𑒑 𑒫𑒱𑒦𑒱𑒢𑓂𑒢 𑒣𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏𑒰𑒧𑒹 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞/ 𑒄-𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞 𑒦𑒹𑒪 𑒁𑒕𑒱।

𑒯𑒧𑒩 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒩𑒔𑒢𑒰 𑒢𑒹𑒣𑒰𑒪𑒏 𑒑𑒼𑒩𑒐𑒰𑒣𑒞𑓂𑒩, 𑒂𑒿𑒑𑒢, 𑒗𑒳𑒂 𑒡𑓂𑒫𑒖𑒰, 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰 𑒛𑒙 𑒏𑒧 𑒂 𑒂𑒢 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒣𑒞𑓂𑒩-𑒣𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏𑒰/ 𑒮𑓂𑒞𑒧𑓂𑒦𑒧𑒹 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞 𑒁𑒕𑒱। 𑒫𑒱𑒠𑒹𑒯, 𑒧𑒻𑒟𑒱𑒪𑒲 𑒄-𑒣𑒞𑓂𑒩𑒱𑒏𑒰 http://videha.co.in/ ISSN 2229-547X VIDEHA (since 2004) 𑒧𑒹 𑒧𑒼𑒙𑒰𑒧𑒼𑒙𑒲 𑒯𑒧𑒩 𑒮𑒦𑒙𑒰

মূল আ অংগ্রেজী অনূদিত রচনা এ-প্রকাশিত অছি।
ঐ পোথীক কিছু কথা হমর সন্ ২০২৩ সঁ পূর্বমে প্রকাশিত/ এ-প্রকাশিত কথাক পৰিবর্ধিত রূপ অছি, ঐ পোথীক কথা সভকেঁ ওএ কথা সভক প্রামাণিক সংস্করণ ঘোষিত কএল জা রহল অছি (জঁ কিযো ঐ কথা সভক কোনো সংগ্রহমে সংকলন বা উল্লেখ বা অনুবাদ করই চাহি রহল হোথি, তিনকো লেল এ নাগূ অছি) । কিছু পূর্ব প্রকাশিত/ এ-প্রকাশিত কথামে পৰিবর্দ্ধনক সংগ নামমে সেহো পৰিবর্তন কএল গেল অছি।

লঘু কথা খণ্ড

সিন্ধু মহাবীর- এ কথা কর্বিলপুরমে যোগানন্দ ঝা কের সংযোজকত্বমে ভেল 'সগর রাতি দীপ জরয' মে পঢ়ল গেল আ অংতিকামে সেহো ছপল। একর অংগ্রেজী অনুবাদ www.museindia.com (Issue 63 September-October 2015 under Highlight- Indian Short Stories in Translation) পর এ-প্রকাশিত ভেল (Annexure 1) আ সে অন্তর্রাষ্ট্রীয ফিল্ম মহোত্সরমে প্রদর্শিত ভেল। এ একটা বিধবা দীদী অনমনাক কথা অছি, আ ভক্তি আ বৈজ্ঞানিক দুনূ দৃষ্টিকোণসঁ দূ পক্ষক লোক একটা ঘটনাক বর্ণন করৈত ছথি। কথামে পৰিবর্দ্ধনক সংগে নামমে সেহো পৰিবর্তন অছি।

নরী মুস্লী- এতই সামাজিক ব্যবস্থা সংগ কোবোনা সেহো মিজ্ঞর ভই গেল ছৈ।

নএ দিল্লী- নএ দিল্লীমে পলাযন আ অর্থনীতি ছৈ আ ছৈ একটা মৃত্যু। আ আগাঁ প্রতীক্ষা...

তস্কর- পূর্বোত্তর মৈথিলক প্রেমকথা বিশেষাংকমে এ ছপল ছল,

তকৰে ওা পৰিরর্দ্ধিত ৰূপ অছি। ওা পঞ্জী-প্রৱন্ধমে রর্ণিত সত্য ঘটনাক আধাৰপৰ ৰচিত কথা অছি। ৰাজা নেন নিন্দাছেন কান্যাঁক ওা অপহৰণ ছেন ৱাঁ কোনো প্রেম প্রসঁগ... কে অছি তস্কৰ? একৰ অঁগ্রেজী অনুরাদ (Annexure 2) অন্তৰ্ৰাধ্রষ্ট্ৰিয ফিল্ম মহোত্সেরমে প্রদর্শিত ভেন । কথামে নেখকীয স্বতংত্রতা নেন গেন অছি।

সংঘর্ষ- ওাহো রিধরাক কথা অছি, জকৰা অপন রেঁটাক হত্যা ৱাঁ আত্মহত্যাক ৱাঁদ অনুকম্পাক নোকৰী ভেটৈ ছৈ। ন্যায-ব্যরস্থাক চক্রচানি সেহো ঐ মে আযন অছি।

নেটৱৰ্ৱাকমে আযন চিট্ঠী - ড্রগ, আতংকরাদ আ প্রোটৈগোনিস্ট্ক হাৰি ৱাঁ জীত ৱাঁ কিছু নৈ...

ডোমা, ৱুঁধন আ...- একৰ আৰম্ভিক ৰূপ কএক রেঁৰ পৰিরর্তিত ভেন, আৰ্ ওা ৱীহনিসঁ নঘুকথা ৱঁনি গেন অছি। জাতিপৰ সৰকাৰী নীতিক সার্থক হস্তক্ষেপ। দনিত রিমর্শক ৰাজনীতিক পাছাঁক গতিহাস। মুদা কথা জাৰী অছি...

আত্মহত্যা- আত্মহত্যাক মনোরিজ্ঞান। পূর্র প্রকাশিত ঐ কথামে পৰিরর্দ্ধনক সঁগ নামমে সেহো পৰিরর্তন কএন গেন অছি।

গংধর্র নেটৱৰ্ম- অংকুৰমে পূর্র প্রকাশিত ওা কথা গল্পগুচ্ছমে ২০০৯ মে সংকনিত ভেন, ঐ কথাক নামমে পৰিরর্তন ভেন আ কথা সেহো পৰিরর্দ্ধিত ভেন।

দীর্ঘ কথা খণ্ড

মধুৱঁনী মোড্যূনে- একৰ আৰম্ভিক ৰূপ নঘুকথা ৰূপমে অংতিকামে প্রকাশিত অছি, মুদা আৰ্ ওা দীর্ঘকথামে পৰিরর্তিত ভ**ই** গেন অছি, কথাক নামমে সেহো পৰিরর্তন ছৈ।

শব্দশাস্ত্ৰম্- মিথিলাক নব্য-ন্যাযক জনক গংগেশ উপাধ্যায, জিনকৰ জন্ম পিতাক মৃত্যুক ৯ ৰৰ্খ ৰাঁদ ভেল আ সভ শিক্ষা প্ৰাপ্ত কেলাক ৰাঁদ ও চর্মকাৰিণীসঁ বিবাহ কেলনি, মুদা হুনকৰ গতিহাস লিকা দেল গেল মুদা ও জীবিত ৰহল ৰৈনৈক ৰূঁক মানে দূষণ পঞ্জীমে। ৰমানাথ ঝা দিনেশচন্দ্ৰ ভট্টাচার্যকেঁ স্পষ্ঠ ৰতেলন্হি জে হুনকৰ পৰিবাৰ মিথিলাসঁ সমাপ্ত ভ**ই** গেল আ হুনকৰ পিতাক ৰা পুৰুখাক নাম জনৰাক সেহো হুনকা কোনো আৱশ্যকতা নৈ ছৈ (দেখূ হিস্ট্ৰী আফ নব্য ন্যায গন মিথিলা)। দূষণ পঞ্জীসঁ নিকলল এ প্ৰেম কথা ’জখন তখন’ ক প্ৰেম কথা বিশেষাংকমে প্ৰকাশিত ভেল। একৰ অংগ্ৰেজী অনুৰাদ সাহিত্য অকাদেমীক পত্ৰিকা গণ্ডিযন লিটৰেচৰ [Indian Literature Vol. 58, No. 2 (280) (March/April 2014), pp. 78-93] মে প্ৰকাশিত ভেল (Annexure 3) আ অন্তৰ্ৰাষ্ট্ৰিয ফিল্ম মহোত্সৱমে প্ৰদর্শিত ভেল। ঐ কথামে লেল সভটা গীত চর্মকাৰ টোলসঁ উমেশ মণ্ডল জী দ্বাৰা ডিজিটল ৰেকার্ডিংগ দ্বাৰা প্ৰাপ্ত ভেল অছি জে উপলব্ধ অছি http://videha.co.in/video.htm পৰ, আ তেঁ এ কথা সমৰ্পিত অছি উমেশ মণ্ডল জী কেঁ। সংকলিত গীত মে মাত্ৰ এক ঠাম ’ৰাঁঝিন’ কেঁ ৰাঁধিন ক**ই** দেল গেল অছি, স্ত্ৰী বিমর্শকেঁ দেখৈত (কথামে, ৰেকার্ডিংগমে নৈ)। কথামে লেখকীয স্বতংত্ৰতা লেল গেল অছি।

মহিসৰাঁৰ ব্ৰাহ্মণক গাম- মনুক্খক নৈ, একটা গামক কথা। একৰ অংগ্ৰেজী অনুৰাদ (Annexure 4) সেহো ভেল অছি, মুদা অনুৰাদ প্ৰোৰঁল পাঠক ৰৰ্গক পাঠ-প্ৰৱেশ সুগমতাকেঁ ধ্যানমে ৰাখি ক**ই** কএল গেল অছি।

𑒥𑒲𑒯𑒢𑒱 𑒏𑒟𑒰 𑒐𑒝𑓂𑒛

𑓓𑓑 𑒙𑒰 𑒥𑒲𑒯𑒢𑒱 𑒏𑒟𑒰

𑒩𑒱𑒏𑓂𑒬𑒰𑒏 𑒮𑒫𑒰𑒩𑒲 𑒂 𑒢𑒴𑒙𑒱𑒏 𑒛𑒩, 𑒢𑒏𑒪𑒲 𑒢𑒼𑒙, 𑒣𑒰𑒢𑒱𑒥𑒪𑒰 𑒩𑒼𑒛, 𑒖𑒲 𑒮𑒩, 𑒠𑒴 𑒙𑒰 𑒏𑒻𑒠𑒲, 𑒁𑒣𑒢-𑒁𑒣𑒢 𑒦𑒰𑒑𑓂𑒨, 𑒣𑓂𑒩𑒫𑒔𑒢, 𑒑𑒕𑒪 𑒑𑒣, 𑒦𑒴𑒩𑒰 𑒥𑒰𑒪, 𑒂𑒞𑓂𑒧-𑒑𑒾𑒩𑒫, 𑒕𑒰𑒯, 𑒫𑒰𑒙𑒩 𑒏𑒴𑒪𑒩, 𑒞𑒼𑒿 𑒁𑒐𑒢 𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒣𑒻𑒒 𑒢𑒻 𑒦𑒹𑒪 𑒕𑒹𑒿 𑒥𑒰𑒛, 𑒋𑒧𑒥𑒱𑒨𑒹𑒢𑓂𑒮 𑒧𑒰𑒢 𑒏𑒻𑒧𑓂𑒣𑒮𑒏 𑒧𑒱𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩𑒲𑒏 𑒐𑒱𑒮𑓂𑒮𑒰, 𑒮𑓂𑒢𑒱𑒤𑒩 𑒛𑒰𑒑 𑒂𑒐𑓂𑒨𑒰𑒢, 𑒨𑒰𑒞𑒰𑒨𑒰𑒞 𑒢𑒱𑒁𑒧 𑒦𑒰𑒑 𑓐-𑓑-𑓒-𑓓, 𑒖𑒰𑒞𑒱𑒫𑒰𑒠𑒲 𑒧𑒩𑒰𑒚𑒲, 𑒟𑒹𑒟𑒩 𑒧𑒢𑒳𑒏𑓂𑒐, 𑒥𑒯𑒳𑒣𑒞𑓂𑒢𑒲 𑒫𑒱𑒫𑒰𑒯 𑒂 𑒯𑒱𑒖𑒛𑓃𑒰, 𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩𑒲-𑒥𑒹𑒙𑒲, 𑒥𑒱𑒂𑒯 𑒂 𑒑𑒼𑒩𑒪𑒑𑒰𑒃, 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒦𑒰, 𑒖𑒰𑒞𑒱-𑒣𑒰𑒞𑒱, 𑒁𑒢𑒳𑒏𑒧𑓂𑒣𑒰𑒏 𑒢𑒼𑒏𑒩𑒲, 𑒣𑒻𑒩𑒫𑒲-𑒣𑒻𑒑𑒰𑒧 𑒂 𑒯𑒰𑒏𑒱𑒧, 𑒢𑒴𑒞𑒢 𑒧𑒲𑒛𑒱𑒂, 𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒏 𑒅𑒠𑓂𑒨𑒼𑒑, ’𑒥𑒰𑒜𑓃𑒱, 𑒦𑒴𑒐 𑒂 𑒣𑓂𑒩𑒫𑒰𑒮 𑓑-𑓔’, 𑒢𑒫-𑒮𑒰𑒧𑒢𑓂𑒞, 𑒔𑒰𑒩𑒱𑒧 𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢, 𑒦𑒼𑒙, 𑒧𑒮𑓂𑒟𑒂𑒃, 𑒮𑒰𑒃𑒥𑒹𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒏𑒻𑒧𑓂𑒣, 𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑 𑒬𑒵𑓀𑒐𑒪𑒰 𑓑-𑓑𑓒, 𑒥𑒱𑒯𑒰𑒩𑒲, 𑒤𑒱𑒪𑓂𑒛𑒱◌𑓀𑒑, 𑒮𑓂𑒏𑒱𑒢, 𑒛𑒱𑒮𑒲𑒣𑓂𑒪𑒲𑒢 𑒂 *𑒮𑒰𑒃𑓀𑒮 𑓑-𑓓*।

𑒌 𑒮𑒦𑒧𑒹 𑒮𑒿 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒁𑒯𑒲 𑒢𑒰𑒧𑒮𑒿/ 𑒥𑒰 𑒂𑒢 𑒢𑒰𑒧𑒮𑒿 𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞/ 𑒄-𑒣𑓂𑒩𑒏𑒰𑒬𑒱𑒞 𑒕𑒻। 𑒄 𑒮𑒦𑒙𑒰 𑒮𑒧𑒰𑒖𑒮𑒿 𑒖𑒳𑒛𑓃𑒪 𑒏𑒟𑒰 𑒮𑒦 𑒕𑒱𑒌, 𑒋𑒏𑒰𑒡-𑒠𑒴 𑒣𑒰𑒿𑒞𑒱 𑒮𑒿 𑒪𑓄 𑒏𑓄 𑒣𑒢𑓂𑒢𑒰-𑒛𑒹𑒜𑓃 𑒣𑒢𑓂𑒢𑒰𑒏 𑒏𑒟𑒰 𑒮𑒦। 𑒥𑒲𑒯𑒢𑒱 𑒏𑒟𑒰 *𑒔𑒰𑒩𑒱𑒧 𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢* 𑒧𑒹 𑒖𑒹𑒢𑒰 𑒧𑒴𑒪𑒡𑒰𑒩𑒰 𑒮𑒦𑒏𑒹𑒿 𑒔𑒏𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒔𑒰𑒩𑒱𑒧 𑒮𑓂𑒟𑒰𑒢𑒏 𑒪𑒰𑒪𑒔 𑒠𑓄 𑒏𑓄 𑒞𑒃𑒣𑒩 𑒙𑒱𑒣𑓂𑒣𑒝𑒲 𑒁𑒕𑒱। *𑒥𑒯𑒳𑒣𑒞𑓂𑒢𑒲 𑒫𑒱𑒫𑒰𑒯 𑒂 𑒯𑒱𑒖𑒛𑓃𑒰* 𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩𑒲 𑒫𑒱𑒧𑒩𑓂𑒬𑒏 𑒞𑒿 *𑒖𑒰𑒞𑒱-𑒣𑒰𑒞𑒱* 𑒠𑒪𑒱𑒞 𑒫𑒱𑒧𑒩𑓂𑒬𑒏 𑒏𑒟𑒰 𑒟𑒲𑒏। *𑒁𑒢𑒳𑒏𑒧𑓂𑒣𑒰𑒏 𑒢𑒼𑒏𑒩𑒲* 𑒁𑒮𑓂𑒟𑒱𑒩 𑒫𑒱𑒔𑒰𑒩𑒡𑒰𑒩𑒰𑒏 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒏𑒟𑒰 𑒟𑒲𑒏। *𑒢𑒴𑒞𑒢 𑒧𑒲𑒛𑒱𑒂* 𑒂𑒃 𑒏𑒰𑒪𑓂𑒯𑒱𑒏 𑒣𑒲𑒞 𑒣𑒞𑓂𑒩𑒏𑒰𑒩𑒱𑒞𑒰𑒣𑒩 𑒙𑒱𑒣𑓂𑒣𑒝𑒲 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒞𑓄 𑒥𑓂𑒩𑒹𑒏𑒱𑓀𑒑 𑒢𑓂𑒨𑒴𑒖 𑒢𑒫 𑒫𑒱𑒡𑒰𑒢 𑒥𑒢𑒪 𑒁𑒕𑒱। *𑒧𑒱𑒟𑒱𑒪𑒰𑒏 𑒅𑒠𑓂𑒨𑒼𑒑* 𑒁𑒣𑒢

ৰোজগাৰ কৰৈমে হোগত ঝমেনক বর্ণন কৰৈত অছি। *ৰাঁড়ি, ভূখ অা প্ৰৱাস* মে ৰাঁড়ি অা পনাযনক ৰীঠ হাস্যকেঁ মিজ্বৰ হোগত দেখাযন গেন অছি। *পৈৰৱী-পৈগাম* অা *হাকিম* মে অপন কর্ত্ৰয পাননন নেন কোনো ৰঁহন্না নৈ অছি মে দেখাওন গেন অছি অা যএহ দোসৰ ঠংগসঁ অাযন অছি *অাত্মে-গৌৰৱ* মে। *পানিৰঁনা ৰোড* মে গএৰ ৰাঁড়িৰঁনা গনাকাক নোকক মাধ্যমসঁ, ৰাঁড়িক গনাকা ৰঁনা নোক নৱ স্থিতিমে জীৰাঁক নৱ-ৰিধি কেনা তকনে অছি, তকৰ বর্ণন অছি। *এ* দেখৰৈত অছি জে কোস্যীপৰ তঁষ্ঠৰঁক্ক ৰঁননাক ৰাঁদ, ৰীসম শতাব্দীক সত্ত্ৰিক দশকমে ণ্ঠশেশ্বৰ স্থান ক্ষেত্ৰ জনপ্পাৰিত ভেনাক ৰাঁদ, ওত্তুক্কা নোক কেনা অপনাকেঁ অনুকূনিত কেনন্থি। *এ* পর্যাৱৰণ ৰিমর্শপৰ কথা অছি । ৰিক্শাক সৱাৰী অা নূষ্টিক ডৰ অা *নকনী নোষ্ট* মে কানূন ব্যৱস্থা অা নোষ্টক ঠগীপৰ ষ্টিপ্পণী অছি তঁ *জী সৰ* মে চমচাগিৰীপৰ, *দূ ষ্টা কৈদী মে* জেন প্ৰশাসনপৰ, *অপন-অপন ভাগ্য* অা *স্নিফৰ ডাগ অাখ্যান* মে ভ্ৰষ্টাচাৰ, *প্ৰৱচন* মে ঢোংগী, *গচ্চন গপ* মে কাষ্টৰ ব্যৱস্থাপৰ ষ্টিপ্পণী কএন গেন অছি। *ভূৰা ৰাঁন* মে জাতি অা মোহাৰঁৰাপৰ হাস্য ৰূপেঁ ষ্টিপ্পণী অছি। *চ্ছাহ* মে একষ্টা ঘষ্টনা/ মিৰৰ গমেজক বর্ণন অছি। *ৰাষ্টৰ কূনৰ* মে সমাজ কন্যাণ কার্যক কখনো কান হোগৰঁনা হাস্য পৰিণামক বর্ণন অছি। *তোঁ অখন এতেক পৈঘ নৈ ভেন চেঁ ৰাঁউ* মে মূনধাৰাক মনোবৃত্তিকেঁ হাস্যক মাধ্যমসঁ দেখাওন গেন অছি। *এমৰিঁযেন্স মান কৈম্পসক মিস্ত্ৰীক খিস্সা* কিতাৰী অা জাৰঁ অাধাৰিত জ্ঞানক দ্বৈধকেঁ দেখৰৈত অছি। *যাতাযাত নিঅম* মে কানূনক প্ৰতি নোকক ধাৰণা, *জাতিৰাদী মৰাঠী* মে নোকক দোগনাপনী অা *থেথৰ মনুক্ক* মে মনুক্কক

নিযতিপৰ ঠঠা ভেন খছি। *নৰ-সামন্ত* মূনধাৰাক ঐঁঠীকেঁ রর্ণিত কৰৈত খছি। *ভোগৈমে* এনেক্শনক ছন-প্রপংচ রর্ণিত খছি। *মস্বখাগ* মে রিভিন্ন ক্ষেত্রক খান-পানক সাংস্কৃতিক খন্তৰ খা খনেৰে ঙঠাওন জাযৰঁনা নৈতিকতাক প্রশ্ন দেখাওন গেন খছি। *সাগৰেঁৰিযা কৈম্প* সাগৰেঁৰিযাক র্যাপাৰ-ঙদ্যোগক কথা থীক। *মীত ভাগ শৃংখনামে* সভ গামক মীত ভাগক হঁসী, ছন-ছদ্ম খা নিশ্ছনতা, সভটা রর্ণিত খছি। *রিঁহাৰী* মজদূৰীক পর্যাযরাচী ভ**ই** গেন খছি, *সাগংস* পঢ়াগ র্যরস্থাপৰ টিপ্পণী খছি, কোটা জে কোঠিগক হৰঁ ছিঐ, তত**ই** ২০২২ মে রাঁগস টা রিদ্যার্থী খাত্মেহত্যা ক**ই** নেনক। *ফিন্ডিংগ* খেনক প্রতি দৃষ্টিকোণ, *স্কিন* কাজ কেনিহাৰক দুর্গতি খা *ডিসীপ্নীন* র্যূৰোক্রেসীক কাৰী খংগ্রেজপৰ টিপ্পণী খছি। ঐমে কিছু নৱঁ খা কিছু পৰিরর্দ্ধিত রাঁহনি কথা দেন গেন খছি।

-গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

লঘু কথা খণ্ড

মিষ্কু মহারীৰ

১

ৰাঁন্থক কাতমে খনমনা দীদীক ঘৰ।

ঘৰ নৌ একচাৰী কন্টূ। গামক মোটাঁমোটী সভ খ্রঁগনামে এ টাঁ রিধ্বরাক ঘৰ ৰহৈ ছৈ। মুদা জখনে পৰিরাৰ পৈঘ হোগএ ঁ ক্যো খ্রপন ঘৰক মুঁহ ঘূমা নগএ তঁ ক্যো রেঁঢ় রঁনা দগএ। কখনো কান ওগ ৰাঁড়-মযোমাতক ঘৰক স্থান পৰিরর্তন ভ২ জাগ ৈ, খ্রা যে তেহনে যন স্থিতি ছনৈ খনমনা দীদীক ঘৰক।

মুদা খনমনা দীদীক ঘৰ ৰাঁন্থক কাতমে ছন্থি। যোঝাঁক মজকোৰ্ঠিযা গৌনেক ছথি মুদা ঘূমকি ক২ হমৰ ঘৰ নগ খ্রারিঁ

গেল ছথি। সমঙগৰ লোক সভ।

আস-পড়োসক ধী-বেঁটী দিনমে, দুপহৰিয়ামে জাগ ছথি। ঠীন-নীখ রিঁছৈ লেন। ককৰ ও নগক ছথি, সে মৰলাক রাঁদ পতা চলত। শ্রাদ্ধক সমৈ জে নগক অছি সে আগি দেত আ তকৰা ঘৰাৰী ভেইতৈ। মুদা সেহো সম্ভাবনা আৰ্ঁ নৈ। ঝংঝাৰপুৰমে সাসুৰ ছনহু অনমনা দীদীক। ওতই অপন বঁহিনক বেঁটাকেঁ অপন বেঁটা বঁনা ৰাখি নেনে ছথি। মুদা নৈহৰক মোহ নৈ ছুটৈল ছন্হি।

একচাৰী ঘৰমে অৰৈঁ ছথি। মাসমে এক বেঁৰ তঁ অবঁয়ে। অপনেসঁ খেনাগ-পিনাগ, ভানস-ভাত। মুদা ঝংঝাৰপুৰমে বেঁস পৈঘ ঘৰ, আঁগন। বেঁটা-পুতোহুকেঁ কহিযো মুদা এতই নৈ আননন্ ি।

সৌঁসে গাম রিধরাকেঁ দীদী কহৈএ জঁ ও নৈহৰমে ৰহৈ ছথি। আ ফননা গাম বাঁনী কাকী জঁ ও সাসুৰমে ৰহৈ ছথি।

সে সৌঁসে গাম হুনকা অনমনা দীদী কহৈ ছনন্হি।

খোপড়ীক কাতমে একটা ভগৱানক মন্দিৰ বঁনেনে ছথি। মহাৰীৰ বঁজৰংগবঁনীক। শুৰুহেসঁ ঙ্র কোঠাক ৰহৈ সে নৈ, মুদা বঁনা দেনন্হি ওকৰা কোঠাক। অন্ন-পানি বেঁঠি কই। পহিনে তঁ একচা ীযে ৰহৈ। জহিযা অনমনা দীদী ঝংঝাৰপুৰ জাগত ৰহথি, অপন খোপড়ীক ফড়কী ভিৰকা কই জাগত ৰহথি। বাঁদমে তানা আ সিক্কড়িসঁ বঁন্ন সেহো কৰই নাগন ৰহথি। মুদা বঁজৰংগবঁ ীক মন্দিৰ ওহিনা খুজন ৰহৈ ছন। লোক সভক নেন..চৌপহৰ। ধী-বেঁটী গামক, সাফ-সফাঙ্র, ঝাড়ূ-বঁহাৰূ কৰৈত ৰহথি। পক্কাক মুদা বাঁদমে ভেল, পিট্টুআ ছাত আৰ বাঁদমে। জমীনক প্লাস্টৰ ক বঁই চাহৈত ৰহথি, মুদা এস্টীমেট বেঁশী ভই গেনন্হি। ভগৱানক ঘৰ চুবৈঁত ৰহত? মুদা ঠনাগ আ প্লাস্টৰ নেন পাগ কতইসঁ এতৈ?

আগ হমৰা নগৈএ জে হম সভ খূৰঁ মেহনতি কৰৈ ছী। ককৰোসঁ সৰোকাৰ নৈ আছি। ওহ, সমৈএ নৈ ভেটৈত আছি। ম্বদা অনম না দীদীক দিনচর্যা, ভোৰসঁ সাঁঝ ভগৱান নেন সমর্পিত। ম্বদা পোসপত্র নেন সেহো সমৈ নিকানৈ ছথি। বীচ-বীচমে ংস্নাৰপুৰ বঁজাৰ নগ স্থিত অপন গাম জাগ ছথি। ওত্তুক্কো ব্যোঁত গৰৈঁ ছথি। ফেৰ গাম অৰৈঁ ছথি..নৈহৰ। দেখূ..গীতা পঢ়ি স্থিতপ্রজ্ঞ বঁনবাঁক অহাঁক প্রযাস। ম্বদা অনমনা দীদী। গোৰ নগৈ ছী দীদী। নিকেনা ৰম্ভূ। নহিযে খুশী, নহিযে কোনো দ্বখে। নে কোনো আৰভগতক নানসা আ নে কোনো তৰহক সহযোগ প্রাপ্তিক আকাংক্ষা।

জোন তাকৈ নেন জাগ ছথি ধন্বকগৌনী, দ্বসধগৌনী। ওত্তুক্ ো নোক গজ্জতিযো দৈ ছন্থি, কোন ফানকৰ ঘৰাৰী নেবাঁক ছন্থি ফানকা সভকেঁ। ওত**ই** হঁসিতো দেখৈ ছিযন্থি। অপন গৌনেক নোকসঁ হপ্তৈ কোনো কাজ নেন কহিতো নৈ ছথি। একগৌ কাজ কৰত আ কনিযাঁকেঁ জা ক**ই** কহত। আ ফেৰ দস সান ধৰি ওকৰ কনিযাঁ স্বনৰৈঁত ৰহত।

-দীদী, হন্বমান জীক কাজ ছৈ, সড়কক কাতমে ছথি। হমম্ভূঁ স তঁ জাগত-অৰৈঁত মাথ ঝুকা ক**ই** প্বজৰেঁ কৰবঁন্থি। সে বিঁ ু বৌনি নেনে হম এ্র কাজ কৰবঁ।

- নৈ যৌ তীর্থ-বঁর্ত আ ভগৱানক কাজ মংগনীমে নৈ কৰবাঁক-কৰেবাঁক চাহী। হম কোনো ৰানী-মহৰানী ছী জে বেঁগাৰী খগৈ ক**ই** মন্দিৰ বঁনবৈঁ আ পোখৰি খুনৈবঁ।

ম্বদা ঠনৈহ্যা আ প্লাসৃগৈৰ!

সড়কক কাতক ভগরানক ঐ মন্দিৰক সঙ্গে এক বীঘা খেত, সভঙ্টা খনমনা দীদীক। ঠনৈয়া ভ**২** গেনোক বাঁদ ভগরানক নামসঁ লিখি দেতী। জে খন্ন-পানি হেতে ওগসঁ ভগরা ক ঘৰক চূন-পোচাৰা খা সফাগ্র হোগত ৰহত।

কতেক দিনসঁ পড়োসী পচ্চোড় খেলে ছন্থি।

“দীদী। তোহৰ সভসঁ নগক ভাতিজ হমহীঁ ছিযৌ। গ্র জমীন হমৰ ঘৰসঁ সঙ্গে খছি। পহিলুকা নোক বাঁন্থ-সড়কক কাতমে ছোঙ্গ নোক খা মযোমাতকেঁ ঘৰ বঁনা দৈত ৰহৈ। মুদা খাবঁ জমানা বঁদনি গেন ছৈ। খাবঁ তঁ সড়কক কাতক ঘৰ খা জমীনক মোন বঁঢ়ি গেন ছৈ। ঠূঁ খাগ নে কান্হি মৰি জেমে। তখন গ্র জমীন হম া সভ পঙ্গীদাৰ নেন ঝগড়াক কাৰণ বঁনত।”

ঠূঁ খাগ নে কান্হি মৰি জেমে- কহি ক**২** দেখিযৌ কোনো সধৰাকেঁ। মুদা মযোমাতসঁ কহি সকৈ ছিঐ- ভনে ওকৰ পোসপুত্র- পুতো হ্ন- নৈত-নাতিন সভ হোগ। ঠীক ছৈ বাঁবূ।

“ভগরানক নেন নিহ্নছেন খছি গ্র জমীন। খহীসঁ তঁ হমৰ ূজৰ চনৈএ। জে কিছু পেঙ্গ কাঙ্গি ক**২** বঁঠবৈঁ ছী সে কোশিন্যো- ভগরানক ঘৰক ঠনৈযা খা প্লাস্ঙ্গৰ নেন। ঝঙ্কাৰপুৰক জমীন-জানক পাগ সভ বেঁঙ্গা পুতো হ্নক ছন্থি। সে হম কেনা.. ”

“ফেৰ দীদী। ঠূঁ গপ বুঁঝবেঁ নৈ কেনেঁ। জা জিবৈঁ ছেঁ ৰাখ নে। কৰ নে গুজৰ। হম তঁ কহৈ ছিযৌ জে তোৰা মৰনাক বাঁদ জে পঙ্গীদাৰ সভ খাপসমে নড়ত সে তোৰা নীক নগতৌ? খা হম তোহৰ সভসঁ খাপ্ত ভাতিজ...।”

দেখিযৌ, কহৈ ছৈ জে। ভাতিজ বাঁহৰমে নোকৰী কৰৈ ছথি। জে

গামমে ৰহৈএ মে তঁ ভেঁষ্ট কৰৈযোমে মংকোচ কৰৈএ জে কিছু দেম**ই** নৈ পড়এ। ৱ্র মুদা জহিযা গামমে খ্বৰৈএ খ্বা হম গামমে ৰহৈ ছী তঁ ভেঁষ্ট কৰৰাঁক নেন খ্বৰিঁতে খ্বছি। খ্বা ঐ ৰেঁৰ ত হম ষংস্নাৰপ্বৰমে ৰহী তঁ ওত্তৌ ঐন ৰহএ। মএহ তঁ কহনিঐ ো ৱ্র কেনা ক**ই** ফূৰেনৌ। মে খ্বাৰঁ ব্রুঁঝনিঐ। মুদা ৱ্র ঠনৈয়া েনা ক**ই** হএত। প্রাম্ট্ৰ তঁ ৰাঁদোমে কৰৰাঁ দেৰৈঁ। ততেক চূৰৈঁএ, ঐ মান তঁ খ্বাৰো ৰেঁশী চূৰঁ**ই** নাগন খ্বছি। পিষ্টুখ্বা ছত, দ্বগযো মান নৈ চনন। ওকৰা ওদাৰি ক**ই** ঠনৈয়া কৰত কৰীম মিযাঁ খ্বা নছমী মিস্ত্রী, তখনে ঠীক হএত। দেখৈ ছী।

ভাতিজক খ্বাৰাঁজাহী ৰঁঢ়ি গেন খ্বছি খ্বাগ-কান্হি।

"ঠীক ছৈ দীদী, খ্বদহে জমীন দ**ই** দে। দম কষ্টামে খ্বহাঁক ভাতিজক ৰঁমোৰাঁমক মংগ ভগৰানক নেন মেহো জমীন ৰঁঠিযে জেতৈ।"

"মুদা ৰাঁন্হপৰ খ্বহাঁক ঘৰাৰীক নাগি তঁ নহিযে হএত। তখন কী ফএদা হএত খ্বহাঁকেঁ।"

"ছোড়ূ নে। এখনো তঁ গৌন দ**ই** ক**ই** খ্বৰিঁতে নে ছী, খ্বা হম ঘৰাৰীক নাগি মড়ক**ই** কাতক জমীনমঁ থোড়ৰেঁ ছৈ, পছুনকে জমীনমঁ নে ছৈ। চৌক-চৌৰঁষ্টিযা খ্বা ৰাঁন্হক কাতমে ঘৰ ৰঁন ৰাঁক তঁ খ্বাৰঁ নে চনন ভেন ছৈ। খ্বা খ্বাৰঁ চৌৰঁষ্টিযা খ্বা ৰাঁন্হক কাতমে তঁ ভগৰানেক ঘৰ নে শোভতন্হি। দম কষ্টাক দম হজাৰ জহিযা কহৰঁ হম দ**ই** দেৰঁ। ৰজিমষ্ট্রী ৰাঁদেমে ৰঁৰু হএত।"

"ঠীক ছৈ। তখন হম মোঠি ক**ই** কহৰাঁ। এক ৰেঁৰ ৰেঁষ্টা প্বতোদ্দমঁ পূছি নৈ ছী।"

কোন ঙপায। ভগৰানক ঘৰক দেৰাঁন মভমে কজৰী নাগি গেন খ্বছি। দেৰাঁন ছোড়ূ, ৰঁজৰংগৰঁনীক মূৰ্তিমে মেহো কজৰী নাগি গেন

अछि। अनमना दीदी सोचिते रहि गेलथि। आ सोचिते- ोचिते भोर भइ गेलन्हि।

दइ दै छिऐ जमीन। आर उपाय की। नै!

रोंटा-प्रतोाा कहलखिन्ह जे माय। ओतुक्का जमीन तँ भगवानक छन्हि। आ हम सभ से अरुहे सँ बूझै छी। मुदा देखबँ। ओ कोनो चानि तँ नै चलि रहल अछि।

“कोन चानि। पाग तँ किछु बेशीये दइ रहल अछि।”

भगवानक मन्दिरक लेल दस कट्ठा कम थोड़बे होाग छै। पाग जबंरैत-जबंरैत मरि गेलौं। ग्रा अधखरू मन्दिर की हिने रहि जेतै? गप करै छी लछमी मिस्त्री आ करीम मियाँ सँ।

दस हजारमे ठलैय्या, प्लास्टरक संग छहरदिवारी ेहो बनि जेतै। एस्टीमेट बनि गेल। रजिस्ट्रीक अगिले दिनसँ काज आरम्भ। आ भादवक पहिने समापन।

२

ठनू रजिस्ट्री भइ गेल। दासजी कागत-पत्तरमे बहुत ाहिर लोक। पुछबाक काज छै! - धुर। पकिया कागत बनल हेतै।

“भगवानक लेल कागत बनेबाक पहिने अरसर भेटल अछि दीदी”- दासजीक गपसँ अनमना दीदी दासोदास भइ गेली।

लोक कहै छै स्कूले जे लोकक श्रद्धा भगवानपर सँ कम भेल जाग छै। ग्रा दासजी। कहियो ने भेँट आ ने जान पहिचान। दू टा रजिस्ट्रीक कागत- एकटा दसकठिया भातिजक नाम आ दोसर भगवानक नाम, मुदा एक्के फीसमे बना रहल छथि। साफे कहि देलखिन्ह- दीदी भगवानक जमीनक रजिस्ट्रीक पाग हम

একদম্মে নৈ নের্ঁ। জে রেঁৰ-ৰঁখতপৰ কাজ ঋৰঁয সএহ নে   প্পন নোক। ঠীকে ৰূঁঢ়-প্বৰান কহি গেন ছথি। যএহ সভ দেখি   **ই** নে কহনে ছথি।

ঋনমনা দীদী ৰাঁগমে ছথি। পএৰে গাম এনী। সোহমে কিছ   নৈ ফ্বৰাগ ছন্থি। মন্দিৰকেঁ ঋজৰাঁৰ, কান্হিসঁ কাজক ঋাৰম্ভ ঋছি। নছমী মিস্ত্ৰী ঋপন তেগাৰী, ডোৰী, কৰণী সভ ৰাখি   েন ঋছি। ডৰ্ব্ৰূঁক সভ পানি ভৰৰাঁক নেন ঋনমনা দীদী জোগা ক**ই** ৰাখনহিযে ছথি। পোখৰি ৰঁগনেমে ঋছি। নীঢ়সঁ ভৰন, ম্বদা কাতমে মহীস সভকেঁ পানি পিএৰাঁ নেন নোক সভ কনেক সাফ কগএ দেনে ছৈ।

ম্বদা ভোৰেমে ঘোন-ফ্বঢ়ক্কা। কৰীম মিঞাঁকেঁ কাজ কৰৰাঁসঁ   োকি দেন গেন। কে ৰোকনক? ভাতিজকেঁ খৰঁৰি দিযৌ। ম্বদা ও তঁ কান্হি ঝঁঝাৰপ্বৰসঁ সোঝে নোকৰীপৰ চনি গেনা। ৰজিস ট্ৰীক কাগঠ ওনা তঁ ঋনমানা দীদী নগ সেহো ছন্থি। ভাতিজক সাৰ ৰোকনে ঋছি কাজ। ছহৰদিৰাৰী নৈ ৰঁনৰঁ**ই** দেত। ম্বদা কান্হি ৰজিসট্ৰী কান তঁ ৰহয গ্ৰহো। তখন? কহৈএ জে ৰাঁন্থক   াতৰঁনা জমীন মেহমানক ছিযন্থি। এঁ যৌ, তখন তঁ গ্ৰ মন্দিৰো ওক ে হিস্সামে ভ**ই** গেনৈ নে। কোনো ৰূঝৰাঁমে গনতী তঁ নৈ ক**ই** ৰ ন ঋছি? ভাতিজ মাসক শ্বৰুহেমে জা ক**ই** তঁ এতা, দৰমাহা নৈএ ক**ই** নে। মাস ভৰি ঋনমানা দীদী গাম ঋা ঝঁঝাৰপ্বৰ কৰৈত ৰহনী। ৰেঁগৌ প্বতোদ্দ কহন্থি জে গ্ৰ ভাতিজেক চানি তঁ নৈ ঋছি? নৈ, সে নৈ কদ্দূ। দাসজী তঁ নীক নোক ৰহয। দেখূ।

“দীদী। অহাঁকেঁ কোনো ধোখা ভ**ই** ৰহল অছি।”

“তখন তঁ এ মন্দিৰো অহীঁক ভেল নে।”

“নৈ দীদী। এ মন্দিৰ তঁ ভগৱানক ছিয়ন্হি। হুনকে ৰহতন্হি। আ পাছূক জমীনক মালিক সেহো ভগৱানে।”

“আ তখন তঁ হমৰ এ খোপড়ী সেহো অহীঁক ভেল নে।”

“নৈ দীদী। অহাঁ জহিয়া ধৰি জীৱঁ তহিয়া ধৰি ৰহূ। কে মনা কৰ ?
”

“ৱৌআ ৱঁহু উপকাৰ অহাঁক। আ পাছূ দিসকা জমীনক নাগি তঁ নৈ ৱাঁহু দিসসঁ অছি আ নহিযে ওৌন দিসসঁ।”

“দীদী। অহাঁ হমৰা জমীন ৱাঁটে জাউ নে, কে মনা কৰত? আ আৰিপৰ ৱাঁটে খেতমে সভ জাগতে অছি। জকৰ খেত ৱাঁহুক কাতমে নৈ ছৈ সে কী অপন খেতপৰ নৈ জা সকৈএ। অহাঁ তঁ নৱঁকা নোকক ভিন্ন-ভিনাউজ ৱঁনা গপ ক**ই** ৰহল ছী।”

“মুদা এ সভ অহাঁ পহিনে কহাঁ কহলে ৰহী।”

“দীদী, অহাঁকেঁ সভটা কহলে ৰহী। মুদা নগৈএ জে অহাঁকেঁ ধোখা ভ**ই** ৰহল অছি। নৈ ৰিশ্বাস হোগএ তঁ দাসজীকেঁ ৱঁজা গ ছী। ও তঁ তেহলো অছি।”

“অচ্ছা তঁ ওহো মিনল অছি।”

“দূ ৰজিসট্রীক কাগঠ ৱঁনা ক**ই** ৱেঁঠাৰা এক ৰজিসট্রীক প গ নেনক আ অহাঁ কহি ৰহল ছী জে মিনল অছি।”- ভাতিজক স্বৰ তীব্র ভ**ই** গেলন্হি। হাঁফ**ই** নগনা আ জোৰ-জোৰসঁ ৱঁজৈত ৱিঁদা ভ**ই** গেনা।

খনমানা দীদীক নেন নৈহৰক ঞ্ৰ ভোৰ যাস্বৰক ওগ ভোৰ জকাঁ ৰহন্থি জগ দিন ও ৰিধৰা ভেন ৰহথি। খাগ গামক ধী-ৰেঁষ্টী ঠীন-নীখ ৰিঁচ্ছৰাঁ নেন নৈ এনী। খনমানা দীদীক ৰাতি ভৰিক ৰাৰ্তানাপ- ৰঁজৰংগ ৰঁনীক যংগ, খখনে ঐ ভোৰমে খতম েন খচ্ছি। নোক যভ খংগনামে ৰঁঠাকেঁ ঠোকি ক**ই** স্বতা ৰহন গা। ভোৰমে কিচ্চু গোষ্টে খাৰিঁ পংঠৈতী কৰেৰাঁক স্বস্মাৰ দ**ই** েনন্থি। ম্বদা খনমানা দীদীক ৰোষ তঁ ৰঁজৰংগৰঁনীযঁ চ্ছনন্থি।

“ভগৰানক জমীন খদহা ৰেঁঠি ক**ই** ভগৰানক ঘৰ ৰঁনৰঁগতৌঁ, ম্বদা মন্দিৰক যষ্টনে জমীন ৰজিযষ্ট্ৰী কৰা নেনক খা জে জমীন ৰঁঠন ওগযঁ মন্দিৰক নাগিযে নৈ ৰহন। নাগি তঁ চ্ছোড়ূ গপৰ জেৰাঁক ৰস্তে ৰঁন্ন ক**ই** দেনক। খা ঞ্ৰ ৰঁজৰংগৰঁনী। মহাৰীৰ! কোন শক্তি চ্ছৈ একৰামে ? ঠানীয যান পেষ্ট কাষ্টি ক**ই** হিনকা খোপড়ীযঁ পক্কাক ঘৰমে খননৌঁ। ঠনৈয়া ভ**ই** জগত , চ্ছহৰদিৰাৰী ৰঁনি জগতয যএহ ষ্টা মনোৰথ ৰহয, খা যেহো হিনকে নেন। হা... ”

৩

ঐ ভোৰমে ভাতিজক দ্বাৰিপৰ ঠাঢ় খনমানা দীদী। নোক যভক যোনে জে খাৰঁ খাৰ ৰাঁস্মত ঝগড়া। ম্বদা ঞ্ৰ কী ভ**ই** ৰহন খচ্ছি। নচ্ছমিযাঁক ভায ৰিক্শা খননক খচ্ছি। খনমানা দীদী ভাতিজ যংগ ঝংস্মাৰপ্বৰ জা ৰহন চ্ছথি। কে কহনক? ঈনকাযঁ তঁ ক ৰো গপো নৈ ভেন ৰষ্টৈ। হম কহনহিযো ৰহিযন্থি পংঠৈতী কৰা , ম্বদা

মনা জকাঁ কই দেনে ৰহথি। অচ্ছা, নছমীক ভায কহনেক। হুঁ, ৰিক্শা ৰঁজৰেঁ নেন জে গেন ৰহয, যে কহনে হএত জে ঝংঝাৰ ূৰ জেৰাঁক অছি।
দাসজীকেঁ একটা আৰ ৰজিস্ট্ৰীক কাগঠ ৰঁনৰঁই পড়নন্থি। অনমানা দীদীকেঁ দেখি ও মৰ্দ ভই গেন ৰহথি জে জানি নৈ ূট়ী কী মভ মনওথিন্থ। মুদা অনমানা দীদী ততেক নে তামসমে ছনী জে কিছু নৈ ৰঁজনী। তামস পীৰিঁ গেনী। ওহো পাছু ৰঁনা জমীন ভাতিজকেঁ ৰজিস্ট্ৰী কই দেনন্থি। আ ঝংঝাৰপুৰ- ্টেশনসঁ ঘূৰি কই ঝংঝাৰপুৰ ৰঁজাৰ দিস ৰেঁটা পুতোহ নগ পএৰে ৰিঁদা ভেনী। নছমীক ভায ঘূৰি ঐন। দূ মৰাৰীকেঁ নই গেন ৰহয মুদা মাত্ৰ এক মৰাৰী নই কই ঘূৰি ঐন। মংগমে মংদেশ নেনে গেন। নছমী মিস্ত্ৰী আ কৰীম মিআঁ নেন মংদেশ। কান্হি ভোৰেসঁ কাজ আৰম্ভ। ফেৰসঁ?

৭

ঠহৰদেৰাঁনী ৰঁনন। ভগৱানক মন্দিৰ আ অনমানা দীদীক ঘৰকেঁ ৰাঁৰি কই। কহি দেনে ছিযন্থি দীদী কেঁ। হনকা জিৰেঁত ক্যো ছুতন্থি নৈ হনকৰ ঘৰ।
ঘৰ আকি খোপড়ী, এক মান কনেক টুটনে। দোসৰ ভদৰঁৰিযামে আূটা মৰি কই খমি পড়ন। মুদা অনমানা দীদী নৈ এনী। মমাদ দেনে ৰহন্থি নৈহৰক এক গোটে। ঠনৈযা নহিযে ভেনন্থি ৰঁজৰংগৰঁনীক। অনমনা দীদী হৰিদ্বাৰসঁ ঘূৰি এনী। ন ক পুছনকন্থি- কী মাঁগনোঁ গংগা মাযসঁ।

“যএহ জে ঋঁধৰিশ্বাস হমৰা মোনসঁ হটৌ দিঋ”।

“ঋা কী দেনিযহ্নি গংগা মাযকেঁ ?”

“ঋপন তামস দ**ই** দেনিযহ্নি”।

ঋনমানা দীদী যএহ কহথি- কী কৰৰঁহ্নি। কোনো শক্তিযে নৈ হ্নি ৰঁজৰংগৰঁনীমে। খস**ই** দিযৌ খোপড়ী। যোঁগৰ নাগন ঘৰ কতেক দিন টিকত।

৫

কএক ৰঁৰখ ৰীতন। কএক ৰঁৰখ নৈ পাঁচমে সান তঁ। ভাতিজ গামপৰ ঐন ৰহথি। দৰমাহা ৮ঠা ক**ই**। পোখৰি দিসসঁ চপ্লাকনপৰ। নোটা নেনে ৰৈঁসনা ঋাকি চাতীমে দৰ্দ ৮ঠনহ্নি। নৈ ৰঁঠি সকনা। নোক সভ কহয, দেখূ ঋনমানা দীদীক শ্রাপ, ৰঁস্তু কানন ৰহথি দীদী ওগ দিন। ওগসঁ পহিনে ৰঁজৰংগৰঁনীক মূর্তিমে ঠীকে শক্তি নৈ ৰহয। মুদা হ্রদযসঁ দেন শ্রাপ নাগৈ চৈ ৌ। ওহী দিন জাগৃত ভ**ই** গেন ৰহথি ৰঁজৰংগৰঁনী। ঋা ঋাগ শক্তি দেখা দেনখিহ্ন।

মুদা সমদিযাকেঁ ঋনমানা দীদী কহনখিহ্ন জে পাথৰোমে জান হোগ চৈ? হটি ঋষ্টৈক ভেন হেতৌ। পৰসূ এত**ই** একটা মাৰৰাড়ী ঁ ঋষ্টৈক ভেন ৰহৈ। চিন্তা-ফিকিৰসঁ হোগ চৈ একৰ ঋষ্টৈক। ত**ই** ডাকডৰ সভ ৰহৈ, মাৰৰাড়ী ৰঁঠি গেন। গামমে দেৰী ভেনে জ ন নৈ ৰঁঠৈ চৈ। তেঁ নে হমহূঁ ঐ ৰুঁঢ়াৰীমে ৰেঁগৈ প্ৰতোদ নগ ঝংঝাৰপৰেমে ৰহি ৰহন চী।

৯

গাম অছি মহিসরাঁৰ ব্ৰাহ্মণক গাম। সুখৰাতিক দিন হূড়া-হূড়ীক খেন জে ঐ মহিসরাঁড় ব্ৰাহ্মণ সভক দেখনৌঁ তঁ পোনোক খেনমে কোনো ৰুচি নৈ ৰহন। সমিযাক ডোমসঁ কীনন সুগ্গৰকেঁ ভাঁ পিঅা মাতন মহীস দ্বাৰা হূড়া নেরঁ।

ঠৰরাঁহ জে মহীসক পহ্নাঠ পকড়ি কনাকাৰীসঁ রৈসন ছন সেহো অড্ডুতে। ডোমক কাজ পারঁনি-তিহাৰমে তঁ হোগতে অছি। পে ৰ রঁনেরাঁসঁ সূপ, রীঅনি সভ কিছু রঁনেরাঁমে ডোমক কাজ অা পাহ্নন পৰখ নেন অা রঁৰিযাতী নেন জে খম্নী কাষ্টন জা ছৈ, তগ নেন মিঅাঁষ্টোনীক কাজ।

ধ্ৰুৰ কতই ভাঁসি গেনৌঁ।

খম্নীক মূড়া দুৰ্গাপূজাক রঁনিমে কমিষ্টী নই নগ ছৈ। মিঅাঁ জে খম্নী কাষ্টৈত অছি সে হনান কই কই, গৰদনি অদহা নষ্টকনে ৰষ্টে ছৈ, মুদা মাৰ্ডস রঁনা-সোনা কই ওহো গৰদনি নই জাগযে অা খনৰা সেহো। তখন মহিসরাঁৰ ব্ৰাহ্মণমে সঁ জে হনুমানজী মন্দিৰপৰ ভজন অা অধঞ্জাম কৰৈ ছথি সে ওহী খনৰাসঁ রঁনন ঠোনক কিনৈ ছথি। অা সে কীৰ্তন ভগযো ৰহন ছনৌ।

সিদ্ধ মহারীৰজীক মন্দিৰক অাগাঁ। ৰামনরমী দিন গাড়ন রঁড়কা ধ্ৰুজা। ষ্টনষ্টনাগত ঘড়ীঘণ্ট অাকি অাৰ কিছু। হনুমানজীক ধ্ৰজা ফহৰা ৰহন অছি। সাঁঝক রেঁৰ। মহিসরাঁৰ সভক অাগম ভই গেন অছি। কোনো পারঁনি হ্নঅএ, হূড়াহূড়ী অাকি ৰামনরমী সিদ্ হনুমানজীক অাগাঁ কীৰ্তন হোগতে অছি। সে রাঁরূঁ গৌঁঅাক শ্ৰদ্ধাক গপ ছিঐ। সে অাগযো ভই ৰহন অছি।

ঘূৰক ধঁুআ মানক ৰিঁঠৌৰীকেঁ মানক দেহসঁ অনগ কৰৰাঁক প্ৰযাসমে অছি। এক গোষ্টেক সঁগ দোসৰ গোষ্টে আযন ছথি, সপ্পত খেৰাঁক নেন। হনুমানজীক মন্দিৰ গৌঁআ সভ প্ৰাস্ষ্টৰ ৰৰাঁ দেনে ছথি। ঠনৈয়া সেহো ভ**ই** গেন অছি। মন্দিৰক ৰঁৰণ্ডা চূৰিঁ ক**ই** ঋণ পঢেনহাৰক সঁখ্যা নগণ্য, তৈযো একষ্টা অপৰাদ তঁ অছিযে- ও কহৈ ছথি- সপ্পত তঁ তোড়ৰাঁ নেন খাএন জাগ ছৈ। হঁ ভাগ, এক ৰেঁৰ সপ্পত খেনে জে ঋণসঁ ৰিমুক্তি ভেষ্টি জায তঁ হৰ্জে কোন। মুদা একেষ্টা অপৰাদ। অনমানা দীদীকেঁ আৰঁ সভ অনমানা ৰাঁৰাঁ সেহো কহৈ ছন্থি। কএক ৰঁৰখ ভেন মুগনা দনকৰ। ঘূৰি ক**ই** নহিযে এনী। ভাতিজক ঘৰাৰীক দোষ নিৰাৰণাৰ্থ কোনো পঁডিতক কহনোপৰ খূষ্টাপৰ একষ্টা গায ৰাঁন্থি দেন গেন ছৈ, জকৰা এনহাৰ-গেনহাৰ সদিখন ঘাস খাগত দেখৈ ছথি, তগসঁ ঘৰাৰীকেঁ জৰি-গুজৰি নৈ নগতৈ।

হনুমানজীক ধ্বজা ফহৰা ৰহন অছি। সাঁঝক কান। গোনৰ ভা কীৰ্তনমে ঢোনক ধেনে থাপপৰ থাপ নগা ৰহন ছথি।

অনমানা ৰাঁৰাঁক গপ আৰঁ কিছু নোকো সভ মাননক। ঠীকো। হনুমানজীক মূৰ্তিক আগাঁ ভক্ত দূষ্টা গোন ৰঁনি গেন অছি। ক গোনক ৰিচাৰ কনেক ৰৈজ্ঞানিক ছৈ- অনমানা দীদী জে ৰঁ ঁচন দস কষ্টাক ৰজিসষ্ট্ৰী ক**ই** দেনখিন্থ সএহ নে পগস দেনকৈ চিন্তা-ফিকিৰ ভাতিজক ছাতীমে। নৈ সমৃহাৰি সকন অনমানা দীদীক গ্ৰ আক্ৰমণ ও। ঠীকে পাথৰমে কোনো শক্তি থোড়ৰেঁ হোগ ছৈ। মুদা দোসৰ গোন মহাৰীৰ হনুমানজীক সিদ্ধ আ জাগৃত েৰাঁমে

রিশ্বাস ক**ই** ৰহন খচ্ছি- যৌ, চুষ্টীকেঁ মাষ্টি দ**ই** দিযৌ তঁ হো মৰি জাযত মুদা রিঁণ্বষ্টি ক**ই** জে কাষ্টেত সে চ্ছোড়ত নৌ। খা ড্র মাষ্টি খনমনা দীদী মহারীৰজী কেঁ দেনখিন্হ তঁ ও কেনা োড়ি দিতথিন্হ?

গোনৰ ভাগ কীর্তনমে ঠোনকপৰ থাপপৰ থাপ নগা ৰহন চ্ছথি, ৰুঁস্ম্র সিদ্ধ মহারীৰজীকেঁ মনাগযে ক**ই** চ্ছোড়তা, ভাঁগক গোনা খসৰি ক**ই** ৰহন চ্ছন্হি, খাঁখি তঁ চড়নে চ্ছন্হি, হাথ স হো ৰুকৈ ক**ই** নাম নৌ ন**ই** ৰহন চ্ছন্হি, খা দ্মনকৰ নজৰিসঁ দেখী তঁ সিদ ধ মহারীৰক পাথৰক মুৰুত জাগৃত ভ**ই** গেন দেখা পড়ত, জেনা ওগমে জান খারিঁ গেন দ্মখয!

(Translation into English of the Maithili Short Story, 'Siddha Mahaveer', by the author himself. Gajendra Thakur: e-published as 'The Proven Mahavir,' Sep-Oct 2015 www.museindia.com)

নৰী মৗে

১

নৰী মৗে মে একটা মঠ খাপৰেশন ৰহৈ, ৰীঠেমে কটা ফোন খাযন খা হমৰা মৈথিনীমে ৰঁজৈত ওতুক্কা গার্ড ৰাঁদমে একান্তীমে পৃছনক-"কোন গাম ঘৰ ছী?"
"গঢ় নাৰিকেন।"
"কোন টোন?"
"ঠণ্ডৰটোনী।"
"ফূদো কেঁ ঠিন্হৈ ছিযন্হি?"
"হঁ হমৰ ভৈযাৰীযে ছিখথি।"
পতা চনন জে ফূদো ভাগ নৰী মৗেমে হিনকৰ পড়ো ী। গ্র ছথি গার্ড খা ৗনকৰ ছন্হি মঙ্গী-তৰকাৰীক দোকান। গামক নো ৰঁৗত ৰাস নোক।

ৰাঁদমে নৰী মৗেমে ৰহৈৰাঁনী একটা ভৌজী গামমে েটনে ৰহথি, দ্বর্গাপূজামে, গোঁগূ ভাগক কনিযাঁ। দেখনিযন্হি ঁ পৃছনিযন্হি- "ৰুঁঠ় ভ২ গেনোঁ যৌ ভৌজী।"

ঢোঙ্গে জৰাৰ্- "ৱূঁঢ় ভ**ই** গেনথি হেঁ ঋপনে ঋা...।"

"মজাকো নৈ ৱূঁঝৈ ছিঐ যৈ ভৌজী, ঋহাঁ ৱূঁঢ় হএৰ্? ঠ ৰি ঢানক ৰাঁদ ভেঁষ্ট ভেন ছী, ঠাৰি ঢানমে নোক ঠাৰি ঢান প্ৰৱ ন হোগএ ঋহাঁ তঁ ঠাৰি ঢান নৰেঁ ভ**ই** গেন ছী।"

"ঋহাঁ ৰঁঘ্নৈ এনৌঁ ঋা ভেঁষ্টোঁ নৈ কেনৌঁ। ড্র ফূদৰাঁ হনক জে ঋহাঁ ঢেঠক ঐঠাম ঋাযন ৰহিঐ, হৰৰিঁৰো মঠি গেনৈ। হম তঁ একৰা ঋূৰ্ গৰিযেনিঐ, কহনিঐ ৰৌ ষ্টীৰাঁ ৰৌ ষ্টীৰাঁ, ছোঙ্গে ারূঁ এনেখিহ্ন ঋা হূঁ ান্নকা ডেৰাপৰ কিএ নৈ ঋনন ান্ন। তঁ কহনেক জে একৰ কোনো ঢংগী **ওত**ই ৰহৈ, ঢে কহনকৈ। ঋহাঁ কহনিঐ জে ফূদো ভাগ তঁ হমৰ ভৈযাৰী ছথি, ঢে স্বনি একৰ ছাতী ঠাকৰ ভ**ই** গেনৈ। কনী ষ্টাগম নিকানি ক**ই** কিএ নৈ এনৌঁ? হৰী াগ ওত্তৈ শিৰশংকৰ মিধষ্টান্ন ভণ্ডাৰ খোননে ছথি, শিৰ ঢেনা ৰঁনা ঢভ দোকানক নামঢঁ প্ৰঢন্ন ছৈ, ঢে ডছন্নৰ নৈ কৰৈ ছন্থি। ঋাৰ্ তঁ ান্নকৰ ঢ্ষ্টাফ কাজ কৰৈ ছন্থি মুদা কহনন্থি জে ছোঙ্গে ভাগ ঋৰিঁতথি তঁ ঋপন হাথঢঁ জিনেৱী ছান্থি ক**ই** ঋূঋৰিঁতিযন্থি। "

"ঋাফিঢক কাজ ৰহৈ, **ওত**ই ঢঁ ফেৰ তাৰাপ্ৰৰ ঋা ফেৰ ৰাঁহৰেঢঁ ৰাঁহৰ দিল্লী, ঢে নৈ ঋাৰিঁ ঢকনৌঁ।"

ফূদো ভাগ ঢেহো ঋাযন ৰহথি।

ান্নকৰ ৰেঁষ্টীক ৰিঁযাহ ছনন্থি। দূৰ্ৰাক্ষত দেৰাঁ েন ান্নকা ঢংগে ান্নকৰ ঋংগনা গেনৌঁ। নৰ ঘৰহষ্ট দেখেনন্থি।

ফূদো ভাগ ঢংগে প্ৰৰনকা গপ মোন পড়ি গেন। ৰৌঁঋা ঠ ড়ী মহীঢ ঠৰেৰাঁ নেন জাগ ছনথি, প্ৰৰনা গপ। হমৰো এক দিন ন**ই** গেনথি। **ওত**ই জে মহিঢৰাঁৰ ঢভক ডল্লোঢ দেখনিঐ, ঋদ ভুত। ওমহৰ গায ৰঁড়দ মহীঁঢ ঠৰৈএ ৰৌঁঋাঠৌৰীমে ঋা এমহৰ মহিঢৰাঁৰ

সভ ধৰিযা পহীৰি কূদন কমনা-ৰঁনানমে। ধাৰক ৰিপৰীত খৰধ ভাগ হেনৈত। চিচনি কই কমনা-ৰঁনানমে পোন ভৰে জাগ ফূদো ভাগ, জেনা ষ্বিমিঙ-পৃনক স্প্রিংগ-ৰ্বোর্ড ৃখয, স্প্রিংগ ৰ্বোর্ড নৈ পার্কক ষ্মাগডৰ। খনগে দ্বনিযাঁ।
ফূদো ভাগকেঁ একটা ৰঁৰিযাতীমে প্ৰচনকন্থি, কোন ্কূনমে পঢ়ৈ চী? ফূদো ভাগ চোষ্ঠে জৰাৰঁ দেনে ৰহথি- ৰৌখাচৌৰী াগ স্কূন। খনগৌখাকেঁ ভেনৈ জে কোনো স্কূন হেতৈ, হমৰা সভক ঁ পেষ্ট ফূনয।

ফূদো ভাগ সংগে এক দিন জাগ চনৌ প্ৰৰাঁগ টোন ৰাঁষ্ট । খা ফূদো ভাগ নৃক্কীক সাত প্ৰৰখাকেঁ গাৰি দেনাগ শ ৰূ কই দেনখিন্থ। টোনৰৈঁয়া সভ কহৈ, ঞ ৰঁতাহ ভই গেন চৈ কী? মৃদা জখন ফূদো ভাগকেঁ গাৰি পঢ়ৈসঁ খচৌ ভই গেননি ঁ দনানপৰ ৰৈসন একটা গৰিপঠূখা (দনকৰ মৌসীক জমায)কেঁ কহনখিন্থ- "সাৰ হৌ, খনঠেনে চহ জে হমৰ নাম নৃক্কী নৈ চী!"
খা ও গৰিপঠূখা হঁসিতো খা গৰিযৰিঁতো দৌগন মাৰ-মাৰ কৰৈত। "সভটা মোনে খচি ৰৌখা।"- ফূদো ভাগক খৰাঁজমে খাৰঁ ও ঠংচনতা নৈ চন্থি। হম গম্ভীৰসঁ ঠংচন ভই গেন চী ও ঠংচনসঁ গম্ভীৰ।

হৰী ভাগ গামেমে দোকান খোননে চনা, ৰঁহু মেহনতী মৃদা ৰৈঁক

এহেন লোককেঁ লোন নৈ দৈ ছৈ। জে সভ সৰকাৰক পাগ পঠা জাগ ছৈ ৱাঁ খগিনা এনেক্শনমে ঋণক মাফী ভেষ্ট জেৱাঁক গন্তজাৰীমে ৰহৈ ছৈ তকৰে ৱেঁক লোন দৈ ছৈ। কাৰণ ও কমীশন দেতৈ মুদা দোকান নৈ খোলতৈ। হৰী ভাগ দোকান কৰৈ ছথি, মেহনতী ছথি মুদা তগ যঁ কী। ৱেঁগমান নৈ ৰহথি জে একক দূ হিসাৱেঁ নিখিতথি ৱাঁ ডণ্ডী মাৰিতথি, গঞ্জাক দোকান খখনো চলিযে ৰহল ছৈ, হৰী ভাগক ঙধাৰী কিযো নৈ দেনকহ্নি মুদা ঘৰাড়ী ে ঠ কই কৰজা চুকেলহ্নি খা ৱঁখ্নৈ চলি গেলা। ওত্তই খোললহ্নি মিঠাগক দোকান খা দোৱঁৰপৰ ফেৰসঁ ঘৰাড়ী দিযাদসঁ কিন হ্নি খা ান‌কো ঘৰহষ্ট ছলহ্নি।

হৰী ভাগক ৱেঁষ্টাকেঁ কিডলীক দিক্কত ছৈ, মুদা নাত খূৱঁ চৰফড়। ক্রিকেষ্টমে স্থানীয ঠৈঁপিযনশ্িপমে ডৱঁল সেন্চূৰী মাৰলে ছলৈ, শিৰসেনাক এম.এন.এ. ষ্ট্রাফী দেনকৈ। মুদা ানকা পৰোচ্ছ ভেলাপৰ গোঁগূ ভাগ কহলথি- ধুৰ, খসনকা কোৰ্কেষ্ট গেন্দ না ক্রিকেষ্ট ঠৈম্পিযনশিপ থোড়ৱেঁ ৰহৈ, ষ্টেনিস গেন্দৱঁনা ৰহৈ, নৈ পৈডক জৰুৰী, নে হেনমেষ্টক, সে নৈ নে কহলথি।

ফূদো ভাগক ৱেঁষ্টা ওনা সভ কিছু ঠীকে ৱাঁজৈ ছহ্নি মুদা কনী ষনকাহ ৱূঁঝাযল। ওনা কোনো গলত ৱাঁত নৈ ৱাঁজৈ ছৈ। ৱূঁঝল্ককে ৱূঁঝি পড়ত। মুদা কোনো ৱাঁতপৰ খড়ি ৰহত, জেনা ৱাঁজত- নীনূ দীদীকেঁ হম ৱঁখ্নৈমে দেখলে ছিযহ্নি, ানকে তঁ ঞ্র ভায ছথিহ্ন। ীনূ দীদী কহিযো ৱঁখ্নৈ নৈ গেল ৰহথি তাধৰি। মুদা ঞ্র খড়ি গেল জে হম দেখলহিযে ছিযহ্নি।

হৰী ভাগক সমধি দিল্লীমে একষ্টা ৰেজীডেন্শিযল সোসাগষ্টীমে মানী ছথি। হৰী ভাগ মিসৰগৌলীক ছথি, ঠক্কুৰগৌলীক ৱঁগলমে,

প্লেগমে মোটা-মোটী পূৰা পঠিমা টোনী আ অদহা মিস টোনী সাফ ভ২ গেন ৰহৈ নৈ তঁ আগ এ্র টোন ৰহিতৈ, টোনী নৈ।

ৰেঁটাক কিডনীক আপৰেশন দিলীমে ভেনহি, ৰেঁটাক নাম সৰৰন। হৰী ভাগক সভ দিযাদ কৰেকমান। খানী হৰী ভাগ ৰঁখৈমে ঋথি, টোনক আন সভ গোটে দিলীমে। সে ৰাঁৰূ মিসৰটোনীমে একতা ঠৈ। কোনো কাজ-ঙদ্যম হোর্ড, দিলেমে ৰাঁ গামমে সভ পাঁচিতে টা ঠৈ।
"ৰূঁড়ি ঋথি সভ গোটে কি? এডরান্স নৈ ভেন ঋথি, হমৰ টোন দেখিযৌ এডরান্স ঠৈ, ককৰো ককৰোসঁ মতনৰ্ঁ নৈ, সভ অপনামে ভেৰ।"- ৰঁড়াৰাঁৰূ টোনৰৈঁয়া সভকেঁ স্বনা ক২ কহৈ ঋথি।

ফেৰ কতেক দিন ৰীত গেন, এক ৰেঁৰ ফেৰ গামমে ভেঁটঁ ভেন ৰহথি, দানকৰ ৰঁঠিযাক ৰিঁযাহ ৰহন্থি আ হম কাকীক কাজ ে গেন ৰহী।

২

ঐ সঁ পহিনহিযো নৰী ম্বখৈ কএক ৰেঁৰ ঐন ঠী। কোৰোনাক সময শ্বৰুহে ভেন ঋনৈ, তখনে পাঁচন ৰহী।
জাগতে কান এযৰপোর্টপৰ চেকিংগ শ্বৰু ভ২ গেনৈ, প্বনিসক নৈ ডাক্টৰক! কোন ঠামসঁ আৰিঁ ৰহন ঠী, দিলীসঁ আ ওগ ঁ পহিনে কত্ত২ ৰহী? দিলেযেসঁ আৰিঁ ৰহন ঠী? জার্ড ৰাম দিস, ার্ম

ভৰূ, মেন্ফ ক্লাৰেন্টাগনমে ৰহই পড়ত মাত দিন। খুহা , দ্বৰ্‌গমঁ? দ্বৰ্‌গমঁ দিলী, ফেৰ মুৈ। দহিন দিম জাৰ্ড, ফ ৰ্ম ভৰূ, খুহাঁকেঁ মৰকাৰী ক্লাৰেংটাগনমে ৰহই পড়ত, মৰকাৰক খঠা ৰ, মুদা পহিনে হিনকা টেম্ট নেন নই জাৰ্ড মিমুটৰ। হ ৰাম দিম ৰঁনা ছনৌঁ, মে মেন্ফ ক্লাৰেংটাগনমে খুপন গেম্ট হাৰ্ডমমে ৰিঁদা ভেনৌঁ। টৈক্মীমে নাগন এফ.এম. ৰেডিযো পৰ কোনো ৰেডিযো জাকী ৰাঁজি ৰহনে খুচি জে পহিন ৰিশ্বযুদ্ধক মমাপ্তি ভেন ১৯১৮ মে খা নাগন জে একটা খাফদ খতম ভেন। মুদা তখনে দোমৰ খাফদ খাৰিঁ গেন খা ও খাফদ ছন স্পেনিশ ফ্লু কেৰ, ৰিশ্ব ে ১০ কৰোড় নোক মুগন খা ভাৰতমে ৫০ নাখ। ওগ মময জনমংখ্যো কম্মে ৰহৈ ৰিশ্বক।

হমৰ ক্লাৰেংটাগন খুৰধি জহিযে খতম ভেন তহিযে নাকডাৰ্ডন শুৰূ ভই গেনৈ। স্কূন কানেজ, দোকান, হাট-ৰঁজাৰ মভ ৰঁন্দ। েম্ট হাৰ্ডমমে টী. ৰী. খোনূ তঁ ডিপ্রেশন ভই জাযত।

কম্না নাকডাৰ্ডন খতম ভেনৈ, কিছু খাফিমক কাজ মম্পন্ন কই হম ঘূৰনৌঁ।

মুদা ঐ ৰেঁৰুকা ৰাঁত কিছু খাৰ ছনৈ।

ঐ ৰেঁৰুকা যাত্রা যাত্রা নৈ, কোৰোনাক ৰীচমে হমৰ প্রস্থান ছন, নৰী মুৈ নেন। খুনচোক্কেমে হমৰ ট্রাংমফৰ এতই ভেন ছন। খা খুনচোক্কেমে এতই পহাঁচিতে নাকডাৰ্ডন শুৰূ ভই গেনৈ। ৰোডপৰ নাগন জেনা কৰ্ফ্যূ নাগন হখুয।

ৰোড মোষ্টামোষ্টী খালী, খালী মাগৰনক খৰাঁজ ৰঁনা গাড়ী। প্ৰনিমক নৌ এম্বুনেন্মক মাগৰন। মড়কক দ্বনূ কাত ঞ্ৰ মাগৰন খনৰৰৰত ৰঁজৈত ৰহন।
খাকমীজনক নেন নাগন নাগন। তদূমে কী জে মিনেশুৰ খপ খানূ খা ওগমে খহাঁকেঁ খাকমীজন ভৰি ক**ই** দ**ই** দেত। মিনেশুৰ ভেষ্টৰেঁ নৌ কৰৌ।
চাৰূ দিম খৰিশ্বাস। নোক কহৈ জে হাস্পীষ্টন ৰঁনা মভ ৰাতিমে স্নুষ্টে ডকৰাঁ ডঠা দৈ ছৈ। খাকমীজন খতম ভ**ই** গেন, ৰেমডিজৰিৰ ঞংজেক্শন খানূ নৌ তঁ পেশেস্ট নৌ ৰঁচত। পাঁচ হজাৰক ৰেমডিজৰিৰ ঞংজেক্শন ২৬-३০ হজাৰমে ৰ্নৈকমে ভেষ্টৈ।

মাঙ্ক ভাৰতমে ৰঁনিতে নৌ ছৈ, মে তখনে পতা চনন। মাঙ্ক ম হো কএক তৰহক মৃদা এন-৯৬ মভ্যঁ নীক।
"পহিনে হাস্পীষ্টনমে ভৰ্তী ক**ই** নেনক খা কহনক জে গ ◌াজ তাৰত শ্বৰূ নৌ হএত জাৰেঁ কোৰোনাক ষ্টেম্ষ্ট-ৰিজন্ষ্ট ন খাওত, মেডিকন কাৰ্ডন্মিনক গাগডনাগন ছৈ। চাৰি দিনমে কোৰোনা ষ্টেম্ষ্টক পৰিণাম খৰেঁ চনৌ। এক্কে দিন্বকা ৰাঁদ কহনক জে প্ৰশাসন একৰা কোৰোনা হাস্পীষ্টন ঘোষিত ক**ই** দেনকৈ, এত**ই** মঁ জাড। ফেৰ দোমৰ হাস্পীষ্টন গেনোঁ। তীন দিন্বকা ৰাঁদ জখন কোৰোনাক ৰিজন্ষ্ট খাৰিঁ জেতৈ তখন গনাজ শ্বৰূ হএত, ওত্তৌ মএহ কহনক, মেডিকন কাৰ্ডন্মিনক গাগডনাগন ছিঐ। তীন দিন্বকা ৰাঁদ ৰিজন্ষ্ট খাৰিঁ গেন, কোৰোনা পোজীষ্টিৰ। খাৰঁ ও হাস্পীষ্টন কোৰোনা হাস্পীষ্টন নৌ চনৌ মে ওত**ই** কহনক, এত**ই** মঁ জাড। ফেৰ পহিন্বক্কা হাস্পীষ্টন এনোঁ, ফেৰ গনাজ শ্বৰূ ভেন। নোককেঁ

एक्कोटा मिनिण्टक नै भेटै, हम आठ टा क गन्तजाम कइ देलिऐ, लोककें एक्कोटा रेमडिजरिब नै भेटै हम छअ टा देलिऐ। चौदहम दिन ओ मरि गेला। पाग पैरवी किछु काज नै आयल।"

"हमर आक्सीजन ७०क नीचाँ चलि गेल, आक्सीमीटरमे। करो हास्पीटलमे बेड नै भेटै। हेल्थ सेक्रेटरीक फ न हास्पीटलबला सभ नै उठबै। हमर कनियाँ कहियो घरसँ नै निकलल छलि, हार्टसरजरी। पता नै कतइ सँ ओकरामे शक्ति आबि गेलै, केना हास्पीटलमे बेडक गन्तजाम कइ लेलक, केना रेमडिजर रक गन्तजाम कइ लेलक, पता नै। घर घूरा आनलक। एक मासक बाद हमही कहलिऐ जे आब कने आफिस जाय दिअ, देखि आबै छी। पहिने हम आगमे कोनो परहेज नै करै छलिऐ, आब कनियाँ चाह दइ देने अछि, भोरमे ग्रा , ब्रेकफास्टर ग्रा, दिनमे ग्रा आ रातिमे ग्रा। ओकर कोनो गप आब केना नै मानबै? हमर मामाक फोन आबै कनियाँ लग, नाकडार्डनमे आबि तँ नै स ै छल। कनियाँ मना केलकै, मुदा जबर्दस्ती अकाउन्टमे पचास हजार दइ देलक। मुदा कम्पनी एक मासक दरमाहा काटि लेलक।"

गेस्ट हाउसमे एकटा निराशा आ एकटा आशाक स्वर, भारत दर्शन सन।

कखनो समाचार भेटैय जे महिन्द्रक भैयाक जमाय ग्रेटर नोयडामे हास्पीटलमे १४ म दिन समाप्त भइ गेला तँ आफिसक कलीग घानेकर सेहो १४म दिन खतम भइ गेल।

"यदि सातम दिन रोंआर नै उतरल तँ बूझू जे कोरोना जीत गेल, आ अहाँक शरीर हारि गेल। आ तकर बाद आक्सीजन

মিনেশুৰ আ ৰেমডিমিৰিৰ দুনূ মাত্ৰ সংতোখ নেন ছৈ। আৰ ঁ আকমীজন মিনেশুৰক ৰঁদনা একষ্টা কংমেণ্ট্ৰেষ্টৰ মেহো আযন ছৈ, খম্ৰী-খম্ৰী হজাৰকা। মুদা এক তৰহেঁ গ্ৰ ৰীমাৰী নীক ছৈ, চৌদহ দিনমে ঐপাৰ কি ওগ পাৰ, কেন্মৰ, ৰাঁ কিডনীৰঁনা ৰিঁমাৰীম তঁ ঘৰ-ঘৰাড়ী ৰিঁকেনাক ৰাঁদ মৃন্থ্ হোগ ছৈ ৰাঁ জান ৰঁঠে ছৈ। মুদা মুনৌ ছিঐ জে কোৰোনাক ৰৈকমীন ফাগনন মষ্ট জপৰ ছৈ, মুদা ডৰ্ব্নূ.এচ.ও. আ মেডিকন কাৰ্ডন্মিন দুনূমে এজেংষ্ট মভ ছৈ, ভাৰতক ৰৈকমীনকেঁ দেখৰেঁ ফেন ক**ই** দেভৈ। দেখৈ নৌ ছিঐ পহিনে জখন মাস্ক নৈ ৰঁনৌ চনৌ তঁ কহৈ চনৌ জে গমছে নপেষ্ট নিখ্, আৰঁ কহৈ ছৈ ২-২ ৰাঁ ३-३ ষ্টা মাস্ক পহিৰূ। ষ্টেনীৰিজনপৰ কহৈ ছৈ ৰেমডিমিৰিৰক জৰুৰী নৈ ছৈ, আ তখন গ্ৰ গপ হাম্পীষ্টন ডাক্ষ্টৰকেঁ কিএ নৈ কহৈ ছৈ, জে ওমভ মভকেঁ দৌগেনে ফিৰৰেঁ ছৈ? পহিনে কহৈ জে মাৰ্বুনমঁ হাথ ধোঁউ, আৰঁ কহৈ ছৈ জে মেনীষ্টাগজৰমঁ মাফ কৰূ। কখনো কহৈ ছৈ মষ্টীৰোগড জৰুৰী নৈ খছি, আ মপ্লাগ আৰিঁ গেনাপৰ জৰুৰী ভ**ই** জাগ ছৈ। “

ঐ তেমৰ মাস্ক ৰঁনা ব্যক্তিক মমৰ্থন নিৰাশ আ আম দুনূ স্থৰৰঁন ব্যক্তি কেনক।

“মাতম দিন ৰোঁখাৰ নৈ ভতৰন তঁ?”- হম পুছৈ ছিঐ।

“তখন ৰুঁস্নূ মৃন্থ্ জীত গেন।”

३

ঞ্চথম দিন ছিঐ, রেঁস্টাক রোঁখাৰ ১০২-১০३ সঁ ঘষ্টিযে নৈ ৰহন ঠৈ। কোৰোনা পোজিষ্টির খচ্চি। ও সভ নঞ্জ দিলীমে খা হম নরী স্বষ্ঠৈমে। গম্হৰ দিনেশজীক রেঁস্টা মেহো দিলীমে গ্ৰজৰি ে নেন্থি। খাফিসক একস্টা রঁড়কা হাকিম সঁগে গেন কর্মচাৰী রঁত্ৰা হাস্পীস্টনেরঁনা ডাক্স্টৰসঁ রঁকস্বক ক২ নেনকৈ, তঁ রেঁডক ভেন গপ মনা ক২ দেনকৈ। ফেৰ স্বনকা দিলীক রঁগনমে রঁহাদ্বৰগড়মে ভৰ্তী কএনে গেনন্থি।

"মৰি গেনা, কোৰোনা নিগেষ্টির ভ২ গেন ঞ্চনা। মাত দি মে রোঁখাৰ নৈ উতৰননি, জা ক২ উতৰননি রাঁৰহম দিন। ঠীক ভ২ ৰহন ঞ্চনা। ম্বদা নঁগ খতম ভ২ গেন ঞ্চনন্থি। হম দেখনে ছিঐ একস্টা একম-ৰে, জেনা মূস ঞ্চষ্টী-ঞ্চষ্টী ক২ কাষ্টি দৈ ে তহিনা কোৰোনা নঁগকেঁ ঞ্চষ্টী-ঞ্চষ্টী ক২ দৈ ঠৈ। কোৰোনা নিগেষ্টির ভৈযো জাযত ভৈযো জান নৈ রাঁচত। মৰ, হমৰ ঞ্চোস্ট ভাগ গণ্ডিযন স্পাগনন গঁজৰীজ মেস্টৰমে খচ্চি, ম্বদা কহি দেনে খচ্চি জে রেঁড নৈ দিখা মকত। হম দেহৰাদূনক ৰস্তামে একস্টা হাস্পীস্টনমে রেঁডক গঁতজাম ক২ নেনে ৰহী, জে মাতম দিন জেহনে রোঁখাৰ নৈ উতৰতৈ রঁহীনকেঁ, দিলীসঁ ন২ ক২ রিঁদা ভ২ জাযরঁ। এহ রঁহীন জকৰ কিৰাযেদাৰ ঘৰ খানিযে নৈ ক২ ৰহন ৰহৈ, জকৰা চাৰি চমেস্টা দ২ ক২ হম মোস্বাঁমে ৰিৰাম্বৰ ৰাখি দেনে ৰহিঐ জে জঁ হমৰা ৰহৈত স্বঁ হমৰ রঁহীনক ঘৰ পঠা নেমে, তঁ মএহ হোগ ে জে হম জহৰ খা নী, খিস্বা স্বনেনহিযে তঁ ৰহী। ম্বদা ঞ্চথম দিন রোঁখাৰ উতৰি গেনৌ।"- দিলীসঁ একস্টা পৰিচিতক ফো খাযন।

পত্নী চিন্তিত ঞ্চথি। মেদান্তাসঁ খাননাগন কঁমনস্টৈন্সী কৰরেঁনন্থি। ওকৰ প্ৰেস্ক্ৰিপ্শন হ্বাস্টমৈপপৰ হমৰো খা খপনো ভৌজী-ভায

সভকেঁ পঠা দেলখিন্হ। হমৰো হ্বাট্সৈপপৰ ঋাযল। হৰী ভ গ, ফ্লুদো ভাগ সভ কহলন্হি পঠৱৈলে। সভকেঁ পঠা দেলিযন্হি। ঋসীল ভাগ কহলন্হি জে ৰএহ প্বজা কাজ এলৈ, কতেকো গোষ্টকেঁ ও দেলখিন্হ, গামোক লোককেঁ ঋা ৰাঁহৰীযোকেঁ, ঋা ৰাঁদোমে। মংঝাৰপ্বৰমে সেহো, নৱা দিল্লীমে সেহো ঋা নৰী ম্বষ্বৈমে সেহো পোজিষ্টিৰিষ্টী ৰেষ্ট ३३ প্ৰতিশত ৰহৈ, মানে জঁ ३ গোষ্টে কোৰোনা ষ্টেস্ট কৰেনক তঁ এক গোষ্টেক পোজিষ্টিৰ ঋা দূ গোষ্টেক নিগেষ্টিৰ ৰিপোৰ্ষ্ট ঋাৱৈ, মানে এক তিহাগ লোককেঁ কোৰোনা সংক্ৰমিত কেলে ৰহৈ। ঋা গামমে সভকেঁ পষ্টপষ্টা দেলৈ ৰহৈ ৰোঁখাৰ, পূৰা গাম দ্বখীত, গা মানে গামেষ্টা লৈ, সংগমে নৰী ম্বষ্বৈ, দিল্লী, লোযডা ঋা গ্ৰেষ্টৰ লোযডা ঋা ঋালো ঋান ঠাম ৰহলিহাৰ গামক লোক। ম্বদা চাৰিযে- ােঠ দিলমে ঋসলী গামমে লোক সভ ঠীক ভ২ জাগ গেল, ম্বদা লৰ ম্বষ্বৈ, দিল্লী, লোযডা ঋা গ্ৰেষ্টৰ লোযডা ঋা ঋালো ঋান ঠাম ৰএহ সভ জে ৰসৌলক গাম ওত২ সঁ সভ দিল কোলো লে কোলো মৃত্যুক সমাচাৰ ঋাৱিঁযে ৰহল ঋছি। গামসঁ ৰেঁশী গামক লোক তঁ ঋাৰঁ ঐ সভ ঠাম ৰসৈএ। লৰী ম্বষ্বৈক ৰসাওল গামসঁ লোক গাড়ী ঘোড়াক ঋাস ছোড়ি পাঁৰ পৈদল ৰিঁদা ভ২ গেলা, ঋপল ঋসলী গাম দিস। ৰেডিযো জাকী কহি ৰহল ঋছি জে ৱা ১৯৪৭ ক াৰত ৰিভাজলক সময ভেল পলাযলক ৰাঁদক সভসঁ পৈঘ পলাযল ঋছি।

ফ্লুদোভাগ ঠীক ভ২ গেলা। হৰী ভাগক ৰেঁষ্টাকেঁ ১৬ সালসঁ কিডলীক শিকাগত ছলন্হি। হে ঋাগ হে কান্হি, ও খেপ েল, ঋা হৰী ভাগ ওকৰাসঁ পহিলহিযে কোৰোনাগ্ৰস্ত ভ২ সিধাৰি গেলা।

-𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒔𑒰𑒩𑒱𑒨𑒹-𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒠𑒱𑒢𑒧𑒹 𑒮𑒦 𑒚𑒲𑒏 𑒦𑓄 𑒖𑒰𑒃 𑒑𑒹𑒪𑒻? 𑒥𑒹𑒬𑒲𑒮𑒿 𑒥𑒹𑒬𑒲 𑒕𑒍𑒧 𑒠𑒱𑒢 𑒡𑒩𑒱? 𑒮𑒰𑒞𑒧 𑒠𑒱𑒢 𑒞𑒿 𑒋𑒏𑓂𑒏𑒼 𑒑𑒼𑒙𑒹𑒏𑒹𑒿 𑒥𑒼𑒐𑒰𑒩 𑒢𑒻 𑒩𑒯𑒻। 𑒞𑒹𑒿 𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒋𑒏𑒼𑒙𑒰 𑒒𑒙𑒢𑒰 𑒢𑒻 𑒒𑒙𑒪𑒻 𑒏𑒱? 𑒍𑒞𑒳𑒏𑓂𑒏𑒰 𑒯𑒫𑒰 𑒮𑒰𑒤 𑒕𑒻 𑒞𑒹𑒿 𑒪𑓀𑒑 (𑒤𑒹𑒤𑒛𑓃𑒰) 𑒧𑒖𑒑𑒴𑒞 𑒕𑒻।

𑒯𑒧 𑒋𑒞𑓄 𑒢𑒫𑒲 𑒧𑒳𑒧𑓂𑒥𑒻 𑒧𑒹 𑒪𑒰𑒏𑒛𑒰𑒅𑒢𑒧𑒹 𑒕𑒲 𑒂 𑒍𑒞𑓄 𑒢𑒄 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲𑒧𑒹 𑒄 𑒁𑒕𑒱

𑒮𑒰𑒞𑒧 𑒠𑒱𑒢𑒏 𑒩𑒰𑒞𑒱। 𑒂𑒃 𑒮𑒰𑒞𑒧 𑒠𑒱𑒢 𑒕𑒱𑒌, 𑒥𑒹𑒙𑒰𑒏 𑒥𑒼𑒐𑒰𑒩 𑒢𑒻 𑒅𑒞𑒩𑒪 𑒕𑒻।

𑒢𑒄 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲

𑓑

𑒢𑒄 𑒠𑒱𑒪𑓂𑒪𑒲।

𑓓𑓑 𑒠𑒱𑒮𑒧𑓂𑒥𑒩𑒏 𑒩𑒰𑒞𑒱। 𑒂𑒥 𑒋𑒏 𑒞𑒰𑒩𑒲𑒐 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒻। 𑒩𑒞𑒳𑒏𑒰 𑒬𑒱𑒤𑓂𑒙𑒧𑒹 𑒯𑒧 𑒕𑒲।

𑒏𑒼𑒩𑒱𑒨𑒰𑒮𑒿 𑒌𑒪 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩𑒲 𑒯𑒧𑒩𑒰𑒮𑒿 𑒣𑒳𑒕𑒻𑒋, 𑒄 𑒢𑒫 𑒋𑒨𑒩𑒣𑒼𑒩𑓂𑒙 𑒁𑒕𑒱 𑒏𑒲? 𑒯𑒧 𑒏𑒯𑒻 𑒕𑒱𑒌- 𑒯𑒿। 𑒂 𑒣𑒳𑒕𑒻 𑒕𑒱𑒌- 𑒏𑒱𑒋?

𑒍 𑒮𑓂𑒞𑓂𑒩𑒲 𑒏𑒯𑒻𑒋- 𑒢𑒻, 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒪𑒰𑒑𑒪, 𑒏𑒱𑒋𑒏 𑒞𑒿 𑒕𑒯 𑒧𑒰𑒮 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒌𑒪 𑒩𑒯𑒲।

-𑒯𑒿 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒙𑒩𑓂𑒧𑒱𑒢𑒪 𑒠𑒴 𑒣𑒩 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒌𑒪 𑒯𑒋𑒥, 𑒄 𑒢𑒫 𑒙𑒩𑓂𑒧𑒱𑒢𑒪 𑒕𑒱𑒌, 𑒙𑒩𑓂𑒧𑒱𑒢𑒪- 𑒞𑒲𑒢। 𑒢𑒲𑒏 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏𑒹𑒿?- 𑒯𑒧 𑒣𑒳𑒕𑒻 𑒕𑒱𑒨 𑓂𑒯𑒱।

-𑒥𑒛𑓂𑒛 𑒢𑒲𑒏 𑒪𑒰𑒑𑒪। 𑒋𑒨𑒩𑒣𑒼𑒩𑓂𑒙 𑒢𑒻, 𑒯𑒼𑒙𑒪 𑒮𑒢 𑒪𑒰𑒑𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒁𑒕𑒱।

গণ্ডিয়া ঋাৰ্ব মজগূত ভ**২** ৰহন ঋছি।- মহিনা ৰ্জৈ ছথি।
ৰত্তুকা শিফ্‌টমে হম ছী। তখনে গামসঁ একটা ফোন হম মোৰাঁগনপৰ ঋৰৈঁএ। হমৰ মহিনা সহকৰ্মী হঁসী কৰৈ ছথি- গামসঁ ফোন ঐন হেতন্হি, ঋাৰ্ব ফেৰ ও্র মৈথিনীমে গপ কৰতা, হম সভ ভাষা ৰ্বুঝৈ নৈ ছিঐ, মীঠ ভাষা ছৈ, তেঁ হমৰ সভক খিধাঁশো কৰৈত হেতা তঁ হমৰা সভকেঁ পতা নৈ চনত।

৩১ দিসম্বৰক ৰাতি ছিঐ। ঋাৰ্ব এক তাৰীখ ভ**২** গেনৈ। মুদা দুৰ্ঘটনা ৰাঁৰহ ৰ্জে ৰাতিক পহিনে ভেন ছনৈ। নহাশক জেৰী ◌ মোৰাঁগন ৰহৈ। তীন চাৰিটা খঁতিম ৰেঁৰ ডায়ন কয়ন গেন ফোন নম্বৰপৰ প্বনিস ওহী মোৰাঁগনসঁ ফোন কেনকৈ ঋা সূচনা দেনকৈ জে জকৰ ফোনসঁ প্বনিস ফোন ক**২** ৰহন ঋছি, সে ঋাৰ্ব ঐ দুনিয়াঁমে নৈ ৰহন।

মধ্য ৰাত্রি। একম-ৰে মশীন ঋা ষ্লিফৰ ডাগকেঁ ছোড়ি ঋাফ সসঁ চুষ্টী ন**২** হম ৰিঁদা হোগ ছী।

ও্র এযৰপোৰ্ট ৰাঁহৰসঁ কোনো সজন-ধজন নৰকনিযাঁ সন ◌াগি ৰহন ঋছি। ৰাতিমে ৰাঁহৰসঁ হমকূঁ নৈ দেখনে ৰহিঐ ঐ নৰকনিযাঁকেঁ। ঠীকে কহৈ ছন ও মহিনা। হোটনে নাগি ৰহন ঋছি, প্রকাশমে চমচমাগত।

গাড়ী ঋাগাঁ ৰ্বঢ়ি ৰহন ঋছি। নও্র দিল্লীক ৰোড এতেক চাকৰ কেনা ভ**২** গেনৈ। দিনমে তঁ তীন মিনট প্রতি কিনোমীটৰক গতি ৰহৈ ছৈ ঐ সড়কপৰ। মুদা ৰাতিমে খানী ৰহনে চকৰগ নাগি ৰহন ঋছি।

মুদা ফেৰ জমুনা-পাৰ ঋৰৈঁএ, নও্র দিল্লীসঁ দিল্লী। ৰোড পাতৰ হোগত জাগএ। ভজনপুৰা, খজূৰী খাস। দিনমে তঁ গাড়ী এত**২**

খ্বারিঁযো নৈ মকিতয। রিঁজনী মেহো কষ্টি গেন ঠৈ। মড়কক দ্বন্ূ
কাত গন্দা পমৰন।

গাড়ী গনীক কোনমে নগা ক**ই** খ্বাগাঁ রঁঠ়ৈ ঠী। গনী পাৰ ক**ই**
হিনৈত মিৰহী রাঁগ্টে খ্বমৰক ঘৰ পৈমৈ ঠী। কন্নাৰোহষ্ট ওঠন ঠৈ।
দিল্লী.. গণ্ডিযা, মজগূত গণ্ডিযাক ৰাজধানী নগ্র ি ল্লীক গ্রহো
একষ্টা গনাকা খ্বঠি। কোৰিযন মহিনা এত**ই** নৈ খ্বারিঁ মকত,
ভজনপ্বৰা, খজূৰী খাম। ভজনপ্বৰা, খজূৰী খাম, এত্তক কে
নোক নগ্র দিল্লীক ঠমঠমাগত ঘৰ, খ্বাফিম, খ্বা র্যাপাৰক পাঠাঁ
খ্বঠি, একৰ মভক খ্বগিনা খাঢ়ী ভ**ই** মকৈএ ফএদামে ৰহতৈ..
তগ খ্বামমে জান খ্বৰোপনে খ্বঠি।

পতা ঠনৈএ জে নহাশ গ্বৰু তেগ রঁহাদ্বৰ খ্বস্পতানমে ৰাখন ঠৈ।
ওত**ই** মঁ রিঁদা হোগ ঠী। রোঁন ভৰোম দেরাঁ যোগ্য পৰিস্থিতি নৈ
ঠৈ।

গ্বৰু তেগ রঁহাদ্বৰ খ্বস্পতানক ম্বৰ্দাঘৰমে মোহিত রাঁরূঁক রেঁষ্ট ক
নহাম পোম্ষ্টমার্ষ্টমক রাঁদ ওকৰ ৰক্তমম্বন্ধীকেঁ দেন জ তৈ। প্বনিম
কহনে ৰহয- পিতা জীরিত ঠথিন্হ তখন দোমৰাকেঁ দেরাঁক রাঁতে
নৈ ঠৈ, নৈ জিরৈঁত ৰহিতথিন্হ তখন দেন জা মকৈ ঠন- ঠ
ন্যাযানযক খ্বাদেশ ঠৈ। পঠিনা রেঁৰ দ**ই** দেন গেন ৰহৈ খ্বা জখন
খ্বমনী ৰক্ত-মম্বন্ধী খ্বারিঁ ক**ই** কেম ক**ই** দেনকৈ তঁ তীনষ্টা
প্বনিমরঁনা নিনম্বিঁত ভ**ই** গেনৈ। খ্বা কনে কান নেন মানি নিখ্ব
জে প্বনিম দৈযো দেত, ম্বদা ডাক্ষ্টৰ পোম্ষ্টমার্ষ্টমে নৈ কৰত। হ্নম
ঘৰ ঘূৰি জাগ ঠী।

২

ঋমোদক ঘৰমে হৰৰিঁৰো ভঠি গেনৌ। দিল্লীসঁ এক ৰজে ৗতিমে ফোন ঐন ঠি, মোহিত ৰাঁৰূক ৰেঁগৗ ঋমৰ মৰি গেনৌ। দিল্লীমে সড়ক দ্ঘর্টনামে মৰি গেনৌ।

ঋমোদক ফোনপৰ ফোন ঐন ঠি। ঋমোদ মোহিত ৰাঁৰূকেঁ কেন্য কী কহতৈ। তত্তা-ম্রিহৰ কগৗ ক**ই** এক্কেগৗ ৰেঁগৗ মোহিত ৰাঁৰূক ঁ, ঢাৰিগৗ ৰেঁগীপৰসঁ। পৰুকেঁ ৰিঁযাহ ভেন ঢনৌ।

ঋমোদ মোহিত ককাক দৰৰঁজ্জা নগ পহুঁঢৈএ। হাক দৈএ। কাকী ঋৰেঁ ঢথি। মোহিত ৰাঁৰূ গামমে ঢথিযে নৌ। ৰঁহনোগক মৃত্যু-সংস্কাৰমে ভাগ নৈনে গেন ঢথি। ঋমোদকেঁ গ্র গপ কাকী কহৈ ঢথিন্হ।

-যে কী ভেনৌ এতেক ৰাতিমে?- কাকী ঠিন্তিত ভ**ই** পৃঢ ঢথিন্হ।

-নৌ ভোৰমে ঋৰেঁ ঢী। কাজ ঢন।

ঋমোদ মোহিত ৰাঁৰূক ঘৰসঁ পৃঢাৰী ক**ই** ৰঁহৰা জাগএ। ঋমোদ ঋাগাঁ ৰঁঢ়ি জাগএ।

সৰৰনক দৰৰঁজ্জাপৰ জাগএ। হঁ একৰে কহি দৈ ঢিঐ, কাকীকেঁ ভোৰমে কহি দেতন্হি।

সৰৰন চৌকীপৰ সূতন ঋঢি। ঋমোদ ওকৰা ভঠাৰৈএ ঋা সভ গপ কহৈএ। সৰৰন ভোৰমে কাকীকেঁ কহি দেতৈ ঋা কাকাকেঁ তখনে ফোন ক**ই** দগএ।

ভোৰমে ভৰি গাম হাক্রোস ....। কাকী তঁ ৰঁতাহ ভেন জাগ ঢথি। মোহিত ৰাঁৰূকেঁ ফোন গেনন্হি জে জহিনা ঢী তহিনা ঋাৰিঁ জাউ, কাকীক মোন ৰঁহুত খৰাপ ঢন্হি।

মোহিত ৰাঁৰূ গামপৰ এনা তঁ দোসৰে গপ।

দিল্লীমে প্টোনক ৰ্ঁভ্ত নোক ছৈ, মুদা প্বিনিস নহাস ককৰো ৈ দেভৈ। ৰক্ত-সম্বন্ধীকেঁ নহাস ভেষ্টৈ।
মোহিত ৰাঁবূঁ দিল্লী নৈ জেতা, সংতাপ দেখৈনে নৈ জেতা।
মুদা প্বিনিস নহাস দোসৰাকেঁ নৈ দেভৈ।
মোহিত ৰাঁবূঁকেঁ পংডিতজী ভৰোস দগ ছথিন্হ। ওত**ই** কে ক ন্না দাহ সংস্কাৰ কৰভৈ, সে পণ্ডীজী সংগে জেতা।
সাঁঝমে পষ্টনাসঁ নঞা দিল্লীক ষ্ট্ৰেনমে ৰিজৰ্ৰেশন ভ**ই** জেভৈ। ৰিধাযক জীসঁ খ্মোদ গপ ক**ই** নেনে ছথি, ষ্টিকষ্ট কষ্টা, ৰিজৰ্ৰেশন কৰা ক**ই** খ্মোদক ভাতিজ ষ্টিকষ্টক সংগ পষ্টনা জংক্শনপৰ ভেষ্টত। নঞা দিল্লীমে পীখ্ৰ ৰ্ঁঠাক ৰেঁষ্টা কাৰ ন**ই** ক**ই** স্টেশনপৰ ঐত, কৰোনৰাঁগমে কৈকষ্টা দোকান ছৈ পীখ্ৰ ৰ্ঁঠাক ৰেঁষ্টাক। ও সোন্নে ওত**ই**সঁ মোহিত ৰাঁবূঁকেঁ মুৰ্দাঘৰ ন**ই** খ্নতন্হি ...

পণ্ডীজী খা মোহিত ৰাঁবূঁ পষ্টনাক ৰ্ঁস পকড়ৈ ছথি। সাঁঝমে ঞা দিল্লীক ষ্ট্ৰেন ছৈ। কান্হি ভোৰমে মোহিত ৰাঁবূঁ ঞা দিল্লী পহুঁচি জেতা খা ৰেঁষ্টা জে কান্হি ধৰি জিৰিঁতে ৰহৈ খা খাগ জে নহাস ৰ্ঁনন নঞা দিল্লীক মুৰ্দাঘৰমে ৰাখন ছৈ- তকৰ মৃত শৰ ৰকেঁ নেতা।

২

ষ্ট্ৰেন খাশাক নগৰী নঞা দিল্লী পহুঁচৈৰ্ঁনা ছৈ, ঠিম ীক ধুঁখা খা ফৈক্ষ্ট্ৰী সভ খতম ভেনৈ খা ৰ্ঁড়কা-ৰ্ঁড়কা স্টেডিযম, প্ৰগতি মৈদান খা কী-কী খাৰিঁ গেনৈ। মোহিত ৰাঁবূঁকেঁ ঞা সভ ৰৌস্ত

পহিনে নীক নাগৈ ছনহি। দিলী হাইমে গমৈখা রৌস্ত ভক ম্টৌনপৰ ৰঁড়কা গাড়ীৰঁনা মভ ৺ততৰি ক**ই** মমান কীনৈ ছন। মোহিত ৰাঁবূঁকেঁ হঁমী নাগৈ ছনহি। গামমে ও্র মভ রৌস্ত খনেৰে পড়ন ৰহৈ ছৈ, কিযো কিননিহাৰ নৌ। ঐ পৰদেশী মভকেঁ গামক নোক মভ এত্ত্**ই** খনেৰে ঠকৈ ছৈ।

মদা খাগ ও্র নও্র দিলী ৗনকা নেন মৰ্দাঘৰক পতা ৰঁনি গেন ছহি। গ্ৰু তেগ ৰঁহাদ্বৰ খম্লতানক মৰ্দাঘৰমে ৗনকৰ ৰেঁ াক নহাম ওকৰ ৰক্তমম্বঁন্ধীকেঁ দেন জেতৈ।

পিতা ৰক্তমম্বঁন্ধী ৰঁনি পৗঁঠৈৰঁনা ছথি।

মোহিত ৰাঁবূঁ মৰ্দাঘৰ পৗঁঠি জাগ ছথি, পহিনে বূঁঝনো নৌ ছনহি জে নও্র দিলীমে মেহো মৰ্দাঘৰ হোগ ছৈ, ৰিঁজনী-ৰঁ৺ ীৰঁনা শহৰ নও্র দিলীমে.....

নও্র দিলী। কে ৰঁমেনকৈ, কেনা ৰঁমেনকৈ। খংগ্ৰেজ জহিযা কনকত্ত্যাঁ দিলী ৰাজধানী ৰঁনেৰাঁক ৰিচাৰ কেনক তখ তঁ একোটা গামক নোক এত**ই** নৌ হেতৈ।

খা খাৰঁ ...

হম মোমে হাম্লীটনে পৗঁঠন ছী।

মোহিত ৰাঁবূঁ পণ্ডীজীক মংগে হাম্লীটনে পৗঁঠি জাগ ছথি। হম ভৰি-পাঁজ মোহিত ৰাঁবূঁকেঁ পকড়ি ক**ই** ৰৌমি জাগ ছিযহি। াক্টৰ কাগঠপৰ মাগন ন**ই** নগ ছনহি। পোম্টমাৰ্টম শ্ৰুৰু ভ**ই** জাগ ছৈ। মোহিত ৰাঁবূঁ হৰোঁঠেকাৰ ভ**ই** কান**ই** নগৈ ছথি।

-গামক ছোটূ কোন টৌনেক, কোন ঘৰক নোক এত্ত্**ই** নৌ ছৈ।

সড়ক দুর্ঘটনা সেহো ভেল ছৈ। মুদা ৰঁচি-ৰঁচি জাগ ছ ◌ৈ। অমৰো ৰঁচি জগতৈ তঁ কত্তে নীক হোগতৈ। অপংগো ভ**ই** ক**ই** ৰহিতৈ ◌ঁ দেখৰোঁ তঁ কৰিতিঐ। পীঅৰ ৰঁচাক ৰেংটা কহনেক জে কনিযা সেহো কনকত্তাসঁ দিল্লী আৰিঁ গেল ছৈ। হে কনিযাঁকেঁ আগি নৈ দেৰঁ**ই** দেৰেঁ, ডেঢ়মাসক ৰঁচা ছৈ। ৰঁচা নীনো ভ**ই** জ যত। নৈ, হমহীঁ দেৰেঁ আগি.. আন দেৰোঁ কৰতৈ তঁ অন্তিম দিন তঁ ওতৰী কনিযাঁক গৰামে আৰিঁযে জেতৈ। তেঁ হমহীঁ দেৰেঁ আগি। এহ.. এক্কেসে ৰঁৰখক তঁ ছৈ, ছোঁকী সন শৰীৰ ছৈ কনিযাঁক। চাৰিটা ভাগ ছৈ, সভ কনকত্তেমে, সভ একৰাসঁ পৈঘ। ওকৰ জীৱন কেনা ৰিঁততৈ। ঐ বূঁঢ় শৰীৰসঁ ৰঁচাকেঁ হম কেনা পোসৰেঁ। কতৰোঁ ধনীক ৰহৈ ছৈ, নোকৰী নেন পঠৰেঁতে ছৈ.. পীঅৰো ৰঁচা তঁ পঠেনে ছথি অপন ৰঁচাকেঁ। ওকৰাসঁ ৰেসী কে ছৈ ধনীক গামমে? হমৰা তঁ দস কট্টা জমীনো নৈ পুৰত... ৰৌ দৈৰঁ... কহৈ ছনিঐ জে হম নৈ জাএৰঁ নত্ৰা দিল্লী...... সংতাপ দেখৈনে কী জাযৰঁ? মুদা হনকৈ জে নাশে নৈ দেত, পোসট্মোর্টমে নৈ হেতৈ। আ আৰঁ আৰিঁ গেল ছী তঁ হমহীঁ দেৰেঁ আগি।

-নৈ, সে নৈ হএত, ৰাঁপ কতৌ আগি দেনকৈহেঁ... অহাঁকেঁ অশ্মসানঘাটো নৈ জেৰাঁক অছি। সভ পুৰনা গপ ৰিঁসৰি জাও... ওকৰ ৰাঁপসঁ নে অছি মতান্তৰ, পিতিযৌতকেঁ দেৰঁয দিযৌ আগি... ঐ পৰিস্থিতিমে পুৰান গপ ৰিঁসৰি জাও।

-নৈ, সে ভাতিজক প্ৰতি হমৰা কোনো তেহন আন ভাৱনা নৈ অছি। ঠীক ছৈ... সুমনজী দৌ আগি।

পোসট্মোর্টম হোগত হোগত ৰেঁৰূপহৰ ভ**ই** জাগ ছৈ। ওত**ই** সঁ পোসট্মোর্টম কযল শৰীৰ, পট্টীমে ৰাঁন্হল, আঁগন নেল পণ্ডীজীক

নির্দেশনমে রিঁদা হোগত অছি।

৪

এক্কৈসম শতাব্দীক পহিল দশকক অন্তিম ৰাতিক ঘটনা, অা ওকৰ রাঁদক দৃষ্টা ভোৰসঁ সাঁঝ।
এক্কৈসম শতাব্দী, মুদা নৈ ছৈ কোনো অন্তৰ। পহিৰাৱাঁ অা প্ৰৰুখপাতকেঁ ছোড়ি দিযৌ। মহিনোক স্থিতি তঁ র হ, কনকনাগত রঁসাতসঁ রেঁশী মাৰুখ।

হাড়মে ঢুকল জাগত অছি। কমলা কাত নৈ যমুনাক কাত। হজাৰ মাগল দূৰ গামসঁ আরিঁ। মিঙ্কৰ হোগত অছি খৰড়খরালী কাকীক শ্বেত রস্ত্র। সাগঠ সান পূর্বক রএহ খিস্রা, রএহ সমাজ, মাত্র পহিৰাৱাঁ রঁদনি গেল, মাত্র ধাৰ রঁদনি গেল।

পোস্ট্মার্টম কযল পষ্টী রাঁহ্নল শৰীৰ হাস্পীটলস অাংগল আনল গেল। পণ্ডীজী সংগে আযল ছথি, স্থিতপ্রজ্ঞ, কল্পাৰ হষ্টক রীঠ, অপল কাজমে নাগল, নির্বিকাৰ ভারেঁ। গোপীচানন, গংগৌষ্ট, মালা, ঙজ্জৰ নর রস্ত্র, মুঁহমে তুলসীদল, স্বরর্ণ খণ্ড, গংগাজল, কুশ পসাৰল ভূমি, তুলসী গাছ লগ অাংগলমে, উত্তৰ মুঁহে পোস্ট্মার্টম কযল ্হি শৰীৰ। ফেৰ ওত**ই**সঁ যমুনা কাত রিঁদা ভেল কষ্টিহাৰী...
কনকনী ছৈ রঁসাতমে, হাড়মে ঢুকি জাএত ওা কনকনী, পোস্ট্মার্টম কযল শৰীৰ আৰঁ ৰাখল অছি, যমুনা কিনাৰপৰ,

সাতটা মোটকা শিলেপৰ। ঋাৰ্ জড়ত কন্নীকানমে, গোগঠাক ঋাগিসঁ জে ঋননেন্হিহেঁ স্বমনজী, ৰাখি দেনেন্হি নীচাঁ।

কনকনাগত পানিমে ডূম দ**ই** স্বমন জী সেহো নর ঙজ্জৰ রস ত্র পহীৰি, জনৌ, ঙত্তৰী পহীৰি, নর মাষ্টিক রৰ্তনক জনসঁ, তেণ্কশাসঁ পূৰ্ সঁহে মংত্র পঢ়ৈ ছথি ঋা ওগ জনসঁ মৃতককেঁ শিক্   কৰৈ ছথি, রামা হাথমে ডুক ন**ই** ঋানন গোগঠাক ঋাগিসঁ ঋাগি নগ ছথি, গোগঠাক ঋাগিসঁ ধ্ধকৰৈত ছথি, তীন রেঁৰ মৃতকক প্রদীক্ষণা ক**ই** মঁহমে ঋাগি ঋৰ্পিত হোগত ঋছি। শৰীৰকেঁ গতি-সদ্গতি দেরোঁ নেন। ঋা ক**ই** দেনেন্হি ঋগ্নিকেঁ সমৰ্পিত। তৃণ, কাঠ   ঘৃত সংগ।

সাতটা শিলেপৰ ৰাখন ও শৰীৰ, ঋগ্নি নীনি স্বভাহ কৰত কন্নীকানমে।

নকড়ী কেনা ৰাখন জাএ তগপৰ দূ গোষ্টেমে রহসা-রহস   ভ**ই** ৰহন ঋছি। নগৈএ ঝগড়া ভ**ই** জেতৈ। পহিন গোষ্টে কহি ৰহন ছথি- এনা নকড়ী নৈ তোপন জাগ ছৈ, কতরোঁ ঘী কৰ্পূৰ দেরৈঁ ঋাগি নৈ ধৰত। পণ্ডীজী দ্বনূকেঁ শান্ত কৰৈত ছথি,   িছ্রু কান ঋাৰ।

সাতটা শিলেপৰ ৰাখন ও শৰীৰ, ঋগ্নি নীনি ৰহন স্বভাহ ক**ই** ৰহন।

একটা পৰিরাৰ ফেৰসঁ রনত ঋা তীস রখক রাদ দেখরঁ ওকৰ

পৰিণাম। তাধৰি হাড়মে ঠূকন ৰহত ড্রা সর্দ কনকনী, ঐ ৰ্ষাতক কনকনীসঁ ৰ্ষ্ভ ৰেশী সর্দ। সভ ঐ দিলীযেমে ৰহতা, দিলীসঁ নড়ৰা নেন একৰা নড্রা দিলী ৰনেৰা নেন। ঋা গণ্ডিযাকেঁ মহ শক্তি ৰনেৰা নেন, ঋপন প্রগতিক ঋাশামে, ঋগিনা খাঢ়ী নেন এতেক তঁ ৰনিদান দেৰৈএ পড়ত, ড্রা মোঠৈত।

কপাস, কাঠ, ঘৃত, ধ্মন, কর্পূৰ, চানন, কপোতৰেশ মৃতক। পাঁচ-পাঁচষ্টা নকড়ী সভ দগ ছথি।

কপোতক দগ্ধ শৰীৰাৰশেষ সন মাঁসপিণ্ড ভ**ই** গেনাপৰ, সতকঠিযা ন**ই** সাতৰেৰ প্রদক্ষিণা ক**ই**, ঞ্ৰহড়িসঁ গ ড্ডকেঁ সাত ছৌ মাৰি খণ্ড ক**ই**, সাতো ৰঙ্কনকেঁ কাষ্টি সাতো সতকঠিযা ঋাগিমে ফেকি ৰান-ৰৃক্ষকেঁ ঋাগাঁ ক**ই** এড়ী-দৌড়ী ৰঠৰৈত নহাগনে জাগ ছথি, তিনাঞ্জনি মোড়া-তিন-জনসঁ, ৰিন্ব দেহ পো নে, মৃতকক ঋাঁগনমে সভ পৗঁঠৈ জাগ ছথি।

ফেৰ দ্বাৰপৰ ক্রমসঁ নোহ, পাথৰ, ঋাগি ঋা পানি স্পর্শ **ই** সভ ঘৰ ঘূৰি জাগ ছথি। ডেঢ় মাসক ৰষ্ঠাকেঁ কোৰামে নেনে মাযকেঁ ছোড়ি, এক্কৈসম শতাব্দীক পহিন দশকক দোসৰ সাঁঝমে।

তস্কৰ

১

শালিগ্ৰামমে ছিদ্ৰ হোগ ছৈ, কাৰী পাথৰ মাত্ৰ নৰ্মদামে ভেটৈ ছৈ। জমসম গামমে সভ কিছু ৰঁদনেন খছি, গ্ৰামদেৱতাক ডিহৰাঁৰ স্থানসঁ নই কই সভ ঠাম মুদা কিছু নে কিছু নাক্ষণিক ৰস্তু দেখিযে ৰহনে ছী। মুদা হমৰ গাথাক কোনো নক্ষণ এত নৈ খছি।
গাছী খা ৰাঁধ ৰোঁন সভঙ্গা পতৰা গেন খছি। সএ ৰঁৰ্খ। ৰিঁক্সু খামক ও গাছী। ৰীহৰি সভসঁ ভৰনা ভাঁতি-ভাঁতিক ঠিঢ়ৈ- ুনম্মনী খা ছোটৈ পৈঘ জীৱ-জন্তু। নেনা ৰহী। জেঠসঁ খগহন খুৰঠনিএৱা নত্তী নগ গপ কৰৈত হম খা মানতী। কহিযো ফাগুন-চৈতমে জাগ তঁ নৰঙনেতাক নত্তী নগ গপ কৰী। মনকোকা, কুম্মদ, ভেঁটৈ, কমনগট্টা কন্দ, ৰত্তাভ ৰিঁসাঁঢ়ক তাকিমে কাদো-পানিমে ঘুমৈত হম খা ও। খুলে পএৰ, কাঁটৈ-কুসক ৰীঠ তড়পান-তড়পি কই কুদৈত। খামক কনমমে সতঘৰিযা খেনাগত। হম খা মানতী। কৰৰীৰসঁ ৰেঁঢ়ৈত খপন কাল্পনিক-ঘৰ। একহৰা, দোহাৰা, জটৈধাৰীক ৰীঁখা ভৰি সান জোগৰৈত মানতী। মানতী সেহো হএত হমৰে ৰঁএসক। মায কহৈত ছনয জে মানতী ছহ মাসক

জেঠ ছন হমৰাসঁ মুদা পিতা কহৈ ছনথি জে ছও মাসক ছোট খিচ্ছ মানতী হমৰাসঁ। ওা পিতা যে কিএ কহৈ ছনথি যে াদমে জা কই নে বুঁঝনিঐ।

ভৰি ওামক মাস ওামক গাছীক দিপুকা ওগৰৰাঁহীক ভাৰ হমৰে দ্বনূ গোষ্টপেৰ ছন। মুদা সাঁঝ হেৰাঁসঁ পহিনে হমৰ মামা ৰাঁছৰু ওা মানতীক ৰাঁৰূ খগনাথজী কনম ওারিঁ জাগ ছনা, ৰাতিক ওগৰৰাঁহী নেন। মুদা হমৰ সভক গাথাক কোনো নক্ষণ এত সেহো নৈ খিচ্ছ। হমৰ সভক মানে কেশৰ ওা মানতীক।

মুদা ওগ পক্কাক ডিহৰাঁৰ স্থান নগ কাৰী ৰংগক শানিগ্ৰাম হ তাকি ৰহন ছী। ছিদ্ৰযুক্ত শানিগ্ৰাম। একটা নুকা কই ৰখনে ছনৌঁ এত্তে কতৌ।

গৌঁওা সভ ধৰি খূৰঁ খঠা কেনে খিচ্ছ ঐ ডিহৰাঁৰ স্থানক মংডপ ৰঁনেৰাঁমে। পহিনে তঁ কিছুও নৈ ৰহৈ। ৰাজা জে ৰঁনেনক পো ৰিক ঘাট ওা তকৰ কাতমে পক্কাক মন্দিৰ সএহ। মুদা ৰেঁঠাৰো পূজা কৌযো নৈ সকনা। নাজক দ্বাৰে হমৰ ঐ গামমে ওারিঁযো ৈ সকনা।

২

হম কেশৰ, গাম মংগৰৌনী, নৰৌনে মুন্হনী, পৰাশৰ গোত্ৰ, কৰি মধুৰাপতিক পুত্ৰ। মানতী- মাণ্ডৰ মিহৌন মূনক কাশ্যপ গোত্ৰী খগনাথ ঝা, গাম জমসমক পুত্ৰী মানতী।

খগনাথজী ওা হমৰ মামা ৰাঁছৰুমে ভজাৰ নাগন। জমসমমে হমৰ মামা গাম। মামাগাম ধৰি মুখিতগৰ, হম সভ তঁ দৰিদ্ৰে। যে হম

এক মাস গৰমী তাতিন ঋা পন্দ্ৰহ দিন দ্বৰ্গাপূজা ঁ চৰ্ঠি ধৰি মামেগামমে ৰহৈত ৰহী। গৰমী তাতিনমে সপেতা পকৰাঁসঁ নই কই কনকতিয়া ঋাম পকৰাঁ ধৰি গাছী ওগৰী। ঋা দ্বৰ্গাপূজামে ঋৰ্ধ্ঠীসঁ নই কই ভসান ধৰি দ্বৰ্গাপূজা দেখী। ফেৰ দ যাৰাঁতীমে কন্সপতী জৰাৰী ঋা চৰ্ঠিমে গাম ঘূৰি জাগ। ঋা ৰীঠ-ৰীঠমে জাগত-ঋৰৈত তঁ ৰহৰে কৰী।

মানতী সঁগে খূৰ ঝগড়া মেহো হোগ ছনয। চৌথামে ৰহী ্ৰাযঃ। গৰমী তাতিনমে মামা গামক ঋামক গাছী গেন ৰহী। কোনো গপপৰ মানতীসঁ ৰূসা-ফূলী ভই গেন। ধৰি ৰৌসনক মানতীযে। ঋা ৰৌসৰোঁ কেনা কেনক।

-হম ঋহাঁসঁ ঘষ্টী মানৈ ছী ওগ গপক নেন।

-কোন গপ।

-জগ গপপৰ ঋহাঁসঁ ঝগড়া ভেন।

ঋা ও গপ নৈ হমৰা মোন পড়ন ঋা নে মানতীকেঁ। মুদা ফেৰ মানতীসঁ কহিযো কোনো গপপৰ হম ঝগড়া নৈ কেনোঁ। এহ মুঁহ ফূনাৰঁএ তঁ হমহী পুছিঐ জে কোন গপপৰ মুঁহ ফূনেনোঁ মে তঁ মোন নহিযে হএত তখন ঋনেৰে নে ঝগড়া কৰৈ ছী।

গৰমী তাতিনক ৰাঁদ দ্বৰ্গাপূজা ঋা দ্বৰ্গাপূজাক ছূষ্ট ষ্টীক ৰাঁদ গৰমী তাতিনক ৰাঁষ্ট জোহৈ নগনোঁ। মে কহিযাসঁ, মে কী মোন ঋ ি?

২

পিতা গামমে ৰষ্টাগ কৰথি। মিডিন স্কূনক ৰাঁদ কোনো স্কূন নহিযে ৰহৈ ঋাস-পড়োসমে। সংস্কৃত পাঠশানা সভ ৰন্ণে ভই গেন ৰ ৈ।

সে তাতিন ৰ্বনা কোনো ৰাঁত খ্যাৰ্ঁ ৰহৰেঁ নৈ কৰৈ। ভৰি সান ৰ্বুঁস্কু কাজে খ্যাকি তাতিনে। নানা-নানী জিৰিঁতে ৰহথি। ◌াযক নিযৌন কৰাৰৈঁনে কিযো নে কিযো খ্যাৰিঁযে জাগ ছনৌ। হ ন্দুঁ দূ চাৰি মাসমে মামা গাম কোনো নাথে ভগযে খ্যৰৈঁ ছনৌঁ।
গামপৰ কএক টা সমস্যা। নৈ জানি কোন ভাঁজ ৰহৈ জে পাঁজ ক ৰক্ষাক গপ পিতাক মুঁহে স্বনৈত ৰহৈ ছনৌঁ। খ্যা সে হমৰ ৰিঁযাহ মানতী সঁগে ভেনে টা সঁ সম্ভৱ, সেহো দানকা মুঁহে ডচৰৈত ছনম্হি। মানতী হমৰ সঁগী মুদা ঐ গপ-শপসঁ ওকৰ হমৰ দূৰী ৰঁঢ়ি জকাঁ গেন। জে সহজতা হমৰা খ্যা ওকৰা মধ্য ছন সে খতম দখ্যয নাগন। জেনা ওকৰা দেখিতে হমৰ মোনমে পত্নীক ছৱি নজৰি খ্যাৰ্ঁ**ই** নাগন ছন, তহিনা তঁ ওকৰো মোনমে নে খ্যৰৈঁত হেতৈ।

৪

হমৰ গাম ঐন ৰহথি ৰঁছৰু মামা।
মধুৰাপতি- "ৰঁছৰু খ্যাৰঁ খ্যহীঁক হাথমে হমৰ সভটা গজ্জত খ্যছি। খগনাথক পুত্ৰী কেশৰক নেন সৰ্বথা ডপযুক্ত। স্বন্দ স্বশীন খ্যছি তঁ কেশৰ সেহো জৰ্বদস্ত খ্যছি। এক্কে ৰ্বতাৰীক খ্যছি মুদা কিছু দিন্বকা ছোটে খ্যছি মানতী। হে, খ্যহাঁকেঁ তঁ গ্ৰ ৰ্বুঁঝনে খ্যছি জে সাত সয টাকা নড়কীৰ্বনাকেঁ দ**ই** হমৰ ৰিৰাহ কৰা হমৰ পি ◌া পাঁজি ৰ্বনাওন। মুদা খ্যাৰঁ জমীন জত্থো নৈ খ্যছি। কান্হি ঘোড়ীকেঁ ঠিনম পিযা ওগপৰ চঢ়ি ক**ই** ঐন ছনা পঞ্জীকাৰ। সাফে হি দেনম্হি জে মাত্ৰ খগনাথেক পুত্ৰীসঁ খ্যধিকাৰমানা ৰ্বনৈত খ্যছি। সে নৈ ভেনে পুৰাঁৰিপাৰ শ্ৰোত্ৰিযক শ্ৰেণীসঁ চুত ভ**ই** জাযৰঁ হম।"

ৰঁচৰূ- “হম পৱঠে ঠিযহিঁ খগনাথসঁ। সঁগী তঁ ঠথি মৱদা ঝনকৰ মোনমে কী ঠহিঁ যে ৰএহ নে কহতা।“

খা নে জানি কিএ প্রেমসঁ ভৰি গেন ঠন হমৰ মোন। ৰিঁদা ভই গেন ৰহী ঝনকা সঁগে।

৯

মানতী- “কেশৰ। তোহৰ কত্তৌ দোসৰ ঠাম ৰিঁযাহ ভই জেতৌ তখন হমৰাসঁ ভেঁট কেনা হেতৌ।“

কেশৰ- “খা তোহৰ ককৰো দোসৰাসঁ ৰিঁযাহ ভই জেতৌ তঁ হন খনৰ্গন প্রশ্ন সভ ককৰাসঁ কৰমে?”

মানতী- “মৱদা একটা গপ বূঁঝনহীঁ। কান্হি তোহৰ মামা হমৰ পিতাসঁ হম্মৰ-তোহৰ ৰিঁযাহক চৰচা কই ৰহন ঠনা।“

কেশৰ- “তখন।“

মানতী- “নৈ, সভটা তঁ ঠীকে মৱদা তখনে দৰভংগা ৰাজাক দূত ৰঁনি এক গোটে খাৰিঁ গেনা খা কহই নগনা জে ৰাজাক সমাদ খঠি।“

কেশৰ- “ৰাজাক কোন সমাদ?“

মানতী- “কিযেনে গেনিঐ। মৱদা হমৰ পিতাকেঁ ও দূত কহনেহিঁ জে ৰেঁটীক ৰিঁযাহক চঠ কিঠু দিন ৰুকি কই কৰৰাঁ নেন।“

কেশৰ- “তোহৰ সুন্দৰতাগ তঁ ঠৌহে তেহনে। ৰাজোক জৰিমে তোৰা নেন কোনো নেড়কা খভৰন ঠৈ কী?”

মানতী- “কিযেনে গেনিঐ।“

৬

ৰাজাক মন্ত্ৰীক ম্ৰাৰী খগনাথক দৰবঁজ্জাপৰ! দ্বগযে দিনমে কী মঁ কী ভ**ই** গেন। ও দূত জা ক**ই** কিছু কহি তঁ নৈ এনৈ জ খগনাথ খপন বেঁটীক বিঁযাহ নেন ধৰফৰাযন ছথি। মে মতৰ্কী দেখিযৌ। নোক মভ গৰ্দমগোন কৰৈত। মভ স্বাগতমে জ্বটন। খা হমৰূ মভ ঠীজক জাএজা নৈত ৰহী। মাঁঝ হোগত-হোগত মৰ পিতা মেহো খাৰিঁ গেন ছনা। ওমহ্ৰ ৰাজাক মন্ত্ৰীক ৰাৰী গেন খা এমহ্ৰ হমৰ পিতা মাথপৰ হাথ ৰখনে গুম্ম ৰহি গেনা। খগনাথ মেহো মৌন।

ৰাজা খপন বিঁযাহ মানতীমঁ কৰবাঁক প্ৰস্তাৱ খগনাথ নগ পঠেনে ছনা। মহাৰাজ বীৰেশ্বৰ মিংহ। কৰূ তঁ। খপনে ঢানীমমঁ ঙপৰে হএত খা ঐ তেৰহ-চৌদহ বঁৰখক বঁঠিযামঁ বিঁযাহক প্ৰস্তাৱ। খগনাথক কী ওকাতি জে ওকৰা মনা কৰিতথিন্হ।

হমৰ পিতা ঠিন্তিত জে খাৰঁ পাঁজি নৈ বাঁঠত।

ওগ দিন মাঁঝমে কোনটা নগ মানতীমঁ হমৰ ভেঁট ভেন। কৰজনী মন-মন খাঁখি ফুনন, জেনা হৰোঁঢ়কাৰ ভ**ই** কানন দুখয। কী মভ গপ কেনোঁ মোনো নৈ খছি। হঁ খাখিৰীমে হম কহনে ধৰি ৰহিঐ জে মভ ঠীক ভ**ই** জেতৈ।

৭

জমমমমে বীৰেশ্বৰ মিংহ নেন নড়কী নিদছন গেন!

জমমম গামমে পোখৰি খুনাওন গেন। ওত**ই** মন্দিৰ বঁনন জে

ৰাজা দোসৰাক মন্দিৰমে কেনা পূজা কৰতা।
মুদা হমৰ্হূঁ ৰহী মধুৰাপতি কৰিক পুত্ৰ কেশৱ।
ৰিঁযাহক দিন নগীচে ৰহৈ আ দোসৰ কোনো দিন যেহো ন ৰহৈ।
আ ওগ দিন মানতীসঁ সভ গপ ভগযে গেন ছনয।
কৰ্হৰী গাড়ীমে আগূক চাপ আ পাছূক ডনাড়, আগাঁক চাপ নীক কাৰণ পাছাঁ ডনাড় ভেনাপৰ গাড়ী ডনটি জেতৈ। মুদা হম ওহিনা গাড়ীকেঁ ডনাড় কেনে ৰঁসৰিঁস্থী নগ মানতীক প্ৰতীক্ষামে ৰহী।
ও আযনি আ গাড়ীপৰ বৈঁসি গেনি। জে কিযো ৰস্তামে দেখ যে ডৰে নৈ টোকয জে গাড়ী নে ডনটি জাগ একৰ। একটা পত ংগী চিড়ৈ দেখি ডলেসিত হ্ৰখয নাগনি মানতী তঁ আঁগ ৰসঁ হম ওকৰ ঠোঢ় ৰন্ন কই দেনিঐ।
মানতীকেঁ নই কই গাম আৰিঁ গেনৌং, ধোতী ৰংগাগত ছনা। ফ ৰ জে মানতীক পতা কৰৱাঁক নেন ঐন ৰহয তকৰা পকড়ি ৰাখন। আ 'কন্যাদান কে কৰত'ক অনযোন ভেনাপৰ ওকৰা যোসাঁ অনৌং জে কন্যাদান যএহ কৰত।
যনমশাহী চমৰড জুত্তা ডতাৰি ধোতী পহীৰি হম ৰিৱাহ নেন ৰিধ সভ পূৰ্ণ কেনৌং। মানতীক মীথমে সিন্দুৰ হমৰে হাথসঁ দেৱঁ নিখন জে ৰহৈ।

৫

তকৰ ৰাঁদ ৰাজা ৰীৰেশ্বৰৰ সিংহ কী কৰতা?
পঞ্জীকাৰকেঁ ৰঁজা কই হমৰ নামমে তস্কৰ ডপাধি নগৰাঁওন। মুদা মধুৰাপতি অপন পুত্ৰক প্ৰতি গৰ্ৱোন্নত্ত। ৰাঁঘক ৰেঁটা ৰাঁঘ। প ঞ্জি

ঋা পানি ঋধোগামী মৃদা খগনাথ ঝা- শ্ৰীকান্ত ঝা পাঁজি, তস্কৰ কেশরক শ্রোত্রিয ওগঠাম রিরাহ কযনাপৰ শ্রোত্রিয ্ৰেণী রিৰাজমান ৰহতন্হি।

ঋা যএ ৰ্খক ৰাঁদ ঋাগ ঐ গামমে কোনো নাষ্টক হেতৈ। স্বন্তানা ডাকূ।

ঋা হম তস্কৰ কেশর, মঁগৰৌনী নৰৌনে স্বন্হনী- পৰাশ গোত্র, করি মধ্বৰাপতিক পৃত্র ঋপন গাথাক কোনো একষ্টা নক্ষণ এত জমযম গামমে তাকি ৰহন চ্ঠী। মৃদা ৰাজা ৰীৰেশ্বৰ য়িংহক রএহ পোখৰি ঋা ঋাৰ ঠনমনাযন মন্ডিন দেখৈ চ্ঠী, ৰেঁচাৰো ঘূৰ ক**ই** নাজে ঐ গামমে এরোঁ নৈ কেনা। ঋা ঞ্র ঋচ্ঠি ওগ পক্কাক ডিহৰাঁৰ স্থান নগ কাৰী ৰংগক শানিগ্রাম, চ্ঠিদ্রযুক্ত শানিগ্রাম, ঋা যএহ পোখৰি ঋা ঠনমনাযন মন্দিৰ ঋচ্ঠি হমৰ প্রেমক ঋরশেষ।

('The Robber'- English translation of this short story by the author himself was displayed in Diorama International Film Festival along with other two translated short stories of this collection viz. The Science of Words and The Proven Mahavir https://watch.diorama.in/story/the-science-of-words/)

সংঘর্ষ

১

ফাগনক গেঁষ্ট, গৰদাসঁ সনন। ওগমে সঁ এক-একষ্টা কাগঠ নিকানি মুঁহপৰ ৰুমান ৰাখি ঝাৰি ৰহন চ্ছী। ওগমে সঁ কিছু কাজক রস্তু নিকনৈএ, কিছু রেঁকাজক। রিধরা সোহাগোক কেস-মুকদ্দমাক ফাগন। মান-অপমানক খাতা-খেসৰা। আৰোপ-প্রত্যাৰোপক প্রকৰণক ক্রম। রূঁঢ় মহিলাক যুরারস্থাক খিস্সা, কিছু সত্য, কিছু মিথ্যাৰোপ। পতি আ পুত্রক জীরন। রেঁনগ্ন হোগত হমৰ সভক সভ্যতাক চ্ছাপ। কিএ ঠানন ঘসনে ৰহৈএ ড্র রূঁঢ়ী। ভগরান পৰ এতেক ভৰোস? ঐ ডমেৰমে রেঁষ্টাক স্নাৰক রঁনেরাঁক জিদ্দ? হাৰি আ জীতক তাৰতম্যক রীঠ, এখন ফেৰ একষ্টা দোসৰে পেষ্টীশন? জিতরাঁক কোন অদ্ভুত নগন নাগন চ্ঠি ওকৰা। হাৰিতে ৰহন অচ্ঠি ভৰি জিনগী, তৈযো!

পহিনে তঁ ৰুমোনসঁ মংডন সৰক কহনাপৰ ড্র কাজ হাথমে নেনে ৰহী। মুদা আৰ্ঁ হমৰো গচ্চা ভ২ গেন অচ্ঠি, গচ্চা ওকৰ পেষ্টীশনকেঁ যথাশীঘ্র দাখিন কৰরাঁক। গচ্চা ওকৰা জিতেরাঁক। ড্র

ফাগনেক গৰদা, গৰদাসঁ মানন কাগচ-পত্তৰ মভ। ডম্ৰ্টেসঁ এ জী ঋচ্চৈত হম ঐমে ঘোমিযা গেন চ্চী। ঐ বূঁঢ়িযাক হাৰিক নমগ ফেহৰিম্টে, তকৰ মোমাঁ হমৰ ঋপন হাৰি মভক কোনো নেখা নৈ। একৰা জিতেৰাঁক জিদ্দক ঋাগাঁ ঋপন ঋপ্ৰত্যক্ষ রিজয দেখাগত ঋচ্চি। মোমাঁ-মোমী রিজয নৈ তঁ ঐ বূঁঢ়িযাক ◌াধ্যমসঁ মম্ভারিত রিজযক পেষ্টীশন। হাৰত তঁ ও বূঁঢ়িযা ঋা জে ও বূঁঢ়িযা জীতত তঁ জীতৰঁ হম।

ও বূঁঢ়িযা ধৰি ঋচ্চি ঋগৰজিত। ঋাফিমমে মভমঁ ঝগড়া ◌েনে ঋচ্চি। কার্যানযক ক্যো গোষ্টে একৰ পেষ্টীশন ঋাগাঁ ৰঁঢ়েৰাঁ নেন তৈযাৰ নৈ। মংডন মৰ মুদা একৰ মভষ্টা নখৰা ৰঁৰদাস্ত ৰৈ চ্চথি। একৰ ৰেঁষ্টা ৗনকৰ ৰৈঁচমেষ্টে চ্চনন্হি। নীক নোক চ্চথি, মজ্জন। কার্যানযক কনীয মদম্য মভমঁ হমৰা কহিযো কোনো প্ৰতিযোগিতা নৈ হোগএ। মুদা ৬চ্চ পদাধিকাৰী মভমঁ ফাগনোপৰ ঋা ও ◌িনো কিচ্চু নে কিচ্চু হোগতে ৰহৈএ। মুদা মংডন মৰ নীক নোক। মজ্জন। ঋা ঐ পেষ্টীশনকেঁ দেৰাঁক ভাৰ ও হমৰেপৰ চ্চোড়নে চ্চথি। বূঁঝন চ্চন্হি জে ঋধিকাৰী মভ ওগ পেষ্টীশনমে নেওৰী মাৰত। ঋা তখন দোমৰ মভ ৰীচেমে পেষ্টীশন চ্চোড়ি ভাগি জাএত। ◌ুদা হম তঁ মে ভেনাপৰ পাচ্চু পড়ি জাএৰঁ ঋা তখন পেষ্টীশন দাখিন ভ২ মকত হমৰে বূঁতে। ও রিশ্বাম চ্চন্হি মংডন মৰকেঁ।

“ঋহাঁপৰ মঁ হমৰ রিশ্বাম ৬ঠি গেন ঋচ্চি । এক মহিন মঁ ম্নুষ্টে ঘূমা ৰহন চ্চী। ঋখন ধৰি পেষ্টীশন নৈ ভেন দাখিন কয ।”- বূঁঢ়িযা ঋাগ নগা ক২ তেমৰ ৰেঁৰ ও মভ গপ মুনেনক ঋচ্চি ঋা চনি গেন ঋচ্চি। পহিনে ৰেঁৰ তঁ হম মংডন মৰকেঁ কহৰাঁ ক নিযন্হি জে কোন ফেৰমে হম মভ পড়ন চ্চী। ঐ বূঁঢ়িযা নেন জান-প্ৰাণ

ঋৰোপনে ছৗ। মুদা দেখু, দস টা গপ সুনা ক২ চনি গেন। মুদ মঁডন সৰ কহনন্থি জে- “নৈ যৌ। সমৈক মাৰন ঋছি ড্র । জেহ নোক সভসঁ ঋাগ ধৰি একৰা ভেঁটঁ ছৈ, তেহনে নে বুঁক্ষত ড্র ঋপনা সভকেঁ।“

ড্র গৰদা সানন ফাগন সভকেঁ মুদা ঋাৰঁ ঘোঁটি গেন ছী হম, বুঁমু সোঁখি গেন ছী। ঋাগ ফেৰ বুঁঢ়িয়া ড্র সভ গপ কহি ৰঁহাৰ ভ২ গেন। হম ঋা মঁডন সৰ এক দোসৰাকেঁ দেখি ৰহনে ছী। ৰিঁন হঁসনে। পৰাজযক ছাহ দ্বনূ গোটেক মুঁহপৰ ঋছি।
“ভ২ গেন ঋছি সৰ। ঐ শুক্র ধৰি পেটীশন দাখিন ভ২ জা ত।”
“মুদা ঋহাঁক স্থানান্তৰণ ভ২ গেন ঋছি, শুক্র দ ন ধৰি ঋহাঁকেঁ জেৰাঁক ঋছি।“
“কহনৌঁ নে হম। ভ২ জাযত শুক্র দিন ধৰি। জেৰাঁসঁ প িনে দাখিন কগযে ক২ জাযৰঁ। পৰিণাম তঁ ৰাঁদমে পতা নাগিযে জাযত।“
ৰিঁন্ন হঁসনে, ৰিঁন্ন তমসাযন মুখাণ্কৃতি নেনে ৰঁহৰাগ ছী।
ক২ দেৰেঁ দাখিন একৰ পেটীশন। হাৰত তঁ ড্র হাৰত। জীতত জে ড্র, তঁ জীতৰঁ হম।

২

সোহাগো। গঢ় ৰঁনিৰাজপুৰক ৰঁসিন্দা একৰ পৰিৰাৰ। খ তী-ৰাঁড়ী নীক, তৰকাৰী ৰেঁঠি নীক জমীন-জত্থো ৰঁনেনে। ছহ ভাঁএপৰ ভেন ছনী সোহাগো।

পিতাক দ্বনাৰি। মাতাক দ্বনাৰি। সভ ভাঁএক দ্বনাৰি। ৃদা মাত্ৰ দস রঁৰখ। ফেৰ রিরাহ ভ২ গেনষ্টি। পতিসঁ প্ৰেম ছনষ্টি রা নৈ ছনষ্টি, ঞ্র গপ গৰদা নাগন কোষ্টি ফাগনমে নৈ নিখন খ্ৰছি।

ষনকৰ নৈহৰক চঠ মাত্ৰ এক পৈৰাগ্ৰাফমে খতম খ ি। মাত্ৰ ঞ্র রিরৰণ খ্ৰছি জে পতিক মৃত্যু ভ২ গেনষ্টি জখন হিনকৰ ঙমেৰ খ্ৰঠাৰহ রঁৰখক ছনষ্টি।

ম্বদা একষ্টা রেঁষ্টা ভগরানক ঞ্পাসঁ মৃত্যুক পূর্র পতি ষনকা দ২ গেন ছনখিন্হ। খ্ৰঠাৰহ রঁৰখক ঙমেৰ। একষ্টা রঁচা।

ম্বদা গৰদাৰঁনা ফাগনমে নহিযে সাস্বৰক কোনো নোকক খ্ৰা নহিযে নৈহৰক কোনো ভায-রঁষ্কুক কোনো গৰাঁহী রা কিছুও ভেষ্টনে। তগসঁ ঞ্র নাগন জে ভায সভ খ্ৰপন-খ্ৰপন পৰিৰাৰমে র্যস্ত ভ২ জাগ গেন হেতা। তখন সোহাগোক ঞ্র রঁযান জে ও নৈহৰক দ্বনাৰি ছনী! মায-রঁাপক খ্ৰা ছহ ভাঁএক? মায-রঁাপ তঁ চনূ রূঁঢ় ভ২ ৰি গেন হেতা, ম্বদা ভায সভ?

কঞ্চষ্টে কাষ্টি খ্ৰফেনকেঁ পঢ়েনষ্টি-নিখেনষ্টি সোহাগো। ীস রঁৰখক রেঁষ্টা ভেনষ্টি তঁ ওহো মৃত্যুকেঁ প্ৰাপ্ত কেনক। নীক সৰকাৰী নোকৰী ভেষ্টনে ছনৈ। ঘষ্টক সভ ঘুৰিখ্ৰাগযে ৰহন ছনৈ। খ্ৰাঠ রঁৰখক রৈরাহিক জীরনক রাঁদ রীস রঁৰ্খক রৈধর্য। খ্ৰাৰঁ প্বতোষ খ্ৰৰিঁতৈ খ্ৰা নৈত-নাতিন সঁগে ও খেনাগতয। ম্বদা তখনে ঞ্র রজ্ৰপাত। ম্বদা হমৰ তঁ তহিযা জন্মো নৈ ভেন ছন হএত। নৈ? স ্তো। রঁুস্র জগ রঁৰখ ঐ রূঁঢ়িযাক রেঁষ্টাক মৃত্যু ভেন ছনৈ, তগ রঁৰখ হমৰ জন্ম ভেন ৰহয। খ্ৰা তকৰো রাঁগস রঁৰখ রীতি গেন। রূঁঢ়ী খ্ৰাৰঁ হমৰা সমক্ষ খ্ৰছি। ওকৰ রেঁষ্টাক রৈঁচমেষ্ট হমৰ মঁডন সৰ। খ্ৰা হম ওহী পদপৰ ছী জগ পদপৰ ওকৰ রেঁষ্টা খ্ৰাগসঁ রাঁগস রঁৰ্খ

পহিনে নোকৰী শুৰুহ কেনে ৰহৈ। চহ মাস মাত্র নোকৰী ◌নে ৰহয খাকি...। শুক্র দিন ধৰি সময ৰাঁচন খচ্চি হমৰা নগ। কী কৰূ? গ্র ব্ৰূঁঢ়িযা হহাএন-ফ্রূফ্রূঐন খৰৈঁএ। সৰকাৰী কানোনীক গেষ্টপৰ খপন ৰেঁষ্টাক মূৰ্তি নগেৰাঁক খাগ্রহ নোক সভ্যঁ কৰৈএ, কগএক ৰঁৰখ্যঁ। ম্বদা একৰ ঝনকাহি ৰঁনা ম্বভাৰযঁ, ব্যৰহাৰযঁ নোক একৰাপৰ তমস্যা ঙঠৈঁএ। একৰা খৰ্ঙ্ক-ৰঁতাহ ঘোষিত **ই** দেনে গেনে খচ্চি। ম্বদা ঐ ৰেঁৰ তঁ একৰ কাজ কিছূ দোসৰে তৰহক চৈ। খহী সপ্তাহ কিছূ কৰ**ই** পড়ত। দেখৈ চী।

२

"খফেনকেঁ মৰৰাঁক ৰহিতৈ তঁ খহাঁক ৰিৰাম্বৰযঁ খপন মাথপৰ কিঐ মাৰিতয। ওকৰা নগ তঁ খপন সৰ্বিস ৰিৰাম্বৰ হৈ।"

"শ্রীমান্। হমৰ ৰেঁষ্টাক হত্যা কযনে খচ্চি জষ্টাশংকৰ। হম জীৰন নৰ্ক ৰঁনা দেনেক। ৰীস সানক হমৰ তপস্যা সমাপ্ত ক**ই** দেনেক। একৰা সজাএ দেন জায।"

"ম্বদা জজ সাহেৰঁ। জষ্টাশংকৰ খা খফেনক খনাৰেঁ ওগ ঘৰমে ক্যো নৈ চনে। হমৰ কানূন কহৈএ জে দস দোষী ৰঁহৰা জা ম্বদা একষ্টা নিৰ্দোষকেঁ সজা নৈ ভেষ্টৈ। কে গৰাঁহী দেত জখন ত সৰ ক্যো ৰহৰেঁ নৈ কৰৈ?"

"ম্বদা জজ সাহেৰঁ খপনে কহি ৰহনে চথি জে খফেন দোসৰাক ৰিৰাম্বৰযঁ খপনাপৰ গোনী কিএ চনাওত? খা খপনাপৰ গোনী চনেৰাঁক খৰ্থ ভেন খাত্মহত্যা। হমৰ ৰেঁষ্টা হমৰা খসগৰ চোড়ি

আত্মহত্যা কই নেত? কিএ করত ও আত্মহত্যা?”
“জটাশংকরকেঁ হিৰাসতমে নেন জায...আগিনা সুনরাওা....।“
ফাগন পঢ়িতে ৰহী আকি বূঁঢ়ী রিঁহাড়ি জকাঁ আয়ন ।
“অহাঁক চেনাক তঁ প্ৰাঁসফৰ ভই গেন মংডন মৰ! সভ এক্কে ৰংগক ছী। হমৰ রেঁষ্টাক মূর্তি কানোনীক গেষ্টপৰ নাগি জাগত তঁ কোন অনর্থ ভই জগতৈ। মুদা সভ অপন-অপন ঘৰ পৰিৰাৰমে নাগন অছি! জে গেন মে গেন। অনকা কী কহূ, হমৰ ভাগযে সভকেঁ দেখূ। কহৈ নেন তঁ ছহ টা....।“
হনহন-পটপট কৰৈত ও রঁহৰা গেনি।
মংডন মৰ ওকৰা-“সুনূ। হিনকৰ প্ৰাঁসফৰ ভেন ছন্হি মুদা এখন শুক্র দিন ধৰি ৰহতাহ...”- ওা সভ কহিযে ৰহন ছনা মু া ও ভগ্নতৰাহি নৈ সুননক। কিএ সুনত?
“কী ভেন? জায দিযৌ। শুক্র দিন পেটীশন ফাগন ভই েতৈ তঁ ওকৰ তামস অপনে ঠংঢ়া ভই জেতৈ।“

৪

“কহূ জটাশংকৰ। হমৰা তঁ অফেনক আত্মহত্যাক কোনো াৰণ নৈ বুঁঝনা জাগএ। ওা সত্য জে ওগ মৃত্যুক গৰাঁহ নৈ অছি। ুদা ওগ কোঠনীমে মাত্র দূ গোষ্টে ৰহথি। অফেন আ জটাশংকৰ। আ অহাঁক ৰিৰাল্বৰক গোনী অফেনক মাথমে গেনৈ।”
“মুদা জজ মাহেৰঁ। হমৰা কিছু মূচনা ভেষ্টন অছি জগ ঁ হমৰ দিমাগ ঘূমি গেন অছি। ওনা হম ওা মূচনা মাৰ্বজনি কৰৰাঁক পক্ষমে নৈ ছনৌ কাৰণ ঐমঁ একটা ভূচান আওত। মুদা জখন

হমৰ ৰাগন্‌ষ্টপৰ ফাঁসীক সজাক খতৰা ঘূৰমি ৰহন খছি, হমৰা নগ একৰা সার্ৱজনিক কৰৰাঁক খতিৰিক্ত খাৰ কোনো ডপায নৈ খছি।”

“ও কাৰী কোষ্ট পহীৰ ফেৰ কোনো ৰঁহল্লা খননে খছি। হম গৰীৰঁ নোক চী সৰকাৰ। হমৰা কোষ্টক তাৰীখপৰ খাৰঁযমে ঢেৰ ৰচা ডঠৰঁই পড়ৈএ। একৰা সজা দেনেসঁ হমৰ ৰেঁষ্টা ঘূৰি কই তঁ নৈ খাওত মুদা ও ফেৰ এহন কাজ নৈ কৰয সে ষ্টা হম চাহৈ চী।”

“মুদা সোহাগো দেৱীজী। ও কেস কতেক মাসসঁ চনি ৰহন খছি মুদা নহিযে খহাঁক পৰিৰাৰক খা নহিযে খহাঁক সাসুৰক ক্যো গোষ্টে খাযন?“

খাগাঁক খাৰোপ প্রত্যাৰোপমে সোহাগোপৰ চৰিত্রহীনতাক খাৰোপ নগাওন গেন ৰহৈ খা সিদ্ধ কৰৰাঁক প্রযাস কযন গেন ৰহৈ জে জনকৰ পুত্র খপন মাযক প্রেমী সভসঁ খাজিজ খাৰিঁ কই খাত্মহত্যা কযনে চন।

নেশনন নিষ্টিগেশন পানিসী মানে ৰাধ্রষ্টীয মোকদমা নীতিক মানী তঁ ঔসত মোকদমাক ফৈসনা পন্দ্রহ সানমে হোগ চৈ। সোহাগোক ফৈসনা সেহো পন্দ্রহম সানমে ভই গেনৈ, নহিযে এক ◌ান কম, নহিযে এক সান ৰেঁসী। জষ্টাশংকৰ ৰঁঠি গেন ৰহয। খাৰঁ তঁ ও ৰিষ্টাযৰ ভই সৰকাৰী পেংশন ডঠা ৰহন খছি।

৬

ৰিঁহাৰশৰীফক স্কূনসঁ খা পষ্টনা স্কূন ৰোঁডসঁ কিছু কাগচ পত্তৰ খানি হম বূঁঢ়ীক পেষ্টীশন শুক্র দিন দাখিন কই দৈ চী।

পতিক মৃত্যুক ৰাঁদ ঋাফিস ৰঁনা সভ সার্টিফিকেটক ঋভাৰমে ওকৰ জন্ম তিথি পাঁচ সান ঘটা দেনে ৰহৈ, মানে ভমেৰ ৰঁঢ়া দেনে ৰহৈ। ঋঁদাজেসঁ, ঝমাৰন শৰীৰ দেখি ক২। কোনো জানি ৰূঁঝি ক২ সে নৈ। পেঁশন ঋাফিসৰ কী কৰত, ঋাফিসক হান সএহ ছৈ।

এক গোটে জীৱিত ৰহৰাঁক প্ৰমাণ নৈ দেনে ৰহৈ তঁ ওকৰ পেঁশন এক সান ৰুকন ৰহনৈ। ফেৰ জখন ও জীৱিত প্ৰমাণপত্ৰ দ২ দেনকৈ তঁ পেঁশন তঁ শুৰু ভ২ গেনৈ মুদা ৰঁকিযৌতা এৰিযৰ নৈ ভেটনৈ, কাৰণ পছিলা সানক জীৱিত প্ৰমাণপত্ৰ ফাগনমে নৈ ৰহৈ। হম কহৰোঁ কেনিঐ জে ৰে ৰূঢ়ি, ঐ সান জীৱিত ছৈ তঁ পছিলো সান জীৱিতে নে হেতৈ, তঁ ভত্তৰ দেনক জে ৱ্ৰ গপ হম ৰূঁঝৈ ছী, হূঁ হূঁ ৰূঁঝৈ ছিহীঁ মুদা সএহ ডাক্টৰকেঁ নিখি ক২ দগ ে কী ভ২ ৰহন ছৈ। মুদা ৰাঁত কিছু ঋাৰ ছনৈ, ও পেঁশনৰ ৰঁকিযৌতাক সঁগ পচাস হজাৰ হৰ্জানা সেহো মাঁগি ৰহন ৰহৈ, ৰোঁর্ড কহনকৈ জে তখন জো কোটি। পন্দ্ৰহ সান ওকৰো কেস চনতৈ, কিঁসাগত।

মুদা ৰূঁঢ়িযা তগ জমানামে মৌট্ৰিক ছনা। মৌট্ৰিকক সার্টিফিকেটক জন্ম তিথিক হিসাৰঁসঁ পাঁচ সান ঋাৰ নোকৰী ছৈ। ফা নমে সার্টিফিকেট ছৈ, মুদা সর্ৱিস ৰূঁকমে এণ্ট্ৰী নৈ ছ । ফাগন ঋান ব্যক্তি নগ, সর্ৱিস ৰূঁক ঋান ব্যক্তি নগ। কিযো প্ৱটপে নৈ কেনকৈ। দূ দশক প্ৱৰান গপ, ও কৰ্মচাৰী সভ কে ৰহৈ, ও ফাগন কত২ ছৈ কিছু থাহে পতা নৈ। পেঁশন ঋাফিসৰ কী কৰত? ৰিট যৰমেণ্ট সর্ৱিস ৰূঁকক ঋনুসাৰে হেতৈ। ওকৰো গনতী নৈ ছৈ। ঋপন নোকৰী ৰঁচাযত ঋাকি সদাব্ৰত ৰাঁটৈত। ৰোঁর্ড জেনা জীৱিত প্ৰমাণপত্ৰ ৰঁনা কেসমে নিৰ্ণয নেনকৈ, সএহ জঁ ঐৰেঁৰ ন২ নগ

তঁ পেংশন ঋাফিসৰ তঁ মাৰন জাযত। ওকৰা ফাগনেক ঋাধাৰপৰ নৈ সর্রিস রূঁকক ঋাধাৰপৰ নির্ণয নেরাঁক চৈ।
মুদা সোহাগো ফেৰ কেস নড়ত তঁ পন্দ্রহ সান নগতৈ। তেঁ মণ্ডন সৰ রোঁর্ডকেঁ পেঠীশন দিযেনহ্নি।
চনূ, জে ভেনৈ একৰা সংগ, দেখী ঋারঁ। ঋগিনা সান ৰিঠাযৰমেন্ঠ চৈ, জে পাঁচ সান রঁঢ়ি জেতৈ তঁ ঋাৰ নীক। হমৰ ষ্ট্রংসফৰ তঁ ভগযে গেন ৰহয সে হম ঋপন মোৰা-ঝপঠা ঋা সমান চীজ-রৌস্ত নই কই ঋপন নর গন্তর্য্য স্থনেপৰ রিঁদা ভই জাগ চী। কার্যানযসঁ জাগত কান রূঁঢ়িযা ভেঠৈত ঋছি, কন জোড়নে ঠাঢ়, জেনা কহি ৰহনে স্বঋয- ধন্যরাদ। হম ওগ কাল্পনিক ধন্ রাদক ঙত্তৰ মোনেমোন দগ চী- কাজ ভই জায তখন নে?

৩

কগএক সান রীতি গেন। কিছু র্যস্ততাক কাৰণসঁ ঋা কিছু পেঠীশন ঋস্বীকৃত ভই জেরাঁক সম্ভারিত সম্ভারনাসঁ পৰ ণামক প্রতি ঙত্সুক নৈ ৰহৈ চী। মুদা মংডন সৰ এক দিন ভেঠ জাগ চথি।
“ওকৰ পেঠীশন স্বীকৃত কই নেনকৈ রিভাগ। ৰিঠাযৰমে ঠক দিনসঁ পহিনহিযে ঋাদেশ ঋারিঁ গেন ৰহৈ। ঋারঁ ও পাঁচ ান ঋাৰ সংঘর্ষ কৰত, সৰকাৰী কানোনীক গেঠপৰ ঋপন রেঁঠাক মূৰ তি নগেরাঁ নেন রা ....রা ঋান কোনো সংঘর্ষ। ”
ঋাহ! ঐ রূঁঢ়িযাক জীতক রাঁদ হমৰ ঋপন হারি সভক নমগৰ

ফেহৰিস্‌ক্টক খাৰ্ঁ কোনো নেখা নৌ। খাৰ্ঁ হমৰো গচ্চা ভই েন খঠি। গচ্চা জিতৰ্াক। যোঝাঁ-যোঝী ৰিজযক গচ্চা, ঐ ব্ৰুঁঢ়িযাক মাধ্যমসঁ ভেন খপ্রত্যঙ্ক ৰিজযক ৰ্াদ।

নেষ্টৰৰ্াকমমে খাযন ঠিষ্ঠী

১

ম্বতানিফক পৈঘ-পৈঘ আঁখি...কোৰ্টসঁ জেল জাগত জান ৰঁনা ৰঁসমে সৰাৰ।

কোৰ্টক হাজতমে, দৌগি কই জা ৰহল ছী। ওতই সিপাহীক ঁ ম্বতানিফ নেন খেনাগক পৈকেৰ্ট দেনিঐ, এ আৰম্ভক ছল, গিৰফ্তাৰীক ৰাতিক ভোজন গিৰফ্তাৰ কৰৈৰঁনা আফিসৰ দৈ ছৈ, জেলৰ অগিনা দিনসঁ ভোজন দেতৈ।

..ম্বদা তখন ওহিনা দেনে ৰহিঐ, ফেৰ একটা কৰ্মচাৰী কৈদ ক ডাগৰ্ট সেহো পৈক কৰৰাঁ কই নই অননক। সিপাহী খেনাগক দ্বনূ পৈকেৰ্ট দৌগি কই ৰঁসমে ম্বতানিফকেঁ দেনকৈ।

চৌংকল ও..

ঐ নগ্ৰমে ক্যো ওকৰ নৈ.. ভাষা সেহো নৈ বুঁঝৈএ ও ককৰো; আ নহিযে ওকৰ ভাষা কিযো আন বুঁঝৈ ছৈ। তমিল অছি। দিল্লীক তিহাড় জেলমে ৰাখল জেতৈ ওকৰা। ওতই তমিলনাডূ পুল সক একটা টুকড়ী ছৈ, চাৰ্লস শোভৰাজক জেলসঁ ভগনাপৰ ঐ টুকড়ীকেঁ ৰঁজাওল গেল ছলৈ, ঐ দ্বআৰে জে ও সভ স্থানীয় ৃাষা নৈ বুঁঝৈ ছলৈ সে কোনো অপৰাধীসঁ মেল-পেঁচ নৈ কই সক ৈ। ম্বদা ফেৰ এ হাল ভেলৈ জে দূ মাসমে ও সভ স্থানীয় ৃাষা সীখ জাগ গেল।

তিহাড়মে ম্বতানিফ কিছু ৰাঁজি সকত, ওকৰা সভক সংগ। পনা নেন ৰকীল ৰখৰাঁক নেন ৰ্য্যোঁত ধৰা সকত।

চৌংকল ও.. ও পনষ্টি কেঁ হমৰা দিস তকলক জেনা পুছি হল দাআয জে অহাঁ দেনে ছী খেনাগক এ দোসৰ পৈকেৰ্ট? হম গশাৰামে কহনিঐ, হাথসঁ গশাৰামে.. ৰাখি নিঅ.. দ্বনূ হাথ জোড়ি কই ও হমৰা প্ৰণাম কযলক।

ম্বখ্য ঋপৰাধী কিযো ঋান ছৈ..
জে খেনাগক পৈকেষ্ট নেন ধন্যৰাদ দৈএ, ঋাঁখিসঁ ধন্যৰাদ, সে ঋসন খিনাড়ী কেনা হএত?

কত**ই** ফঁসি গেন ছী।
এ্রা ঋপৰাধী ঋছিযে নৈ, কোনো মাদক পদার্থক মাফিযা ফঁসা নেনে ছনৈ একৰা।
হমৰ সহযোগী ম্বত্তনেখমী মৈডম ম্বতানিফসঁ সূচনা নগ থি ঋা হমৰা ঋনূদিত ক**ই** স্বনৰৈঁ ছথি।
ঢেল্লৈ ৰীঁচপৰ ক্রিকেষ্ট খেনা ৰহন ছন ম্বতানিফ।
এক গোষ্টা এনৈ, প্বছনকৈ জে ও কোনো ৰোজগাৰ কৰৈএ?
জঁ ৰোজগাৰ কৰিতোঁ তঁ দিনমে ঢেল্লৈ ৰীঁচপৰ ক্রিকেষ্ট খেনাগতোঁ?- ম্বতানিফ এ্রা ৬ত্তৰ দেনে ৰহৈ।
ৰোজগাৰ চাহী?- প্বছনে ৰহৈ ও!
ম্বতানিফ নেখেঁ তঁ ও ভগৰান ৰহৈ, ঋৰতাৰী প্বৰুষ জকাঁ ঋাযন ৰহৈ।
হমৰা ব্বঁঝন ছন, ম্বখ্য ঋপৰাধী কিযো ঋান ছৈ..

ও ঋৰতাৰী প্বৰুষ ছিঐ হৰীৰ্বঁলো, ৰএহ ওকৰা ভেষ্টৈ ৈ, একৰা পূছৈ ছৈ... ৰেঁৰোজগাৰ ছী? ঋা একৰা ও কাজ দৈ ছৈ, একষ্ট ৰেঁগমে প্রেশৰ ৎকৰ ঋা ওগমে মৰ-মসলো!! প্রেশৰ ূকৰ দূ ষ্টা চদৰাকেঁ জোড়ি ক**ই** ৰঁনন ৰহৈ ছৈ, ওহী দ্বনূ চদৰাক ীচমে নশাক পাৰ্ডডৰ ভৰি ক**ই** ৬ঘৈ ছন এ্রা! হৰাগ জহাজসঁ এনাগ-

গেনাগ, আ তগ পৰসঁ এক রেঁৰ গেন-ঐন আ দস হজাৰ টাকা রৈঁসনে-রৈঁসন ভেটৈ ছনৌ। একৰা কিছু বুঁঝনে নৈ ছৈ, বুঁঝনে নৈ ছৈ জে প্রেশৰ ওকৰমে কী নই জাগ ছন। আ মুখ্য অপৰাধী ছিঐ হৰীবুঁলো..

হৰীবুঁলো। মুতানিফক সূচনাক আধাৰপৰ ঢেল্লৈম ওকৰা ঘৰমে ছাপা পড়নৌ, কিছু নৈ ভেটনৌ। প্রাযঃ সূচনা নীক ভে ৈ। আ হৰীবুঁলো ছুটি জাগএ।
মুতানিফ পকড়েনে ডুগক পাগক ওৰ নৈ ভেটৈত।
মুতানিফক সৰদাৰ হৰীবুঁলো অছি তঁ হৰীবুঁলোক সৰ াৰ কে ছী?

কোর্টক হাজতমে সৰকাৰী ৰকীন দৌগন ঐন। ও হমৰা হনক জে এ তমিন কৈদী ছী? ও হমৰাসঁ পুছনক জে ও কৈদী োনো ৰকীন কেনে অছি ৰাঁ নৈ? হম কহনিঐ- নৈ। ওকৰা হম অনুৰো কেনিঐ জে মুখ্য অপৰাধী এ নৈ অছি, কোনো তমিন ৰকীনকেঁ পকডূ আ ওকৰা কহিযৌ জে একৰ কেস নড়তৈ জমানত কৰৰেঁতৈ। ও ৰকীন তমিনে ছন, ঐ তৰহক ৰ ৗত মুকদমা নড়ন অছি। খাস কই ওগ তমিন সভক, জে দিল্লীমে ফঁসি জাগ ছথি, জিনকা ভাষাক সংকট হোগ ছন্হি, ও আফিসে আফিস ঘুম ত ৰহৈত অছি ঐ তৰহক কেস নেন। মুদা ঐ কেসমে ও সৰকাৰী ওকীন ছী, ও তঁ একৰ পক্ষমে নৈ ৰাঁজি সকৈত অছি, মু া অপন অসিসটেন্ট ওকীনকেঁ ও ঠাড় কই দেত। ঐ তৰহক মাৰতে ৰাস ওকীন কোর্টমে, আফিসমে ঘুমৈত ৰহৈত অছি।

একরেঁৰ একষ্টা কথাক প্লাষ্ট যেহো ওহনে একষ্টা ওকীনকেঁ স্বনেনে ৰহী, কথাক প্লাষ্টেমে মাৰতে ৰাম কমী নিকানি দেনে ৰহয ও ওকীন।

স্বদা নার্কোষ্টিক ড্রগক কেস ছিঐ, ওকীন কিছু নৈ ক২ স ত। রঁৰামদী তঁ স্বতানিফসঁ ভেনৌ। স্বদা এ্র তঁ শতৰংজক গোষ্টী খছি, পাঁর-পৈদন সিপাহী। নার্কোষ্টিক ড্রগ্স কেৰ কেস ছিঐ। স্বতানিফ রীস সানক রাঁদ জেনসঁ রঁহৰাযত, সে ৰোজগাৰ দেনকৈ হরীবৃঁলো একৰা।

২

পাঁর-পৈদন।

হমৰা গামক ন্বন্হা, পাঁর-পৈদন সভ সান রাঁরাঁধাম জাগএ। হমৰে গামক পীখ্ৰ রঁঠা হরাগা��ীসঁ সভ সান রাঁরাঁধাম াগ ছথি। দ্বনূ গোষ্টে রীসো সানসঁ নগাতাৰ রাঁরাঁধাম জা ৰহন ছথি। ন্বন্হা রীস সানসঁ মহীসে ঠৰা ৰহন খছি খা পীখ্ৰ রঁঠাক ঘৰাৰীপৰ ঐ রীস সানমে কোঠা-কোঠামে ভেনে জা ৰহন ৈ। স্বদা ছোষ্টে ভাগক কহনাম ছন্হি জে রাঁরূঁ খসন ফন তঁ াঁর-পৈদন গেনেসঁ হোগ ছৈ।

প্ৰরীণ ভাগ ষ্টীপি দৈ ছথিন্হ, হঁ তেঁ নে ন্বন্হা রীস সানসঁ মহীসে ঠৰা ৰহন খছি। খারঁ ছোষ্টে ভাগকেঁ নৈ ৰহন হোগ ছন্হি। পৰুকেঁ সান তঁ ও গেন ৰহথি রাঁরাঁ ধাম। প্ৰফুলে ভাগ গামক রোঁনরঁম পার্ষ্টীক জমাদাৰ ছথি। সভ সান পাঁর-পৈদন জাগ ছথি। দ্দনকৰ

ৰাঁৰু সেহো জমাদাৰ ছলখিন্হ। ভোলা ভাগ ডাকৰঁম ছথি, তীন দিনমে স্বন্তানপ্বৰসঁ পানি ভৰি ভোলাৰাঁৰাঁকেঁ ঠড়া দৈ ছথি। প্ৰফুলে ভাগ সভকেঁ সঁগ ন**ই** চনৈ ছথি, জে নিশ্বম ভঁগ কৰৈএ তকৰা দণ্ড নগৰেঁ ছথি। পীশ্বৰ ৰঁঠা তঁ ততে নে মোষ্টাএন ছৈ ◌ ওকৰাসঁ পাঁৰ-পৈদন জাএন হেতৈ হৌ। হে, সে নৈ কহিযৌ, তখন প্ৰফুলে ভাগ কী কোনো কম মোষ্টাযন ছথি। মৃদা ৰাঁৰু, নোক কী শ্বপনে চনৈএ, ওকৰা তঁ ৰাঁৰা চনৰেঁ ছথিন্হ।

শ্বৰূঁ ছোষ্টে ভাগ গপকেঁ ৰঁত্ত নমাৰৈ ছী। পীশ্বৰ ৰঁঠাক ঘৰাৰীপৰ ঐ ৰীস সানমে কোঠা-কোঠামে ভেনে জা ৰহন ছহি শ্বা ন্বন্হা ৰীস সানমে মহীসে চৰা ৰহন শ্বছি তগপৰ শ্বহাঁক কহনাম ছন জে শ্বসন ফন পাঁৰ-পৈদন গেনেসঁ হোগ ছৈ। পীশ্বৰ ৰঁঠা তঁ কহিযো পাঁৰ-পৈদন ৰাঁৰাধাম গেনে নৈ ছথি, তখন কিএ কোঠা-কোঠামে কেনে জা ৰহন ছথি শ্বা ন্বন্হা তঁ সভ সানে পাঁৰ-পৈদন জা ৰহন শ্বছি তখন কিএ ও মহীসে চৰা ৰহন শ্বছি।

ছোষ্টে ভাগ খিস্রা শ্বাগাঁ ৰঁড়ৰেঁ ছথি।

-যৌ, শ্বাঁখিক দেখন কহৈ ছী। কোঠা কিযো ৰাঁহি নে ন ঐ, ৰাঁৰু ভোলা ৰাঁৰা মানৈ ছথিন্হ ন্বন্হেকেঁ।

-সে কেনা যৌ?

শ্বা ফেৰ ৰএহ খিস্রা। ন্বন্হা ৰস্তামে পাছাঁ ছুষ্টি গেন। প্ৰফুলে ভাগ চিন্তিত ছনথি জে শ্বজশ হএত। যৌঁসে ধৰ্মশানা তাকি নেনহি। ন্বন্হা কেনা পহিনহিযে ধৰ্মশানা শ্বাৰিঁ জাযত? ও তঁ পছুশ্বা জাগ ছন। কেনা গাম ঘুৰনাপৰ নোককেঁ মুঁহ দেখেৰেঁ।

মৃদা ভোৰমে দেখৈ ছথি জে ন্বন্হা ধৰ্মশানাক কোঠনীমে ফোঁফ কাষ্টি ৰহন শ্বছি।

ন্বন্হা খিম্রা স্বনরেঁ ছন্থি, চাৰু কাত রোঁন ৰহৈ। হম রোঁড়েকাৰ ভ**ই** কানি ৰহন ছনৌঁ। তখনে একটা দাঢ়ীরঁনা ব্রুঁঢ়া ন খা চুপ করেনক। পূছা-পূছী কেনক খা মাথপৰ হাথ ৰখনক। ও ভগরান ৰহথিন, খরতাৰী প্ৰুষ জকাঁ খাযন ৰহথিন। খা গৌএ নিম্ন খারিঁ গেন।

নিম্ন খূজৈএ তঁ দেখৈ ছী জে গোঁখা সভক সঁগ ধর্মশানামে পড়ন ছী।

হরীব্রুঁলো নৈ ছী দেশ, পীখৰ রঁঠা নৈ ছী দেশ।

দেশ ছী ম্বতানিফ।

দেশ ছী ন্বন্হা।

३

ওগ কেসক রাঁদ হমৰ ট্রাঁসফৰ ভ**ই** গেন। খহী পাঁর-পৈদনক নোক সভক তাকিমে রোঁনে-রোঁন ফিৰরাঁক ড্যূটী হমৰা ভেঙৈন খছি।

ন্বন্হা সভ নগ, ম্বতানিফ সভ নগ পঁাঁচনাগ।

ম্বদা পীখৰ রঁঠা সন নোকক সূচনা গনকম টৈকমক নোককেঁ দ**ই** দগ ছী। ও হমৰ কাজ নৈ। হমৰ তঁ কাজ খছি, ন্বন্হা খা ম্বতানিফক মাধ্যমসঁ হরীব্রুঁলো খা খাগাঁ ধৰি।

মীঠ-মীঠ রাঁজূ খা পাঁর-পৈদন চনৈরঁনা নোক সভকেঁ, ন্বন্হাকেঁ, ম্বতানিফকেঁ, খপন মীঠ গপসঁ রঁঝাঙ। ওকৰা ব্রুঁঝাঙ জ সৰকাৰ দেশ নৈ ছিঐ। ও ছী ড্র দেশ। পাঁর-পৈদন রাঁ শতৰং ক

সিপাহী। তাশক ৰাজা-ৰানী নৈ ছী দেশ, দেশ ছী তাশক গুনাম আ এক্কা।

একটা আতংকী পকড়ায়ন ছনৌ।

-ৱঁহমক ট্রেনিংগ সেহো অহাঁকেঁ ভেটৈন অছি আ সে খানী হমৰাসঁ নৈ অপনো সিসটেমসঁ কৰূ।

-কেনা হমৰা সভক কাজক সূচনা অহাঁকেঁ ভেটৈএ? হম ৈ অহাঁ গনত পঞ্চমে ছী। হথিযাৰ ৬ঠেনে ছী। কতেক ৱঁঠাক ভৱিষ্য খতম ক**ই** দেনিঐ অহাঁ সভ।

-কোন ভৱিষ্যক গপ ক**ই** ৰহনে ছী অহাঁ? অহাঁ ফৈক্ট্রী খোনি দেৱৈঁ তঁ ও দৰৱাঁন ৱঁনি জাযত। অহাঁ ৰোড ৱঁনা দেৱৈঁ তঁ ওকৰা ওগপৰ ৱাঁঢ়নি ৱঁহাৰৱাঁক নোকৰী নাগি জেতৈ!

-অহাঁক নোক ৱেঁৰোজগাৰ যুৱাক তাকিমে ৰহৈত অছি, সমুদ্রক কিনাৰপৰ, জংগনমে, ৰেগিস্তানমে, জেকৰা কাজ নৈ ছৈ, ৰোজগাৰ নৈ ছৈ ওকৰা অহাঁ ঠকি ক**ই** ঐ ধংধামে নগা দগ ছিঐ।

- অহাঁক সিসটেমমে নিৱঁনক স্বনরাগ নৈ ছৈ। মুদা ৈযো ওগ সিসটেম নেন অহাঁ জান অৰোপনে ছী। কী দেনক অহাঁক সি ্টেম অহাঁকেঁ? অহাঁক সিসটেমমে জে হমৰা সভনে কাজ কৰৈএ সে শহৰসঁ হিনৱোঁ নৈ কৰৈএ, আ অহাঁকেঁ ৱোঁনক পোস্টিংগ দ**ই** দেনে অছি। অহাঁ সংগে অন্যায ভেন অছি। আ জখন অহাঁ অপনা সংগ ভেন অন্যায নৈ ৰোকি সকৈ ছী তঁ হমৰা সভকেঁ কোনা ন্যায দিআ সকৱঁ?

-গ্র অহাঁক মোনক ভ্রম অছি, কোনো অন্যায নৈ ভেন অছি হমৰ সংগ। হমৰা ঐ কাজ নেন চুনন গেন অছি।

- ঋহাঁক দ্বৰুপযোগ কই ৰহন ঋছি ঋহাঁক ষিস্টেম। ঋাৰিঁ জাও হমৰা সভক সঁগ, নোকৰী ওত্তে কৰ্ৰ ম্বদা ওতই ৰহিযো কই হমৰা সভক সঁগ ৰহ্ু। যোচু, সময নিঋ...
হমৰা তামস উঠৈএ। ৰাঁজৈ ছী- ঋহাঁক দিমাগ তঁ নৈ খৰাপ ভ গেন ঋছি? হম এক সপ্তাহসঁ সভ দিন ঋহাঁকেঁ বুঁঝেৰাঁ ে নাগন ছী ম্বদা ঋহাঁক ঋনগে খেৰহা ঋছি। ঋহাঁকেঁ হঁমী বুঁঝা ৰহন ঋছি? ঋা ও হঁসই নগৈএ। ৰাঁজৈএ- ঋহ্ুকেঁ তামস উঠৈএ নে? হাঁ হমৰা এক সপ্তাহসঁ ৰিঁন্ব তমযেনে বুঁঝা ৰহন ছী ঋা হমহ্ু ঋহাঁকেঁ বুঁঝাৰঁইমে নাগন ছী। ঋহাঁকেঁ সঁগঠনমে উচ পদ দেন জা ত!
-হমৰ ৰিভাগমে কিছু নোক ভযসঁ ঋহাঁনে কাজ কৰৈত হেতা, তওসঁ ঋহাঁক মোন ৰঁঢ়ি গেন ঋছি।
-ও সভ ভয ৰাঁ পাওসঁ কীনন জা সকৈত ছথি, ম্বদা তৈযো ও ভ দেন কাজ কৰৰেঁ কৰতা, যে ৰিশ্বাস হমৰা নৈ ঋছি। ম্বদা ঋহা ক হৃদয হমৰা সভক সঁগ ঋছি, ঋা তঁগ ঋহাঁকেঁ ঋপন সঁগঠনক কোৰ গ্ৰুপমে নেৰাঁক নিৰ্ণয নেন গেন ঋছি।

হম তামসে সৰিঁখ হোগত ঋাতঁকীক ঠোঁঠ পকড়ৈ ছী। -নিৰ্ণয নেন গেন ঋছি? নি....ৰ্ণ....য..... নেন গেন ঋছি? হম ঋাস্তেসঁ গপ কই ৰহন ছী তঁ....
-ঋহ্ু মঠণ্ড ছী, সৰকাৰী মঠণ্ড। ম্বদা যিদ্ধান্তৰঁনা... ... হমৰে সভ জকাঁ... জকৰা মঠণ্ড ৰঁনই পড়ৈ ছৈ... ঋা তেঁ ত্ৰ নিৰ্ণয েন গেন ঋছি...।

ও খোঁখী কৰৈত হমৰ হাথসঁ ঋপন কণ্ঠ ছোড়ৰৈত ঋছি ৰ্ফ্সীসঁ

নীচাঁ খসি পড়ৈত অছি।

ট্রেনিংও হমৰে সভক নৈ, ওকৰো সভক হোগ চৈ। মুদা একৰ ট্রেনিংও পাঁর-পৈদন সিপাহী বঁনা নৈ ভেন চৈ, খানী ারি-ধারি বঁনা ট্রেনিংও। ওা পাঁর-পৈদন আতংকী নৈ চী। একৰা নীডৰশিপ ট্রেনিংও দেন গেন চৈ। হমৰ সভক সভ প্রশ্নক ডত্তৰ কৰা নগ ৰহৈ, হমৰ সভক প্রশ্নারনীকেঁ ও একৰওাহ সিস্থ ক**ই** দেনে চন! যএহ তঁ নৈ অছি....?

৪

-কত**ই** সঁ ঐন চী? দিল্লীসঁ তঁ নৈ।
-নৈ, হম ভাৰতক সিমানসঁ ঐন চী।
-চীন, তিব্ব্ঁত, পাকিস্তান, বাঁগ্লাদেশ বাঁ ম্যাঁমাৰক িমানসঁ।
-নৈ, নেপানক সিমানসঁ। সীতাক দেশসঁ।
-মিথিকন খিস্সাবঁনা, ফুসিবঁনা দেশসঁ।
-নৈ, ওা মিথিকন নৈ ঐতিহাসিক ভ**ই** সকৈএ। কিছু খিস্সামে তোড়-মৰোড় কএন গেন হএত, মুদা গতিহাস প্রাচীন অছি। ঁ জিনকৰ গতিহাস ওতেক প্রাচীন নৈ তিনকা নৈ অৰঘৈত হেতন্হি।
-বঁহস, বঁহস। হথিযাৰক ট্রেনিংও অহাঁকেঁ ভেতৈন অছি, ৰিরাল্বৰ, পিস্টৈনসঁ স্টেনগন ধৰিক ট্রেনিংও। অহাঁক কার্যানযসঁ সূচনা ভেতৈন অছি। কোনো সূচনাক অধিকাৰক অন্তর্গত নৈ, অহাঁক সভ কাজক সূচনা এত**ই** আরিঁ জাগত অছি। হমৰো বীচ অহাঁক নোক ছথি তঁ অহূঁক বীচমে হমৰ নোক ছথি।

-ঞ্র তঁ বুঁঝনে গপ ঋছি।

-মুদা তৈযো ঋহাঁ হথিযাৰ ন**ই** ক**ই** নৈ চনৈ ছী। মিজোৰমক নানডেংগা তঁ হথিযাৰ ন**ই** ক**ই** চনৈ ছনা মুদা ঋসামক ৰেশ ৰঁৰুঋা ক'খনো হথিযাৰ ন**ই** ক**ই** নৈ চনৈ ছথি। ঋহাঁক দেশ দ্বনূসঁ সমঝৌতা কেনক।

-নৈ, পৰেশ ৰঁৰুঋাসঁ সমঝৌতা নৈ ভ**ই** সকন ঋছি।

-মুদা দ্দনকৰ সংগঠনক তঁ ঋধিকাংশ গোষ্টে সমঝৌতা নেন তৈযাৰ ছথি। মুদা ঞ্র পৰেশ ৰঁৰুঋা জে হথিযাৰ ন**ই** ক**ই** নৈ চনৈএ ৰএহ ষ্টা তৈযাৰ নৈ ঋছি। ত'খন তঁ হথিযাৰৰঁনা সঁ ৰিঁন হথিযাৰৰঁ া ৰেঁশী খতৰনাক ভেন কিনে। ঋকূঁ হমৰা সভ নেন ৰেঁশী খতৰনাক ছী।

-দেখু, একষ্টা মিজোৰমক ছাত্র হমৰা সঙে ওন্‌জীনিযৰিংগমে পঢ়ৈ ছনয। ও হমৰা কহনে ছন জে নানডেংগা মহান নেতা ছথি। ও কান নানডেংগা ভূমিগত ৰহনোক ৰাঁদ ৰিদেশ পড়া গেন ৰহথি। দেশ দ্দনকা ঋাতংকী মানৈ ছনা। মুদা ও এনা, দেশক সৰকাৰসঁ সমঝৌতা কেনন্হি। সভ হথিযাৰ জমা ক**ই** দেনন্হি। দ্বনূ পক্ষ সমঝৌতাক ওমানদাৰীসঁ পানন কেনক ঋা ঋাওা মিজোৰম ঙত্তৰপূৰ্বী ভাগক একমাত্র এহেন সমঝৌতা ঋছি, ত্তক্কা সমঝৌতা পূৰ্ণ ৰূপসঁ সফন ঋছি। মৃত্যুক পহিনে নানডেংগা ঋপন ৰাজ্যকেঁ শান্তিক পথপৰ ছোড়ি গেনা। ও ওন্‌জীনিযৰিঙক ছাত্র ঠীকে কহৈ ছন, নানডেংগা ওজ ঋ শ্রেষ্ট নীডৰ। ওও ছাত্রক ঁ সহী ঠহৰেনন্হি নানডেংগা। মহান নেতা ছথি। মহান নেতা ঋপন জনতাকেঁ ৰীঠ মঝধাৰমে নৈ ছোড়ৈ ছৈ। ডূৰৈঁত জহাজক কপ্তান জকাঁ ও ঋন্তিম সময ধৰি জহাজপৰ ৰহৈত ঋছি। জ'খন জহাজসঁ

সভকেঁ সুৰক্ষিত ৰাঁহাৰ ক**ই** দগএ তখন ও জহাজক মস্তুন ংগে সমুদ্রমে জঁ ডূম**ই** পড়ৈ ছৈ তঁ ডূমি জাগএ, জহাজ ছোড়ি, নোককেঁ ছোড়ি নৈ ভাগৈএ। জঁ নানডেংগা সমঝৌতা কেনহ্নি তঁ ও ওগ জনতাক ভারনাক স্বৰূপ ছন, জে দানকা মহান বুঁঝৈএ। জঁ ও মৃত্যুসঁ পূর্ব শান্তি সমঝৌতা নৈ কৰিতথি তঁ **ই** সকৈএ ও গন্‌জীনিযৰিঙক ছাত্র দানকাপৰ ওতেক গর্ব ৰাঁদমে ৈ ক**ই** সকিতয। ও জখন খখনো ভেষ্টৈএ, হমৰাসঁ কহৈএ- দেখনোঁ, হম কহৈ ছনোঁ নে, নানডেংগা গজ খ গ্রেষ্ট নীডৰ।

-হমৰা গ্রেষ্ট নীডৰ ৰাঁনৰাঁক সেহন্তা নৈ খছি। হম সভ হথিযাৰ সমর্পণ ক**ই** দী খা তখন জঁ সৰকাৰ হমৰা সঁগ ধোখা কৰ ?

-জঁ নানডেংগা গ্র সোচিতথি তঁ কী শান্তি সম্ভর ছ ? খা সৰকাৰ খছি কী? জে হৈনীৰিজনপৰ খহাঁ সভ দেখৈ ছী, সে খছি ৰকাৰ? নৈ, ওগমে সঁ ৰাঁদতোকেঁ বুঁঝনো ছৈ জে দেশ নেন কে কে, কী কী ক**ই** ৰহন খছি? সভ ৰিভাগমে দেশভক্ত সভ ভৰন ছৈ, দসে প্রতিশত কিএ নৈ হোর্ড, খা ওকৰে ভৰোসে গ্র দেশ ছৈ। জে হৈনীৰিজনপৰ খছি, মংত্রী-সংত্রী, ওগমেসঁ ককৰা কী বুঁঝন ছৈ? খহাঁ ৰাঁদনি সকৈ ছী, গ্র মংত্রী-সংত্রী ৰাঁদনি সকৈ ছথি, মুদা দেশ নৈ ৰাঁদনেত, সৰকাৰ নৈ ৰাঁদনেত। ও সমঝৌতাক পানেন কৰত।

হমৰ মাথপৰ একটা ভাৰী ডণ্ডা ৰাঁজৰৈএ খা ....।

৯

হম জখন ৬ঠৈঁ ছী হমৰা নগৈএ জে হম হোশমে খাযন ছী। কিএ

তঁ কিছু-কিছু মোন পড়ৈএ খা নগৈএ জে হম ৰেঁহোশ ভেন ৰহী খা ফেৰসঁ হোশমে ঐন ছী। পাঁৰ-পৈদনসঁ ন২ ক২ কতেক স্তৰীয নীডৰশিপ একাএকী খাযন হমৰা নগ। এত্তৌ সংগঠনমে পহিনে ছোটকা ফেৰ কনে পৈঘ খা ফেৰ খাৰ পৈঘ হাকিমক শৃংখনা হোগ জেনা। এক মাসমে ও শৃংখনা খতম হেৰাঁক ামে নৈ ন২ ৰহনে খছি।

মৱতানিফ সোঝাঁ খছি। হম তঁ ৰিঁসৰিযে গেন ৰহিঐ।

খচ্ছা, তঁ ণ্ড ওকৰ সাম্রাজ্য ছিঐ। দ্বভাষিযাক মাধ্যমসঁ ও হমৰাসঁ গপ ক২ ৰহনে খছি।

কোষ্টঁ ওকৰা ৰেঁনে কেনা দেনে হেতৈ? নার্কোষ্টিক ড্রগ কেসমে ৰেঁনে কেৰ ৰিধান ছৈহে নৈ।

ও কহৈত খছি জে ৰিঁনা ড্রগক ধঁধাক খাতংকৰাদ সম্ভৱ নৈ ছৈ, ঐ নেনে জতেক পাগ চাহী সে ড্রগক ধঁধেসঁ খৰৈঁ ছৈ।

তঁ কী খাতংকক সেহো সম্বন্ধ ছৈ ঐ ড্রগক কাৰৰাঁৰমে? তঁ কী মৱতানিফক খাৰঁ প্রমোশন ভ২ গেন ছৈ? খাৰঁ ও ড্রগক কৈৰিযৰ নৈ ৰৰন্ খাতংকক খিনাড়ী ৰঁনি গেন খছি?

-তঁ কী খহাঁ মৱখ্য খিনাড়ী ছী? হমৰা তঁ নগৈ ছন জে হাঁকেঁ ফঁসাএন গেন খছি।

-কী ফর্ক পড়ৈ ছৈ? ফঁসাএন গেন খিনাড়ী ৰাঁ মৱখ্য খিনাড ীমে কী ফর্ক ছৈ? ওনা দেখৰৈঁ তঁ ঐ তৰহক সংগঠনমে খষ্ঠী প্রতিশত ফঁসাএন নোক ছৈ, মৱদা তেনা ফঁসাএন গেন ছৈ জে মৱখ্য খিনাড়ীসঁ ৰেঁশী খতৰনাক ৰএহ ছৈ। খহাঁ পৰ্হাঁচি গেনৌঁ এত্ত২, সংযোগ ে

हम छी एत्तइ, नै तँ बूझू जे की होगतय अहाँक? आर्ब अहाँकेँ रएह करबाक अछि जे हम कहबाँ। अहाँक नेंस्बरबाकमे कोनो पत्र अबैएअ आ अहाँ रिंदा भइ जाग छी रिंग्ग हथियाब । आगाँ पत्र मेहो आओत, जेना ऐरेंब आयन, मतर्क रहबाँ। आ फेर....

३

हमरा फेरसँ होश ऐन अछि।

एकटा थानामे छी।

स्थानीय थानामे हम अपन पहचान कोड रँतरैं नेन एकटा फोन करबाक अनुमति माँगै छी। ओ किछु बूझि नै परैंएअ मुदा अनुमति दइ दैएअ। फेर किछु कानक बाँद ओकर हाकिमक फोन ओकरा नग अबैं छै। ओ हमरा दिस नजरि गरा कइ देखैएअ।

हम घरपर आरिँ गेन छी।

किछु मोन पड़ि रहन अछि। द्वभाषियाकेँ मुतानिफ कहि रहन छन आ ओ हमरा कहि रहन छन। मुतानिफ कहि रहन छन जे हमर ग्रा यात्रा व्यर्थ नै गेन अछि, हम कथा निखै छी मे बूझू ऐ यात्रामे एकटा कथाक प्लाटे भेटै गेन। मुदा मुतानिफ कहि हन छन जे ओग कथाक नायक मुतानिफ रहत। कोन एहेन काज ओ केने अछि जे ओकरा हम नायक बँनेरैं?

मुतानिफ कहै छन जे ओ जेनमँ निकननाक बाँद हमरे म मन बँनइ चाहनक मुदा पुनिम थाना, पत्रकार ओकरा मे नै कर देनकै। मुतानिफ कहै छन जे मिस्टम ठीक करबाक आवश्यकता अछि, नै तँ ...

কিছু মোন পড়ি ৰহনে খছি।

হমৰ যাত্ৰা পহিনে ৰেঁৰ নিৰৰ্থক সিদ্ধ ভেনে খছি।

মৃতানিফ হমৰা হৰা দেনেক, হমৰ জান ৰঁকমি ক**ই** ও হমৰা হৰা দেনেক।

ঠিকিৎসোনযমে সামান্য জাঁচক ৰাঁদ হম খপন ঘৰমে হম খাৰিঁ গেনে ছী।

ৰিঁন হথিযাৰৰঁনা সৈনিকক হাৰি, ও্র ৰিঁধ সভ সিখনে জা ৰহনে খছি।

মৃদা মৃতানিফ ও্র কিএ কহনেক জে ৰিঁনা ড্রগক ধঁধাক খাতং ৰাদ সম্ভৰ নৈ ছৈ, ঐ নেনে জতেক পাগ চাহী সে ড্রগক ধঁধেসঁ খৰেঁ ছৈ। হম তঁ ড্রগক কেশ সোচি ক**ই** গেনে ৰহী। খা ও্র তঁ কোনো খাতংকৰাদসঁ জ্বড়নে তাৰ খছি।

তঁ কী মৃতানিফ হমৰা ও্র সংকেত কূট ভাষামে দেনেক।

খা জঁ ও মৃখ্য খিনাড়ী খছি তঁ ও ও্র কিএ কহনেক জে ঁসাএনে গেনে খিনাড়ী ৰাঁ মৃখ্য খিনাড়ীমে কী ফৰ্ক ছৈ?

কিএ ৰঁনেৰেঁ ওকৰা হম খপন কথাক নাযক? ও্র তঁ ওকৰো ৰুঁঝনে ছৈ জে খানী হমৰ জান ৰঁকমি ক**ই** ও নাযক নৈ ৰঁনি সকত।

মৃতানিফকেঁ মৃত্তি চাহী?

'খাগাঁ পত্ৰ সেহো খাওত, জেনা ঐৰেঁৰ খাযনে, সতৰ্ক ৰহৰঁ।'- ও্র কিএ কহনে ছনে মৃতানিফ?

৭

ঋাফিস জাগ ছী। ও ঋাতংকী নীডৰ জেনমে ঋছি। ওত**ই** ওকৰাসঁ পূছতাছনে কোৰ্টক পৰমিশন চাহী। সৰকাৰী ওকীন পৰমিশন ন**ই** নেত, সে ঋূৰী ছৈ ওকৰামে, কনে চূশ্ত-চনাক ঋছি মুদা সে ঋূৰী ছৈ।

-এত**ই** কৈমৰা নাগন ছৈ। ও ঋহাঁক ঋাফিস নৈ ছী জে ককৰো ঠোঁঠ পকড়ি নেৰেঁ, ও জেন প্ৰশাসন ছিঐ। এত**ই** কৈদীক পঢ়ৱা-নিখৱাসঁ ন**ই** ক**ই** খেনৱা কুদৱা ধৰি সভ তৰহক গন্তজাম ঋছি।
-সে মৰ্ডৰৰ ঋা ঋাতংকী নেন, চোৰি-চকাড়ী ৰঁনা সভক হান দেখূ।
-মুদা ও দিলীক তিহাড় জেন নৈ ছিঐ। ও ছোট নগ্ৰ ছিঐ, চাৰূ দিস ৰোঁন ছৈ, ঋা জেনৰকেঁ জেনক ৰাঁহৰ সেহো নিকন**ই** পড়ৈ ছৈ, দোকান-দৌৰী কৰৈ নেন।
-তঁ ঋহাঁ ওকৰা ডৰৰেঁ ছিঐ?
-সে তঁ ঋহাঁক সিস্টেম ঋছি জগনে ঋহাঁ জান ঋৰোপনে ছী। তগ নেন হম তঁ কত্তৌসঁ জিম্মেদাৰ নৈ ছী নে? ঋহীং জকাঁ ওহো ঐ দূৰ প্ৰদেশমে ট্ৰান্সফৰ ভ**ই** ক**ই** ঋাযন ঋছি। ৰাঁ একৰা চূনন গেন ছৈ! মুদা ও ঋহাঁ সন জিদ্দী নৈ ঋছি।
-তঁ একৰো ঋহাঁ ঋপন সংগঠনমে শামিন কৰৰেঁ? ওহো নিৰ্ণয ঋহাঁ ন**ই** নেনে ছী?
-নৈ, ও মেডিযোকৰ ঋছি। হমৰা সংগঠনমে একোটা মেডিযোকৰ নৈ ভেটৈত।
- একটা মিজোৰমক ছাত্ৰ হমৰা সঙে গন্জীনিযৰিংগমে প ্ৰৈ ছনেয। ও হমৰা কহনে ছন জে নানডেঁগা গজ ঋ গ্ৰেট নীডৰ।
-মুনন ঋছি হমৰা ও খিম্া, সভকেঁ ঋহাঁ মুনৰেঁ ছিঐ।   মৰা গ্ৰেট

নীডৰ ৰঁনৰাঁক মেহন্তা নৈ খছি। মুদা খহাঁ হমৰে মভ জ ◌া◌ঁ মোঠৈ ছী, মুদা গনত পঞ্চমে ছী।

-খহাঁকেঁ ঞ্ৰা খিম্রা কে মনেনক?

-এক মামক ৰাঁদ খহাঁ খাযন ছী, দেখনহিযে হেৰৈঁ? নাগন হএত জে মংগঠনক মভ মদম্যমে কৰেণ্ষ্ট প্ৰৰাহিত ভ**ই** ৰহন হোগ, মেডিযোকৰক কোনো ম্থান নৈ। খা তেঁ খহাঁকেঁ মংগঠনমে শামিন কৰৰাঁক নির্ণয নেন গেন ৰহৈ, মুদা তগ মূচনামঁ খহাঁ তমমা গেন ৰহী। খা তেঁ খহাঁক নেষ্টৰৰাঁকমে ও ঠিষ্ঠী খাযন ৰহয।

-খচ্ছা তঁ ও খহাঁক মংগঠন খছি? খহাঁক ৰাজ খছি ওতয, মুতানিফ খহাঁক ঙুপৰ খছি ৰাঁ নীচাঁ?

-হমৰা মংগঠনমে কিযো নীচাঁ ৰাঁ ঙুপৰ নৈ ছৈ। মভক দৰমাহা এক্কে ৰ৬ ছৈ, কোনো কাজ ছোষ্ট পৈঘ নৈ ছৈ, তেঁ কিযো কম-ৰেঁশী কাজ নৈ কৰৈএ।

-খহাঁক ৰিমাণ্ড নেময পড়ত। খাফিমেমে খহাঁক ৰঁকাৰ খূজত, এত**ই** মী.মী.ষ্টী.ৰী. কৈমৰা নাগন ছৈ তেঁ ...।

হম ঙঠি ক**ই** ৰিঁদা হোগ ছী।

-খাগ মাঁঝমে খহাঁক নেষ্টৰৰাঁকমে একষ্টা খাৰ ঠিষ্ঠী ঐত।

হম খনঠাৰৈঁ ছী তঁ ও ফেৰ ঠিকড়ি ক**ই** কহৈএ- ঐ ৰেঁৰুকা ঠিষ্ঠী পঠিনা ৰেঁৰ মন নৈ ৰহত জকৰ পাছাঁ খহাঁ হমৰ মংগঠনক দর্শন কেনোঁ। ও ঠিষ্ঠী জান ছন, মুদা ঞ্ৰা ঠিষ্ঠী খহাঁক নিযুক্তিপত্ৰ ৰহত।

৮

এথীনা খা পৰ্মী, হমৰ দুনূ ৰিঁনাড়িকেঁ গোনী নাগন ছৈ, দুনূ মৰি

गेल। रेँटा कानि रहल छथि। नेटवर्कमे चिट्ठी आयल छथि, हम चिट्ठी पढ़ै छी।

हमर एक्सीडेण्ट भेल छल, पैरवनिटी नीरपर जाग रँना छलौं। लोक सभ कहै छल जे एक्सीडेण्ट करबाओल गेल छल, मुदा हमरा किछुओ मोन नै अछि। जखन रेँहोशी टूटल रहय ँ लोक सभ राँजि रहल छल जे एकटा आर पैसेन्जर कारमे अछि, जिरिँते अछि। सभ निकालनक, टाटा मेन हास्पीटलमे भर्ती करबेनक। एम्हर हम्मर आपेरेशन आ ओम्हर कनियाँक डिलेरवीक डेट, द्वनू दू नग्रमे। कनियाँकेँ सभ कहने रहै जे छोट एक्सीडेण्ट छै, मुदा फेर राँत-राँतमे पता चलनै ঃ आपेरेशन हेतै, पएरमे स्टीलक राड देल जेतै। ओ क नय नागनि। अगिला दिन सार फोनपर हमरासँ गप करेलनि, हम कनियाँकेँ कहलनिऐ जे अमिताभ रँचनकेँ शहंशाह फिल्ममे हाथमे स्टील रहै, हमर पएरमे रहत। ओ सहज भेली, राँ मे सार फोनपर कहलन्हि जे अहाँ की कहि देलिऐ जे ओ मुस्की देलक आ खेनाग पीनाग शुरू कइ देलक। डिलेरवीक डेट अही सप्ताहक छै। हमर आपेरेशन काल्हि हएत, मुदा सारकेँ कहलियन्हि जे हमर आपेरेशन परसू हएत, कनियाँकेँ सएह कहल गेल। अगिला दिन ओ निश्चिन्त रहथि। साँझमे जखन हम अनेस्थीशियासँ राँहर निकललौं तँ कनियाँकेँ फोन केलियन्हि जे आपेरेशन भइ गेल। कोनो तरहक चिन्ता नै करबाक अछि। सप्ताहान्तमे डिलीरवी भइ गेलै। यएह रेँटा एथीना आ पर्सी ने कानि रहल अछि।

मुदा शोनितक टेघार?

হম মাস ভৰি ৰিঁচ্ছাওনেপৰ ৰহী। ৰৈঁশাখীসঁ ৰাঁথৰুম জাগ। ৰেঁষ্টাকেঁ ঋহী ৰীচ মাথমে ঘা ভ২ গেনৌ। ৰিঁচ্ছাওনপৰ স্বতেনাসঁ ঘা দুখায নাগৈ ছনৌ। ঋপনা পেষ্টপৰ ওকৰা পেষ্ট ভৰে স্বতা নৈ ছনিঐ। এক্কো মিনষ্ট নৈ নাগৈ ছনৌ, স্বতি জাগ ছনৌ। ঘণ্টো স্বতন ৰহৈ ছনৌ, হম হিনিতো নৈ ছনিঐ। জখন ওকৰ নিন্দ পূৰা হোগ তখন ও ঙঠৈত ছন। তখন হম হিনৈত ছনৌঁ। শোনিতক ষ্টঘাৰ, এথীনা ঋা পৰ্মীক তঁ নৈ। দূ গোষ্টে ভাগি ৰহন ঋছি, মাগনেঁসৰৰঁনা ৰঁন্দূকসঁ একষ্টা গোনী নিকনন, ঋা হমৰ ৰেঁষ্টা...

ঋাফিসক এক গোষ্টেক ৰেঁষ্টা স্কূনসঁ ঋাপস নৈ এনৌ, এক সপ্তাহক ৰাঁদ ওকৰ স্কূনড্রেস ঋা ৰৈগ পাৰ্কমে কিযো ছোড়ি গেনৌ। পাঁচ মাস ভ২ গেনৌ। নে ৰঁচ্চা ভেষ্টনৌ, নে ওকৰ নাশ।

ৰেঁষ্টা কনে পৈঘ ভেন তঁ ওকৰ একষ্টা দোস্ত ৰহৈ মনসা, ৰঁড্ড স্বন্দৰ, সৰদাৰজীক ৰেঁষ্টী, ওকৰে সঁগে প্লে স্কূনমে পঢ়ৈ। একষ্টা ৰঁচ্চা হ ৰ ৰেঁষ্টাকেঁ গন্দা ৰঁচ্চা কহি দেনকৈ, মনসা ওকৰাপৰ তমসা গেনি, হমৰ দোস্তকেঁ গন্দা কেনা কহি দেনেঁ? ৰেঁষ্টাকেঁ পুছনিঐ কী ভে ? ঋহাঁ ওগ ৰঁচ্চাপৰ কিএ নৈ তমসেনৌঁ? স্বদা ৰেঁষ্টা হমৰ ৰাঁনগ্ৰ । কহনেক, ও ৰঁচ্চা হমৰা নৈ চিন্হৈ ছনয, তেঁ হমৰা গন্দা কহনেক।

হমৰ ৰেঁষ্টাক দেহক শোনিত ঋা এথীনা ঋা পৰ্মীক শোনিত মিক্সৰ ভ২ গেন ঋছি। ৰিঁন এথীনা ঋা পৰ্মীক হমৰ ৰেঁষ্টা কেনা জীঋত, এক পন পহিনে হম মে মোচি ৰহন ছনৌঁ। ৰিঁন্ন ৰেঁষ্টা হম কেনা জীঋৰঁ ঋাৰঁ হম মোচি ৰহন ছী। পত্নী কাঠ ভেন ছথি। এথীনা

ঋা পর্মীকেঁ কনিযাঁ রেগৈৰিনৰী হাম্নীগৈন ন**ই** জাগ ছথি, ঋা রেঁগৈাকেঁ হম মন্বক্ক হাম্নীগৈন ন**ই** জাগ ছী, ব্রাঁগৈ ডেডক সর্টিফিকেগৈ নেরাঁক নেন।
তীনগৈা নহাশ্ব ঋম্নিকেঁ সমর্পিত।

৯

-নিযুক্তি পত্র ভেগৈ গেন?
-ভেগৈ গেন।
-ঋহাঁক কী নির্ণয ঋছি, দূগৈা রিঁনাগ হম কীনি ক**ই** দ**ই** দের্ঁ। ঋহাঁক রেঁগৈাকেঁ ঐরেঁৰ গোনী ছ্র ক**ই** নিকনন ঋছি, সএহ ঋাদেশ ছনৌ। ঋগিনা রেঁৰ কী হএত সে ঋহাঁক নির্ণযপৰ নির্ভৰ ঋছি।
-নিযুক্তি হমৰা স্বীকার্য ঋছি, হমৰ রেঁগৈাকেঁ কিছু নৌ হেরাঁক ◌াহী মুদা।
-কিছু নৌ হএত, ঋভযদান ঋছি।
-হমৰা কী কৰয পড়ত।
-হমৰা সঁগে ঋহাঁকেঁ চনয পড়ত। স্বাঙ কৰয পড়ত জে হম ঋহাঁকেঁ হথিযাৰ ছীনি ক**ই** ঋপহৰণ ক**ই** নেনে ছী।
-ঋহাঁ ঋপ্পন ঋস্তা হমৰা দেখা দের্ঁ?
-দেখা দের্ঁ, ঋার্ঁ তঁ ঋহূঁ ঋপনে নোক ভ**ই** গেনোঁ।

হম কহিযো হথিযাৰ নৌ ৰাখৈ ছনোঁ, মুদা ঋাগ পিস্গৈন গশ্ভ কৰরেঁনোঁ। ও ঋাতংকীক নীডৰ হমৰাসঁ পিস্গৈন নেনক, হমৰ মাথপৰ নগেনক। জেনৰ গার্ড সভকেঁ কিছুও কৰরাঁসঁ মনা

কেনকৈ, ৰাঁহৰমে ওকৰ নোক গাড়ী নেনে তৈযাৰ।
পাঁঠি জাগ ঠী জংগন মধ্য। হম, ও খা মতানিফ।

কী ও মখ্য খিনাড়ী খছি? তঁ ও ড্র কিএ কহনে ৰহয জে ফঁসাএন গেন খিনাড়ী ৰাঁ মখ্য খিনাড়ীমে কী ফৰ্ক ছৈ?
মতানিফকেঁ মক্তি চাহী?
ওকৰা চাহী ৰাঁ নৈ হমৰা চাহী।
কিএ ৰঁনেৰেঁ ওকৰা হম খপন কথাক নাযক? কিছু তেহেন ◌াজ কৰত তহন নে। ওকৰা হমৰ ৰেঁষ্টাক মৃত্যুক সূচনা খৰশ্যে ভে গেন হেতৈ, নিশানা ঠীকসঁ নৈ নগেনকৈ ওকৰ নোক।
খা খাৰঁ ও কী কৰত তগপৰ হম নিৰ্ণয নেৰঁ জে ও নাযক ৰঁনত হমৰ কথাক ৰাঁ নৈ। হম ৰিঁন্ব হথিযাৰ ঠাঢ় ঠী ওকৰ নিৰ্ণযক প্ৰতীক্ষামে।

ডোমা, বুঁধন আ...

১

বুঁধনক ছোটকা ভায সভ জনমিতে মরি জাগত রহলি।

সে বুঁধনক একটা ছোটকা ভাযকেঁ মায-বাপ জনমনাক বাদ ডোমক হাথসঁ বেঁচলন্হি আ ফের পাগ দ**ই** ক**ই** কিনলন্হি । ই সভটা কাজ ওনা তঁ সাংকেতিক রূপেঁ ভেল মুদা ঐসঁ গ্রহ কটিত ভ**ই** গেলৈ। আ ছোটকা ভায জে বুঁধন পাসরানসঁ বাবহ খ ছোট রহলি বাঁচি গেল।

আ তগ দ্বাৰে ওকৰা সভ ডোমা কহি সোৰ কৰ**ই** লাগল ।

বুঁধন অপন বাপ-মাযক সংগ হৰৱাহী কৰথি মুদা ভাযকেঁ পঢ়েবাক বত্ত মোন রহলি ।

’সনৈ ছিঐ জে হমৰা সভমে কনিও পঢ়ি-লিখি লেলাসঁ ন কৰী ভেটি জাগ ছৈ। একৰা জৰূৰ পঢ়েবৈ, চাহে তগ লেল পে কাট**ই** পড়য বা ভীখ মাংগ**ই** পড়য।’

ভীখ তঁ নৈ মাংগলন্হি মুদা চণ্ডীগঢ়ক রস্তা ধেলন্হি বুঁধন।

হে হম ডোমাকেঁ পঢ়া নিখা কই কিছু বঁনবঁই চাহৈ ছী।- বুঁধন পাসবান মোনে- মোন বঁজনা । চণ্ডীগঢ়মে খাৰঁ ও ৰিক্ া চনবৈঁ ছথি । খাৰঁ গামমে খেতী বাঁৰীমে কিছু নৈ বঁচনৌ। ভৰি িন ৰিকমা চনাৰঁথি খা সাঁঝমে জখন দোসৰ সংগী-সাথী সভ দেসী ঠেকামে খপন ঠেহী দূৰ কৰৈনে জাথি তখন দস তৰহক গপ সুনা কই বঁহন্না বঁনা কই বুঁধন খপন ঘৰ দিস ঘুমি জাথি।

“কী ৰে মীতা। বাঁমা-দহিনা কৰৈ ছেঁ, নিন্নী নৈ হোগ ছৌ। “

” নৈ ৰৌ ভাগ। ভৰি দিন তঁ বাঁগ মে ৰিকমা ঘিচৈত ৰহৈ ছী মুদা সাঁঝ হোগতে খংগক পোৰ-পোৰ দুখৈ নগৈ-এ। “

“ৰৌ ভাগ। কহৈ ছিযৌ জে ঠেকাপৰ চন তঁ দস বঁহন্না বঁনা ই ঘুৰি জাগ ছিহীঁ। দেখ হমৰা খাৰ্ডৰ কেঁ, পীৰিঁ কই ফোঁফ কগৈত ৰহৈ ছী। এক্কে নিন্নমে ভোৰ খা সভ ঠেহী খতম।“

কোৰগনাক সভ গপ সুনি কই গুমকী নাধি দগ ছথি বুঁধনা। মোনমে ভ্রহো হোগ ছন্হি জে কিংসাগত ডোমা পঢ়ত খাকি নৈ পঢ়ত। জঁ খাগ কহি দেৰৈঁ জে ডোমাক পঢ়াগ নেন ভ্র সভ কই ৰহন ছী খা জঁ ও নৈ পঢ়নক, নৈ কিছু বঁনন তখন?

তখন জে খাগ সভ গপ পেগৈসঁ নিকানি দেতথি তঁ যএহ সভ সংগী-সাথী সভ কান্হি ভেনে খহী গপকেঁ নই কই হঁসী কৰতন্হি। দূ চাৰি-গৈ পাগ জে বঁচত তকৰা গামপৰ পঠাযবঁ। খা তগ ঁ ডোমা পঢ়ত।

মুদা গামমে জে স্কূন ৰহয ওতই এক্কো গৈ দনিত খাকি ৰীৰঁক বঁচা নৈ পঢ়ৈত ৰহয।

সৰকাৰ একটা যোজনা চলেনেক, দলিতক বচ্চা সভকেঁ বিনা প   গ নেনে কিতাবঁ বাঁটবাক। কিতাবঁ নেবাক নেন ঘৰ-ঘৰ জ   কই যাদর জী মাস্টৰ সাহেবঁ বচ্চা সভকেঁ স্কূল বজেনহি। নাম নি   নহি, বিনা ফীসক, মাস্টরক। সভ হফতা-দস দিন এবো কএন স্কূল। দুসধটোলীসঁ, চমৰটোলীসঁ, ধোবিয়া টোলীসঁ সভ। ডোমা সেহো। সভকেঁ কিতাবঁ ভেটনৌ আ সভ সপ্তাহ-দস দিনক বাদ ন   পত্তা ভই জাগ গেল। দেখা–দেখী কমৰটোলী আ হজাম টোলীক বচ্চা সভ সেহো এলা পঢ়েলে, কিতাবঁ মংগনীমে ভেটবাক লোভে।   ুদা ওতই   গ্র কহল গেল জে আহাঁ সভ পৈঘ জাতিক ছী, মুদা কিতাবঁ যোজনা আহাঁ সন ধনিকক লেল নৌ ছৈ।

“বাবূ গ্র কাটৈবনা গপ ছৈ কী, ছোট-ছোটে হোগত ছৈ আ   ৈঘ-পৈঘে। সন্টেটক আগ ধৰিক সভসঁ নীক চীফ-মিনিস্টৰ কর্পূৰী ঠাকুৰ ভেল ছৈ, কী নৌ ছৈ হৌ আসীন ঝা।“, জযৰাম ঠাকুৰ আপন খোপড়ীক টূটল চাৰসঁ ছানকৈত সূর্যক প্রকাশক আসনীপৰ আসীন জীক কেশ কটৈত বজনা।

-সে তঁ বাবূ ঠীকে।

সে গামমে ফেৰ ব্রাহ্মণ আ ভূমিহাৰকেঁ ছোড়ি আন   িযো স্কূলমে পঢ়েবনা নৌ বচল। আদহৰমে সভটা কিতাবঁ গ্র লোকনি কিনৈত গেলা।

-হে আদহৰসঁ বেসীমে নৌ দেবঁ, মানলোঁ কিতাবঁ নৰ আছি, মুদা আহাঁ সভকেঁ তঁ মংগনীযেমে নে ভেটল আছি।

ঋা দ্বমধ গৌনী, ঠমৰগৌনী ঋা ধোৰিঁযা গৌনীসঁ মভগৌ কিতাৰ্ঁ মহগ্টি কই নিকনি গেন ।

ঋা পতা নৈ ডোমা পড়নক ঋাকি নৈ।

২
ঋা ডোমা গামেমে ৰহি মাস্গৈৰ ৰঁনি গেন।
ঋা ৰূঁধনক ৰেঁগৌ ঠণ্ডীগড়মে পড়াগ নিখাগ কেনকন্থ ।
ঋা ৰূঁধন ঘূৰি কই ঋাপম ঋাৰিঁ গেনা গাম।

৩

ঋমেজনক নোজিম্গ্টিক গীমক ডত্তৰী পৰিক্ষেত্রক ◌ড কেৰ ৰূপমে ভেঁগৈ ভেন ৰূঁধনক ৰেঁগৌসঁ, গ্বৰুগ্রামমে।
ওহো হমৰ ঠঠা ম্বননে ৰহথি ঋা হমকৃঁ ৗনকৰ।
হমৰ মোন ভোথিযা জাগত ঋচ্চি, তকৰ জিগেমা মেহো কৰ নে ঋাযন ৰহথি। ৗনকা ৰূঁঝন চনন্থি জে হমৰা কোনো খি ◌্মা ও ম্বনেতা তখনে জা কই হমৰা কিচ্চু মোন পড়ত ।
ওনা ঝনফন-ঝনফন ভই ৰহন চন, ৗনকৰ ঠঠা ম্বননে হী, ম্বদা.. চোড়ূ ঝনফনে ৰহি গেন মোন নৈ পড়ন।
-হমৰ পিতাজী ঋহাঁক পিতাজীক খিম্বা কহনে চথি।
হম ঋখিযামৈ চী জে কোন খিম্বা ম্বনেতা- ’হমৰ পিতাজীক মৃত্যু ১৯৯৬ মে ভই গেনন্থি।’
-কহাঁদন ভোজমে হমৰ পিতাজী ভোজক ভাত নাড়ি ৰহন চনা তঁ

মিসৰগৌনীক জগন্নাথ কহনেখিন্হ জে- ৰৌ তোহৰ চ্রখন কিযো নৈ খগতৌ, মুদা ঘৰে খকৰাঁনী ছিঐ যে কে ৰাঁজত?

-হঁ, হমহীঁ নাড়ৈনে কহনে ৰহিযন্হি, হমৰা বুঁতে ে ভেন ৰহয নাড়ন তেঁ।

-খা ড্রহো জে খহাঁক মামাকেঁ হমৰ কক্কা পানি দেনে হথিন্হ তঁ ও ৰাঁজন ৰহথি জে তূঁ খননে ছেঁ? তঁ হমৰ কক্কা দৰাঁড়ি ক**ই** কহনে ৰহথিন্হ জে চুপচাপ পীৰিঁ নিখ। খা খহাঁ দিম শাৰা কেনে ৰহথিন্হ খা কহনে ৰহথিন্হ জে হিনকৰ ৰাঁৰূঁজীএ হম যভক পানি চনা ক**ই** গেন ছথিন্হ।

-হঁ, খা তখন মামা কহনে ৰহথিন্হ জে না নে, হম মনা হাঁ কেনে ছিঔ, হমৰ ৰঁহিনৌএ পানি চনা ক**ই** গেন ছথূন্হ, যে ত বুঁঝনে খছি। খা খাৰঁ তঁ ও দ্বনিযোঁমে নৈ ছথি খা হ্নকে কাজ ঁ ছিখন্হি।

-মোন পড়ি গেন?

-হঁ, প্বৰনকা গপ মোন পাড়নাযঁ মোন পড়ি জাগএ, ন কে গপমে দিক্কত খছি।

ভাৰতক নৱ পীঢ়ী।

’গাম খাৰোঁ ওহিনে ছৈ ৰাঁ ৰঁদনন ছৈ?’- হম পূছৈ ছিযন্হি।

-ৰঁহ্নত ৰঁদনন ছৈ, নীকো খা খধনাহো।

-খধনাহো খা নীকো?

-দেখিযৌ, গামক তীনূ স্কূনমে খাৰঁ দনিতক ৰঁচ্চা ৰঁ পিছড়া ৰর্গক ৰঁচ্চা যভ পড়িতো খছি খা যংগে খাগতো খছি। পহিনে িতাৰেঁগৌ ভেষ্টৈ ছনৈ খাৰঁ খেনাগযো ভেষ্টৈ ছৈ।

-ড্র তঁ নীক খছি মুদা খধনাহ?

-পহিনে জাতি ৰহৈ, হমৰা বুঁঝি পড়ৈএ জে ওকৰ সামাজিক-সাংস্কৃতিক-অার্থিক অাধাৰ ৰহৈ। সভক অপন নাযক ৰহৈ। সভক অপন মাগনজন ৰহৈ, অখনো ছৈ। মুদা এ সভ অাৰ্ঁ একটা জাতি ব্যৱস্থামে বঁদনেন জা ৰহন ছৈ। হম অন্তর্জাতীয বিবাহ কেনে ছী, কনিযাঁ ব্রাঁহ্মণ অছি। মুদা তকৰ বিৰোধ ওকৰ অা হমৰ পৰিৱাৰসঁ বেঁশী হমৰ সমাজ কই ৰহন অছি। সৰকাৰী অাৰক্ষণক পেঁচ সেহো ছৈ। সভ জাতিক নেতা অাৰক্ষণ বঁচবৈঁনে অপনে জাতিমে বিঁযাহ কৰৈনে কহৈ ছথি, নৱকা পীঢ়ী মানৈ নৈ ছৈ।

জাতি অা জাতি-ব্যৱস্থা দূ ছীজ!

-অৃগবেদক পুৰোহিত হোতা, সামবেদক উদ্গাতৃ, যজুৰ বেদক অধ্বার্যু অা অথর্ববেদক ব্রাঁহ্মণ; অা তকৰ সহযোগী পুৰোহিত সভ, পূৰা-পূৰী সত্ৰহ তৰহক পুৰোহিত বৈদিক কানমে ৰহথি। হুঁ সভমে তঁ পুৰোহিত হোগ ছথি। অা অাৰ্ঁ এক্কেটা ব্রাঁহ্মণ পুৰোহিত কেনা ভই গেন? ওডিসামে অখনো ’হোতা’ টাগটিন হোগ ছৈ অা ওত্তুক্কা অৃগবেদী, সামবেদী অা যজুর্বেদী ব্রাঁহ্মণ হিঁসক (!)পিপ্ননাদ সংহিতাক অথর্ববেদী ব্রাঁহ্মণমে বিঁযাহ-দান নৈ কৰৈ ছথি। দনি বিমর্শমে বাল্মীকি ৰামাযণক উত্তৰকাণ্ডক শম্বূঁক বধক চৰ্ ◌া হোগত ৰহৈএ, তপ কৰবাঁক কাৰণ শম্বূঁকক শিকাগত জে ও অাগাঁ নৈ বঁঢ়ি জায, অা তগ শিকাগতক নিবাৰণার্থ ভগবান ৰাম দ্বাৰা শম্বূঁক বধ। পুৰুষ-পৰীক্ষামে বিদ্যাপতি কথা কহৈত-কহৈত নেখকীয বক্তব্য দৈ ছথি জে ৰাজপূতনী চৰিত্রহীন ◌োগএ। এ দনূ ওহিনা ভেন জেনা অথর্ববেদমে শূদ্রক পত্নীকেঁ বিঁনা

স্বীঞ্চৃতিক কিযো হাথ পকড়ি ন২ জা সকৈত ঋছি ৰঁনা ত্তৱ্য, জে সোশন মীডিযামে ঋা ঋন্তর্জানপৰ ঋহাঁকেঁ ভেঁষ্টত, জকৰ কোনো সন্দৰ্ভ মূন ঋথৰ্ৰৱেদমে তাকৈত ৰদৃ নৈ ভেঁষ্টত, ৰঁজনহাৰ ন্বত্তী নগা ক২ নিপত্তা, কোনো সন্দৰ্ভ নৈ দেতা ঋা ঋহাঁ ঋপস্যাঁত ৰদৃ, ৰঁউন ঋাফ প্ৰূফ ঋাৰোপ নগেনিহাৰপৰ নৈ, ঋহাঁপৰ। ঋহাঁক ডুর্জাক ক্ষয ভেন ম্বদা ফেৰ ঋন্ত ্জান ঠীক ক২ নেনক, পাঠ রিঞ্চৃত নৈ ভেন। পহিনে ঋাঙ প্বৰুষ পৰীক্ষাপৰ, সংস্কৃত ঋা ঋরহষ্টৰঁনা রিদ্যাপতি জগ ৰাজাক দৰৰাঁৰী ৰহথি তকৰ জাতিক স্ত্ৰীক রিষযমে এহেন নিখৰাঁক ফনকা সাধাংশ হেতনি? কোনো কন্বষিত মানসিকতাক পৰৱৰ্তী নিপিকাৰ ঋপন ভাৰনাক ঋন্বসাৰ হেৰফেৰ জঁ ক২ দেনকৈ তঁ ঋাগক টিপ্পণীকাৰ ঋা ঋন্বৰাদককেঁ টিপ্পণী দ২ ক২ স্থিতি স্পষ্ট ক২ দেৰাঁক ঠ হী। ৰাম শম্বূককেঁ মাৰননি ৰাঁ শম্বূকক শিকাগত কেনিহাৰ কন্বষিত নিপিকাৰ শম্বূককেঁ মাৰননি? ঋাৰঁ ঋাঙ ঋথৰ্ৰৱেদপৰ। থৰ্ৰৱেদমে নিখন ঢৈ হে নাৰী, হম সামৰেদ ছী ঋা ঋহাঁ ঋগরেদ, হে রধু, ঋহাঁক হাথ হম সমৃদ্ধি নেন গ্ৰহণ ক২ ৰহন ছী। ঋা ফনো ব্ৰাত্য পৰম্পৰাক ঋথৰ্ৰৱেদ ঋা সাংখ্য ঋছি, ব্ৰাত্য জে গাযত্ৰী মংত্ৰ নৈ পঢ়নথি তীন খাঢ়ী ঋা তেঁ ৰঁনি গেনা রনঠৰ, ৰঁনৰীহৰ। ঋা ঋখূন া ঘৰ রাপসী সন রিধ ঢন 'ব্ৰাত্যস্তোম' রিধ, সমানান্তৰ াৰাক ব্ৰাত্যকেঁ ঘূৰেৰাঁ নেন। কতৌ ফনকা শাৰীৰিক ঋা নৈঁগিক হিংস , নিশাংমে ৰহৈৰঁনা সন রিরৰণ ভেঁষ্টত ম্বদা ঋথৰ্ৰৱেদমে ফনকা যোগীক ৰূপমে দেখৰঁ। ঋন্যত্ৰ ও সত্যক ৰক্ষক ঋা শিরভক্ত ৰৈদ্য সন সেহো রৰ্ণিত ছথি। ম্বদা ঋথৰ্ৰৱেদী ব্ৰাঁহ্মণকেঁ সেহো হিংসক কহন গেন। কন্বষিত নিপিকাৰ রেদোমে ক্ষেপকক প্ৰৱেশ েনষ্ঠি জে

ভাষা ৰিজ্ঞানী খাৰ্ঁ পকড়ি ৰহন চথি।

-মানে ৰেদ মে যেহো হেৰফেৰ কএন জা মকৈএ? কী ও ঞশ্বৰীয ৰক্তৱ্য নৈ খচি?

-ৰেদক ৰিদেশী ভাষা খনুৰাদ মভমে ঋষিক নাম হটা দে   গেন, মৱদা মূনমে খখনো ভেষ্ট জাযত।

-মৱদা ঋষিকেঁ তঁ দ্রধ্বষ্টা কহনে জাগএ, মানে ঋষিক   াম খচৈতো ঞশ্বৰেক কথন।

-মৱদা তখন ৰৈদিক দ্রধ্বষ্টা তঁ স্ত্রী খা শূদ্র ঋ ি মেহো চথি, তখন শূদ্র খা স্ত্রীক ৰিৰুদ্ধ ৰচনা কে ঘোষিযেনেক? জে শূদ্র ঋষি করষ ঐনূষ ৰৈদিক ঋচাক দ্রধ্বষ্টা চথি, জে মহিনা খপানা ৰৈদিক ঋচাক দ্রধ্বষ্টা চথি, মে কাত-কৰোটমে কিএ ঠাঢ় ৰহিতথি? মৱদা ৰেদমে ঋষি, দেৰতা খা চন্দ যএহ তীনটা শব্দ মভ মূক্ত ক্রমাংকক মংগ ভেষ্টৈত, দ্রধ্বষ্টা হম খহাঁ কহৈ চিযহি, মৱদা তকৰো দ্বৰুপযোগক প্রযাম ভেন। ৰৈদিক ঋষি স্বযংকেঁ খা দেৰতাকেঁ মেহো করি কহৈ চথি। মম্পূর্ণ ৰৈদিক মাহিত্য ঐ করি চেতনাক ৰাঙ্মময মূর্ত্তি খচি। ওতই খাধ্যাত্মে চেতনা, খাধিদৈৰত্বমে ঙত্তীর্ণ ভেন খচি, এৰম্ ওকৰা খাধিভৌতিক ভাষামে ৰূপ দেন গেন খচি। ওনা ওগ মমএমে মেহো মম্মিনিত ৰূপেঁ মান ভৰি ঋচা পাঠ কৰৈৰ্বনাকেঁ পার্জন্যক স্বাগতমে টৰ্ৰ-টৰ্ৰ কৰৈৰ্বনা ৰেঙ-মণ্ডূক মন ৰিশেষণ খথর্ৰৰেদমে দেন গেন চৈ। মানে গাযনমে খমহমতিক স্বৰক স্বীকৃতি চনৈ। ঋগৰেদমে মেহো মণ্ডূক গান চৈ।

-মৱদা 'ৰেদমে জে চৈ মে প্রমাণ চৈ' কহনে ক্ষেপক মেহো প্রমাণ নৈ ভই গেন?

-মন্ত্ৰার্থমে মহর্ষি পতংজনিক ৰৈজ্ঞানিক মন্তৱ্য 'যচ্ছব্দ খাহ তদস্মাকং

প্রমাণম্’ অর্থাৎ জে শব্দ আখি মংত্রক পদ কহৈএ, সএহ হমৰা হেতু প্রমাণ অছি- একৰ অর্থ ৰাঁদমে জা ক**ই** রেদে প্রমাণ অছি- সে কোনা ভেন সে নৈ জানি। হমৰা নেন তঁ মংত্রক ঋষি, ছথি, দেরতা ছথি, দ্বনূ করি ছথি সূক্তক নেখক, আ সএহ হমৰা নেন প্রমাণ অছি।

-অফ্রীকাক নোককেঁ জেনা ধর্ম পৰিরর্তন কেনিহাৰ সভ বুঝেনকৈ জে ও সভ জংগনী অছি ওকৰা সভ্য ৰঁনক চাহী। মুদা সভ করীনামে ঝগড়ো হোগ তঁ তকৰা সুনহ নেন ব্যরস্থো ৰহৈ। কনাডাক মূন গণ্ডিযন অরেঁনাকী করীনা জে হ্নকা সভ নেন আৰক্ষিত ৱিজর্ব ওডানাকমে ৰহৈএ পর্যারৰণক নেন কতেক সুন্দৰ নোকোক্তি ৰনেনে অছি ’তখন জখন আখিৰী গাছ কটৈ জাযত, আ সভ ধাৰমে মাহুৰ দ**ই** দেন জাযত, তখন জখন গোটৈ-গোটৈ মাঁছ অহাঁ মাৰি দের, তখনে অহাঁ বূঝি সকর জে অহাঁ পাগ নৈ খা সকৈ ছী।’ মুদা ওকৰা সভকেঁ পছুআযন সমাজ কহন জাগএ? মুদা অহাঁকেঁ নৈ নাগৈএ জে হমৰ সভক ব্যরস্থা আ দোসৰ দেশক ব্যরস্থা এক্কে ৰঙক অছি আ অনগো অছি। কী দূৰ আ অসগৰ ভ**ই** গেনাগ মাত্র সমস্যাক সমাধান ছৈ?’

’অহাঁ অমেজন কম্পনীমে ছী নে? অহাঁ সভ তঁ অমেৰিকাসঁ ৰাকেটৈ সেহো ছোড়নে ছী। একটা প্রাগৰেটৈ ৰাকেটৈ। কিছু দিনমে পর্যটন হেতৈ, ৰাকেটসঁ উড়ি জাউ আ দেখিযৌ হৰিযৰ ৰঙক গ্রহ পৃথ্বী। জতে দূৰ জাযর ততে নীক নাগত অপন নোক। আ জতে নগ আযর তঁ ধাৰ পৰক ৰাঁহ নাগত পহাড়োসঁ পৈঘ। দূৰসঁ দেখরৈ তঁ নাগত জে এ পৃথ্বী অছি এক্কেটা, হম সভ ঐ ব্রহ্মাণ্ডক ছী একটা ক্ষীণ অস্তিত্ব। ফেৰ আৰ কনী নগ, আ পানি আ স্থল। আ আৰ

কনী নগ তঁ শ্বেত ৰঙক নোক আ কাৰী ৰঙক নোক, ৰঙ রিঁৰঙক, তেহনে ৰঙ রিঁৰঙক চিড়ৈ-চুনমুনী, জানরৰ, গাছ-বৃক্ষ। জন-থনমে কীড়ী-মকোড়ী, মাঁছ, সৰীসৃপ। রঁহুত তঁ দেখাগযো নৈ পড়ৈএ ততেক সূক্ষ্ম, জকৰ দুনিযাঁ নে হমৰা রূঁঝন অছি আ নে হমৰ দুনিযাঁ ওকৰা রূঁঝন ছৈ। জে ঠংঠামে ৰহন নাখক-নাখ রঁর্খ সে ভই গেন উজ্জৰ আ জে গর্মীমে ৰহন সে ভই গেন কাৰী। আৰঁ ফেৰ ৰাকেইকেঁ কনে দূৰ নই জাউ। ফেৰসঁ দেখূ। আৰঁ মনুষ্য নাগি ৰহন অছি মাত্র মনুষ্য। সে সভ অছি একে ডী.এন.এ. কেৰ। কখনো কান সত্য দূৰ গেনেপৰ উদ্‌ঘাটিত হোগ ছৈ। হজাৰ রঁর্খক দাসত্ব অহাঁক জাতি রাঁ কম্যুনিটীকেঁ জাতি-ব্যরস্থাক অংগ রঁনা দেনক, হজাৰ সানক সাম্রাজ্যরাদ। ও তঁ তাকৰেঁ কৰত ৰাজ কৰৰাঁক সৈদ্ধান্তিক আধাৰ। জাতিকেঁ জাতি ব্যরস্থা রঁতেৰেঁ কৰত। আ অহাঁ জে একৰা মানি নেরঁ আ ওকৰ ব্যরস্থা, ওকৰ সংস্কৃতি, ওকৰ নীক রাঁ অধনা কহরঁ, তঁ অহূঁ তঁ জাতিকেঁ জাতি-ব্যরস্থামে রঁদনরেঁ নে কেনৌঁ। আ সে ও সভ আস্ট্রেনিযামে কেনক, অমেৰিকামে কেনক, অফ্রীকামে কেনক। জখন মাৰীশস আ কৈৰেৰিঁযন দ্বীপমে সোনা নৈ ভেইনৈ তঁ গুমিযাৰক খেতী শুৰূ কেনক। ভাৰতোসঁ দাস নই গেন, গুমিযাৰক খেতী নেন। আ ওতই কিযো দনিত নৈ ছৈ, পিছড়া নৈ ছৈ। অহূঁ গামক নোককেঁ নই গেনৈ, সভ সমাজক নোককেঁ রঁসী দনিত আ পিছড়া, সিক্কড়মে রাঁন্হি কই পনিযা জহাজমে চঢ়া কই, মুদা ও সভ ওতই অগড়া ভই গেন, ওত্তই এত্তেক নোক জাতিকেঁ জাতি-ব্যরস্থামে নৈ রঁদনই দেনকৈ। সে অসম্ভর কিছু নৈ ছৈ, কখনো কান দূৰ গেনাগযো জৰূৰী ছৈ। অহাঁ অপন পৰিচয এক রেঁৰ আৰ দিঅ, রঁজৈত-রঁজৈত হম আগ-

কান্হি ৰিঁসৰই নাগন ছী।’
ও চুপ্প ছথি। হম চিন্হবাঁক প্রযাস কৰৈ ছিযন্হি। হম ৰত্তুকা সপনাক ৰিষযমে সোচৈ ছী। ভোৰমে ৺ঠনাপৰ খনেৰে তনাৰ ভই জাগএ। কনিযাঁক মসিযৌত ৰঁহিনক মৃত্যু ভই গেনন্হি, ৰেঁগা খভিযন্তা ৰঁননন্হি, ৰিঁযাহ দান কৰৰাঁৰিঁতথি তঁ ..। খাৰঁ তঁ গাড়ীক ডীজন ৰিজৰ্বমে ঠন জাগএ তখনো তনাৰ ভই জাগএ। ৰস্তামে কোনো পেট্রোন পম্প খছিযে নৈ, জে ছৈ সে ষ্নাগওৰৰক নীচাঁ। ঘূৰতী কান সাঁঝমে জতই পেট্রোন পম্প খছি ততই পৰ্ঁচৈত-পৰ্ঁচৈত গাড়ী নে ৰঁন্দ ভই জায। দিলীমে প্রদূষণ ৰঁঢ়ি গেন ৰহৈ সে খাপাত-নিখম-তীন নাগূ ছন খা ভাৰত-তীন কোটি কেৰ পেট্রোন খা ভাৰত-চাৰি কোটি কেৰ চৰপহিযা ডীজন গাড়ী এক সপ্তাহ নেন ৰঁন্ন ছনৌ। সে ডুৰঁৰসঁ ঐন ছনৌঁ। ওনা চৌঁতীস প্রতিশত প্রদূষণ দ্বপহিযা গাড়ী কৰৈ ছৈ, মুদা ও সভ সৰকাৰক ৰোট্টৰ ছিঐ তেঁ ওকৰাপৰ প্রতিৰঁন্ধ নৈ নাগন ছনৌ। এক তঁ চৰপহিযাৰঁনা নোকক সংখ্যা কম খা তগপৰসঁ ঈ সভ ভোট্ট দগ নেন জাগতো নৈ খছি, তেঁ প্রদূষণ কম কৰৰাঁক ভাৰ একৰে সভপৰ, সৰকাৰ বুঁঝৈ ছৈ জে ঈ সভ ৰোট্টৰ খছিযে নৈ।
- খহাঁ খপন পৰিচয এক বেঁৰ খাৰ দিখ।
-হম বুঁধনক ৰেঁগা।
-জী। দেখূ জে সমস্যা খহাঁ দেখি ৰহন ছী, তকৰ নিৰাকৰণ ভই গেন খছি। হমহুঁ ওগ নিৰাকৰণসঁ প্রসন্ন নৈ ৰহী। স্কূনমে খেনাগ, ৰহৈনে ঘৰ, দূ ৰুপৈয়ে চাৰ্ডৰ। গহিঁকী নজৰিসঁ দেখ যৌ। খাত্মেসম্মান এনৌহেঁ, মনাহকেঁ ট্রেনিং দই ওনিম্পিকমে ষ্বিম ংগ প্রতিযোগিতামে পঠাঔ, চর্মকাৰক হাথমে ৰাঁগা কম্পনী দিযৌ,

প্ৰাগৱৃড কমাৰক হাথমে। জেনা ঋহাঁ নেনোঁ ঋপন হক, নৈ ৰোক মকত কিযো কমাৰকেঁ ফৰ্নীচৰ ফৈক্ট্ৰীক মানিক ৰঁননাম্যঁ।

-ঐ নে ঋাৰ কতেক দিন।

-হমৰ ৰেঁশ্টী জখন দম মানক ৰহয তহিযা ধৰি ওকৰা ৰূঁঝনে নৈ ৰহৈ জে ও কোন জাতিক ছী, কিশুন ওকৰ হাথেমে ৰহৈ ছৈ, কিতাৰেঁ পঢ়ৰাঁক হিম্রক ছৈ। এক দিন শ্টী.ৰী.পৰ কোনো মীৰিযন দেখি ৰহন ৰহয, দূ-তীন শ্টা ব্ৰাহ্মণ ৰঁড়কা শ্টীক ৰখনে ঋা ধোতী পহিৰনে ৰহৈ। ও ৰাঁজন- 'দীজ ঋাৰ ব্ৰাঁহ্মিন্‌স' (এ্র মভ ব্ৰাঁহ্মণ ছথি)। ঋা মায পৃছনকৈ জে তোৰা ৰূঁঝন ছৌ জে হূঁ কোন জাতিক ছেঁ, তঁ মেহো ওকৰা নৈ ৰূঁঝন ৰহৈ। ঋা মায জখন ওকৰা কহনকৈ জে তোহৰ ডৈডী মেহো ব্ৰাঁহ্মণ ছৌ- তঁ ৰাঁজৈ ছৈ- 'নো ৰে!' (ভগযে নৈ মকৈএ!), ঋা জখন ওকৰা পতা চননৈ জে ওকৰ ভৈযা, ওকৰ মায ঋা ও স্বযং ব্ৰাঁহ্মণ ঋছি তঁ ও চুপ ভ২ গেন জে কিংমাগত মায ওকৰা ঠকি ৰহন ছৈ। ফেৰ মহাভাৰতক ৰঁৰঁৰীক। মভকেঁ ঋৰ্জুন পমিন্ন পঢ়ৈ ছৈ, কৰ্ণ পমিন্ন পঢ়ৈত ছৈ, হমৰা পমিন্ন পঢ়ৈএ ৰঁৰঁৰীক। ওকৰ দেন ৰচন জে হম মদিখন কমজোৰক পক্ষ নেৰেঁ, ওকৰ গ্ৰু ওকৰাম্যঁ এ্র ৰচন নেনে ৰহথি। তখনে হম ঋপন মোনক গ্ৰুকেঁ ৰঁৰঁৰীক ৰঁনা ৰচন দেনিঐ। জনক মহস্র গায কেৰ শৰ্ত পৰ শাস্ত্ৰাৰ্থ ৰাখনন্হি। যাজ্ঞৰন্ক্য গায মভকেঁ ৰোমি ৰিঁদা হোগপৰ ছনা ঋাকি গাগীক প্ৰশ্ন শ্ৰু। যাজ্ঞৰন্ক্যক ঊত্তৰপৰ ও প্ৰতিপ্ৰশ্ন পূছ২ নগনী। যাজ্ঞৰন্ক্য ৰঁজনা- ঋহাঁক মাথ নে ভঁগা জায, মাথক কগএক ফাঁক নে ভ২ জায প্ৰশ্ন পূছি-পূছি। ম্বদা গাগী তগযো পৃছনন্হি- মময কান ককৰ ঋধীন। যাজ্ঞৰন্ক্য ৰঁজনা- ঋঞ্চৰক। হমৰ মোনমে যাজ্ঞৰন্ক্য ঋা গাগী দ্বনূক

প্রশ্নোত্তৰী ঠনি ৰহন ছন,অখনো ঠনি ৰহন অছি। জে প্রশ্ন অহাঁ পুছনৌঁ সেহো প্রশ্ন হমৰ মোনক গাগী পুছনন্হি। আ ৰৰ্বৰীক ৰৰ্না প্রণ। মোনমে হোগত যাজ্ঞৱল্ক্য আ গাগী সম্বাদ, অষ্টাৱক্র অধীন ৱ্র জীৱন আ ৰৰ্বৰীক ৰৰ্না প্রণক ৰাঁদ হমৰ মোন ৰিঁসৰাহ ভঽ গেন, দেখিযে ৰহন ছী। গাগী সন হমৰো মোন জঁ সঁতুষ্ট ভঽ জগতএ তঁ ৰিঁসৰাহ কিএ ভঽ জগতএ? অহাঁ অপন পৰিচয এক ৰেঁৰ আৰ দিঅ, ৰঁজৈত-ৰঁজৈত আগ-কান্হি হম ৰিঁসৰঽ নাগন ছী।’

আত্মহত্যা

১

ৰিৱাহক উপৰান্ত ঢেৰী-ঢাকী নোক হমৰাসঁ ভেঁট কৰৱাঁক হ তু সাসুৰমে আৰিঁ ৰহন ছনা। তগমে ছনি একটা নৰম্ কঞ্চাক ছাত্রা আর্যা আ ওকৰ পিতামহী আ মায।
ও মায আ পিতামহীক সঁগ নৌ আৰিঁ অসগৰে ঐন ছনী। দ্ৱৰ্ৰ-পাতৰ, আৱশ্যকতাসঁ ৰেঁশী অনুশাসিত আ শিষ্ট আ নাপি-জোখি

ক**ই** ৰঁজনিহাৰি। হমৰাসঁ সভ গপমে ৺নগ্টা। হমৰ কনিযাঁ যাসঁ হমৰ পৰিচয কৰওনেহ্নি ঋা ওকৰ প্ৰশংসা সেহো কযনেহ্নি, পঢ়েযো নিখৈমে তেহনে নীক ঋা চিত্ৰ নিখৈ মে সেহো ওতৰেঁ নীক। কিছু কানক ৰাঁদ ওকৰ পিতামহী ঋা মায হমৰাসঁ ভেঁগ্ট কৰৰাঁক হে ু এনী।

হমৰা ঋন্তভৰ ভেন জে ৺নকৰ পিতামহীক তঁ নেহাজ ৰাখন গেন ছন মুদা ৺নকৰ মাযক ঋৰহেনেনা সন হমৰ কনিযাঁ ঋা সাসু কেনে ছনেখিন্হ। গপ্প কৰৰাঁমে ও নীক ছনী ঋা জাগত- াগত কহি গেনী জে হম সভ ঋহাঁক সসুৰক কিৰাযাদাৰ ছী ঋা ৺পৰকা মহনো পৰ ৰহৈ ছী। সে ভীড়-ভাড় কম ভেনা পৰ ঋৰশ্য ঋা ।

ঞ গপ্প জাগত-জাগত হমৰ সাসু প্ৰাযঃ সুনি নেনেহ্নি সে হমৰ পত্নীকেঁ ষিৰেসঁ মুদা ঋাজ্ঞাৰ্থক ৰূপেঁ কহনেহ্নি জে ৺পৰ জেৰাঁক কোনো জৰুৰী নৈ ছৈ। হম পত্নীসঁ পুছনিযহ্নি জে ৰেঁচাৰী তেক ঋাগ্ৰহসঁ ৰঁজওনেহ্নি ঋছি। পত্নী কহনেথি জে সুননি নৈ, মাঁ মনা কেনে ছথি। কাৰণ পুছনো পৰ গপ ঋনৰ্ঠা দেনেহ্নি।

কিছু দিনুকা ৰাঁদক ঘগ্টনা ছী, ঋনহৰোখেমে গেগ্ট সমাড়ি **ই** খুজৰাঁক ঋৰাঁজ ভেন। নাগন জে ক্যো পীৰিঁ ক**ই** ৰঁড়ৰঁড় ৰহনে ঋছি। হমৰ ঋতিৰিক্ত ক্যো ওগ ঋৰাঁজ পৰ ধ্যান নৈ েনক ঋা ঋনৰ্ঠযৰাঁক ষ্বাঁগ কেনক। হম ৰাঁহৰ এনৌঁ তঁ একগ্টা ঋধৰ সু সুমৈত ঋৰেঁত দৃষ্টিগোচৰ ভেন। হমৰা দেখি ডোনৈত হাথসঁ জমায ৰাঁৰূঁ কহি নমস্কাৰ কেনক। ও ঋখন ধৰি হমৰাসঁ ভেঁগ্ট ৈ হেৰাঁক কাৰণ হমৰ পত্নীকেঁ ফড়িছওনক ঋা ডোনৈত ৺পৰ সীঢ়ীসঁ চনি গেন। হমৰ পত্নী হাথ পকড়ি ক**ই** হমৰা ভীতৰ ঋানি নেনেহ্নি ঋা ঞাহো সূচনা দেনেহ্নি জে ঞএহ ঋাৰ্যাক পিতা থীক। ঋনাযাসহি হমৰা

মাথমে ঐন, ৰংগ জে ঋার্যাক ঠৈ মে ৰাঁপে পৰ গেন ঠৈ, ওনা গড়নি ৰঁহু নীক।

ৰাঁদমে হমৰ মাম্ব ঙুপৰ জা কৼ ভাষণ দৼ এনীহ ঋা এক মহিনাক ভীতৰ ঘৰ ঢোড়ৰাঁক ঋন্ট্ৰীমেন্টম মেহো ঋার্যাক পৰিৰাৰকেঁ দৼ দেনহ্বি। হমৰ মাৰ কহনথি জে ঔ দমম ঋন্ট্ৰীমেন্টম ঠৈ মুদা হমৰ মাম্ব ঋড়িগ ঢনী জে কিচ্ছু ীতি জায ঐৰেঁৰ ও নৈ মানতী। জমায কী বুঁঝতাহ জে কেহন ভাড়াদাৰ ৰখনে ঠী হম মভ, পহিনে ঠকিয়া-ফুমিয়া কৼ ৰঁহগৌৰি ন ঢনা। পুঢনা পৰ পতা ঢনন জে ঋার্যাক পিতা ডাক্টৰ ঠৈ ঋা োহো হোমিযোপৈথিক, ঋাযুৰের্দিক, ডেন্টিম্ট কিংবা ভেটনৰী নৈ ৰৰন্ এম.ৰী.ৰী.এম.। মুদা নক্ষণ দেখিযৌ। ওনা মাম্ব ঔহো গপ কহনেহ্বি জে ঔ পীনে ৰহৰাঁক ঙপৰান্তো গপ্প একোটা ঋভদ্র নৈ ৰঁজৈত ঋঢি, জেনা ঋান পীনহাৰ মভক মংগ হোগ ঠৈ। মনুক্কো ঠীকে ঋঢি মুদা যএহ জে একটা গড়ৰঁড়ী ঠৈ মে ৰঁহু ভাৰী। দেখৈমে ম দা ৰঁহু দৰঁ ঋঢি, কনিযাঁ তঁ ৰঁহু মুন্দৰ ঠৈ।

ঋগনা দিন নশা ঙতৰনাক ৰাঁদ পতি-পত্নী দুনূ গোটে নী াঁ এনা ঋা মাম্বকেঁ কহনেহ্বি জে ঋার্যাক ৰোঁৰ্ডক ৰাঁদ ও মভ পটনা ঢনি জাগ জেতা মে ান্নকা মভক খাতিৰ নৈ মুদা ঋার্যা খাতিৰ তাৰত ধৰি ৰহয দিঋ। ঘোঁঘার্ডজক ৰাঁদ মে মোহনতি ভেটি গেনহ্বি। তকৰা ৰাঁদ ান্নকৰ পত্নীক নজৰি হমৰামঁ মিনন তঁ ও কহনেহ্বি জে ঋহাঁ তঁ ঙুপৰ নহিযে ঋাযৰঁ। ঋা ঐ ৰেঁৰ ঙুপৰ ৰাঁক ঋাগ্ৰহো নৈ কযনথি।

২

একটা মাৰি ৰহথি, ান্নকৰ কোনো গপ মোন পড়ি ৰহন ঋঢি।

এক গোষ্ট যুৱকক ৱিষয়মে শ্বাৰ্যা কহৈত ছনি । ওকৰা সংগীকেঁ হোগ ছৈ জে ও যুৱক ওকৰাসঁ প্ৰেম কৰৈত শ্বচি। মুদা শ্বাৰ্যাক মাননাগ ছন জে ও যুৱক ওকৰ সংগীসঁ নৈ ৰৰন্ শ্বাৰ্যাস প্ৰেম কৰৈত ছন। হম সাৰিকেঁ কহনে ৰহিয়ন্থি জে শ্বাৰ্যা ৰঁ ্ঠা শ্বচি, ওহিনা হঁসী কযনে হএত। মুদা ও কহনন্থি, জে নৈ য । ৰঁহু ভাৱুক শ্বচি শ্বাৰ্যা। কহৈত শ্বচি জে ওগ যুৱককেঁ পেৰাঁ নেন কিছুও কৰয পড়তৈ যে কৰত ।

পতা নাগন জে ও যুৱক কোনো প্ৰৱান মহাৰানীক ৰেঁটীক ৰেঁটা ছী। ওকৰ মাতা শিক্ষিকা শ্বচি শ্বা ৰাঁপ মেৰীনমে কাজ কৰৈত শ্বচি। সান-ছহ মাস পৰ শ্বৰৈঁত ছন শ্বা জশ্বন শ্বৰৈঁত ছন তঁ জে মাস-পংদ্ৰহ দিন ৰহৈত ছন যে মাৰি-পীটমে ৰিঁতা দ ছন। পূৰা মোহলোমে ৰঁদনামী ছৈ। মাযক শীন-স্বভাৱ ৰঁহু নীক, ৰোঁনীসঁ ফূন-ঝড়ৈ ছৈ। ৰাঁপকেঁ তঁ নোক ঠিন্থিতো নৈ ছৈ। শ্বানী ঝগড়াক শ্বৰাঁজে সুনৈত শ্বচি নোক।

তকৰে ৰেঁটা ছী ও যুৱক। এক ৰেঁৰ শ্বাৰ্যাক সংগীকেঁ স্কূন ৰঁ সঁ ঙতৰৰাঁ কান ক্যো তংগ কেনে ছনৈ তঁ ও যুৱক সভকেঁ মাৰি-পীটি কই ভগা দেনে ছন। ঐ ৰাঁত পৰ হম তশ্বন কোনো ৰেঁশী ধ্যান নৈ দেনে ৰহিঐ।

-শ্বাৰ্যা ভাৱুক ছৈ, যে মাত্ৰ ওকৰ একটা গপ সুনি কই শ্ব াঁ কেনা ৰাঁজি দেনৌঁ?

-নৈ যৌ, এক্কে টা গপ নৌ। ৰঁহু ভাৰী-ভাৰী গপ্প কৰৈত ৰহৈ ছৈ।

-জেনা?

-জেনা ডেঁডীকেঁ ও দুশ্বী নৈ দেখি সকৈএ, ও কিছু এহেন নৈ কই সকৈএ জগসঁ ওকৰা দুশ্ব পহুঁচৈ।

-ঋা ঋাৰ কিচ্ছু।

-হুঁ, কহৈএ মাযসঁ ওকৰা কোনো নগার নৈ ছৈ।

৩

কিচ্ছু দিন রীতন ঋা ফেৰ সাস্বৰ জযৰাঁক ঋরসৰ ভেষ্টন। কিচ্ছু দিনমে পতা চনন জে কিৰাযাদাৰ রঁদনি গেন ছথি। ঘৰক ◌োক মাত্র এতরেঁ কহনথি জে ঋার্যাক পিতাক মৃত্যু ভই গেনহি ঋা ঋন্বকম্পাক ঋাধাৰপৰ ওকৰ মাযকেঁ নৌকৰী ভেষ্টি গেনৌ। ঋারঁ ও সভ কিযো পষ্টনামে ৰহৈ ছথি।

ঘৰক নোক ঋাগাঁ কিচ্ছু নৈ কহনহি ম্বদা কনিযাঁক একষ্টা পিতযৌত ভায ঐন ৰহথি, সে কহনথি জে ডাক্ষ্টৰী ৰিপোষ্টমে রিষ খা কই ঋাত্মেহত্যাক রর্ণন ৰহয। ফেৰ ঋাগাঁ পতি-পত নীক মধ্য মঠন ত্তম্বনক চঠ ভেন। ডাক্ষ্টৰক কনিযাঁ কহৈত ৰহথিন্থ জে ঞ্র ডাক্ষ্টৰ রঁত্ত পিরৈঁত ঋঠি তগ দ্বঋাৰে ঝগড়া হোগত ঋঠি তঁ ডাক্ষ্টৰ সাহরঁ কহথি জে ঝগড়া দ্বঋাৰে পিরৈঁ ছী। ঋ ◌্ত্ত মৃত্যুক রাঁদ মনকৰ কনিযাঁক ভার এহন সন ছন জেনা ম্বক্তি ভেষ্টি গেন হোগহি ঋা ঐ রাঁতমে সভ ক্যো এক মত ৰহথি। ঋার্যা ঐ শহৰসঁ দূৰ চনি গেনি। ও মাযকেঁ কহৈত ৰহনি জে পৰীক ষা ধৰি ৰহয দিঋ, ম্বদা মায রিম্বক্ত ভেনাক রাঁদ একো পন প্বৰ ন কষ্টু-স্মৃতিকেঁ দেখই নৈ চাহৈ ছনী।

৪

ফেৰ দিন রিঁতৈত ৰহন।

ঋা রাঁদমে ফোন পৰ সমাচাৰ ভেষ্টন জে ঋার্যা সেহো ঋাত মহত্যা

কই নেনেক।

ৰঁগত ৰাস ৰাঁত মোনমে ঘূমি গেন। খার্যা ভাৱুক ছনি, কিছু ৰেঁশী তনাৰমে ৰহিতে ছনি। গপকেঁ গংভীৰতাসঁ নৈত ছনি। সাৰিক ওগ যুৱকক সম্বন্ধমে কহনে গপ সেহো মোন পড়ন ।
হম ফোন দোৰাঁৰা নগেনৌঁ।
হম ফোন পৰ খংকাৰী মাৰৈত পৃছনৌঁ জে ওগ যুৱকক ৰিৱাহ খার্যাক মৃত্যুসঁ পহিনে ভই গেন ছন সে কতই ভেন ছ ? তঁ সাস্বৰক নোক খংভিত ভই পৃছনন্হি, জে কে ও? খচ্ছ ও!
-ওকৰ ৰিৱাহ তঁ ভেন মুদা খহাঁ কেনা বূঁঝনৌঁ।
পতা নাগন জে সিনীগুড়ী-দিশক কোনো কন্যাগত ৰহথি ।
খা ও যুৱক খপন ৰাঁপ জকাঁ ঘৰ-জমায ৰঁনি ৰহৰাঁক নিযাৰ কযনে খছি। ঐ শহৰক নোককেঁ তঁ ৰিৱাহক হকাৰো নৈ ভেংনৈ।

৬

খা ওকৰ খাত্মহত্যাক দোষ ককৰা পৰ খছি। ও জে দাৰু পিৰৈত ৰহয সে ৰাঁপ। খাকি ও মায জে ৰাঁপক সঁগ তঁগ খাৰিঁ গেন হয। খাকি ও প্ৰেমী?
হমৰা জনৈত একৰ সভক কাৰণ খছি খার্যাক পৰিৰাৰক সম্বন্ধী খা পৰিৰাৰিক দোস-মহীম সভ জে এক তৰহেঁ খার্যা সভকেঁ ৰাঁৰি দেনে ৰহয। ও সমাজ জে ওকৰ পৰিৰাৰক ঘংনাক ঠংখাৰা নই কই ঠঠ কৰৈত ছন । ও ঘংনা সভ জে ওকৰ পিতাক মৃত্যুসঁ সম্বন্ধিত ৰহয । ওকৰ পিতা দ্বাৰা গেং পিংৰাঁক ঘংনাক ঠৰচা

ঋাকি ঋাৰ কোনো গপ। ৰাঁনিকা ভাৱুক ৰহয, কোনা সহি সকৈত ছনী? ঋাত্মেহত্যাক নাম দ২ ওকৰা মৃত্যুদণ্ড দেনেক সমাজ। হম ঋাৰ্যাকেঁ একটা দৃঢ় ৰাঁনিকা বুঁঝৈত ৰহী। মুদা ওকৰ ‘কিছুও কৰয পড়ত সে কৰৰ’ কেৰ ঋৰ্থ ঋাৰ জা ক২ বুঁঝনৌঁ। ওগ যুৱকক ৰিঁঋাহ ভ২ গেন হেতৈ সে হমৰ ঋন্দাজ মাত্ৰ ৰহয ঋা সে ঋাৰ্যাক ঋাত্মেহত্যাক ঘটনাক জানকাৰী ভেনোক ৰাঁদ ।

৬

-হমৰ কথা ’ঋাৰ্যা’ কেহন নাগন? ঋা দূষণ পঞ্জী?

- দূষণ পঞ্জীমে একদম ঋসত্য গপ নিখন গেন ঋছি, পূৰ্ণিযাঁক কোনো মাম ঋপন ভগিনী সঁগে নৈ ভাগন ঋছি, ঋসত্য ৰিৱৰণ ঋছি। কথা তঁ গতিহাস নৈ ছিঐ, ওগমে তঁ কিছু নিখি সকৈ ছী মুদা পঞ্জী?

-গ্ৰ দুনূ জে দিল্লীমে ৰহি ৰহন ছথি সে কে ছথি, ৰএহ ঋসত্য নে জে ৰ্নৈকৰুঁক মানে দূষণ পঞ্জীমে ছৈ? ছোড়ু ও গপ্প। যা ঋদ্দুঁকেঁ বুঁঝন ঋছি ঋা হমৰো, ঋাৰ্যা একটা সত্য ঋছি। ও ঋাত্মে হত্যা ক২ নেনেক, হমৰা ওকৰ প্ৰেমীসঁ ভেঁট কৰৰাঁক ঋছি। ওকৰ সিলীগুড়ীক পতা ঠাহী। ৰএহ ৰঁতা সকৈএ জে ঋাৰ্যা িএ ঋাত্মেহত্যা কেনেক?

৭

হম সিনীগুড়ী কোনো কাজেসঁ গেন ছনৌঁ। কাজ পূৰা কেনাক ৰাঁদ কিছু সময ৰঁচন ছন সে ঋাৰ্যাক প্ৰেমীক পতাপৰ পহুঁচি গেনৌঁ। ও কনপ২ নাগন।

-দেখূ গ্ৰ ঋছি ঋাৰ্যাক পেণ্টিংগ। ওকৰ ৰচনাত্মেক ঋা ৰিধ্বংসাত্মে দুনূ ৰূপ ঐমে হমৰা দেখা পড়ি ৰহন ছন। হম ডৰি গেন ছনৌঁ।

ঋা ও ডেৰাযন নাগিযো ৰহন ছন।

-ও ছোষ্ট-মোষ্ট ঋাত্মেহত্যা কৰ**ই** নাগনি ছনি।

-ছোষ্ট মোষ্ট ঋাত্মেহত্যা?

-হঁ, জেনা গপকেঁ ঋনঠেনাগ, কোনো কাজক প্রতি ঋপন জৰ্ঁৰ্দেহীসঁ ৰ্ঠনাগ।

৮

-ঋাৰ্যাকেঁ ৰীমাৰী ৰহৈ। মুদা কিযো ওকৰ ৰোগকেঁ ৰুঁঝৰেঁ ৈ কেনকৈ। মনঃ ৰোগক গনাজক দৰাগ ঠৈ। জঁ ঋহাঁ ৰোগক গনাজ নৈ কৰেৰেঁ তঁ ওকৰ পৰিণাম হোগ ঠৈ মৃত্যু।

-মুদা কিছু ঋাত্মেহত্যাক প্রযাস ডৰৰেঁক প্রযাস হোগ ঠৈ, ও কহৈ ঠৈ জে হম কিছু ক**ই** নের্ঁ, কিছু ছোষ্ট-মোষ্ট কগযো নৈ ঠৈ। এহেন নোককেঁ ঋহাঁ গ্র নৈ ৰুঁঝিযৌ জে ও কিছু নৈ কৰত। ঋহাঁ দাথৈত ৰহৰেঁ, জে ক**ই** ক**ই** দেখা, ক**ই** ক**ই** দেখা তঁ ও ক**ই** ক**ই** দেখাগযো দেত।

-তঁ হমৰা সভকেঁ ঋাত্মেহত্যাক ৰিৰুদ্ধ কিছু কাজ কৰৰ্াক চাহী, জেনা মোষ্টীৰেশন ষ্টাক দেনাগ।

-কান্হিকা ন্যূজ নৈ দেখনিঐ। শংকৰ ঋাগ.এ.এস. একেডমীক সংস্থাপক ডী. শংকৰণ, ৰএহ জকৰ পৰ্যাৰৰণপৰ পোথী পঢ়ি সভ ঋাগ.এ.এস. ৰ্নৈএ, কান্হি ঋাত্মেহত্যা ক**ই** নেনন্হি। পৰীক্ষামে পাস নৈ ভেনোপৰ কেনা হতোত্সাহিত নৈ হোগ, ঋাত্মেহত্যা ৰ্া কোনো গনত ডেগ নৈ ঙঠাৰী, তগপৰ দানকৰ ভাষণ হোগ ছন, ঋা তকৰ ৰ্াদ থোপড়ী ৰ্জনাগ ৰ্ন্দে নৈ হোগ ছন।

৯

-আর্যাক ওকৰ মাযসঁ কিএ নীক সম্বন্ধ নৈ ৰহৈ?

-আরশ্যকতাসঁ বেঁশী অনুশাসিত আ শিক্ষ্ট আ নাপি-জোখি ক**ই** ৰঁজনিহাৰি ছন আর্যা। মুদা মাযসঁ পতা নৈ কিএ ঝৰকী নগৈত ৰহৈ। আর্যা আ ওকৰ পিতামহী দুনূ সংস্কাৰী। দেখৈ-সুনৈমে ওকৰ পিতামহীকেঁ দেখিকেঁ একো ৰত্তী পতা নৈ চলিতয জে ও ডাক্টৰ ওকৰে বেঁটা ছিঐ। ৰাঁপসঁ আর্যা মুদা হিনন-মিনন ছ । নীকসঁ গপ হোগ ছনৈ, ওহো ওকৰা মানৈ ছনৈ।

-ৰাঁপ আত্মেহত্যা নৈ কৰিতৈ তঁ আর্যা ক**ই** নিতিঐ?

-পতা নৈ?

-ওকৰ প্রেমী ওকৰা ছোড়ি ক**ই** চলি জৈতিঐ, ৰাঁপ জীরিত ৰহিতিঐ, তঁ কী আর্যা আত্মেহত্যা ক**ই** নগতিঐ?

-নৈ, ও ৰাঁপকেঁ কখ্ষ্ট নৈ পহুঁচারিঁতৈ।

-ফেৰ পুছৈ ছী, ৰাঁপ আত্মেহত্যা নৈ কৰিতৈ তঁ আর্যা ক**ই** নিতিঐ?

-নৈ কৰিতিঐ।

-আৰঁ ও কেকৰা কখ্ষ্ট পহুঁচাৰঁ**ই** চাহৈ ছন, মাযকেঁ আ প্রেমীকেঁ।

-মাযকেঁ তঁ কখ্ষ্ট পহুঁচি গেনৈ, মুদা প্রেমীকেঁ তঁ বুঁঝনো নৈ ে তৈ। ঞ্জ ভাৰ অহাঁপৰ ৰহন।

-ওনা হমৰা বুঁঝনে ওকৰা প্রেমীকেঁ আৰঁ বুঁঝন ভ**ই** গেন ছৈ।

গংধর্ব নেষ্টৰৰ্ম

১

“দোসৰকেঁ সম্মান দেনাএ ভেল ওকৰ বিচাৰ, ওকৰ ভাৱনাকেঁ সম্মান দেনাএ। ঋা তএসঁ সম্মান ভেটৈত ওএ ব্যক্তিকেঁ ঋা ওএ ব্যক্তিক ঋপনা লেল নির্ধাৰিত ঋা নির্মিত ঋকাসকেঁ।...”

২

মহিসৰাঁড় ব্ৰাহ্মণক গাম গঢ় নাৰিকেনেক ৰঁগনমে ঋচ্ছি গড় ঋৰড়নেৰাঁ, পীঋৰ কপীশ ৰঁনৰাহা ব্ৰাহ্মণক গাম, ওত্তই ীঋৰ কপীশ ৰাঁনৰো ৰঁস্তু ঋচ্ছি। ৰঁস্তু ঋগত্তী গাম, ৰাঁনৰ ঋা মন্বস্ক দ্বনূ ৰঁস্তু ঋৰৰেঁ৬ন।

ওহী গামক চ্ছন নেটৈৰা।

সাঢ়ে তীনসঁ চাৰি ফীটৈক ৰীচ নেটৈৰাক নম্বাগ চ্ছন। সভ হৈ চ্ছৈ জে ওকৰ মায দোসৰাক ৰঁচাকেঁ দেখি কই ভুষ্টা-ভুষ্টা কহৈ চ্ছনৌ। সে পতা নৈ এক দিন কী ভেনৌ, নেটৈৰা তকৰা ৰাঁদসঁ ৰঁঢ়িতে ঋচ্ছি, ওকৰ নম্বাগ একদম্মেসঁ ৰঁঢ়ৰঁ ৰুকি গেনৌ।

“ধ্বৰ! মায-ৰাঁপক কত্তৌ নজৰি নগৈ চ্ছৈ ৰঁচাকেঁ।“

“নৈ যৌ, মাযক তঁ নগিতে চ্ছৈ, দেখিযৌ নে নেটৈৰাকেঁ। “

গৌঋাঁ সভ ঋাপসমে গপ কৰথি। জে সভ ৰঁচা পৈঘ ভেন। ৰঁঢ় নাগন। মুদা নেটৈৰা ঘূটৈম্বটাএনে ৰহন। সভ ক্যো ওকৰা পৰোক্ষমে নেটৈৰা ঋা মুঁহপৰ নেটৈৰৰঁম কহই নাগন।

নেটৈৰৰঁমক মায-ৰাঁপকেঁ জমীন-জান ততেক নৌ।

ঋস্তু তাৰত। নেটৈৰৰঁমক গৰৌঁয়া পৰিৰাৰ।

“গৰৌঁযা পৰিৰাঁৰ চ্ছৈ। তান জে চঠৈ চ্ছৈ তঁ ৬তৰিতে নৈ চ্ছৈ।”

“একসঁ এক করিঁকাঠী সভঙ্টা, পৰিৱাঁৰমে ক্যো গপ ছোড়ৱাঁমে কককৰোসঁ কম নৈ। “
“সে কী কহৈ ছিঐ? পৰিৱাঁৰক কোন কথা, সোঁসে গৌনমে সভঙ্টা করিঁকার্ঠিযে ভেঙ্টত। “

ঋস্ত তারত। নেঙ্টৰৱঁমক হাৰমোনিযমক তানক রিরেচন সোঁসে গাম ক**ই** ৰহন ছন।
নেঙ্টৰৱঁমক ৱাঁবূঁ ঋা কাকা দ্বনূ গোঙ্টে ৱঁম্ভ পৈঘ গৱৈঁয়া ৰহথি। খানদানী গাযন ঋা রাদন প্রতিভা ৗনকা নোকনিক ৰক্ত্তমে ছনন্হি। নেঙ্টৰৱঁম পাঁচে রর্ষসঁ সংগীত সীখয নাগন ছন, ওকৰ স্বৰক স্বাভারিক ঙদাত্ত ঋা ঋনুদাত্ত স্বৰূপসঁ পিতা মুগ্ধ ভ**ই** জাগ ছনা। মুদা গামক নোকক সংগীতক জ্ঞান ঋধঙ্টজামমে মৃদঁগ, ঝাগন ঋা হাৰমোনিযম ৱঁজেৱাঁ তক ঋা নির্দিধঙ্ট রাক্যকেঁ গেৱাঁ ধৰি সীমিত ছন, ঋা সে প্রাযঃ সভ গোঙ্টে সহজ ৰূপেঁ ক**ই** নগ ছনা। ঋাঙ্ন নোকনিক ৰাজ্য ছ্ন, মৈকানে মহোদয সংস্কৃত শিক্ষাক স্থানপৰ ঋাঙ্ন ভাষা ঋনৱাঁপৰ ঙতাৰূ ছনা। নেঙ্টৰৱঁমক পিতাজী ঐসঁ সংবঁধিত একঙ্টা কথা কহৈ ছনা। মৈকানে মহোদয জখন ভাৰত এনা তঁ একঙ্টা গেস্ঙ্ট হাঙসমে ঠহৰন ছনা। খিড়কীসঁ ৱাঁহৰ দেখি ৰহন ছনা তঁ দেখনন্হি জে গেস্ঙ্ট হাঙসক মৈনেজৰ পৰিসৰমে প্রৱেশ ক**ই** ৰহন ছনা, ঋা প্রৱেশ কেনা ঙত্তৰ গেস্ঙ্ট হাঙসক দৰৱাঁনকেঁ পএৰ ছূরিঁ ক**ই** প্রণাম কেনন্হি। ৱাঁদমে জখন মৈকানে ৗনকাসঁ পূছনন্হি, জে ঋহাঁ মৈনেজৰ ছী ঋা তখন সামান্য দৰৱাঁনকেঁ পএৰ ছূরিঁ কিএ প্রণাম ক**ই** ৰহন ছনৌঁ? ঐ পৰ ৗনকা প্রত্যুত্তৰ ভেঙ্টনন্হি, জে ও সামান্য দৰৱাঁন নৈ ছন ৱৰন্ সংস্কৃতজ্ঞ

সেহো ছল। তএ দিন মৈকানে সোচি নেনন্থি জে ভাৰতকেঁ পৰাজিত কৰবাঁক নেন ভাৰতক সংস্কৃতিকেঁ নষ্ট কৰ**ই** পড়ত। আ ঐ নেন সংস্কৃতকেঁ নষ্ট কৰবাঁক প্ৰণ নেনন্থি, জকৰ ফ্ৰছৈত ভাৰতীয কনা, সংগীত আ সংস্কৃতিসঁ পৰাঙমুখ ভ**ই** জেতা। অস্তু তাৰত।

মুদা খেতী বাঁৰী তেহেন সন নৈ ছনন্থি। এক বীঘা বঁষ্টাগ কৰৈ জাএ ছনা, সেহো মুন**ই** পড়ন্থি জে গৰৈঁয়াজী বুঁতে কী খেতী কএন হেতন্থি, মুঁহসঁ গওনাএ আ হাথসঁ কাজ কৰবাঁমে বঁহু খুঁতৰ ছৈ। মুদা গাৰিঁ ক**ই** গুজৰ নৈ চনত, সে মহীসেপৰ নিৰ্ভৰ ছনন্থি ৗনকৰ সভক জীৱন। নেষ্টৰা মহীসক সেৱামে ভোৰেসঁ নাগন ৰহৈত ছন। ভোৰমে ভোৰহা কাতমে ৰগড়ি-ৰগড়ি ক**ই** ঠিক্কন বঁনা গ ছন মহীসকেঁ। পুআৰক নূৰীসঁ সাফ কৰৈত কান গোষ্ট-গোষ্ট অঠৌৰী নিকানি দএ ছন। বেঁৰু পহৰ বৌঁআ-চৌড়ীমে মহীস চৰবৈঁত কান নিসভেৰ ভ**ই** সূতি ৰহৈ ছন মহীসক পীঠপৰ। মুদা ভোৰ সাঁঝ ওকৰ সংগীতক শিক্ষা চনৈ, সে নোক সভ হঁসীমে কহিতো হয জে নেষ্টৰবঁম বৌঁআ-চৌড়ী হাএ স্কূনসঁ পঢ়াএ ক**ই** ৰহ অছি। মহীসো নক্ষ্মী ৰহৈ ওকৰ। অনকৰ মান-জান চৰবাঁক সাতী জখন সিংহ নড়াবৈঁ ছন তঁ নেষ্টৰবঁমক মহীস ঘাস চৰবাঁমে নাগন হৈ ছনৈ, আ নেষ্টৰবঁমক কণ্ঠ সংগীত নিকানৈত ৰহৈ। কোনো গোষ্টকা তঁ নৈ ৰহৈ জে অহী সঙীতক প্ৰতাপে নেষ্টৰবঁমক মহীস খূৰঁ ঘাস চৰৈ। সে সাঁঝমে ঘৰ-ঘুৰৈত কান জখন আন সভ গোষ্টক মহীসক পেষ্ট পাঁজৰমে ধসন ৰহৈত ছন, নেষ্টৰাক মহীসক দুনূ পেষ্ট দুনূ দিসন ফূনি ক**ই** নষ্টকি জাএ ছনৈ। বিঁনা পৰিশ ৰম পন্থাএ ছনৈ মহীস।

নেঃৈৰা খপন মায-ৰাঁপকেঁ তৈযো প্ৰসন্ন ক**ই** সকন কী? ও দ্বন্ গোঙৈ নেঃৈৰাক গ্ৰজৰ কোনা চনতৈ, ওকৰাসঁ ৰিঁযাহ কে কৰত - ঐ ৰাঁত সভকেঁ ন**ই** সোঠিতে ৰহৈ চনা।

३

*“হমৰ মাযকেঁ নগৈ চনৈ জে ও জে দোসৰাক ৰঁচাকেঁ ভুষ্টা- ভুষ্টা কহৈ চনয তেঁ হম ৰাঁণৰীৰ ভ**ই** গেনৌঁ। মুদা ও ৰাঁণৰীৰকেঁ ভুষ্টা নৈ কহৈ চন। কী জকৰা সভকেঁ ও ভুষ্টা কহৈ চনী সে ৰাঁণৰীৰ ভেন? ’নৈ’। জে ৰঁচা কনী দেৰী সঁ ৰঁজনাগ শ্বৰু কৰৈ চৈ তকৰ তঁ নামে ৰৌঁকা-ৰৌঁকী ভ**ই** জাগ চৈ, মুদা কী ও ৰৌঁক ৰহৈএ? ’নৈ’। মুদা জঁ ৰাঁণৰীৰকেঁ ৰৌঁনা খা ৰৌঁককেঁ ৰৌঁকা-ৰৌঁকী কহৰৈঁ তঁ ওকৰা নীক নগতৈ? ’নৈ’। কী ৰাঁণৰীৰকেঁ ৰাঁণৰীৰ খা ৰৌঁককেঁ ৰৌঁকী হমৰ মায কহনে চনি? ’নৈ’। তঁ ফেৰ ওকৰ কোনো দোখ নৈ। দোখ তঁ ওকৰ জে ৰৌঁককেঁ ৰৌঁকা, নুনহকেঁ নুনহা, নাওৰকেঁ নেওৰা খা ৰাঁণৰীৰকেঁ ৰাঁণৰীৰ কহৈ চথি। “*

४

খস্তু তাৰত, নেঃৈৰৰঁম ঐ তৰহক ৰাতাৰৰণমে খাগাঁ ৰঁঢ়**ই** নাগন। খঙৰেজ নোকনি দ্বাৰা পাশ্চাত্য সঙ্গীতকেঁ খনৰাঁক প্ৰযাসক পনুস্কৰ, ভাতখণ্ডে খা ৰামামাত্য দ্বাৰা দেন গেন সমীচীন ঙত্তৰ শিক্ষাক ক্ষেত্ৰমে কিএ নৈ ভ**ই** সকন, নেঃৈৰৰঁমক ৰাঁন মোন

অণ্কনাগত ছল। নেহৰৰঁম সংগীতোদ্ধাৰক ভাতখণ্ডেকেঁ আদর্শ রঁনা আগাঁ রঁঢ়াই লাগল। লোক গরৈঁয়া কহৈ তঁ কোনো রাঁত নৈ, এক দিন এতৈ জখন ঐ গরৈঁয়াক সোঝাঁ সমস্ত অখণ্ড ভাৰতক মনসি শ্রদ্ধাসঁ দেখত।

কাকা আ পিতাক সংৰক্ষণমে গামক ৰামলীলা মংডলী দ্বাৰা প্রস্তুত কএল জাযরঁনা নাটকমে সেহো নেহৰৰঁম ভাগ লগ ছল, ওকৰ গাওল গীত গামমে সভক ঠোৰপৰ আরিঁ গেল ছল। জীরনক ৰথ আগাঁ রঁঢ়ৈত ৰহৈত মুদা রিদেশীক শাসনমে সেহো ধৰি সংভর নৈ হোগ ছল। কখনো হৈজা তঁ কখনো প্লেগ তঁ কখনো মলেৰিআ। আহিনা এক রেঁৰ গামমে প্লেগ পসৰল। লোক এক গোটাকেঁ ডাহি কই আরঁয তঁ গাম পৰ দোসৰ ব্যক্তি মৃত পড়ল ৰহৈ ছল। নেহৰৰঁমক মাযক সেহো পেট আ নাক চলয লগলৈ, দেহ আগি জকাঁ জড়ৈত ৰহল্হি, মুদা রেঁটাকেঁ লগ নৈ আরঁয দেথিল্হ জে ওকৰো প্লেগ নৈ ভই জাগ। দূ দিল্বকা রাঁদ রেঁচাৰী দুনিযাঁ ছোড়ি দেলল্হি। মৰৈত-মৰৈত রেঁটেপৰ ধ্যান জাগল্হ, গুণী তঁ অছি, মুদা লম্বাগ কিএ নৈ রঁঢ়ি ৰহল ছৈ?

দুনূ রাঁপ-রেঁটা দাহ সংস্কাৰ কই এলা। দুনূ গোটেক আঁখিমে লোৰ জেলা সুখা গেল ছলল্হি। পিতা গুম-সুম ৰহই লগলা। কণ্ঠসঁ স্বৰ নৈ নিকলল্হি, মুদা হস্ত পৰিচাললসঁ রেঁটাকেঁ অভ্যাস কৰারঁথি।

৯

"गाममे माय हमरा स्कूल पठेनक, मुदा हम जँ किछु पूछी तँ लोक हँसए लागय, किछु उत्तर दी तँ दोसर रँङा हँसए लागय। रस्तापर ठनी तँ माय आँठरमे नुका लिअय, जे कियो देखि कए हमरापर हँसय नै। मुदा हमरासँ बेशी हमर माय-बाप सहने छथि। जेना हम कोनो पापक फल होइ। जेना कोनो शक्ति, हमरा माध्यमसँ, हुनका दुनू गोटेकेँ कोनो सजा देनकहि। "

३

दू-तीन बर्ष बीतल प्लेग, खतम भऽ गेलै।
नेटुवरमक बयस रहल दस-एगारह साल हेतै।
गामक नाटक मण्डली सेहो बन्द छल कारण मुख्य कार्यकर्त्ता हर्षित नारायण छला आ बनारस चलि गेल छला कोनो नाटक मण्डलीमे।

गाममे बैतरणी नाटक ऐल रहै। कठपुतली सभ, मनुक्खक मरलाक बाद बैतरणी धार पार करबाक दृश्य, जे भयावहे-भयावह छल, खूब नीक जकाँ प्रदर्शित करै छल ओ कठपुतली सभ।
नेटुवरम सेहो नाटक देखि आयल। आ एत्तेसँ नेटुवाक ज वन एकटा दिशा नऽ लेनक। बैतरणी नाटक कम्पनीक मालिक नेटुवाकेँ देखि लेनकै।
आ नेटुवाक बाबूक पाछाँ बैतरणी नाटक कम्पनीक मालिक लागि गेल। धरोहि दऽ देनक, साँझ-भोर ओकर घरपर पहुँचऽ लागल।

নেঙ্গৰা খপন সংগীত খা মহিসরাঁৰীমে মগন ৰহৈ ছন। মৃদা ও খন্মভর কৰ**ই** নাগন জে খাগ-কানহি রাঁপ ওকৰাপৰ কিছু রেঁশীযে মমতা ৰাখ**ই** নাগন ছথি।

সভ কহৈত ৰহৌ জে নেঙ্গৰাক জীরন কোনা ক**ই** চনতৈ, মৃদা নেঙ্গৰাকেঁ নাগৈ জে সে কী ওকৰ রাঁবূঁপৰ একৰ কোনো খসবি থোড়রেঁ পড়তৈ।

মৃদা রেঁতৰণী নাঙ্গক কম্পনীক মানিক নেঙ্গৰাক রাঁপক পাছাঁ পড়ি গেন। কহ**ই** নাগন জে ও তঁ নেঙ্গৰাকেঁ নীক নোকৰী দিখ া ৰহন খছি। নেঙ্গৰরঁমক রাঁবূ সভসঁ পৃছথি জে কী কৰী? সভ যএহ কহৈত ৰহন্থি জে ও নেঙ্গৰাকেঁ কীনি ৰহন খছি, নোকৰ নৈ দ**ই** ৰহন খছি। ঐ নাঙ্গক কম্পনী সভ রঁণরীৰ সভকেঁ গামে- াম তকনে ফিৰৈএ খা শহৰী সৰ্কস কম্পনী সভকেঁ রেঁঠি দগ । ফেৰ এক রেঁৰ জে রেঁঙ্গা জাযত তঁ কী ঘূৰিক**ই** ঐত? রেঁঙ্গা ধন ছ , রাঁণরীৰে সহী!

খকশ-তিকশ কৰৈত এক দিন রাঁপ নেঙ্গৰসঁ পৃছনন্থি- “ গরানক গঙ্গা সরোঁপৰি। ভগরান পেঙ্গ দগ ছথিন্হ তঁ ওকৰা পোসরাঁক জোগাৰ সেহো কৰৈ ছথিন্হ। নোক সভ কহৈত ৰহন জে নেঙ্গৰাক গ্রজৰ কোনা চনতৈ তঁ ককৰো গপক হম মোজৰ নৈ দগ ছনি । মৃদা ঐ রেঁতৰণী নাঙ্গক কম্পনী রঁনা তঁ পাছূএ পড়ি গে খছি। নোকসভ কহগ-এ জে ঐ সভ শহৰী সৰ্কস কম্পনীক নেন

ৰাঁণৰীৰ সভক তাকিমে গামে-গাম ফিৰৈত ঋছি ঋা ওগ কম্পনী সভমে ওকৰা সভকেঁ ৰেঁঠি দগএ। মুদা ৱ্র কহগ-এ জে সে নৈ ছৈ। সভ দিনুকা দিনচর্জা ছৈ। শহৰে-শহৰে ঘুমৈত ছি ৱ্র সভ। জখন কত্তৌ মণ্ডলীক নাষ্টক নৈ নগৈ ছৈ তঁ ছুষ্টিও োষ্টিতে ছৈ। নাষ্টকমে ৰামনীনো হোগ ছৈ ঋা সংগীতো হোগ ছৈ। ঋাৰ কে নোকৰী দেত এতেক কম নম্বাগ ৰঁনাকেঁ? সে হম ঋহীঁসঁ ুছৈ ছী জে কী কযন জায।“

নেষ্টৰাক তঁ ঋাঁখিসঁ দহো-ৰঁহো নোৰ খস**ই** নগনৌ। গৌঋাঁ সভ ঠীকে কহৈত ৰহৈ। ৰাঁপ তঁ নাগৈএ নির্ণয ক**ই** নেনে ছি।

“ৰাঁবূঁ। হমৰা বূঁঝন ঋছি জে হমৰ ৰিঁযাহ-দান নৈ হএত। ম দা ঋপন পেষ্ট তঁ কোদনা হম গামমে ভৰিযে নগ ছী। গুজৰ তঁ কগযে নগ ছী। নোক সভ কহৈত ৰহয জে তোহৰ ৰাঁপ তোৰা ৰেঁঠি দেনকউ, সে ঠীকে ঋছি কী?”

ঋাৰঁ তঁ কম্নাৰোহষ্ট ঙঠি গেন। ৰাঁপক সংগ নেষ্টৰাক কানৰঁসঁ ঋংগনামে ঋনঘোন মঠি গেন। ৰাঁপ কহৈত ৰহনেখিন্হ জে ঋখন ধৰি ও ককৰো ’হঁ’ নৈ কহনে ছথিন্হ।

জেনা সুতি ক**ই** ঙঠনাক ৰাঁদ ঠেৰ-ৰাস গপ মহত্ত্ৰপূর্ণ োষ্টিসঁ ঙতৰি ক**ই** ঋমহত্বপূর্ণ ৰাঁ ততেক মহত্বপূর্ণ নৈ ৰহি জাগত ঋছি, তহিনা দিন ৰিঁতৈত নেষ্টৰা সেহো ঋপন মোন মনা নেনেক। ক ী দেখিঐ ৰাঁহৰক দুনিযাঁ কেহন হোগ ছৈ। ৰাঁপ তঁ ৰেঁঠিএ নেনে ছথি, ওতেক সিনেহ ৰহিতন্হি তঁ ৰেঁচৰেঁ কৰিতথি? তঁ হমহীঁ কিএ

অধভগিয়া সিনেহ ৰাখী?

৭

“হম কিছু বনই চাহৈ ছলৌং, আ বৈতৰণী নাংঘবামে জেকাঁক নির্ণযক পাছাঁ ও স্বকাযন গচ্ছা সেহো ছল। ভৰি জিনগী হম অপন ৰূপক কাৰণ অপমান সহনে ছী। মুদা ঐমে হমৰ কোন দোখ? এ তঁ একটা জেনেটিক বীমীৰী ছিঐ, অ্যাৰ্কিজ্ম। সৰকাৰ তঁ হমৰা সাগঠ প্ৰতিশত দিব্যাংগতাক সৰ্টিফিকেট সেহো দেনে ছল। মুদা কিযো সে মাননে তৈযাৰ নৈ ছল, হম স্বনেহ নৈ ছী, বৌঁক নৈ ছী, আন্হৰ নৈ ছী আ নাঙৰ নৈ ছী তঁ হম দিব্যাংগ কেনা ছী, সে ও সোচৈ ছথি। “

৮

তখনে পিতাকেঁ মনোৰিআ পকড়ি লেলকন্হি।
ৰাতিমে নিন্দ নৈ হোগন্হ। সিৰমামে ভাতখণ্ডে স্বৰলিপি ৰহৈ ছলন্হি, তগ আধাৰ পৰ বেঁটাকেঁ কিছু গাৰিঁ সুনাবৈ কহৈ ছলখিন্হ। নেটৱৰ্কমকেঁ আভাস ভই গেলন্হি জে মাতাক সংগ পিতা সেহো দূৰ ভই জেতা। এ সোচি কোঢ় ফাটি জাগন্হ। কুলৈনক প্ৰভাৱ সেহো আৰ পিতা পৰ নৈ হোগ ছলন্হি। ৰাতিমে থৰথৰী পৌসি জাগ ছলন্হি। নেটৱৰ্কম সভটা কেথৰী-ওঢ়না সভ ওঢ়া দগ ছল, মুদা তৈযো

𑒟𑒩𑒟𑒩𑒲 𑒢𑒻 𑒖𑒰𑒃 𑒕𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒪𑒼𑒏 𑒮𑒦 𑒠𑒱𑒢𑒧𑒹 𑒂𑒥𑒱 𑒐𑒼𑒖-𑒣𑒳𑒕𑒰𑒛𑓃𑒲 𑒏𑓄 𑒖𑒰𑒃 𑒕𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱।

𑒫𑒻𑒞𑒩𑒝𑒲 𑒢𑒰𑒙𑒏 𑒏𑒧𑓂𑒣𑒢𑒲𑒏 𑒧𑒰𑒪𑒱𑒏 𑒖𑒐𑒢 𑒮𑒳𑒢𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱, 𑒖𑒹 𑒢𑒹𑒙𑒩𑒥𑒧𑒏 𑒣𑒱𑒞𑒰𑒏 𑒧𑒼𑒢 𑒐𑒩𑒰𑒣 𑒕𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒞𑒿 𑒤𑒹𑒩 𑒣𑒳𑒕𑒰𑒛𑓃𑒲 𑒏𑒩𑓄 𑒋𑒪𑒰।

“𑒯𑒧 𑒞𑒿 𑒂𑒥 𑒖𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒲। 𑒢𑒹𑒙𑒩𑒥𑒧 𑒢𑒹𑒢𑒰 𑒕𑒟𑒱। 𑒏𑒰𑒏𑒰 𑒣𑒩 𑒥𑒼𑒗 𑒥𑒢𑒞𑒰 𑒞𑒃𑒮𑒿 𑒢𑒲𑒏 𑒖𑒹 𑒁𑒣𑒢 𑒣𑒋𑒩𑒣𑒩 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒦𑓄 𑒖𑒰𑒟𑒱, 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒞 𑒮𑒰𑒡𑒢𑒰 𑒏𑒩𑒟𑒱। 𑒄 𑒠𑒹𑒫𑒏 𑒪𑒲𑒪𑒰 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒹 𑒌 𑒮𑒧𑒨 𑒣𑒩 𑒁𑒯𑒰𑒿 𑒑𑒰𑒧 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒾𑓀। 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒯𑒫𑒰𑒧𑒹 𑒖𑒹𑒢𑒰 𑒩𑒼𑒑𑒏 𑒏𑒲𑒙𑒰𑒝𑒳 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻। 𑒋𑒞𑓄 𑒧𑒞𑓂𑒨𑒳 𑒙𑒰 𑒢𑒱𑒬𑓂𑒔𑒱𑒞 𑒕𑒻 𑒂𑒩 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒢𑒻। 𑒋𑒯𑒢𑒰 𑒮𑓂𑒟𑒱𑒞𑒱𑒧𑒹 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒞𑒏 𑒧𑒵𑒞𑓂𑒨𑒳 𑒦𑓄 𑒖𑒰𑒨 𑒞𑒃𑒮𑒿 𑒢𑒲𑒏 𑒖𑒹 𑒢𑒹𑒙𑒩𑒥𑒧 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒮𑓀𑒑 𑒢𑒰𑒙𑒏 𑒧𑒝𑓂𑒛𑒪𑒲𑒧𑒹 𑒔𑒪𑒱 𑒖𑒰𑒟𑒱। 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒋𑒏𑒩 𑒢𑒧𑓂𑒥𑒰𑒑 𑒏𑒧 𑒕𑒻, 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒮𑒩𑓂𑒏𑒮𑒧𑒹 𑒢𑒻 𑒥𑒻𑒚𑒱 𑒠𑒹𑒥𑒻।”

“𑒢𑒹𑒙𑒩𑒥𑒧 𑒁𑒯𑒰𑒿𑒏 𑒣𑒳𑒞𑓂𑒩 𑒕𑒲 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒂𑒥 𑒍 𑒯𑒧𑒩 𑒣𑒳𑒞𑓂𑒩 𑒦𑒹𑒪। 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒞𑒏 𑒣𑒰𑒩𑒐𑒲𑒏 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒦𑒰 𑒮𑒩𑓂𑒏𑒮 𑒧𑒝𑓂𑒛𑒪𑒲𑒧𑒹 𑒏𑒳𑒝𑓂𑒚𑒱𑒞 𑒢𑒻 𑒦𑓄 𑒖𑒹𑒞𑒻? 𑒢𑒰𑒙𑒏 𑒧𑒝𑓂𑒛𑒪𑒲 𑒧𑒹 𑒍𑒏𑒩 𑒣𑓂𑒩𑒞𑒱𑒦𑒰 𑒏𑒳𑒝𑓂𑒚𑒱𑒞 𑒢𑒻 𑒯𑒹𑒞𑒻, 𑒮𑒩𑓂𑒏𑒮 𑒪𑒹𑒪 𑒞𑒿 𑒧𑒰𑒩𑒱𑒞𑒹 𑒩𑒰𑒮 𑒥𑒰𑒿𑒝𑒩𑒲𑒩 𑒦𑒹𑒙𑒻 𑒖𑒰𑒨𑒞। “

“𑒚𑒲𑒏, 𑒍𑒞𑓄 𑒢𑒹𑒙𑒩𑒥𑒧𑒏𑒹𑒿 𑒯𑒢𑒳𑒧𑒰𑒢 𑒂 𑒩𑒰𑒧𑒏 𑒂𑒬𑒲𑒩𑓂𑒫𑒰𑒠 𑒦𑒹𑒙𑒻𑒞𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒞𑒏 𑒏𑒞𑒹𑒏 𑒩𑒰𑒮 𑒣𑒏𑓂𑒭 𑒕𑒻। 𑒢𑒫-𑒢𑒫 𑒥𑒰𑒡𑒰 𑒣𑒰𑒩 𑒏𑒩𑒞𑒰 𑒂 𑒁𑒪𑓂𑒣 𑒮𑒧𑒨𑒧𑒹 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒞 𑒤𑒳𑒩𑒹𑒞𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒍𑒞𑓄 𑒮𑒿 𑒯𑒱𑒢𑒏𑒩 𑒮𑒰𑒡𑒢𑒰 𑒂𑒑𑒰𑒿 𑒥𑒜𑓃𑒞𑒢𑓂𑒯𑒱।
“

𑒞𑒐𑒢𑒹 𑒢𑒹𑒙𑒩𑒰 𑒍𑒞𑓄 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪।

𑒖𑒹𑒢𑒰 𑒣𑒱𑒞𑒰 𑒍𑒏𑒩𑒹 𑒥𑒰𑒙𑒻 𑒖𑒼𑒯𑒱 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪𑒰। 𑒥𑒖𑒱𑒞𑒹-𑒥𑒖𑒱𑒞𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒝 𑒖𑒹𑒢𑒰 𑒅𑒐𑒛𑓃𑓄 𑒪𑒑𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱।

ৰেঁষ্টাক মাথপৰ থৰথৰাওত হাথ ৰখনেহ্নি, তঁ দৌগি ক**ই** ৰৈতৰণী নাষ্টক কম্পনীক মানিক গংগা জনে আনি মুঁহমে এক দিশিসঁ দেনকহ্নি মুদা জনে মুঁহক দোসৰ দিশিসঁ ঘুঁঘৰি ক**ই** ৰাঁহৰ আৰিঁ গেন।

৯

*"হম ৰঁছা ৰহী তঁ হমৰো দুখয জে আন ৰঁছা সন হমৰো সঙী দুখয, আ আৰোঁ হম সে তাকিযে ৰহন ছী। জখন হমৰা সঁগ কিযো দোসৰ সঁগ ৰষ্টে ছথি তঁ ওহাঁ হমৰো সঁ জে পুছৰাঁক সে দনকাসঁ পুষ্টে ছিযহ্নি, কনে সুাকি ক**ই** সোমে হমৰাসঁ জঁ পুছৰ তঁ হমৰা কতেক নীক নাগত। হমৰা জঁ সহাযতা কৰৰাঁক দুখয তঁ হৃদযসঁ কৰু, দযা স্বৰূপ নৈ, হম ওহাঁ সভসঁ আগ্ৰহ কৰৈ ছী জে হমৰাপৰ হঁসূ নৈ, নিওহাৰি ক**ই** হমৰা দিস তাকূ নৈ। "*

১০

ৰৈতৰণী কম্পনীৰঁনা নেষ্টৰাকেঁ ৰঁনাৰস ন**ই** গেন।
নেষ্টৰৰঁম মাত্ৰ এগাৰহ ৰঁৰ্খক অৱস্থামে কাশী গেনা আ তওা দ্বাৰে দনকৰ স্বৰক আ সুৰক ৰঁদত গোষ্টে গ্ৰাহক ৰঁনি গেনহ্নি, গ্ৰাহক নৈ শোষক কহু। সভষ্টা পৰিশ্ৰম হিনকাসঁ কৰৰাঁ নগ ছনহ্নি আ নাম অপন দ**ই** দগ জাগ ছন। মুদা নেষ্টৰৰঁম সমৈ আযু আ গুৰুক আসমে কাষ্টি ৰহন ছনা। জখন দিন মুশকিনসঁ কষ্টে ছৈ তঁ পৈঘ নাগ**ই** নগৈ ছৈ, মুদা জঁ এক্কে ঠৰাঁ পৰ চনৈত জাগ ছৈ তঁ সানক

সমান ৰীতি জাগ ছৈ।
মুদা কিছুএ দিন। কিছু দিন ৰাঁদ ৰৈতৰণী কম্পনী মানিক নেষ্টৰৰঁমকেঁ একষ্টা সর্কস ৰঁনা নগ ন২ গেন, শ্বা ওকৰা ওতহিযে ছোড়ি ঘূৰি গেন।

ওত২ গ্র নগৈত ৰহৈ জে জেনা সভ ৰাঁণৰীৰক নোকৰীক ওত জোগাৰ ৳থ্য। দ্বনিযাঁক সভ ৰাঁণৰীৰক নোকৰী ওকৰা নগ পক্কা ৰহৈ। নেষ্টৰা জেনা ৰাঁণৰীৰক দেশমে প৺াঁচি গেন ছন। মোঁছৰঁনা, নিমোচ্চী, পাতৰ-মোষ্ট, নৰ-বূঁঢ়, মুদা সভ ধৰি ৰাঁণৰীৰ।
নেষ্টৰা ওকৰা সভক ৰীঁঠ ৰহয নাগন। কিছু দিন ধৰি তঁ ওকৰা নগৈত ৰহৈ জে ও কোনো ৰিশিষ্ট ব্যক্তি শ্বঠি শ্বা তেঁ ৰেঁশী দুখী শ্বঠি শ্বা দোসৰ ৰাঁণৰীৰ সভ তঁ শ্বহী যোগ্য শ্বঠি। মুদা শ্বাস্তে-শ্বাস্তে জখন সঁগী-সাথী সভসঁ ওকৰা গপ হোমস নগনৈ, তখন ওকৰা বূঁঝৰাঁমে এনৈ জে সভক এক্কে খেৰহা ছৈ। ওকৰ ্ৰেনিঙ শ্বৰূ ভেনৈ শ্বা ও মাৰতে ৰাস কনা সিখনক, সর্কসক কৰতৰঁ সভ।
“ৰে ভাগ, ঠন । তৈযাৰী কৰৰাঁ নেন ঘণ্টী ৰাঁজৈৰঁনা ছ । ওগসঁ পহিনে কিছু খা-পীৰিঁ নী।”
ফেৰ ওগ জেনৰূপী ঘৰমে হঁসী-খূশীসঁ, ছোষ্ট-ছীন ঝগড়া-ঝাঁষ্টী শ্বা মান-মনৌশ্বনক সঁগ ও শ্বাগাঁ ৰঁঢ়২ নাগন। শ্বপন জিনগীক গ্র ৰূপ ওকৰা এহন সন নগৈ ছনৈ জেনা ও নোকৰিহাৰা ৳ য। ওহো ঘূৰি জাযত গাম শ্বা ফেৰ শ্বাপস শ্বাৰিঁ জাযত নোকৰীপৰ।
গামক দোসৰ নোকৰিহাৰা সভকেঁ ও দেখৈত ছন। গাম শ্বৰঁ ত কান জতৰেঁ ঙলেসিত ৰহৈ ছনা, নোকৰীপৰ ঘূৰৈ কান সভক

ঘুঘনা নষ্টকি জাগ ছনহ্নি।
ম্বদা শ্বার্ঁ গামম্রে কে ছৈ জত**ই** ঘুৰি ক**ই** ও জাযত?

হমৰা মন ৰাঁণৰীৰকেঁ ঐসঁ নীক শ্বাৰ কোন নোকৰী ভেষ্টতৈ? মৰ্কসম্রে জ্ঞখন হম কনা দেখৰেঁ ছী তঁ ৰঁছা মভ কোনা পেষ্ট পকড়ি হঁমৈএ, কতেক থোপড়ী পড়ৈত শ্বছি। থোপড়ীক শ্বৰাঁজ তঁ নিমাঁ শ্বানি দগএ। কান্হি ও দ্ব জ্বষ্টী ৰঁনা ৰঁঠিযা, কেহন নগৈত ৰহয জেনা শ্বপনে নোক ৰহয। গামম্রে ৰঁড়কা কক্কাক ৰেঁষ্টীক ৰিঁযাহ নৌগছিযা ভেনহ্নি তঁ দ্দনকো দিশ্বা তঁ নোক মভ ঙ ়ন্তী ঙড়েনে ছন জে ৰেঁষ্টী ৰেঁঠি নেনহ্নি। কতেক দ্বৰগৰ ৰিঁযাহ কৰা দেনহ্নি!

গ্র নোকো মভ, ৰ্বুঁঝ্লু গনাৰক ৰেঁও মভ ছী। দিলৌ-ম্বম্ব্ঁ ঘূমত গ**ই** তখন নে ৰ্বুঁঝৰাঁম্রে এতৈ জে ভাগনপ্বৰ-নৌগছিযা কোনো ততেক দ্বৰগৰ নৈ ছৈ। ৰাঁপ হমৰা ৰেঁঠি নেত?....ৰাঁপক মৃত্যু মাথপৰ নাচ**ই** নগনৈ শ্বা গ্র মোঠিতে নেষ্টৰাক কঁঠ ম্বখা গেনৈ শ্বা শ্বাঁখি পনিযা গেনৈ।

১১

"জঁ শ্বহাঁ হমৰ মম্মান কৰৰ্ঁ তঁ শ্বহাঁকেঁ তখন ৰ্বুঁমৈম্রে শ্বাওত জে শ্বহাঁক শ্বানো নোকক প্ৰতি মম্ব্ঁন্ধম্রে প্ৰগাঢ়তা শ্বাৰিঁ গেন শ্বছি। শৰীৰক ৰূপ কাৰী-গোৰ ভেনাগ, মোষ্ট-পাতৰ ৰাঁ ছোষ্ট-পৈঘ ভেনাগ, একৰ কোনো মম্ব্ঁন্ধ নোকক ব্যক্তিত্বসঁ নৈ ছৈ। জঁ শ্বহাঁ

*দোসৰপৰ ঐ সভ ন**ই** ক**ই** হঁযৌ ছী তঁ ওহাঁ ওপন ব্যক্তিত্বকেঁ ছোষ্ট কৰৈ ছী, মানে ওহাঁমে নম্রতা, ভাৱনা, ওাদৰ ওা প্রেমক ওকান ওছি। "*

১২

নেষ্টৰৱঁমক সৰ্কস কম্পনী জখন দিল্লী-মুম্বঁগ ওা কগএক নগ্রসঁ ঘূৰি ফেৰ ৱঁনাৰস ওাযন দূ-তীন ৱঁৰ্খ ৱাঁদ তঁ নেষ্টৰৱঁমক ভেঁষ্ট ওনাযাসে হৰ্খিতসঁ ভ**ই** গেনৈ, কাশীক তষ্ট পৰ। ওা ফেৰ ওকৰা হৰ্খিত ওানি নেনকৈ ওপন নাষ্টক কম্পনীমে, ৱঁন্তু তৰদ্দূতসঁ।
কাশীক তষ্ট পৰ ৱিদ্যাপতিক ৱঁড় সুখ সাৰ পাওন ত্তুও তীৰে সঁ ন**ই** ক**ই** ভিন্ন-ভিন্ন ধাৰ্মিক ওা নৌকিক গীতক সুৰ ৱঁনাৰঁথি ওা গাৰঁথি নেষ্টৰৱঁম। ৱাঁন হনুমানক ওভিনযমে সৰ্কসমে সীখন ক্ষানকৰ কৰতৰঁ কাজ এনন্থি।
ওা তগ নেন নেষ্টৰৱঁমকেঁ প্রশংসা সেহো ভেষ্টন্থি। ওাযুক ন্যূনতা সেহো কহিযো কান ডপনৰ্দ্ধিক মাৰ্গকেঁ ৰোকি দগ ছৈ।
নেষ্টৰৱঁম চৌদহ ৱৰ্ষসঁ ছৱৰ্‌্ৰীস ৱঁৰ্খক ওৱস্থা ধৰি নাষ্টক কম্পনীমে কাজ কৰৈত ৰহনা।
"শাস্ত্ৰী জী। ও্র সুৰ তঁ হমহীঁ ৱঁনেনে ছী, মুদা মোন কনেক ৱিচনিত ওছি তগ দ্বাৰে দোসৰ সুৰ নৈ ৱঁনি পাৰিঁ ৰহন ওছি। নেষ্টৰৱঁমকেঁ ৱঁজা নগ ছী। ওহো হমৰাসঁ কিছু সিখনে ওছি, কিছু সমাধান নিকানি নেত। "- মহান সংগীত ডপাসক ভষ্ট জীক সোস্নাঁ হৰ্খিত ৱাঁজি ৰহন ছনা।
"হঁ হঁ। ওৱশ্য ৱঁজা নিঔ। "- ভষ্ট জী ৱঁজনা।

নেষ্টৰৰ্ম জখন খারিঁ ক২ সংগীতকেঁ জগ সৰনতাসঁ সিদ্ধ ক২ স্বৰ গারিঁ দেনেহ্নি, তগসঁ ভষ্টজীকেঁ ৰ্বুঝৰ্বামে ভাংগঠ নৈ ৰহনেহ্নি, জে ৰাস্তৰিক কনাকাৰ হৰ্খিত নৈ নেষ্টৰৰ্ম ছথি। ভষ্ট জী একষ্টা এহন শিষ্যক তাকিমে ছনা জে প্ৰতিভাৰান খা সাধক হোথি, জিনকা ভষ্টজী খপন সভষ্টা কনা নিশ্চিন্ত ভ২ সৌঁপি সকথি। খাগ সে শিষ্য ভেষ্টি গেনেহ্নি দনকা। নেষ্টৰৰ্মকেঁ খপনা খাশ্ৰমমে ঠনৰ্বাক জখন ও নোত দেনেহ্নি তঁ নেষ্টৰৰ্ম দৌগি ক২ খপন প্ৰকোষ্ঠ ঠনি গেনা, খা পিতাক ফোষ্টোকেঁ নিকানি ক২ জে কননাগ শ্ৰুৰ কেনেহ্নি, তঁ পন্দ্ৰহ সানসঁ ৰোকন ধাৰ ছহৰ তোড়ি ৰ্বহৰাষ নাগন।

১৩

“সৰ্কসক জোকৰকেঁ তঁ খহাঁ কনাকাৰ মান২ নাগন ছিঐ মুদা সৰ্কসক ৰ্বাণৰীৰকেঁ? ঐ দুনিযাক ডিজাগন খহাঁক ৰ্বনাযন ছী, ৰ্ব্ৰৌৰ্বডিংগনৈগ, নিনিপুষ্টক দেশক নোক নেন এত২ কোনো ৰ্বস্তু সুৰিধাজনক নৈ ছৈ। মুদা হম সভ এডজস্ট কৰ২ চাহৈ ছী। নিনিপুষ্টক দেশসঁ খহাঁক দেশমে খাযন হোগ জেনা, ৰ্বদাত ৰাস সমস্যা ভোগি ৰহন ছী, খা তগপৰ খহাঁ হমৰাপৰ হঁসৈ ছী। “

১৪

খস্তু তাৰত। নাষ্টক কম্পনীমে জেহন একৰূপতা ছন, তকৰ

রিপৰীত গ্ৰুৰুখাশ্ৰমমে ৰৈরিধ্যতা ছনা সভ দিন নেষ্টৰৰ্ম সূৰ্যোদযসঁ পূৰ্ব ঙঠৈ ছনা খা সংগীত সাধনামে নীন ভ২ জাগ ছনা। শিষ্য গ্ৰুৰুকেঁ পারিঁ ধন্য ছন খা গ্ৰুৰু শিষ্যকেঁ পারিঁ ক২। দিন রীত২ নাগন মুদা ভাতখণ্ডে খা পন্ত্ৰস্কৰ মহাৰাজ দ্বাৰা সংস্কৃত সাহিত্যিক খাধাৰ পৰ সংগীতক কএন গেন পুন্বৰোঙ্কাৰ তঁ গঙ্গাক ধাৰ জকাঁ নিৰ্মন খা ঠিৰ ছন। জতেক গঁহীৰ নেষ্টৰৰ্ম ওগ ধাৰমে ঙতৰথি, মোন কৰন্থি জে খাৰ গঁহীৰ জাগ। পঠীস সান ধৰি গ্ৰুৰুক খাশ্ৰমমে নেষ্টৰৰ্ম ৰহনা। একারন ৰৰ্ষক জখন ভেনা তঁ গ্ৰুৰু ত্ৰ্য কহি রিঁদা কেনন্থি জে নেষ্টৰৰ্ম খাৰঁ খহাঁ শিষ্য নৈ গ্ৰুৰুক ভূমিকা কৰূ। সংগীতশাস্ত্ৰক পুনৰোঙ্কাৰ ভ২ গেন ঠৈ, খাঙ্ন নোকনিক পাশ্চাত্য সংগীত পদ্ধতি খনৰাঁক প্ৰযাস রিফন ভগযে গেন ছনৈ, খা খাৰঁ তঁ ভাৰত স্বতংত্ৰ সেহো ভ২ গেন খছি। জাঙ খা শাস্ত্ৰ দ্বাৰা প্ৰদত্ত সংগীতক দোসৰ পুনৰ্জাগৰণক যোঙ্কা ৰঁনূ।

একারন ৰৰ্ষক খাযুমে স্বতংত্ৰ ভাৰতমে নেষ্টৰৰ্ম নোকৰী তকনাগ শ্ৰূ কেনন্থি। কাশীক একষ্টা সংগীত রিদ্যানয সহৰ্ষ হ্নকা স্বীকাৰ ক২ নেনকন্থি। মুদা ছিযানীস ৰৰ্ষক সংগীত সাধনাক সাধন স্বৰ কাশী রিশ্বরিদ্যানয তক পহুঁচি গেনৈ। শিষ্যক পংক্তি নাগ২ নগনন্থি। শ্ৰদ্ধাক প্ৰতীক, মুদা ভাৰতক নৱ স্বৰূপমে কতেকো গোষ্টে শাস্ত্ৰীয সংগীতক ব্যাপাৰ সেহো শ্ৰু কেনন্থি, মুদা প্ৰচাৰসঁ দূৰ মাত্ৰ গ্ৰুৰু শিষ্য পৰম্পৰাকেঁ খাধাৰ ৰঁনা ক২ খাগূ ৰঁঢ়ৈত ৰহনা নেষ্টৰৰ্ম। হ্নকৰ শিষ্য সভ দেশ রিদেশমে নাম কৰ২ নাগন। তখন কাশী রিশ্বরিদ্যানয শিক্ষক ৰূপমে হিনকা নিযুক্ত্ত ক২ নেনকন্থি। মুদা ওত২ নিখম ছন জে রিঁনা পী.এচ.ডী. কেনে

ককৰো ৰিভাগক অধ্যক্ষ নৈ ৰঁনাওন জা সকৈএ। মুদা ৰিভাগমে নেংৰৰঁমসঁ ৰেঁশী শ্ৰেষ্ঠ তঁ ক্যো ছন নৈ। জেনা আণ্ডন জন পৰম্পৰা শুৰু কই গেন ছনা, গুৰুণ্ডনসঁ পঢ়নিহাৰকেঁ কোনো ডিগ্ৰী নৈ ভেংটৈ ছনৈ আ ও সৰকাৰী নোকৰীক যোগ্য নৈ হোগ ছন। নেংৰৰঁমক নগমে সেহো তগ প্ৰকাৰক কোনো ঔপচাৰিক ডিগ্ৰী নৈ ছনহি। ৰিশ্বৰিদ্যানযক সীনেংক ৰৈঁসকী ভেন আ তগমে ৰিশ্বৰিদ্যানয অপন নিঅমকেঁ শিথিন কেনক, আ নেংৰৰঁমকেঁ সংগীতক ৰিভাগাধ্যক্ষ ৰঁনাওন গেন। ওতই সেৱানিৰৃত্তি ধৰি নেংৰৰঁম অপন প্ৰশাসনিক ক্ষমতাক পৰিচয দেনহি। ভাতখণ্ডেক অনুৰূপ কতেক খণ্ডমে সংগীতক শাস্ত্ৰক পৰিচয দেনহি নেংৰৰঁম। নেংৰৰঁমক শিষ্য সভক দৃশ্য-শ্ৰৰ্য ৰেকাৰ্ড ৰঁহৰা গেন ছনহি, মুদা নেংৰৰঁম স্টুডিযো আ জনতাক সমক্ষ অপন কাৰ্যক্ৰমসঁ অপন সাধনা ভংগ নৈ কৰৈ ছনা। সাধনা ভোৰো আ সাঁঝো। ভোৰক সাধনাসঁ সাঁঝক সুৰ ভেংটহি আ সাঁঝক সাধনাসঁ ভোৰক। অস্তু তাৰত।

১৬

"তেঁ ৰঁসক সীংপৰ হম কূদি কই ৰৈঁসৈ ছী, ৰাঁ হমৰা কূদি কই ৰৈঁসই পড়ৈএ, দোকানমে কাৰ্ডণ্টৰক নীচাসঁ উপৰ দিস তাকি ঠিকড়ই পড়ৈএ। ৰঁস আ সাৰ্ৰজনিক স্থন হমৰা সভ নেন উজাগন কএনে নৈ গেন অছি। জঁ হম ৰঁসক সীং পৰ ৰৈঁসৈ ছী তঁ নোককেঁ হোগ ছৈ জে হম কূদি কই ৰৈঁসি ৰহন ছী, আ হনকা নাগৈ ছনহি জে ৰঁসক সীংপৰ ৰৈঁসৰাঁক নেন জে হমৰা সংঘৰ্ষ কৰই পড়ি ৰহন অছি সে ওগ সীংকেঁ উজাগন কৰৰাঁক হনকৰ অসফনতা নৈ

ছন্থি রৱন্ হমৰা দ্বাৰা কএন জা ৰহন কোনো সর্কস রাঁ নাটক ঋঠি। ঋা ঢ়নকা হঁসী নাগি জাগ ছন্থি, জেনা ঢ়নকা হঁসরৌনে হম ভ্র কেনৌ? ঋা হমৰা ঐ তৰহক উপহাস সভ দিন সহ২ পড়ৈত ঋঠি। হমৰো এক ক্ষণ নেন ভেন ছন জে হমৰ রাঁপ হমৰা রৈতৰণী নাটকরঁনাকেঁ রেঁঠি দেনক। “

১৩

ঢ়নকৰ শিষ্য সভ নেটৰরঁম নেন একটা ঋভিনন্দন কার্যক্রম ৰখনন্থি। ঢ়নকাসঁ রিঁনা পৃছনহিযে শিষ্য নোকনি ওত২ ৰেকার্ডিঙ্ক কেৰ ব্যরস্থা কেনে ছনা, জগসঁ গুৰুজীযোক সী.ডী. রঁনয ঋা ও ৰেকার্ডিং দ্বনিযাঁ সুনয। নেটৰরঁম ঋভিনন্দন কার্যক্রমমে এনা। ঋাযু পঠহত্তৃৰি রঁর্থক ছনন্থি ঢ়নকৰ। শ্রোতা ৰহথি দেশক সর্বশ্রেষ্ঠ শাস্ত্ৰীয সংগীতকাৰ নোকনি ঋা নেটৰরঁমক শিষ্য-মণ্ডনী। জখন নেটৰরঁম শুৰু ভেনা তখন ঢ়নকৰ শিষ্য নোকনি চাৰু দিশি তাকি ৰহনে ছনা। ঢ়নকৰ নোকনিক গুৰুক স্বৰ ঢ়নকা সভকেঁ ছোড়ি সদ্যঃ ঋাৰ ক্যো নৌ সুননে ছন। মুদা শিষ্য নোকনিকেঁ সুননা উত্তৃৰ সভকেঁ ঋভিনাষা ছনৌ জে জখন শিষ্য নোকনি এহন ছথি তখন গুৰু কেহন হেতা, সে ঋাগ ও সভ দেখনন্থি ঋা সুননন্থি। পঠহত্তৃৰি রর্ষক ঐ যোদ্ধাকেঁ সুনৈত সুনৈত সংগীতক মহাৰথী নর ৰসক সংগ হঁসথি ঋা কানথি, মুদা শিষ্য নোকনি রিভোৰ ভ২ মাত্র কানথি।

১৭

ঋা ৰঁজৈত-ৰঁজৈত দানকৰ কণ্ঠ শিক্ত ভ২ জাগএ। ম্বদা কন্নীকানমে ও ফেৰ ৰাঁজৰঁ শ্ৰহ্ম ক২ দগ চ্চথি।

“হম চ্চী গঁধৰ্ব নেষ্টৰৰঁম। হম ঋাৰঁ পঠহত্তৱি ৰঁৰ্থক চ্চী। কিচ্চু দিনমে ফেৰ সভ ৰিঁসৰি নে জাগ তেঁ হম গ্ৰ কহি ৰহন চ্চী জে হমৰ ৰাঁণৰীৰ সমাজক সম্মানসঁ ঋহাঁক ঋপ্পন ফাএদা ঋচ্চি। দূষ্টা নোক এক ৰঙ নৈ হোগএ, হঁ হমৰা-ঋহাঁমে জে ঋন্তৰ ঋচ্চি সে ৰঁহু ৰেঁশী ঋচ্চি। কিচ্চু চীজ জে হম ক২ সকৈ চ্চী, ঋহাঁ নৈ ক২ সকৈ চ্চী, শৰীৰ নৈ ৰঁঢ়নাসঁ মস্তিধ্কক ৰেঁশী উপযোগ হম সভ কৰৈ চ্চী, ওহিনা জেনা ঋান্থৰ ও সভ স্বনি সকৈএ জে ঋহাঁ নৈ স্বনি সকৈ চ্চী। গ্ৰ সম্মান হমৰ মায নেন, গ্ৰ সম্মান হমৰ পিতা নেন, গ্ৰ সম্মান হমৰ ৰাঁণৰীৰ সমাজ নেন।“

দীর্ঘ কথা খণ্ড

মধুবॅনী মোড্যূল

০

অহমদ, পিতাক নাম ওকীল, জিলা মধুবॅনী। প্রারম্ভিক শিক্ষ প্রাথমিক আ মধ্য বিদ্যালয জামিযা। তকর বাঁদ ওপন স্কূলসঁ দসমা। ও.এল.একস. পর খরীদ রিঁগ্রীক ধক্কা, আই.এস.আই. সম্বন্ধী মাগই সভক অন্তর্জাল সর্ফিঙ। কএকটা আই.এস.আই. কের টেলীগ্রাম গ্রূপক সদস্য, আ তহী মাধ্যমসঁ ব্রেন-বাশ। একটা আতংকী সংগঠনক স্লীপর-সেলক সদস্য। জংগলমে দেশী টাক প্রশিক্ষণ আতংকী সংগঠনসঁ প্রাপ্ত....

-আফিসমে তীন দিনসঁ পূছতাছ ভই রহল ছৈ, কিছু বঁতেরেঁ নৈ কবৈএ।

-হমরা লগ আনূ।

ওকরা চাহ-কাফী পুছলিঐ, খেনাই খুএলিঐ, মুদা কিছু বঁজবঁ নৈ করয।

-সভ মারি-পীট কই থাকি গেল, অহূঁ থাকি জাযবঁ, মুদা হম কিছু নৈ বাঁজবঁ।

-অহাঁসঁ খেনাই-পীনাই ছোড়ি কিছু পুছলে ছী?

-মীঠ বঁজলাসঁ কাজ নৈ চলত, মধুবॅনীক ছী নে, অহাঁক অবাঁজেসঁ

बूँझि गेलौं। हमरे एहिया-ालाकाक छी। ओग पनजरिँया सभकेँ होग छनै जे रएह सभ मीठ रॉजैए, ओकरा बूझा देनिऐ ্ मधुरॅनी जिनाक नोकसँ रेॅमी मीठ ओ सभ नै रॉजि सकैए। ओ पनजरिँयो सभ श्वऋमे खूरॅ मीठे-मीठ रॅजै छल, फेर गारि-मारि श्वऋ केलक। थ्रहूँ सएह करबॅ।

-हमरा गारि पढ़रॉक हिम्रक नै थ्रछि। खार्ड-पीबूँ, किछ्र थ्राब ठाही तँ रॉजू।

-हम छी फिदायीन, मररॉने सदिखन तैयार, थ्रात्महत्या नै सोहादा, जेना जैन धर्मक सल्लेखन छिऐ धार्मिक थ्रात्महत्य । म्रदा ओ होग छै थ्रन्न पानि त्यागि क**ह** थ्रा ध्र होग छै मारि क**ह** मरि क**ह**।

-हमहूँ रारवै छी सायनाओड, खागने नै खूथ्रारैंने, दे ृ ध्र हमर जेरीमे थ्रछि। कनेक जीहमे ठरुंलौं थ्रा सोमाँरॅना, क्षणमे क्षणाक।

-ध्र जिहाद छिऐ, थ्रा हम छी म्रजाहिद। म्रदा कोरान यादि करैमे दिक्कत भेनापर जे संघर्ष करैए सेहो थ्रछि म्रजाहिद, म्रदा हम से म्रजाहिद नै। जे शैतान छिऐ तकर रिरूद्ध, सभ कान सभ ठाम।

-जे थ्रहाँकेँ बूँझायल गेल थ्रछि, सएह सही? जे थ्रहाँक माथमे पैसायल गेल थ्रछि तकरासँ नड़रॉक थ्रछि हमरा। थ्रहाँ काजक थ्रा तकर परिणामक हमरा चिन्ता नै थ्रछि।

-भीत्तरका संघर्ष छी तौहीद। से हम क**ह** लेने छी। नमसँ थ्रा निखि थ्रा रॉजि क**ह** कएल जागए ओजतिहाद, खूतरॉ थ्रा दारॅ , से मौलाना सभ क**ह** रहल छथि। राजनैतिक स्तरपर सं ठन सभ थ्रछि, थ्रा हएत किताल-फि-सरिँनिलोह तरूथ्रारिसँ।

-ঋহাঁক ঋাকাকেঁ ছোট-মোট সজা দেবঁ নীক নৈ ৰহত। ঋহাঁ সভক এক-একটা ডেগক সূচনা হমৰা নগ ঋছি। ঋা ত্র নৈ বুঁঝু ◌ কানূনক পেঁচ হমৰাসঁ খেনা সকবঁ। কনমক জে তাগতি মৰা নগ ঋছি ওগমে কোনো ছিদ্র হম ছোড়ৈ নৈ ছিঐ। সভ তৰহক ঋাধুনিক উপকৰণ ঋা হথিযাৰ হমৰা নগ ঋছি, ঋা প্রশিক্ষিত নোক সভ মেহো। ত্র গণ্টৰনেট, টেনীগ্রাম ঋা হ্বাট্সৈপ সভ হমৰ নিযংত্রণমে ঋছি। ঋহাঁ সভ সৰকাৰকেঁ কাজ নৈ কৰ**ই** দগ ছিঐ, নোকমে ত্র ভ্রম পসাৰ**ই** চাহৈ ছিঐ জে সৰকাৰ সর্বশক্তিমান নৈ ঋছি। সৰকাৰ নোকক স্বৰক্ষামে ঋক্ষম ঋছি। কাৰণ ঋহাঁ সভকেঁ বুঁঝন ঋছি জে মোন্সাঁ-মোঁন্সী ঋহাঁ সভ নৈ নড়ি সকৈ ী।
-সৰকাৰ মানসিক রীমাৰকেঁ কহৈএ জে নে গহনা পহীৰ। যএহ ছিঐ সৰকাৰক কাজ? কিৰাতার্জুনীযমক পহিন সর্গ ◌ যুধিষ্ঠিৰকেঁ রনেচৰ যএহ তঁ কহৈত ঋছি। দুর্যোধন রিকাস ক**ই** ৰহন চন, ঋাবঁ ওত্তক্কা পৃষক রঁর্থাপৰ ঋাশ্রিত নৈ চ ি, কূপ-নহৰি-জনাশয রঁনা দেনেক দুর্যোধন। তখন কিএ যুধিষ ঠিৰ চুপ নৈ রৈসি গেন। জনতা তঁ খুশ ৰহথি দুর্যোধনসঁ। ভ ৰিরি নিখৈ চথি।

ঘণ্টী রঁজেনিঐ ঋা দু টা সিপাহী ওকৰা হমৰা টেম্বৰসঁ ন**ই** গেনৈ। সংটেনো ওকৰ ফাগন সভ হমৰ মোন্সাঁ ৰাখি দেনেক। ওকৰা হমৰ কাজ কৰবাঁক তৰীকা বুঁঝন চৈ।

হমৰে এৰিযা-গনোকা..?
নরী রঁকস মোন পড়ি গেন।

অ্যাতংকক সমাজশাস্ত্র, প্রশিক্ষণমে যএহ তঁ রিষয় ৰহৈ জগমে সভসঁ রেঁশী নম্বৰ হমৰা অ্যাযন ছলা
মারি-গারিক একৰা ডৰে নৈ ছৈ। হমৰ সহকর্মী সভ তীন দিন সমৈ অ্যনেৰে খৰাপ কেনক।
নরী রঁকস...?

১

-একটা প্লম্বৰ, একটা পেন্টৰ আ তীন টা জোন নাগত। ত দিনমে ঘৰ চমকা দেরঁ। অহাঁক কাজমে কমাগ নৈ কৰরাঁক অছি হমৰা। অহাঁক ঐঠাম এতেক ৰাস নোক অরৈত ছথি, নোক দেখত তঁ পূছত জে ই কাজ কে কএনে অছি। তহীসঁ হমৰা চারি ঠাম কাজ ভেটি জাএত তেঁ। অপন এৰিযা-গনাকাক নোক দিল্লীমে কত**ই** পারী- নরী রঁকস নাম ৰহৈ ওকৰ।
-অপন এৰিযাক নোক ছী, কতএ ঘৰ অছি?
-মধুরঁনী। হম তঁ কহরঁ জে রাঁথৰূম আ কিচনক কাজ সেহো কৰরাঁগএ নিঅ।
-অহাঁ তঁ পোচাৰা আ পেন্টৈ কৰৈ ছী, সংগমে ৰাজমিস্ত্রীক কাজ সেহো কৰৈ ছী কী?
-হম নৈ কৰৈ ছী মুদা হমৰ গৌআঁ ই কাজ কৰৈত অছি। ও কহৈত ৰহয জে সাহরঁসঁ পুছ্র কাজক নেন। ওনা ওকৰ কা রঁত্ত ঠোস হোগ ছৈ। হম রঁজরৈঁ ছী, মাত্র ভেঁটৈ ক**ই** নিযৌ। নৈ তঁ হমৰা কহত জে হূঁ সাহরঁসঁ পুছনহিযে নৈ হেরঁ ছাই।
ও মোরাঁগনপৰ ফোন মিনেনেক আ কোনো সর্ফুদ্দীনকেঁ রঁজেনক।

সর্ফুদ্দীন কিচেন রাঁথৰূম সভক মৃখাএনা কেনক খা কৰণীসঁ দেৰাঁনপৰ মাৰনক তঁ প্লাস্টৰ ঝহৰি কই খসি পড়নৈ। ননক চৌটীকেঁ ঘুমেনক তঁ ও টুটি কই খসি পড়নৈ। ফেৰ ও ◌াজনে--সৰকাৰী কাজ চিঐ। নীর তঁ মজগূত হোগ চৈ মুদা ফিন সিংগ নৈ হোগ চৈ। খা ভগযো গেন-এ রীস সান পৃৰান ড্রা সভ। দেখূ ঐ দেৰাঁন সভক হান। সভটা খন্ডৰগ্ৰাউন্ড পাগপ সভ সৰি-গনি গেন খচি। তকৰে নীকেজসঁ দেৰাঁন সভক ড্রা হান খচি। সভটা পাগপ রঁদনই পড়ত যে সীমেন্ট তঁ ঝাড়গযে পড়ত। ওনা সীমেন্টমে কোনো জান রাঁচনো নৈ চৈ। তখন দেৰাঁনমে পাথৰ সেহো নগৰাঁগযে নিখ। ড্রা রঁম্বগযা-মিস্ত্রী গণেশীসঁ জে খহাঁ রঁৰন্ডা ৰিপেযৰ কৰেনে চনৌঁ তকৰ রাঁন্ব দেখিযৌ কোনা ঝাড়ি ৰহনে খচি। টেস্ট কৰই নেন ঐ সীমেন্টকেঁ হম ঝাড়ি কই নর সীমেন্ট নগরৈঁ চী, পাথৰ নৈ রঁনি জায তঁ কহরঁ। তখন মোন হাখয তঁ কাজ দেরঁ খা নৈ তঁ নৈ দেরঁ।- যে কহি ও রঁৰণ্ডাক কিচ্চু হিম্রাক সীমেন্ট ঝাড়ি কই কৰিযা সীমেন্ট নগা দেনক খা চনি গেন। খনীন। খনীন হৰিযাণাক ৰহয খা রুঁস্র জে নরী রঁকসকে হমৰাসঁ ভেঁট কৰেনিহাৰ ড্রাএহ ৰহয। একটা চোট ভঙ্গঠী কৰেরাঁক ৰহয তগ দ্বাৰে একৰা রঁজেনে ৰহী। রঁৰংডাক একটা কোনক মৰম্মতিক কাজ ৰহয। খনীনকেঁ কহনিঐ তঁ ও একটা গণ শী মিস্ত্রী, জকৰা সভ রঁম্বগযা কহৈত ৰহয, কেঁ রঁজা কই কাজ কৰা দেনক। গণেশী রঁম্বৈ-ৰিটর্ন চন, ওকৰ রঁম্বৈক খিম্রা খতমে নৈ হোগ, খা ওগমে খনীনকেঁ খূরঁ মোন নাগৈ। খনীনক সপনা চনৈ রঁম্বৈ। ফেৰ পোচাৰা রঁনা খাকি পেংটরঁনা নরী রঁকসকেঁ রঁজেনক। খারঁ ড্রা পোচাৰা-পেন্টরঁনা নরী রঁকস ওহি সর্ফুদ্দীন

ৰাজ-মিস্ত্ৰীকেঁ ৰঁজা নেনে ঋছি। সৰ্ফুদ্দীন পাগপ সভক কাজ   নীন প্লম্বৰকেঁ দিঋা দেনক যে খনীনকেঁ ৰিঁন মঁগনে কাজ ভ ষ্টি গেনৌ। ঋা এক দোসৰাকেঁ পৰিচয কৰৰৈঁত ঋাৰঁ তঁ নকড়ী ৰঁনা ঋা ৰিঁজনী মিস্ত্ৰী যেহো ঘৰমে পৌসি গেন ছন।

-ও্র নৰী ৰঁকসক ছোষ্ট ভায ছিঐ। ৰঁহু কাজ্বন। দিন ভৰি নাগনে ৰহৈ ঋছি, নাম ছিঐ ওকীন। নৰী ৰঁকস তঁ ঋাৰঁ ঠিকেদাৰ ভ**ই** গেনে ঋছি, কৰণীকেঁ হাথো কহাঁ নগৰৈঁএ। ওকীন ৰূঁস্থ মজদূৰী কৰৈএ ঋপন ভায নগ। ঋা ঠীকেদাৰক ভাযক ওহদাসঁ ঋান মজদূৰ সভপৰ নজৰি যেহো ৰখৈএ।- ফেৰ কনেক কান ধৰি, ও্র জে প্লম্বৰ মিস্ত্ৰী ৰহয, খনীন জকৰ নাম ৰহৈ, যে চূপ ৰহনে।

-মুদা নৰী ৰঁকস তঁ পেল্ঠ ঋা পোচাৰা কৰৰৈঁএ, কৰণী কিএ ছুঋত?

-দৃনূ গোষ্টে -নৰী ৰঁকস ঋা সৰ্ফুদ্দীন- সঁগে ৰাজ-মিস্ত্ৰী ৰহয। মুদা নৰী-ৰঁকস নাগন ৰঁদনি নেনক। ঋা ঋাৰঁ এক-দোসৰাকেঁ কাজ দিঋৰৈঁত ৰহৈত ঋছি।

ফেৰ খনীন হমৰা দিস তাকি ৰাঁজনে-

-ঋহাঁ দিসকা নোক সভমে ৰঁহু একতা হোগ ছৈ।

ওকীন ঋা খনীনমে কাজক ৰিঁচমে গপ-শপ হোগত ৰহৈ ছনৌ।

-হমৰা সভক পূৰখা মুসনমান ৰঁনৰঁাসঁ পূৰ্ব ৰাজপূত ৰ থি মুদা ও্র সভ ৰাজমিস্ত্ৰী ৰহৈ, হৰিযাণামে ৰাজমিস্ত্ৰীকেঁ ধীমান কহৈ ছৈ।- খনীন গশ্শাৰাসঁ ওকীন দিস দেখৈত হমৰা সুনা ক**ই** কহনেক।

-হম সভ তঁ ধীমান ছনৌঁ কি কী, মুদা তোৰা সভ কে ছনঁহ স তোৰা এতেক ফৰিছা ক**ই** কোনা ৰূঁঝন ছৌ? - ৰঁহুত কানসঁ ওকীন ৰিঁন ৰঁজনে কাজ ক**ই** ৰহন ছন। মুদা পহিন ৰেঁৰ ওকৰা

উত্তৰ দৈত স্বননিঐ। ওকৰ সভক ৰীঠ গপ ঋা হঁসী ঠষ্টা ঠনৈত ৰহৈত চ্চনৈ।

২

এক দিন সৰ্ফুদ্দীন ম্বঁহ নষ্টকেনে ঐন । কহনেক জে গণেশীসঁ ঝগড়া ভ**ই** গেন।

-সে কেনা?

-কহৈএ জে তোঁ সাহেৰঁক ঘৰক কাজ হমৰাসঁ চ্চীনি নেনঁহ, গনাকাক নোকক নাম পৰ। ৰুঁস্ন, ঋহাঁ হমৰ কাজ দেখি ক**ই** নে হমৰা কাজ দেনে চ্চনোঁ। ঋা ৱা তঁ চ্চোড়ূ, ৱাহো কহৈত ৰহয জে... ।

-কী? কদ্দূ নে।

-কহৈত ৰহয জে ম্বসনমানপৰ কহিযো ৰিশ্বাস নৈ কৰৰাঁক ঠাহী। হমৰ তঁ তামসে দেহ নহৰি গেন। কহনিঐ জে ত্ত্বৰত ওকৰা ৰঁজা ক**ই** ঋানূ গ**ই**। ম্বদা ও থোম্হ-থাম্হ নগা দেনক। ফেৰ ৰাঁদম এক দিন গণেশীকেঁ ৰঁজা ক**ই** হম ৰুঁঝা দেনিঐ- ঐ মহানগৰমে হম ঋা সৰ্ফুদ্দীন একে ভাষা ৰঁজৈ চ্চী, ৱা মাত্ৰ একষ্টা সংজোগ ঋচ্চি। একৰ কাজ দেখিযৌ ঋা ঋপন কাজ দেখূ, ফেৰ ঋহাঁকেঁ ৰুঁ ো পড়ত জে সৰ্ফুদ্দীনসঁ ঋহাঁ কিএ পাচ্চাঁ ৰহি জাগ চ্চী।

ওম্হৰ এক গোষ্টে ৰূডেন ফ্লোৰিংগ কেৰ ৰিঠাৰ দেনক তগপৰ সৰ্ফুদ্দীন ওকৰাসঁ নড়ি গেন জে নীঠাঁ মে পাথৰে ীক ৰহত । ৰাঁথৰূম ঋা কিঠনমে পাথৰ ঋচ্চি তঁ সভ ঠাম ৱাএহ ৰহৰাঁক ঠাহী। ৰূমমে কিএক ৰূডেন ফ্লোৰিংগ হএত? ম্বদা ৰূ েন ফ্লোৰিংগ ৰঁনা কহনেক জে এক দিনমে নগা দেৰঁ ঋা পাগযো সস্ত কহনেক

ে হম ওকৰে হঁ কহি দেনিঐ।

ভৰি দিন খনঘোন হোগত ৰহৈত ছন। নীচাঁক ফ্লোৰ ৰঁনাক ৰেঁশৗক ৰাঁৰহম কঞ্চাক পৰীঞ্চা ৰহৈ সে ও জে ৰাজমিস্ত্ ী সভক খাৰাঁজাহী দেখনক তঁ কহ**ই** নাগন, জে ৰুম সভমে তঁ পাথৰ নৈ নাগত? হম কহনিযহ্নি জে নৈ বূডেন ফ্লোৰিংগ কান্হি ক**ই** জাএত, তঁ ওকৰ সাঁসমে সাঁস এনৈ।

-পাথৰ নগাৰঁযমে তঁ মাসসঁ ড্ডপৰ গ্র সভ নগৰিঁতয, হমৰ ৰঁ শৗক পৰীঞ্চা খছি, সে হম তঁ পাথৰ সভ পসৰন দেখি ক**ই** চিন্তিত ভ**ই** গেন ৰহী।

-নৈ মাত্র ৰাঁথৰুম খা কিচেন নেন গ্র পাথৰ সভ খছি।

সৰ্ফুদ্দীন, খনীন খা নৰী ৰঁকসসঁ খৰৈঁত জাগত কাজক তিৰিক্ত ঘৰ-দ্বাৰক গপ সেহো হোময নাগন। নৰী ৰঁকস মধুৰঁনীসঁ দিল্লী ঐন , ছহ ভৈযাৰীমে সভসঁ পৈঘ, একশৗ ৰঁহিন সেহো ৰহৈ। খপন হমশীৰা (ৰঁহিন) ক ৰৰ খা ওকৰ সাস্বৰক ৰিষযমে নৰী ৰঁকস প্রেমপূৰ্ৰক স্বনৰৈঁত ৰহৈত ছন। সৰ্ফুদ্দীনক শাগিৰ্দীমে ও ৰ জ মিস্ত্রীক কাজ সিখনক। খাস্তে-খাস্তে চাৰি ভাঁএকেঁ দিল্লী ৰঁজা নেনেক। ওকীন তঁ ওকৰে সংগ ৰহৈ ছৈ, তীন ভায সভ ৰিঁযাহ কৰৈত গেন খা খনগ হোগত গেন। মুদা ওহো সভ খাসে-পাসমে ৰহৈ জাগএ। ৰিঁযাহ তঁ ওকীনোক ভেন ছৈ, মুদা খছি ও স্ব ংগ। সে খান ভায সভ কহৈত-কহৈত ৰহি গেনৈ জে নৰী ৰঁকস মংগনীমে খষ্টৰৈঁত ৰহৈ ছৌ, খনগ ভ**ই** জো গ**ই**, মুদা ও তঁ ভাযক ভক্ত খছি। ভাযক সোসাঁমে একো শৰ্দ্ধ কী ৰাঁজন হোগ ছৈ?

३

এক দিন ওকীনকেঁ ৰোঁখাৰ ভেন ৰহৈ ঋা দোসৰ ভায সভ ওকৰা কাজপৰ এৰাঁসঁ মনা কেনে ৰহৈ। ম্দা ও নৈ মানন। ওকৰ স্বধংগপনা দেখি হমৰ মাঁ, পত্নী, ৰঁচা সভ ওকৰা খূৰঁ ান২ নাগন ৰহথি। ওগ দিন কাজক ৰীঠমে ও খেৰাঁ নেন মাংগনক ৰাঁনকোনীমে সূতি ৰহন। ফেৰ ৰেঁৰিযা পহৰসঁ কাজ শ্বৰু কেনক। সাঁঝমে ঘৰ জেৰাঁক ৰেঁৰমে জখন হম কহনিঐ জে ডেৰা েৰাঁক ৰেঁৰ ভ২ গেন তঁ কহনেক জে নৈ, ঋাগ কাজ নেষ্টসঁ শ্বৰু কেনে ৰহী সে খতম কগযে ক২ জাযৰঁ। ঋা ঋাস্তেসঁ ৰঁড়ৰঁড়াগত ৰাঁজনে জে দেখৈত ছিঐ জে ঋাগ ক্যো ৰঁজৰেঁ নেন ঋাৰেঁএ ঋাকি নৈ। ঋাঠ ৰঁজে কৰীৰঁ মোষ্টৰসাগকিনপৰ দূ গোষ্টে ঐন । ওকীন কহনেক জে ও্র দ্বনূ ওকৰ ছোষ্টকা ভায সভ ছৈ। দ্বনূ গোষ্টে তেসৰ তলো স্ব��ত হমৰ ষ্টৈষ্টপৰ ঐন ঋা ওকীনকেঁ গপ ৰৰাঁ নেন ৰঁজেনক। ওকৰ সভক গপমে ঋাপকতা মিশ্রিত ক্রোধ ৰহৈ। ওকীন ওকৰা সভকেঁ কহৈত ৰহয জে ওহেন কোনো গপ নৈ ৈ, ঋাগ ঋাধা দিন স্বতন ৰহয তেঁ সোচনক জে কাজ পূৰা কগএ ক২ জাযত। তাৰত নৰী ৰঁকস সেহো ওত২ পহুঁচি গেন ঋা ওকীনকেঁ ন২ গেন।

দোসৰ দিন নৰী ৰঁকস ভোৰে-ভোৰ ঐন ।

-দেখিযৌক ও্র ভায সভ।... ৰেঁষ্টা জকাঁ বুঁঝানিঐ একৰা সভক ঁ ঋা হমৰাপৰ কনংক নগৰেঁত ঋছি জে হূঁ দূ ৰংগ কৰৈত ছহ। তীনূ ভাঁএ কান্হি হমৰাসঁ খূৰঁ ঝগড়া কৰৈ গেন জে হূঁ ওকীনকেঁ নোকৰ জকাঁ ৰখৈত ছহক। বুঁঝ্ম! ও্র ওকীন ঋছি স্বধংগ। কতৰোঁ

কহৈ ছিঐ জে নীকসঁ কপড়া নত্তা পহীৰ, তঁ ওহো ঝোনংগে জকাঁ ৰহৈত ঋছি। কান্হি হমৰা তঁ ওকীনসঁ ভেঁগৌ নৈ ঋছি। ঘর্ফ ক কাজ দোসৰ ঘাগষ্টপৰ চনি ৰহন ছৈ, ওতগ গেন ছনৌঁ জে কোনো স্কীমসঁ কাজ ভেষ্টি জগতয তঁ ঋহাঁক ঐঠাম কাজ খতম ভেলাপৰ ওতগ নাগি জগতৌঁ। ৰিন্ডৰ ঋঁঘন ৰঁনাক ঋাফৰ ঐন ৰহয জে হমৰা ঐঠাম ঋাৰিঁ জার্ড মৃদা ভায ঘভক দ্বাৰে হম মনা ক**ই** দেনিঐ। ঋা ঞ্জ ঘভ.. ওনা ঞ্জ ঘভষ্টা হমৰ পষ্টনা ৰঁনা ভায মংডনৰাঁক কৰত্ত্ত ছী।

-মংডন!!? হমৰা কিছু প্ৰান গপ মোন পড়ন। -ঋহাঁক গামমে একষ্টা জযশংকৰ ঘেহো ছথি কী?

-হঁ! হঁ! ঋহাঁ কোনা চিন্থৈ ছিযন্থি? ওনা ঋঘনী নাম ঁ হমৰ ভাযক ঘনীম ছিঐ। ঋাফিসক নাম মংডন, ঘৰক ঘনীম। ঘৰকাৰী ড্ৰাগৰৰ ঋছি। ঘৰমে ঘনীম কহনে ওকৰ ঋহনিযা (কনিযাঁ) ড় ঘৰঁড়াগ ছৈ।

-ঘভষ্টা ৰুঁঝন ঋছি হমৰা।

৪

ঋপন ৰিদ্যাৰ্থী জীৰনক একষ্টা ঘষ্টনা মোন পড়ি গে ।

পষ্টনামে পঢ়ৈত ৰহী। পড়োঘমে এক গোষ্টে জযশংকৰ ৰহৈ ছ া। ভাগ-ভাগ কহৈ ছনিযন্থি। দু ৰিঁযাহ। পহিন ৰিঁযাহক ঘনকৰ ৰেঁ া ভাগি গেন ছনন্থি। ওনা দোসৰ ৰিঁযাহ পহিন পত্নীক মগনা ঋনংতৰ ভেন ছনন্থি। কিছু দিন দিল্লী-ৰম্বঁগ ঘুমি পহিন ৰিঁযাহক ও ৰেঁষ্টা ঋাপঘ এনন্থি। ঘভ ওকৰা পুছনকৈ জে কী কৰমে? ও কহনক জে ঘভ কাজ হমৰাসঁ হএত মৃদা পঢ়াগ ছোড়ি ক**ই**। ফেৰ ঘভ

মিনি কই ওকৰা ড্রাগরৰীক নাগনমে জেৰাঁ নেন কহনেক। ওকৰো মোন ৰহৈ ড্রাগরৰী সিখৰাঁক। ভোৰে-ভোৰ এক দিন জযশংকৰ কহনেন্থি জে খাগ এক ঠাম চনৰাঁক খচ্ছি।
-ৰেঁটা কহৈএ জে ড্রাগরৰী সীখৰঁ। ড্রাগরিংগ স্কূন ৰঁভ্র মহ । এক গোটে গৌখাঁ সনীম খচ্ছি ড্রাগরৰ, সৰকাৰী খাফিসমে। গামম ঐ ৰেঁৰ চ্চৃষ্টীমে ভেটনে ৰহয। ওকৰো সভক গ্রদ পাৰঁনি চ ৈ, সে ঐনে ৰহয গাম। কহনেক জে ৰরি দিন কই ওকৰা চৃষ্টী হোগ চৈ খাফিসমে খা খান দিন পাঁচ ৰঁজে ভোৰেসঁ সিখা সকৈত খচ্ছি। দূ সএ টাকামে একটা সেকেংড হেঁড সাগকিন ৰেঁটাকেঁ কীনি দেনে চ্ছিঐ, ওকৰ ঘৰ দূৰ চৈ। ওকৰ ডেৰা খাফিসে নগ চৈ। খাফিস ৰঁজেনে খচ্ছি, ওতগসঁ ঘৰ দেখাওত।
-খাফিস দেখন খচ্ছি?
-হঁ, কতাক ৰেঁৰ গেন চ্ছী।
খাফিসক ৰেঁৰমে হম সভ গাঁধী মৈদানক ৰঁগনেক কচহৰী সন খাফিস পহুঁচৈ গেনৌঁ।
-মংডনজী ড্রাগরৰ সাহেৰঁ চ্ছথি? - জযশংকৰ এক গোটে হাকিমক খাফিসক ৰাঁহৰ ঠাঢ় চপৰাসীসঁ পুচ্ছনন্থি।
-হঁ, ওমহৰ চ্ছথি।
হম জযশংকৰকেঁ পুচ্ছনিযন্থি জে হমৰা সভ তঁ সনীমসঁ ভেঁটে কৰৰাঁ নেন ঐন চ্ছী, গ্র মংডন কে চ্ছথি?
ও গশাৰামে হমৰা চুপ ৰহয নেন কহনেন্থি খা গ্রহো মুখৰ ৰূপমে কহনেন্থি জে ঐমে কোনো ৰাঁত চৈ, ৰাঁদমে কহতা।
খাৰঁ জে মংডনজীসঁ দ্দনকা গপ হোমঘ নগনেন্থি তঁ ৰীচ-ৰীচমে ও সনীম ভাগ, সনীম ভাগ কহি দ্দনকা সম্বোধন কৰৈত ৰহনাহ।

ফেৰ হুনকা সঁগে হম সভ হুনকৰ ডেৰা পহুঁচনৌঁ। ফেৰ ৰিঁদা হোগত কান সনীম ভাগ জযশংকৰকেঁ হমৰা দিশ গশাৰা কৰৈত কহনন্হি জে হিনকা কহি দেনিযন্হি নে। জযশংকৰ কহনখিন্হ জে কহি দেৰঁন্হি।
ওত**ই** সঁ নিকননাক ৰাঁদ জযশংকৰ কহনন্হি জে মধুৰঁনী নগ জযশংকৰক গাম ছন্হি। মাৰতে ৰাস ভাগ ৰঁহিন ছৈ সনীমকা। সনীম হুনকৰ নংগোষ্টিযা যাৰ, সঁগে পঢ়নন্হি। ফেৰ ৰোজগ ৰক ক্রমমে দ্বনূ গোষ্টে দূৰ চনি গেনা। সনীম কোনো হাকিম   ঘৰপৰ কাজ কৰ**ই** নাগন। ড্রাগরৰী কহিযা কত**ই** ও সীখি নেন , সে হুনৰৰঁনাকেঁ নোকৰীক তঁ ওহুনা দিক্কত নৈ হোগ ছৈ। ৰাঁদমে একৰ স্বভার দেখি ক**ই** ও হাকিম একৰা কোনো দোসৰ খ্বাদমী জকৰ নাম মংডন ৰহয, খ্বা কত্তৌ মৰি-খপি গেন ৰহয, কে নামপৰ টেম্পৰোৰী ৰাখি নেনকৈ। ফেৰ কিছু দিনমে ও পর্মানেণ্ট ভ**ই** গেন।

জযশংকৰ হমৰাসঁ কহনন্হি - একৰ খ্বাফিসমে রা একৰ সংগী সাথী নগ- ওনা খ্বহাঁসঁ ফেৰ কহিযা একৰ ভেঁট হেতৈ- ঐ গপক ধোখোসঁ চৰচা নৈ কৰরঁ। ওনা পর্মানেন্ট ভ**ই** গেন ছৈ মুদা নোক সভ কেহন হোগ ছৈ সে নৈ ৰুঁঝৈ ছিঐ। ক্যো কিছু নিখি পঢ়ি দেতৈ তঁ মংগনীমে রেঁচাৰাকেঁ ফেৰা নাগি জেতৈ।

মোনমে ঘূমৰন ঐ গপকেঁ নরী ৰঁকসকেঁ হম কহনিঐ। তগপৰ ও ৰাঁজন-
-ওহো স্কীম ধৰেনিহাৰ হমহীঁ ছী। একষ্টা কম্প্নেন ক**ই** দে ৈ তঁ

জগ নোকৰীপৰ এতেক ফুৰফুৰী ছৈ যে ঘোসৰি জেতৈ। মুদা সোঠৈ ছী জে ওকৰ নোকৰী জেতৈ তঁ হমৰে মাথপৰ খ্বাৰিঁ ৰঁথাযত। তেঁ খ্বলো পৰ সভষ্টা ছোড়ি দেনে ছিঐ।

৯

নৰী ৰঁকস ওনা তঁ ৰঁভ্র ব্যস্ত ৰহৈ ছন মুদা ওগ দিন ন গৈএ হমৰে সঁ গপ কৰৰাঁ নেন সময নিকানি ক**ই** ঐন ৰহয। জখন নোক মানসিক পৰেশানীমে ৰহৈএ তঁ খ্বপন দ্বখনামা দোসৰাকেঁ সুনৰঁ**ই** চাহৈএ। মুদা তকৰ শ্রোতা ভেষ্টৰঁ মোশ্‌কিন। মুদা হম খ্বপন মনোৰিজ্ঞানক কানেজিযা পঢ়াগক প্রভাৰক কাৰণ সভ কাজ ছোড়ি খ্বনাযাস শ্রোতা ৰঁনি জাগ ছী যে নৰীকেঁ ৰূঁঝন ৰহৈ। ভদৰঁৰিযা নধনে ছন যে হমকৃঁ কত্তৌ ৰাঁহৰ জেৰাঁক হৰৰঁড়ীমে নৈ ছনোঁ। যে ও খ্বপন খিম্রা শ্বৰু কেনক।

-কতেক কধ্বষ্ট কষ্টনে ছী যে কী ৰঁযান কৰূ। খ্বা মদতি কে সভ কেনক? একষ্টা খানূ-খানা (মৌসা-মৌসী) খ্বা খনেৰা ভায খ্বা খনেৰী ৰঁহিন মোন পড়ৈএ খ্বাৰ ক্যো নৈ। খ্বৰ্ৰূঁক মৰনাক ৰাঁদ ৰঁড়া খ্বৰ্ৰূঁ (ৰঁড়কা কাকা), ছোষ্টা খ্বৰ্ৰূঁ (ছোষ্টকা কাকা) সভ পৰাযা ভ**ই** গেন। শৌহৰক মৰনাক ৰাঁদ খ্বম্মীক হানত কী ৰহৈ যে গ্র ভায সভ কী ৰূঁঝত-গমত? খানা দিল্লীমে ৰহৈত ৰহথি। খ্বম্মীক মৃত্যুক ৰাঁদ হমৰ পঢ়াগ ছুষ্টি গেন। মধ্বৰঁনীমে পঢ়ৈত ৰহিতৌঁ, ফূফীজাদ ভায (পিসিযৌত) কহনহিযো ৰহয জে তো ◌া জতেক পঢ়ৰাঁক ছৌ পঢ়, মুদা গ্র সভ তখন গামমে গ্রাঁষ্টা ঙঠৰিঁতয যে হমৰা দেখন হোগতয? খ্বা গ্র গপ একৰা সভকেঁ

হম বুঁঝৈযো নৈ দেনে ছিঐ। আ ঞ্র সভ কী কহৈযে জে হম অপন অহনিযা (স্ত্রী) আ সারি-হমজ্বন্‌ফ (সারি-সাঢ়ু)ক প ছাঁ একৰা সভপৰ ধ্যান নৈ দ**২** ৰহন ছিঐ? দূ ৰংগ কৰৈত ছিঐ? দিল্লীমে আযন ৰহী গাম ছোড়ি ক**২** তঁ পহিনে নোযডামে পিতৰিযা র্ত্তনক দোকানমে ব্রাঁসোঁসঁ রঁর্তন সাফ কৰৈত ৰহী। অলোহক কৰমসঁ সর্ফূ ভেটিঁ গেন। খানাজাদ ভায (মৌসেৰা ভায) কেৰ সংগী ৰহয সর্ফূ। ওকৰেসঁ সভ ঞ্রনম সিখনৌঁ। মুদা ঞ্র কহি দিঅয জে হম ক িযো ওকৰা দগা দেনে হোগঐ। সর্ফূক স্বভার তঁ অহাঁকেঁ বুঁঝনে অছি। কনিযো অন্যায আ রেঁগমানী ওকৰা পসন্দ নৈ ছৈ, সভসঁ রঁতকহী ভেন ছৈ, মুদা হমৰাসঁ আগ ধৰি কোনো মোন মুষ্টৰেন নৈ ভেন ছৈ। হমৰ সে নীযত ৰহিতয তঁ ওকৰো সংগ নে হমৰ সংরঁধ টুটিতয। আ ঐ শহৰমে ও আন ভ**২** হমৰা অপ্পন বুঁঝনেক আ ঞ্র সভ? ও তঁ গৌআঁ ছী, মুদা খনীন? ওকৰোসঁ পুছিযৌ। মাযক মোন পড়ি জাগএ জহিযা ঞ্র ভদরৰিযা নাধৈএ। মোন নৈ পাড় চাহৈ ছী, আ তগ নেন ব্যস্ত ৰহৈ ছী। মুদা আগ মাযক ও মৃত্যু ৰহি-ৰহি কোঢ় তোড়ি ৰহন অছি।

নরী রঁকসক কংঠ কহৈত-কহৈত ভৰিযা গেনৈ। মুদা কনেক পানি পীরিঁ ফেৰ ও মাযক স্মৰণ কৰএ নাগন।

-নরী সাহেবঁজাদে, কনেক ওহি কঠৌতকেঁ খুষ্টাক নগ ক**২** দিঔ। রঁস্ত পানি চূরিঁ ৰহন ছৈ **ওত২**। ঞ্র রাঁদৰকান সভ সান দুঃখ দগএ। সোচিতে ৰহি গেনৌঁ জে ঘৰ চড়াযরঁ। মুদা নৈ ভ**২** সকন। ঘৰোক কনী মৰোমতি কৰাযরঁ আরশ্যক ছন, মুদা সেহো নৈ **২** সকন। ঠাম-ঠাম সোঁগৰ নাগন অছি। ফূসোক ঘৰ কোনো ঘৰ হোগ ছৈ? ঠাম-ঠাম চূরিঁ ৰহন অছি, ওতেক কঠৌতো নৈ অছি

ঘৰমে। খেনাগ কোনা ৰঁনত যে নৈ জানি। ওযাৰাপৰক চূন্হিপ তঁ পানিক মোষ্ট ষ্ঁঘাৰ খযি ৰহনে খ্ৰচি। একষ্টা খ্ৰাৰ খ্ৰখড়া চূন্হি খ্ৰচি, মৃদা জে ও ষ্টূষ্টি জাযত, তখন তঁ চূড়া-গ্ৰড় ফা কি ক**ই** কাজ চনৰঁ**ই** পড়ত। যময-যান এহেন চৈ জে চূন্হি ৰঁনা ৰঁ তঁ যৃখেৰেঁ নৈ কৰত। জাড়নি যেহো যভষ্টা ভীজি গেন খ্ৰচি। ভুযীপৰ খেনাগ ৰঁনাৰঁ**ই** পড়ত।

-পগাড়িযা ভজৰা নৃখ্ৰাক খ্ৰাঁচৰ ওড়নে, থৰথৰাগত কৰীমা ৰঁ গম মানে হমৰ মায, চৌদহ ৰঁৰখক খ্ৰপন ৰেঁষ্টাক মানে হমৰ যঁগ, কখনো যোঁগৰকেঁ যোহ্ম কৰথি তঁ কখনো কঠৌতকেঁ এত**ই** যঁ ওত**ই** ঘৃযকাৰঁথি। জত**ই** ষ্ঁঘাৰ কম নাগন্হি ওত**ই** যঁ ঘৃযকাক**ই**, জত**ই** ৰেঁশী নাগন্হি ওত**ই** দ**ই** দগ চনী। যোঁযে ঘৰ পিচ্চৰ ভ**ই** গেন চন। কোনষ্টা নগ এক ঠাম পানি নৈ চূৰিঁ ৰহন চন, তত**ই** জা ক**ই** ঠাড় ভ**ই** গেনীহ।

-কতেক ৰায খড় চৰমে খ্ৰনেৰ পড়ন চন। পঠূখ্ৰা কাকাকে কহনিযন্হি নৌ। ঘৰ চড়ৰাঁ নেনে ৰহিতৌঁ।

-যৌ ৰাঁবূঁ। ঘৰ চড়এৰাঁক নেন পৃখ্ৰাৰ তঁ ভেষ্টনিহাৰ নৌ। খ্ৰা গৰীৰঁ-মযোমাতক ঘৰ খড়যঁ কে চড়াৰঁ**ই** দেত?

-হমৰা খড়যঁ খ্ৰা পৃখ্ৰাৰযঁ ঘৰ চড়ৰঁযৰাঁমে হোমযৰঁনা খৰচাক খ্ৰন্তৰ তহিযা নৈ ৰূঁঝন চন।

-যে তঁ খ্ৰম্মী, খড়যঁ চড়াযন ঘৰক শান তঁ দেখৰাঁ জোগ হোগ চৈ। পঠূখ্ৰা কাকাক ঘৰ দেখৌত চিযন্হি। দেখ**ই** মে কতেক যৃন্দৰ নগৌএ খ্ৰা কেহনো ৰঁৰখা দ্খ্ৰএ, একো ঠোপ পানি নৈ চূৰেঁ ৈ।

-যে তঁ যভযঁ নীক ঘৰ হোগত খ্ৰচি কোঠাৰঁনা।

-এহ, কী কহৈ চী? গিনেৰাঁযঁ খ্ৰা যৃৰখীযঁ ভ্ৰঁষ্টা জোড়েনে কোঠাক

ঘৰ ভ**২** জাগ ছৈ? ঋা নেঙৰাক ঘৰ তঁ মীমেন্ট্সঁ জোড়ন ছৈ, ম্বদা পৰুকাঁ ততেক চূৰৈত ছন যে পূচ্ছ নৌ।

-যে?

-হঁ যৈ ঋম্মী। সভ ৰঁৰখ জ্যোঁ ছড়ৰাঁ দী, তঁ ওগসঁ নীক কোনো ঘৰ হোগ ছৈ?

-ঠাৰিম ৰঁৰখ জে ছড়ৰেঁনে ছনোঁ তকৰ ৰাঁদো পহিন ৰঁৰখামে ূৰঁ চূখন ছন।

-পহিন্বকে ৰঁৰখামে চূখন ছন নে ঋা ফেৰ সভ তহ ঋপন জগহ ধ**২** নেনে হএত। তখন নৌ চূখন নে ৰাঁদমে।

-হঁ, যে তঁ তকৰা ৰাঁদ তীন ৰঁৰখ নৌ চূখন।

-তখনে কাকী ৰঁজৈত এনী-

-জনমি ক**২** ঠাড় ভেন ঋছি ঋা কী সভ ঋহাঁকেঁ মিখা ৰহন ঋছি। কনেক ঙৰেঁড় জকাঁ ভেনৌ তঁ মোচনোঁ জে ৰঁহিন-দাগক খোজ-প্বছাৰি ক**২** ঋাৰী।

-ৰূঁন্নী ৰুকি গেন ছন। হম কাকাক ঘৰ দিস গেনোঁ ঋা দ্বনূ দিযাদনীমে গপ-শপ শ্বৰূ ভ**২** গেনহি। মাঁঝক ঝনফন শ্বৰূ ভেন, ভদৰঁৰিযাক ঋন্হাৰ, তঁ কাকী ৰঁহৰাগত কহৈত গেনী-

-ৰঁহিন দাগ, ঋাগিক জৰুৰী পড়য তঁ হমৰ ঘৰসঁ ন**২** জাএৰঁ।

-নৌ ৰঁহিনদাগ। মনাগমে দূ-তীন টা কাঠী ছৈ। ম্বদা মম্বঋা গেন ছৈ। হে, এ ডিৰঁৰী দৈ ছিযহি, কনেককান ঋপন চূন্হা ন ৰাখি দেখিন্হ তঁ কাজক জোগৰ ভ**২** জাযত। নৰী দিঋা পঠা দিহথি।

-দেখিহথি। ঙপাস নৌ ক**২** নিহথি যে কহি দৈ ছিযহি, ৰঁছা সভ তঁ হমৰা ঐঠাম খা নেত।- দিযাদিনী কহৈত ৰিঁদা ভেনী।

-কৰীমা ৰেঁগম মানে হমৰ মায ওমাৰাপৰ খূষ্টা ভৰে পীঠ মটা

ৰৈঁসি গেনী।

-কী সোঠি ৰহন ছী খম্মী। কন্দৃ নে?

-যএহ ফুসিযাহী গপ সভ, খহাঁক খৰ্ব্ৰূক পহনমানীক। কাকা ন্দনকা জে কহৈত ৰহথিন্হ সএহ।

-খৃষ্টা পহনমান ছথি ড্ৰা।

-সে নৈ কন্দূ কাকা। জৰ্ৰৰদস্তীক মাৰি-পীষ্টি হম নৈ কৰৈ ী, তগ দ্বাৰে নে খহাঁ ড্ৰা গপ কহি ৰহন ছী।

-ৰহমান কাকা খা ন্দমাযূঁ ভাতিজ। পিত্তী-ভাতিজমে ওহিনা গপ হোগ ছনন্হি, জেনা দোস্তিযাৰীমে গপ হোগ ছৈ। খখৰাহামে জখন ন্দমাযূঁ সভকেঁ ৰঁজাড়ি দেখি তখন খন্তিমমে ৰহমান ন্দনকাসঁ নেড়য খাৰঁথি। কাকা কহিযো ন্দনকা নৈ জীত২ দেনখিন্হ। ন্দ াযূঁক কনিযাঁ মানে হম নৰে-নৰ ঘৰমে ঐন ছনৌঁ। কোহৰঁৰ নহঠী সভ হোগত ছনৈ ওগ সমযমে। খাৰঁ নে জানি ম্বনো সভ কিএ একৰ ৰিৰোধী ভ২ গেন খছি, তৈযো নোক কৰিতে খছি কী! ম্বনো সভক গপ জে মান২ নাগী সভ ঠাম তখন তঁ ভেন! খা ঐ তৰহক ৰাতাৰৰণ ঘৰমে দেখনৌঁ তঁ মোন প্ৰসন্ন ভ২ গেন। ঘৰক দ্বনাৰি ছনৌঁ খা সাস্বৰো তেহনে ভেষ্টি গেন। সমষ ৰীত২ নাগন। ম্বদা ন্দমাযূঁক ৰিধৰা এতেক জনদ্দী কহায নাগৰঁ সে নৈ ৰূঁঝন ছন তহিযা। খাৰঁ তঁ সভ প্ৰকাৰক ৰিশেষণক খভ্যাস ভ২ গেন খছি। ঝগড়া-ঝাঁষ্টিক ৰীঠ ক্যো ড্ৰাহো কহি দগ খছি- ৰৰখৌকী, ৰৰকেঁ মাৰি ডাগন সিখনে খছি! ন্দমাযূঁক জিৰৈঁত জে সভক দ্বনাৰি নৌঁ তকৰ ৰাঁদ সভক খাঁখিক কাঁষ্ট ভ২ গেনৌঁ। গদ্দতক ৰাঁদ নৈহৰসঁ দোসৰ ৰিঁযাহ কৰেৰাঁ নেন সেহো ভায সভ ঐন ম্বদা খহাঁ সভক মূঁহ দেখৈত ৰহৰাঁক গচ্চা মাত্ৰ ৰহন।

নরী রঁকস রাঁজন- ওজৰা নূত্থা, রিঁন চূড়ী-সিন্দূৰক মায রৈশ্বর্য্য রঁনা ঠেহৰা এখনো হমৰা মোনে খ্চি। ফেৰ ওগ ভদরঁৰিযা ৰাতিমে মায খ্াগাঁ কহই নগনী।

-ৰহমান কাকা হমৰ পক্ষ নই কিছু রাঁজি দেনখিন্হ এক রেঁৰ, তঁ হমৰ সাস্ব-সস্বৰ কহই নগনখিন্হ জে হমৰ প্বতোদকেঁ ূৰি কই ৰহন চ্ী। খ্া এ্াহো জে ম্বদ্দীরাঁ সভক খ্পনা ঘৰমে ঘটনা হেতৈ, তখন নে বুঁঝৈ জাযত। খ্ারঁ তঁ নে ৰহমানে চাচূ চ্থি খ্া নে সাস্ব-সস্বৰ সে মৰন খ্াদমীক কী খিধাঁশ কৰ্া। ম্বদা এ োটা সূঠ গপ ঐ সভমে নৈ খ্চি। নোক কহৈত চ্ৈ জে স্বখক দিন জন্দী রীতি জাগত খ্চি, ম্বদা হমৰ দ্বখক দিন জন্দী রীতৈত গেন, স্বখক দিন তঁ এখনো এক-সঁস্র ওপাসমে খূজন খাঁখিসঁ হম দেখৈত ৰহৈ চ্ী, খতমে নৈ হোগএ। রিধৰা ভেনোক খ্তিৰিক্ত ন ঘটনাক্রম খ্পন নিযত সমযসঁ হোগত ৰহন। হমৰ খ্ৰ্বূঁ-খ্ম্মীক মৃত্যু ভেন, সাস-সস্বৰ খ্া পিতিযা সস্বৰ ৰহমান ককা তঁ হিনহিযে গ্রজৰি গেন চ্না। ঘৰমে জখন রঁটরাঁৰা হোময নাগন তখন সম্পত্তিক খ্া খেত-পথাৰক রঁখৰা, চাৰি ভৈযাৰীমে মাত্র তীন ঠাম হোময নাগন। দমাযূঁক হিস্রা তীনূ গোটে (জিরৈত ভৈযাৰী স) রাঁটি নেনন্হি। হম কিছু কহনিযন্হি জে হমৰ গ্রজৰ কোনা হএত, চ্হ টা রেঁটা খ্া এক টা রেঁটী খ্চি তঁ দমাযূঁক মৃত্যু দোষ হমৰা মাথপৰ দই হমৰ মুঁহ রঁন্ন কই দেন গেন। তীনূ ভাঁএক ূ ঁহ দমাযূঁক সমক্ষ খূজৈত নৈ চ্নন্হি ম্বদা দনকৰ মৃত্যুক রাঁদ দনকৰ রিধৰাকেঁ হিস্রা নৈ দেরঁই নেন তীনূ ভাঁয সভ তৰ ক ওপায কেনন্হি। হম নৈহৰ জা কই খ্পন ভাযকেঁ রঁজা কই খ্ননোঁ। পঁঠেতী ভেন খ্া ফেৰ খ্ঁগনাক কাতমে একটা খোপড়ী খ্নগসঁ

তীনূ ভাঁয ৰাঁন্হি দেনন্হি, হমৰা আ হমৰ ৰঁঠা সভক ন ন। ধান, ফসিল সভ সেহো জীৱন নির্বাহক লেল দেৰাঁক নির্ণয ভেল। হম চৰখা কাটই নগলোঁ। সে কপড়া-লত্তা ওতই সঁ তেনা নিকল জায।

-নিশ্চ সলাগ।- দিযাদিনী ঽাৰিঁ কহলন্হি।

-হঁ।- ভক টূটলন্হি কৰীমা ৰেঁগমক মানে হমৰ মাযক। দিযাদিনী সলাগ পকড়া চলি গেলী।

-ঐ ৰেঁৰ ৰাঁঠিক সমাচাৰ ৰহি ৰহি কই ঽাৰিঁ ৰহল ঽছি। ৰাঁট ঘাট সভ জতই ততই ডূমি ৰহল ছল, খেত সভ তঁ পহিলহি ডূমি গেল ছল। ঽহাঁক পঠূঽা কাকী পহিলহিযে সুনা দেলে ছথি জে ঐ ৰেঁৰ ৰাৰ্ষিক খৰ্চামে কটৌতী হএত। কাল্হি কহৈত ৰহথি জে কনিযাঁ সভটা ফসিল ডূমি গেল, ঐ ৰেঁৰ ৰাৰ্ষিক খৰচামে কটৌতী হেতন্হি। হম কহলিযন্হি জে এঁ যৌ। জহিযা ফসিল নীক হোগএ তঁ হমৰ খৰচামে কহাঁ কহিযো ৰেঁশী ধান দৈ ছী? এ গপ ঽহাঁক পঠূঽা কাকা সুনি ৰহল ছলা। ৰঁজলা- ৰাঁড় তঁ সাঁঢ় ভ   গেল। ঽহাঁক পঠূঽা কাকীক গশাৰা কেলাপৰ ও সসৰি কই দলান দিশি ৰঁহৰা গেলা আ হম লোৰ সোঁখি গেলোঁ। আগ গপ নিকলল তঁ.......।

মাযক খিস্সা কহৈত-কহৈত নৰী ফেৰ ৰুকি গেল। আঁখি আ কঁঠ দুনূ সঁগ ছোড়ি ৰহল ছলৈ ওকৰ। কিছু কাল চুপ ৰহি ◌াজল।

-এ খিস্সা ভায সভকেঁ হম কহৰোঁ নৈ কেলে ছিঐ। সোচলোঁ জে কহৰেঁ তঁ মঁগলীমে প্ৰতিশোধ জগতৈ। জে কাজ কৰৰাঁক সে নৈ কএল হেতৈ। আ সুনলিঐহেঁ জে হমৰ ও মঁডলৰাঁ ভায ওগ পঠূঽা কাকাক কহলমে ঽাৰিঁ গেল ঽছি।

নরী রঁকস ফেৰ কিছু কাল চুপ ৰহল। ভায সভক প্রতি ওকৰ প্রেম ওকৰা সভক বিষযমে বেঁশী রঁজরাঁসঁ ওকৰা ৰোকৈ ছলৈ। ফেৰ ও মাযক খিস্রা শুৰূ কেলক।

-মায ঋাগাঁ রঁজৈত ৰহলী।

-ধ্রুত্ত দিনমে তঁ খেলহিযে ছলৌঁ, ঐ ঋকল-বেঁৰমে কেনা খেলাগ রঁনাযরঁ। কনিযাঁ-মনিযাঁ ছলৌঁ তখনে বিধরা ভ**২** গেলৌঁ ঋা ঋহ রযসমে তেঁ সভ কনিযাঁ-কাকী কহৈএ। সমায়ূঁ কতেক ম নৈ ছল ঋপন ভায সভকেঁ। ঋপন পেঁট কাটি ভাগলপ্বৰমে ৰাখি পঢ়ওলন্হি ছোটকা ভাগকেঁ ঋা ঋারঁ ও পঢ়ুঋা রৌঋা এহেন গপ কহৈ ছথি।

-যোঠিতে-যোঠিতে নোৰ ভরি গেলন্হি মাযক ঋাঁখিমে।

-হমৰা সঁগ একরেঁৰ হজ কৰ**২** লেল গেল ৰহথি মায। ধন্য ভাৰত সৰকাৰ জে হমৰা সনক গৰীরঁ-গ্বৰৰাঁক মায যেহো হজ ক**২** ঐল। ঋা ঋপন রঁড়কী দিযাদিনীকেঁ স্বনরৈঁত ৰহথি খিস্রা জে রঁহিনদাগ, ততেক ভীড় ছল গাড়ীমে, গ্রমাৰ ততরেঁ। গাড়ীমে রেঁশী   যোমাতে সভ ছলী। এক গোষ্টে কহৈত ছলী জে জতেক কঞ্চট ঋাগ ভেল ততেক তঁ জহিযা ৰাঁড় ভেল ছলৌঁ তহিযো নৈ ভেল ছল। ট্রেন ঋা হৰাগ জহাজ দ্বনূকেঁ ঋম্মী গাড়ী কহৈ ছলী।

-ফেৰ ওগ ভদরঁৰিযাক ৰাতিমে হমৰ ঋম্মী কৰ��মা বেঁগমক মুঁহপৰ রাঁড়ীক হহাগত পানি ঋা চাৰসঁ টপটপ চুরৈঁত ানিক ঠোপ ঋা ঘটাটোপ ঋন্হাৰক রীচ কলেক মুক্কী ঋারিঁ গেলন্হি। হমৰা কাকাক দলানপৰ জায লেল কহলন্হি জত**২** ঋাৰ ভায রঁহিন সভ ছল।

-ফেৰ যোঠিতে-যোঠিতে খাটপৰ টঘৰি গেলী কৰীমা বেঁগম, মানে হমৰ মায। ভোৰ হোগত-হোগত রাঁড়ীক পানি রাঁন্থপৰসঁ ঋ গলা

দিয় আৰিঁ গেন। তীনূ ভৈয়াৰী অপন-অপন হিস্ৰাক খাঁগন ভ া নেনে ছনা যে যভষ্টা পানি যহষ্টি কই হমৰ যভক ধযন খাঁগনসঁ খোপড়ী দিয় ৰঁঢ়ি গেন। ঘৰমে ঢাৰি খাঁগৰ পানি ভৰি গেন। ভোৰমে কিছু অৰাঁজ ভেন আ জে ডঠৈ ছী তঁ খাষ্টক নীচাঁ পানি ভৰন ছন, এক-কোঠী দোয়ৰ কোঠীপৰ অপন অন্ন-পানিক যঁ ষ্টূষ্টি কই খযন ছন। আৰঁ কী হো, ৰঁড়কী দিযাদনীক ৰেঁষ্টা যভ ঁ পহিনে আৰিঁ কই খোজ পৃছাড়ি কেনকন্হি, অৰাঁজ দূৰ ধ ি গেন ছন। যভষ্টা অন্ন-পানি নাশ ভই গেনন্হি। অন্ন পানি ছনৈন্হে কোন? দূ-ষ্টা ছোষ্ট-ছোষ্ট কোঠী, ওকৰে খখৰী-মাষ্টি মিনা কই দঢ় ৰৈত ৰহৈ ছনী হমৰ অম্মী। মুদা ভোৰ ধৰি ও হহা কই খযন আ মযোমাতক জে ৰঁৰখ ভৰিক ৰাঁঢন মাযক খোৰিয় ছন তকৰা ৰাগ-ঢিত্তী কই দেনক। কৰীমা ৰেঁগম মানে হমৰ অম্মী সূপ নই কই অন্নকেঁ যমষ্টয নেন ৰঁঢ়নী, হমৰ আঁখিক দেখন অছি। ুদা ৰাঁঢ়িক পানিক যঁগ পাঁকক এক তহ আৰিঁ গেন ছন ঘৰমে। যোঁযে ষ্টোন হলো ভই গেন জে দেখিঔ কেহন ভেঁযৃৰ দিঅৰ যভ ছৈ, অপনা-অপনীকেঁ অপন-অপন খঁগনা ভৰি নগ গেন অছি। মযোমাতক খঁগনা তঁ অদহাযঁ ৰেঁশী ধকিআ নই গেন ছনৈহে, জে ৰেঁঢাৰীক ৰঁঢন খঁগনা অছি যে খধাগ ৰঁনি গেন অছি। ৰঁড়কী দিযাদিনী যহষ্টি কই এনী কাৰণ দিআদ ষ্টোনক নোক যভ আৰঁই নাগন ৰহথি। কৰীমা ৰেঁগমক যোঁগৰপৰ ঠাঢ় ঘৰক দূৰ্দশা দেখি যভ কানা-ফূযী কৰই নাগন ৰহয। খঁগনাক এক কোনসঁ দোযৰ কোন, অপন ঘৰযঁ দোযৰাক ঘৰ! পানি পৈযৰাঁক দেৰী ৰহৈ আস্তে-আস্তে হমৰ ঘৰক এক কাতক ভীতক দেৰাঁন ঢহি গেন। ষ্টোনৰৈঁযা যভ হলো কৰই নাগন জে কৰীমা ৰেঁগম ভিতৰে তঁ নৈ

ৰহি গেলথি। ৰ্ঁড়কী দিঋাদিনী ’খসন ঘৰ দেখি হদমি গেলী। ৰ্জনী জে ঋলো ৰঙ্ক ৰখনষ্টি জে স্বৰতা ভেন ঋা নৰীক ভাগ-ৰ্হিনকেঁ ঘৰ ন**ই** ঋননিঐ নৈ তঁ দিযাদী ডাহ নৈ বুঁঝন ঋছি। মভ কনংক নগৰিঁতয ঋখনে।

-ম্বদা দিযাদনী!?

-দিযাদ মভ, মভ গপ বুঁঝি ঋপন-ঋপন ঘৰ জাগ গেনা। হম ঋম্মী নগ এনোঁ। মার্ক্সৰাদী ৰিচাৰক ৰহী, মধ্ুৰ্নীমে পঢ়ৈত ছনোঁ। ৰিধৰা-ৰিৰাহ, জাতি-প্ৰথা মভ ৰিঁন্দুপৰ পঠুঋা কাকামঁ ভ ন্ন ৰিচাৰ ৰখৈত ছনোঁ। ঘৰক নাম নৰী ছন ম্বদা স্কূন কানেজক নাম নৰী ৰ্কম। গামমে ভোজমে ’খঢ়িহানক পাঁতি ঋা ৰ্হুপৰক পাঁতি দেখি ৰিঠনিত হোগত ছনোঁ। জোন-ৰোঁনিহাৰকেঁ ৰ্হুপৰ ৰৈমা ক ’খুঋাৰৈঁত দেখৈত ছনোঁ ঋা ৰ্বাৰূঁ-ভৈযাকেঁ ’খঢ়িহানমে। ’খঢ় হানমে ৰ্বাৰিক নোকনি দ্বাৰা ’খাজা-নষ্ঠু কৈক ৰেঁৰ ঋানন জাগ   না। ৰ্হুপৰক পাঁতীমে এক ৰেঁৰ ঋা নহিযো। ম্বদা ঘৰমে ক নো মোজৰ নৈ ছন, কহন জাগত ৰহয জে পহিনে পঢ়ি-নিখি ক কিছু কৰু। ঋম্মীমঁ কতেক গমছা-ঝোড়া ভেটৈত ছন, ঠৰ’খাকে মূতক কমাগক। জয গাঁধী ৰ্বাৰা, ৰিধৰা নোকনি নেন ঞ্ৰ কাজ ধৰি ক**ই** গেনা।

-ম্বদা হমৰ ঋম্মী? কী ভেনষ্টি ঈনকা? ভায ৰ্হিন মভ তঁ ওমহৰ ঋছি!

-ঋম্মী!!!!!!!!!!!!!

-হমৰ ঠিঙোৰমঁ মৌঁমে গৌনমে থৰথড়ী পৈমি গেন ৰ য। নৰী কহিযো কনৈত নৈ ঋছি, কানন ঋছি তঁ কোনো গপ ছৈ।

-নৈ ঋম্মী। ঞ্ৰ কোনো গপ নৈ ভেন। কিএ হমৰাপৰ ঋহাঁ ভৰোম

ছোড়ি দেনৌং। নরী রঁকস নাম ছী হমৰ। পাঁচো ভায ঋা ছো কী রঁহিনক ভায নৈ রাঁপ ছিঐ হম। মুদা ঋহাঁ হমৰাপৰ ভৰোস ছোড়ি চনি গেনৌং। যা ঋনো!!!!!!!!!!!

-ঢৌন জুষ্টি গেন মৌযতক চারু দিশ। কে কী সভ কেনক সে নৈ বুঁঝনৌং। ঋম্মীকেঁ গুস্বন (নহাওন) কৰাওন গেন। কফন পহিৰাও গেন। জনাজাক খাষ্ট ঐন । তগপৰসঁ মাযক গাঁধী চৰখাসঁ রঁনাওন চাদৰি ওঢ়াওন গেন। তীনূ কাকা ঋা হম জনাজাক খাষ্টকেঁ কান্হ দেনৌং। কব্রিস্তান নগ ঠাঢ় ভই জনাজাক নমাজ পঢ়নৌং ঋা ঋম্মীকেঁ দফন কেনৌং।

নরী রঁকস ফেৰ চুপ ভই গেন। হম ওকৰা ঢৌকই নৈ চাহৈ ছনৌং। দস মিনষ্ট ধৰি ও চুপ্পে ৰহন ঋা হম রৈঁসন ৰহনৌং। ফেৰ ও রাঁজন।

-ঋম্মীক মৃত্যুক চানীস দিন ধৰি শোক মনেনৌং। ঋা রএহ চানীস দিনক ঋাৰাম হমৰা ঐ জোগ রঁনেনক জে ফেৰ পএৰমে ঘিৰনী নাগি গেন। ঋম্মীক মৃত্যুক রাঁদ পঢ়াগকেঁ নমস্কাৰ কই খানা নগ ঋারিঁ গেনৌং, দিন্নী নগৰিযামে ।

নরী রঁকস ঋপন ঋাঁখি পোছি ৰহন ছন। ফেৰ দস মিনষ্ট ও চুপ ৰহন।

-নরী রঁকসকেঁ ঋম্মীক গন্তকান দিন নোক পহিনে ঋা ঋন্তিম রঁ ৰ কনৈত দেখনে ৰহয। মুদা এ সভ ঋাগ ফেৰ হমৰা ঋাঁখিসঁ নোৰ চুঋা দেনক। ওকীনক তঁ রিঁযাহো নৈ হোগত ৰহয। সভ কহৈত ছন জে বুঁৰরঁক ছৈ। মুদা জেনা ভীষ্ম পিতামহ ধৃতৰাষ্ট্ৰক িযাহ কৰেনেন্হি তহিনা হম একৰ রিঁযাহ কৰরেঁনৌং ঋা এ সভ কহৈত

ঋছি জে হম ওকৰা নোকৰ জকাঁ ৰখৈ ছিঐ।

তারত কানরেঁনেক ঘঁটী রাঁজনে ৰহয। ওকীন নরী রঁকসক সোঝাঁমে ঋারিঁ ঠাঢ় ভ**ই** গেন।

-ভৈয়া, সভ কহৈত ঋছি জে হম বূঁৰরঁক ছী। কান্হি ঋহনিযা (কনিয়োঁ) কেঁ ঞ্জ সভ যএহ গপ কহি দেনকৈ। ও কহনেক জে তোহৰ চিন্তা ককৰো নৈ ৰহৈ ছৈ, মুদা হম নৈ মাননোঁ। সে কান্হি হম কনেক নেষ্ট ভ**ই** গেনোঁ। সৰকেঁ কহরোঁ কেনিযন্হি জে দেখৈ ছী জে ও সভ ঋারেঁএ ঋাকি নৈ। বূঁধিযাৰো সভ ঋাযন ঋা ঋহাঁক তঁ কথে কোন। কনিযো তঁ স্বধঁগে নে ঋছি। ঋাগ ওহো দিযাদিনীক গৰা পকড়ি ক**ই** ঋূরঁ কানন ঋছি। বূঁধিযাৰ সভ নে ঋহাঁকেঁ ছোড়ি চনি গেন, মুদা ঞ্জ বূঁৰরঁকহা ঋহাঁকেঁ ছোড়ি কহিযো নৈ জা ত, ভায।

ওকীনক একষ্টা রেঁষ্টা ছনৌ। কহিযো কান ও ওকৰা সঁগ ন**ই** ক**ই** ঋারিঁ জাগ ছন। ছোৗড়া নুত্তী ছনৌ, মায-রাঁপ সন সু ংগ নৈ।

জামিযাক স্কূনমে প্ররেশ পৰীক্ষামে সফন ভ**ই** গেন ছনৌ। সস্তে ৰহৈ জামিযা স্কূন। মুদা ও রঁছা, রঁছা নৈ ভগরানক ৰূপ নাগৈ ছন, জেনা সভ রঁছা নগৈএ।

-ওকৰ স্কূনক পঢ়াগক হিসারঁসঁ ওকৰা নামী ফিক্স ডিপোসিষ্ট কৰরাঁ দিঐ, পতা নৈ ওকীনক ভাগ কহিযা ধৰি ওকৰা পঢ়েতৈ, পঢ়েরোঁ কৰতৈ ঋাকি নৈ। পাগ দৈতো ছৈ ওকীনকেঁ ঋাকি পেষ্ট ষ্টা পোসা ৰহন ছৈ ওকৰ পৰিরাৰক।- কনিযাঁ পূছৈ ছথি।

-पूछि नियौ, अखना नै नागै।- हम अपन काजमे लागि जाइ छ , कनियाँ हिनका पुछने कोनो काज नै करै छथि, हँ उत्तर 'हँ' मे ठाहरेँ करी गानका। से बूझू जे निर्णय नइ कइ पुछित करैत छथि।
दिरानीक कम्बल-मिठाइ नेन सञ्जीरानी, हिंजनी मिस्त्री, ाजमिस्त्री, प्लम्बर आ गार्ड सभक नाजन नागन रहै छनै हमर कनियाँ लग। गरमीमे ठंढ़ा पानि कियो नै दइ छै, हमरे घर ठाँसँ भ ठै छै। सञ्जीराँनी छोड़ि कइ आन सभठाँ रॉदोमे अरौँ छन जाइ न। मुदा सञ्जीरानी छन पर्मानेण्ट, हिँयाहि कइ आयन छन तहियेसँ हँनाकमे सञ्जीक ठेना नगरौँए। आरौँ तँ हेँठो सँग आरौँ छै। हरि दिन खानी छुट्टी करैए। भगिनी आ ओकर पति दूरँजसँ यन रहथि हमर डेराक पता पुछनिह्न तँ सञ्जीरानी सँग नेने आयन हमरा घर, आ ग्राहो कहनकिह्न जे रँगू भोरेसँ हाँठ ताकि रहन छथि, स्लाइठ नेठ भइ गेन की?
जमाय साँझमे कहनिह्न- मामीजी तँ हँम्ह पोपुनर छ ि।

३

रँगत राम अान्हर हिँहाड़ि आयन आ दस मान केना रीति गेन बूझरोँ नै केनिऐ। जखन नोकरी शुरू केने रही तँ कइठो रवरिष्ठ सहकर्मीकेँ पुछने रहियन्हि जे समै हिँतते नै अछि, केना रीतत, तँ ओ कहने रहथि जे हँठा सभ जखन पैघ हेमइ नागत ओकर कैरियर शुरू हेरॉक हेँर एतै तँ अहाँकेँ पते नै ठ त जे समय केना रीति गेन। ओना एक हेँर ठिन्ता-फिकिर के दूर

কৰৱাঁ নেন ও গএৰ ৱৈৱাহিক সম্বন্ধ ৱনেৱাক ৱিচাৰ সেহো সভকেঁ দেনে ৰহথিন্হ আ তখনো মোটামোটী ৱএহ তর্ক ৰহন্হি- কোনো দোসৰ ৱৌস্তু দিস ধ্যান জেৱেঁ নৈ কৰত, সম্ভৈ তঁ ৱিঁতৱেঁ কৰত কথূক চিন্তো নৈ হএত।

কনিযাঁকেঁ অহমদ পিতাক নাম ওকীনক ৱিষযমে কহনিযন্হি, ও প্ৱনকা নোক সভকেঁ জমা কেনন্হি, ওগমে সঁ কিযো কহনেকন্হি জে ওকীন মৰি গেন। ওকৰ ভায ৱড়কা ঠিকেদাৰ ভ**ই** গেন চৈ, নোএডামে অঁসনক কাজ ভেটৈ গেন চৈ আ ও ওত্তৈ চনি গেন অছি, ঐ সঁ ৱেঁশী ওকৰা কোনো জানকাৰী নৈ চৈ। ওকীনক কনিযাঁ আ ৱচ্চাক ৱিষযমে ওকৰা কিচ্ছু নৈ ৱুঁঝন চৈ।
গণেশী মিস্ত্রী খনীনক ৱিষযমে কহনক- ও ৱম্বগ-ৱম্বগ কৰৈত ৰহৈ চনে-এ, কত্ত**ই** গেন পতা নৈ, ভ**ই** সকৈএ ৱম্বগযে চনি গেন হএত। কিচ্ছু নোক নৈ হোগএ সৰ জে ৰহত তঁ খূৱ মিনি- ুনি ক**ই** দিন-ৰাতি সঁগে মৱদা চনি জাগত অছি অনচোক্কে আ ফেৰ কহিযো নৈ ভেঁটৈ হোগএ, খনীন ওহনে চনে। অসগৰ তঁ চনে, পেঁতীস-চানীস ৱৰ্খক, নে ৱিঁযাহ নে দান, পতা নৈ কী ভেনৈ, কত**ই** গেন।

খনীন...?

৭

সংটৈনোকেঁ ৰস্তেসঁ ফোন ক**ই** দেনিঐ জে হম কন্নী কানমে আৱিঁ জাযৱ তাৰত অহমদকেঁ হমৰ চৈম্বৰমে আনি নিঅয।

ওকৰ ফেৰ ৰএহ নাষ্টকা।

-ফেৰ নীক নোক ৰঁনৰাঁক ঋহাঁ নাষ্টক কৰৰঁ, চাহ-কাফী-ড ম্যা।

ঢষ্টাক.. ম্গোনক থাপড় ওকৰ কানপৰ পড়নৈ ঋা ওকৰ কান ঝনঝনা গেনৈ।

-ঋাৰঁ ঋহাঁ ম্গেনোকেঁ কহৰেঁ, নৈ মাৰিযৌ একৰা, মমৈক মাৰন চৈ, ব্যৰম্বাক দোষমঁ ঋাতংকী ৰঁনি গেনৈ। ফেৰ একৰা ৰাঁহৰ পঠা দেৰেঁ। ঋহাঁ নীক নোক ঋা কাৰিঁন ঋা হম মভ গদহা। ফেৰ   ম্ভেমঁ মভ গপ পুছৰঁ। ঋা ঋহাঁক ভদ্ৰতা দেখি হম মভষ্টা গপ ৰঁতা দেৰঁ।-ঋা ফেৰ ও হঁমনাগ শুৰূ কেনক।

হম ম্গেনোকেঁ কহনিঐ- থাপড় খা ক**ই** ৰাঁজৈৰঁনা কঠজীৰ নৈ ঋচি ড্ৰা। একৰ ফাগনক মংগ মভষ্টা ৎশুনী হমৰা নগ ঋচি। থাপড় মাৰনামঁ ঋহাঁক হাথ দুখাযত ঋা তীন-চাৰি দিন ঋাৰ ষ্টাগম খৰাপ হএত। জার্ড পিনাম ন**ই** ঋানূ।

পিনাম ঋানি ম্গেনো ওকৰ হাথ ষ্টেৰূঁনপৰ ৰাখি দেনকৈ ঋা একষ্টা ঋাঁগ্ৰৰক নহমে হম পিনামকেঁ পৈমাৰঁ**ই** নগনোঁ।

ও ৰাঁজ**ই** নাগন- ঋহাঁ এত্তে নীক নোক, নৈ ঋহাঁ হমৰা খানী ডৰৰেঁ নে ড্ৰা ক**ই** ৰহন চী। ঋহাঁ হমৰা এৰিযা-গনাকাক...

ঋা মষ্ট দ**ই** ওকৰ একষ্টা নহ ৰাঁহৰ।

ওকৰ মোঁমে শৰীৰমঁ ঘাম চূৰঁ**ই** নগনৈ।

হম ওকৰ দোমৰ ঋাঁগ্ৰৰক নহমে জাৰত পিনাম ফঁমৰিঁতোঁ ও 'মভ কিছু ৰঁতা দেৰঁ, মভ কিছু ৰঁতা দেৰঁ' ঠিকড়**ই** নাগন। ম্গে োকেঁ পিনাম দ**ই** দেনিঐ, একষ্টা ফর্ম্ষ্ট-ঐড ৰঁনাকেঁ ম্গেনো ফো কেনক ঋা ও ঋাৰিঁ ক**ই** ওকৰ ঋাঁগ্ৰৰমে তূৰ-তেন নগা ক**ই** ৰাঁম্বি দেনকৈ। ফেৰ দূনূ গোষ্টে ৰঁহৰা গেন।

अा कोठलीमे हम अा अहमद।

तखन ओ आस्ते-आस्ते रॅजनाग शुरू केलक।

-अहाँसँ हमरा ढ्रा आशा नै छल। मारिर्तौ-पिटर्तौ, तकर प्रशिक्षण हमरा सभकेँ देल गेल अछि।

-ओगमे रॅड्ड टॅगम खराप होग छै, हम टॅगम सँ अार्रें अा टॅगमसँ जागर्रॅला लोक। अहाँ सभकेँ टॅगमे टॅगम, ने कोनो कथा निखर्रॉक अछि नै कोनो घर परिवार। हमर मुख्य धंधा अछि कथा निखरॅ। तेँ टॅगमक रॅड्ड महत्त्वर अछि हमरा लेल।

-तँ की अहाँ दोसरो लह ङखारि नैर्तौ?

-दोसरो नै दसो, द्वनू हाथक, अा फेर दसो द्वनू पएरक, ॆरा रॅॆरी, अा १७ सेकेण्डक एररेज राखू तँ ७ मिनटमे काज सम्पूर्ण।

-अहाँ एतेक क्रूर छी तखन कथा केना निखै छी।

-फेर अहाँ गलत बुॅझलौं। ढ्रा अहाँ लेल कइ रहल छलौं। रॅसो लह निकलि गेलाक रॉद अहाँकेँ अहाँक आतंकी स्कूलक परीक्षामे हम पास कइ दितौं। फेर कइ सकितौं अह ँ आतंकी घटला खूलि कइ। अहाँकेँ अपन प्लास्टिक र्जरी करेरॉक छल अा फेर अहाँक फिंगर प्रिन्टिङ भारत छोड़ू अमेरिकाक सी.अाग.ए. सेहो मिला नै सकै छल। लह निकाललासँ फाएदा होग छै। शुरू करर्र अाकि सप्टैलोस पिलास मंगर्रॉरी?

अा ओ शुरू भइ गेल..

-कतेक नीक हमर अानलागल खरीद रिॅक्रीक रिॅजलेस शुरू भइ गेल छल, ओ.एल.एक्स. पर। अर्रूल फजल एलक्रेरमे एकटे रेॅसमेण्टमे काज रॅठ़लापर अाफिस लेलौं। मुदा ओत रायरलेस

গংষ্টৰনেষ্ট পকৰরেঁ নৈ কৰৈ। যে একষ্টা কেরঁনরঁনাকেঁ পকড়নৌঁ। ঋা ও তেজ গতিক গংষ্টৰনেষ্ট দেনক, ঋা ওত্তৈসঁ ড্র যভ শ্ব ৃ ভ২ গেন।

ফেৰ ও স্বনর২ নাগন জে কেন্না গংষ্টৰনেষ্টসঁ ওকৰ ব্রেঁ -রাশ ভেনৈ.. ঋাগ.এস.ঋাগ. কেৰ গ্রুপ যভক মাধ্যমসঁ।

-ৰূঁঝন ঋছি। ঋাগাঁ রঁতার্ড।

-তঁ ঘৰ পৰিরাৰক রিষযমে রঁতার্ড?

হম ওকীন, নরী রঁকয, মংডনক রিষযমে কন্নী-কন্নী ওকৰা রঁতেনিঐ।

-ঋহাঁসঁ রেঁসী ঋহাঁক পৰিরাৰক রিষযমে হমৰা ৰূঁঝন ঋছি... ঋাগূ রঁঠু।

ঋারঁ ও ঋপন প্রেম-প্রসংগক ঠঠা কেনক ঋা ড্র খিম্রা খনে শ্বরু কেন তঁ হমৰা পিত্ত ঠঠি় গেন-

-কে ঠী খনীন ঋা কী ঋছি মধ্বরঁনী মোড্যূন, ঠহ রঁজে ম ঋাফিয ছোড়ি় দৈ ঠী তোৰা ৰূঁঝন নৈ ছৌ?

হমৰ ঋরাঁজমে তেজী ঋারিঁ গেন ঋা ও ঋপন তেন-ঢূৰ নাগন ঋাংগ্রৰ দিশ দেখনক।

-হম ওকীনক রেঁষ্টা ঠী। ঋহাঁকেঁ দেখনে ঠী। হম পৈঘ ২ গেনৌঁ, তেঁ ঋহাঁ হমৰা নৈ ঠিহ্নৌঁ। ম্বদা হম দেখিতে ঠীন হি গেন ঠনৌঁ। ঋহাঁক ঋহশান ঋছি। ঋহাঁক ৰক্ষা কৰর্ হমৰ কর্তব্য ঠী, যে নৈ ৰূঁম্র জে হম ডৰি গেনৌঁ। ঋা ও খিম্রা শ্বৰূ কেনক।

যভষ্টা খিম্রা স্বননাক রাঁদ হম য্ষ্টেনোকেঁ রঁজা ক২ হমদক

ঋাঁগ্ৰকেঁ ডিগ্টান ৰ্ঁা সেৰনোনসঁ ধ্ৰুখৰ্ঁা কই পষ্টী ৰ্ন্থেৰ্ঁাক নির্দেশ দেনিঐ ঋা কহনিঐ জে ওকৰা ষ্টিষ্টনেসক স্বগযা জৰুৰ নগৰ্ঁা দিঋয।

৮

কিছু ঋাপেৰেশন, কিছু হিঁসা, কিছু গিৰফ্তাৰী। ঋা ফেৰ সভষ্টা শান্ত। সূচনা সম্পূর্ণ ছন।
-তঁ কী পতা চনন।- পত্রকাৰ পৃছৈএ।
-মধুৰ্বনী চিত্ৰকনা নেন জানন জাযত মধুৰ্বনী, মধুৰ্বনী মোড্যূনে নেন নৌ। ঋা ঋহাঁ সভ পত্রকাৰকেঁ ঋাধিকাৰিক ৰূপসঁ সূচিত কএন জা ৰহন ঋছি জে মধুৰ্বনী-মোড্যূনে খতম ভই গেন ছি।

দ স্বপৰ গণ্ডিযন এক্সপ্রেস ঋা দ স্বপৰ হিন্দূ ঋখৰ্ঁাৰমে ঋগিনা কিছু দিনমে হমৰ দূ সহকর্মীক ৰ্হাদ্বৰীক খিস্রা ভৰি-ভৰি পন্নামে নিকননহ্নি, হমৰা ঋাৰিঁ কই পৃছননহ্নি- ঋহূঁক খিস্ ৗা নিকনৰ্ঁা দিঋ, ৰেঁশী খচো নৈ ছৈ, এক ৰ্নৈক নেৰ্বনমে জে কহিযৌ ছাপি দেত। কেনৌঁ-ধেনৌঁ ঋহাঁ ঋা যশ হমৰা সভকেঁ।
হম স্বষ্কিযাগত ছী। চূপ্পে ৰহৈ ছী।
-স্বদা ঋহাঁকেঁ তকৰ কী জৰুৰী ঋছি? ঋহাঁ তঁ ঋসনী হীৰো ছী।

৯

-মণ্ডন, কতই ধৰি গপ পৰ্দাঁচন। সংগঠনমে ঋহাঁকেঁ ঋাগূ ৰ্হ্ৰৰ্ঁাক

অছি। ঐ নক্সলীমে ও্র তঁ খূরী ছৈ জে ও আতংকরাদী যন ভাৰতকেঁ তোড়ই নৈ চাহৈএ, মাত্র শাসনক পদ্ধতি ৰঁদনই চাহৈএ।

-ও প্ৰধান গপ ভই গেনৈ যৰ, ও্র সভ তঁ আৰ্ঁ আদিরাসী ক্ষেত্ৰমে রিকাসক ভুম্রাথৰি ৰৈঁসেৰাঁমে নাগন অছি, রিঁজনেসমৈ সঁ পাগ অসূনৈএ। আ তকৰ যৰদাৰ ছী ম্ৰতানিফ।

-ম্ৰদা ও পাগ জাগ কতই ছৈ, ওকৰা সভকেঁ রিঁজনেসক নূৰি তঁ ছৈ নৈ? হম তঁ ঐ গনাকাক সভ ফৈক্ট্ৰীক খাতা-ৰঁহী দেখনে ছী।

-কোনো এহেন রিঁজনেসমৈন জকৰ খাতা-ৰঁহীমে সভক সংগ নে দেন হোগ। ম্ৰতানিফ অপনে পাগ নৈতো নৈ অছি, সভ অপ্পন-অপ্পন হীস এক্কেটা রিঁজনেসমৈনকেঁ দৈ ছৈ, আ তকৰ ৰঁদনামে ম্ৰতানিফ কৰৈ ছৈ ওকৰ স্ৰৰক্ষা।

-মনোৰংজন অগ্ৰৰান!!! ঠীক ছৈ মণ্ডন, এত্তে ডতাৰি দিঅ।

-মণ্ডন নৈ অহমদ। যৰ, অসগৰোমে তঁ হমৰ অসনী নাম ৰঁ জূ!

শব্দশাস্ত্রম্

সিংহ ৰাশিমে সূৰ্য, মোটা-মোটী সোনহ অগস্ত সঁ সোনহ সিতম্ঁৰ ধৰি। কিছু স্ৰখেৰাঁক দঅয তঁ সভসঁ কড়া ৰৌদ। সিংহ ৰাশ মে মিতূক পিতাক তানপত্ৰ সভ পসৰন ৰহৈত ছন, রার্ষিক ৰিৰক্ষণ যোজনা, জে ঐ তানপত্ৰ সভমে জান ফূকৈত ছন। আনন্দা মিতূক

পিতাজীক ঐ তানপত্র সভক পৰিৰক্ষণ মনোযোগসঁ কৰৈত ৰহথি। কড়গৰ ৰৌদমে তানপত্র পসাৰৈত ঋানন্দা, মিতূকেঁ ও িনা মোন ছন্থি। মিতূ সঁগ জিনগী রীতি গেনেন্থি ঋানন্দাকা। ূদা ঐ ৰ্ৰৰখক সিঁহৰাশি এনোসঁ পহিনহিযে ঋানন্দা চনি গেনী... ঋা ঋার্ঁ জখন ও নৈ ছথি তখন জীরনক পৰিৰক্ষণ কেনা হএত। মিতূক ঋা ওগ তানপত্র সভক জীরনক..

ভ্রম। শৰ্ন্দক ভ্রম। শৰ্ন্দক ঋৰ্থ হম সভ গঢ়ি নগ ছী। ঋা ফেৰ ভ্রম শ্বৰূ ভই জাগএ।

ন্বকেসৰী ঋংগনা চানন ঘন গছিযা
তগ তৰ কোগনী ঘইমচান হে
কষ্টৰৈঁ চনন গাছ, ৰেঁঠ়ৰৈঁ ঋংগনমা
ছূটি জেতই কোগনী ঘইমচান হে
কানই নগনী, খীজই নাগন, ৰোঁন কে কোগনিযা
টূটি গেনই কোগনী ঘইমচান হে
জানূ কানূ জানূ কী, জোৰোঁন কে কোগনিযা
ঋহি জেতই কোগনী ঘইমচান হে
জহি ৰোঁন জেৰ্ঁই কোগনী
ৰহি জেত তই নিশনমা
জনূ ঋৰূ নযনা সে নোৰ হে
সোনে সে মেঢ়াযেৰ্ঁ কোগনী তোৰো দ্বনূ পাঁখিযা
ৰূপে সে মেৰাযেৰ্ঁ দ্বনূ ঠোৰ হে
জাহে ৰোঁন জেৰ্ঁই কোগনী ৰূনস্মূন্ব ৰাঁনেম
ৰহি জেতই ৰকতমানা কে নিশান হে

কোনো যুবতীক অবাঁজ চর্মকাৰ টোনসঁ অবৈত বুঁঝনা গেন..আনন্দাক অবাঁজ।

মুদা আনন্দা তঁ চনি গেনী, কনিযে কান পহিনে ওকৰ নহাশ দেখি ঐন চথি ৰঁচনূ। মিতূকেঁ সমাচাৰ কহি ডোমাসী ঘূৰি গেন চথি। আ আনন্দা, ও তঁ বূঁঢ় ভ২ মৰনীহেঁ। তখন এ্র অবাঁজ, যুবতী আনন্দাক। ভ্রম। শঙ্কক ভ্রম। কহৈত ৰহথি মিতূক পিতা শ্রীকৰ মীমাংসক মাৰতে ৰাস গপ শঙ্কশাস্ত্রম্   ৰ। শঙ্কক অর্থ হম সভ গঢ়ি নগ চী। আ ফেৰ ভ্রম শ্বৰু ভ২ জাগত অছি।

।

<u>শঙ্কশাস্ত্রম্</u>

গর্দম গোন ভেন চন।

অনঘোন মঠি গেন চনৌ। ৰঁনান ধাৰমে কোনো নহাশ ৰঁহন চনি জা ৰহন চন। ধোৰিঁযাঘাষ্ট নগ কাত নাগন চন।

কতেক দূৰসঁ ঐন চন সে নৈ জানি। কোনো ৰঁএসগৰ মহিন ক নহাশ চন। ধোৰিঁন নহাশকেঁ চীহ্নি গেন ৰহথি। গৌআঁকেঁ কহি দগ চথি ওকৰ নাম আ পতা। গৌআঁ কে, ওগ গামক ডোমাসীক ৰঁচনূকেঁ। মৃতকক ঘৰমে খবঁৰি ভ২ গেন চনৌ। অসগৰে এ টৗ বুঁঢ়া ৰহৈএ ওগ ঘৰমে...মিতূ।

মিতূক টোনবৈঁযা গৌঁআ সভ নহাশকেঁ ডীহপৰ আনি নেনে চন আ ফেৰ মিতূ ওকৰ দাহ-সংস্কাৰ ক২ দেনে ৰহথি।

গামমে অহী গপক চচা ৰহৈ। ৰঁচনূ বুঁঢ়াকেঁ বুঁঝন চহ্নি ি চ্চ আৰ গপ। চিন্হৈ চথি ও ওগ নহাশক মন্বঙ্ককেঁ। নৰকা নোককেঁ ৰঁদাত

ৰাস গপ নৈ বুঁঝন ছৈ।

আনন্দাক নহাশ..

-আনন্দা বঁহু নীক ৰহৈ। বুঁঝন্বক। ওকৰ বঁঠিযা সভ সভঈঁা স্বখিতগৰ ঘৰমে ছৈ..বেঁঈঁা সেহো বিদ্বান। মিত্ৰ, আনন্দাক বৰ সেহো ভক্তঈঁ..শ্ৰীকৰ মীমাংসকক পুত্ৰ..। মুদা কহিযো মিত্ৰ আকি নন্দা কোনো খগতামে ককৰো আগাঁ হাথ নৈ পসাৰনে ছথি।

বঁঠনূ সেহো আৰঁ বূঁঢ় ভ**ই** গেন ছথি, সুনকুঈঁ বূঁঢ়। হিনকাসঁ পৈঘ মাত্ৰ মিত্ৰ ছথিন্হ। নোক সভ দুনূ গোঙ্গেকেঁ বূঁঢ়া কহি বঁজৰৈঁ ছন্হি। আ ঐ বঁঠনূ বূঁঢ়াকেঁ বুঁঝন ছন্হি ঢেৰ ৰাস গপ।

.....

মিত্ৰ আ শ্ৰীকৰক বাৰ্তানাপ। কিছু বুঁঝিঐ আ কিছু নৈ।

-মিত্ৰ। ভামতীমে বাচস্পতি কহৈ ছথি জে অবিদ্যা জীৱপৰ আশ্ৰিত অছি আ বিষয বঁনি গেন অছি। আত্মেসাক্ষাত্কোৰ নেন কোন বিধি স্বীকাৰ কৰবঁ? অসত্য কথূক কাৰণ কেনা ভ**ই** সকত? কোনো বৌস্তুক সত্তা ওকৰা সত্য কেনা বঁনা দেত, ত্ৰিকা মে ওকৰ উপস্থিতি কেনা সিদ্ধ ক**ই** সকত? জে বৌস্তু নৈ তঁ সৎ অছি আ নহিযে অসত্য আ নৈ অছি ঐ দুনূক যুগ্মৰূপ, সএহ অছি অনিৰ্বাচ্য। বিঁনা কোনো বস্তু আ ওকৰ জ্ঞান ৰখনিহাৰকেঁ শূন্যক অৱধাৰণা কেনা বুঁঝ**ই**মে আওত?

-মিত্ৰ। ৎমাৰিন কহৈ ছথি আত্মো চৈতন্য জড় অছি, জাগনমে বোঁধ আ সূতনমে বোঁধৰহিত।

-মিত্ৰ। ভামতীমে বাচস্পতি কহৈ ছথি জে আত্মেসাক্ষাত্কোৰসঁ ৰহিত শাস্ত্ৰমে কুশন ব্যক্তি সৱ-সমাজসঁ পশুৱত ব্যৱহাৰ ৰৈত ছথি, নাঠী নৈত অবৈঁত ব্যক্তিকেঁ দেখি ভাগি জাগ ছথি, ঘাস নৈত অবৈঁত

ব্যক্তিকেঁ দেখি নগ জাগত ছথি। মানে ডৰসঁ ঘৰঁড়াগ ছথি। “খাকেমেসাক্ষাত্কোৰসঁ ৰহিত শাস্ত্ৰমে ৰুশন ব্যক্তি সৰ-সমাজসঁ পশ্বৰত ব্যৱহাৰ কৰৈত ছথি, লাঠী নৈত খৰৈত ব্যক্তিকেঁ দেখি ভাগি জাগ ছথি, ঘাস নৈত খৰৈত ব্যক্তিকেঁ দেখি নগ জাগত ছথি। মানে ডৰসঁ ঘৰঁড়াগ ছথি।“- ই গপ মৃদা সৰিয়া কই বুঁঝৰাঁমে ঐন ৰহয হমৰা।

....

খামক মাস ৰহৈ।

ৰাঁনৰ খা ৰঁনগদহা খেত সভকেঁ ধাঁগনে খছি খা পাৰা ৰাঁৰীকেঁ। -সভঠাঁ নাশ কই দেনকৈ ৰঁচনূ। ৰাতিমে তঁ নৈ স্বমৈএ। ভোৰে-ভোৰ কনম জা কই দেখৈ ছী। ৰঁনগদহা সভঠাঁ ফসিন খা নেন খাৰঁ ই ৰাঁনৰ খামক পাছাঁ নাগন খছি।

হমৰা বুঁঝন খছি জে খামক মাসমে ৰাঁনৰ খা ৰঁনগদহা ওগ ৰঁৰখ এক্কে সংগ ঐন ছনৈ।

খামেক মাস ৰহৈ। সে মিতূ ওগৰৰাঁহীমে নাগত খাৰঁ। খামক ইঁক্ষুনা পৈঘ ভই ৰহন ছৈ। মচান ৰাঁন্হৰাঁক ৰহৈ মিতূকেঁ। হমহুঁ সংগমে ৰহিঐ। ৰাঁস কাটি কই খৰৈত ৰহী।

ডৰঁৰা কাত দই কই খাৰিঁ ৰহন ছনৌঁ। ভোৰহৰৰাঁ ছন। খকাস মধ্য নান ৰেখ কনেক পিৰৌঁছ ভেন বুঁঝনা গেন ছন।

-নীখ দই কই ছনূ ৰঁচনূ।

খেতক ৰীচমে নীখ দেনে খাগাঁ ৰঁড়ই নাগনৌঁ।

তখনে হম শোণিত দেখনৌঁ। হমৰ দেহ শোনিত দেখি সৰ্দ ভই গেন।

ম্বদা নিশাঁস ছোড়লোঁ। ৰাঁসক তীক্ষ্ণ পাত একটা ৰাঁনিকাক হাথ আ মুঁহকেঁ নোচড়ৈত গেন ৰহৈ। মিতূক ৰাঁসক নোচাড় ওকৰা নাগন ৰহৈ।

মিতূ হাথসঁ ৰাঁস ফেকি ক**ই** ওগ ৰাঁনিকা নগ চনি গেন ছন।

নোৰাযন খাঁখিক ওগ ৰাঁনিকাক শোণিত পোছি মিতূ ওকৰ নোচাৰপৰ মাষ্টি ৰগড়ি দেনে ৰহৈ।

-কী ক**ই** ৰহন ছী।

-শোনিত ৰন্ধ ভ**ই** জাযত।

ৰাঁনিকা নীখপৰ আগাঁ দৌগি গেন ছনী।

-কী নাম ছী অহাঁক।

-আনন্দা।

-কোন গামক ছী।

-অহী গামক।

-অহী গামক?

হম দূনূ গোষ্টে সঁগে ৰাজন ৰহী।

হঁ, আনন্দা নাম ৰহৈ ওকৰ। আ মিতূক ওকৰাসঁ পহিন ভ ঁষ্টে ৰএহ ৰহৈ।

...

মচানো ৰন্ধা গেন ৰহয। ম্বদা আনন্দা ফেৰ নৈ ভেষ্টন ৰহয।

মিতূ পৃছৈত ৰহয।

-কোন টোনক ছী ও। নহিযে মিসৰটোনীক অছি, নহিযে পছিমাটোনীক আ নহিযে ঠক্কুৰটোনীক।

-ডোমাসীক ৰহিতয তঁ হম চিন্হিতে ৰহিতিঐ।

-তখন কেনা অছি ও অপন গামক। আ অপন গামক অছি তঁ

ঋাগ ধৰি ভেঁগ্ট কিএ নৈ ভেন ৰহয ওকৰাসঁ?

ম্বদা ৰিঁছেমে সংযোগ ভেন ছন। মিত্ৰূক গ্টৌনমে ফূদে ভাগক ৰেঁগ্টাক ঙপনযন ৰহৈ। ৰঁসকগ্টী দিন পিপহীৰঁনাকেঁ ৰঁজৰৈঁনে হম ◌ামক ৰাঁহৰ চৰ্মকাৰ গ্টৌন গেন ৰহী।

-হিৰূ ভাগ, হিৰুঋা ভাগ।

-ঋাৰৈঁ ছথি।

কোনো ৰাঁনিকাক ঋৰাঁজ ঐন ৰহয। ঋৰাঁজ চিহ্নন সন।

-ঋহাঁ কে ছী।

-হম হিৰূক ৰেঁগ্টী। কী কাজ ঋছি?

-পিপহী নই কই ঋখন ধৰি ঋহাঁক ৰাঁৰূঁ নৈ পকাঁচন ছথি। ৰঁজৰৈঁনে ঐন ছিযহ্নি।

-তহী ওৰিযানমে নাগন ছথি।

-ঋহাঁক নাম কী ছী?

তখনে গ্টাগ্ট পৰক নত্তীকেঁ হঁগ্টৰৈঁত রএহ ৰাঁনিকা সোঝাঁ ঋাৰিঁ গেনি।

-হম ঋানন্দা। হম ঋহাঁকেঁ চীহ্নি গেন ৰহী। ঋহাঁক কী নাম ছী?

হম তঁ সৰ্দ ভেন জাগত ৰহী। ম্বদা ঙত্তৰ দেৰাঁকে ছন।

-ৰঁচন্নূ।

-ঋা ঋহাঁক সংগীক।

-মিত্ৰূ, পংডিত শ্ৰীকৰৰক ৰেঁগ্টা।

মিত্ৰূক পিতাক নাম সেহো হম ঋানন্দাকেঁ ৰঁতা দেনিঐ। প্বছনে তঁ নৈ ছনি ও, ম্বদা নৈ জানি কিএ..কহি দেনিঐ।

তখনে হিৰুঋা পিপহী নেনে ঋাৰিঁ গেন ৰহথি। দানকা সংগে হম গ্টৌনপৰ ঋাৰিঁ গেনৌঁ।

ৰস্তামে হিৰুআকেঁ পৃছনিযন্হি- আনন্দা অহাঁক রেঁটৈ ছথি? মুদা কহিযো দেখনিযন্হি নৌ।

-মামাগামমে রেঁশী দিন ৰহৈ ছনৌ। মুদা আরঁ চেতনগৰ ভই গেন ছৈ। সে গাম নই অনে ছিঐ।

-ফেৰ মামাগাম কহিযা জেতী?

-নৌ, আরঁ ও চেতনগৰ ভই গেন অছি। আরঁ সংগে ৰহত।

পংডিতজীক রেঁটা মিত্ৰ, হমৰ সংগী মিত্ৰ, এ্ৰ গপ সুনি কী রিঁতঁতৈ ওকৰা মোনপৰ। কগএক দিনসঁ ওকৰ পৃছাৰী কই ৰহন ছন। হম সোচনে ৰহী জে ভনে মামাগাম চনি জায আনন্দা, তখন কনেক দিনমে মিত্ৰক পৃছাৰীসঁ হম রাঁচি জাযরঁ।

মুদা আরঁ তঁ আনন্দা গামেমে ৰহত আ পংডিত শ্ৰীকৰক রেঁটা মিত্ৰ.. ধুৰ..হমহীং ডনটা-পুনটা সোচি নেনে ছী। ওহিনা দূ-চাৰি রেঁৰ মিত্ৰ আনন্দাক রিষযমে পৃছাৰী কেনে অছি। তকৰ মানে এ্ৰ থোড়রেঁক ভেনৈ জে..

মুদা জে সএহ ভেনৈ তখন ?..

পংডিতক রেঁটা আ চৰ্মকাৰক রেঁটী..

পংডিত শ্ৰীকৰ মানতা?.. গৌআঁ ঘৰুআ মানত?

ধুৰ। ফেৰ হম ডনটা-পুনটা সোচি ৰহন ছী। পিপহী রাঁজ নাগনে ৰহয আ নীখপৰ দেনে হম আ মিত্ৰ, ভৰি টৌনক স্ত্ৰীগণ-পুৰুষক সংগে রঁসরিঁষ্টী পহাঁচি গেন ৰহী। ৰস্তামে ওগ স্বনকেঁ খিযাসনে ৰহী। মিত্ৰ আ আনন্দাক পহিনে মিননক স্বন নগ অকাননে ৰহী- কোনো অরাঁজ নাগন অরৈঁত..মাত্ৰ সংগীত..স্বৰ নৌ।

রঁৰুআ রাঁস সভপৰ থপ্পা দই দেনে ৰহৈ আ সভ রাঁস টনাগ শুৰু কই দেনে ৰহথি। মড়রঁঠষ্টী আগযে ছৈ। ঘামে-পসীনে ভেনে

কনেক মোন তোষিত ভেন। কন্থাপৰ ৰাঁস নেনে হ্ম ঋা মিত্ৃ ওহী ৰম্ভে ৰিঁদা ভেন ৰহী..ওহী নীখ দেনে।

...

ম্বদা মিত্ৃ হ্মৰা সদিখন গৌকাৰা দেময নাগন। কাৰণ ক নো কাজ হ্ম এতেক দেৰীসঁ নৈ কেনে ৰহিঐ। ও হ্মৰ ৰাম ৰহয ঋা হ্ম ওকৰ হ্নুমান।

মঠানপৰ ঋহিনা এক দিন হ্ম মিত্ৃকেঁ কহি দেনিঐ-

-মিত্ৃ, ৰিঁসৰি জো ওকৰা। কথী নেন ৰঁদনামী কৰৰিঁহীঁ ওকৰ। হিৰুঋাক ৰেঁটী ছিঐ ঋানন্দা। ওনা তোহৰ নাম হ্মৰাসঁ ও পৃছনেক তঁ হ্ম তোহৰ নাম ঋা তোহৰ পিতাজীক নাম সেহো কহি দেনি ।

-হ্মৰ পিতাজীক নাম ও পৃছনে ৰহৌ?

-নৈ পৃছনে ৰহয। ম্বদা..

-তখন কিএ কহনহীঁ?

-ঋাগ নে কান্হি তঁ পতা নাগৰেঁ কৰতৈ..

-জহিযা নগিতৈ তহিযা নগিতৈ..ঋাৰঁ ও হ্মৰাসঁ কটৈত..হ্মৰ মেহনতি ঠূঁ ৰঁঢ়া দেনেঁ..

-কোন মেহনতি। ঠূঁ পংডিত শ্ৰীকৰক ৰেঁটা ঋা ও হিৰুঋা ঠৰ্মকাৰক ৰেঁটী। কথীনে ৰঁদনামী কৰৰিঁহীঁ ওকৰা।

-ৰিঁযাহ কৰৰেঁ ৰৌ। ৰঁদনামী কিএ কৰৰেঁ।

-ককৰা ঠকৈ ছিহীঁ ?

-ককৰো নৈ ৰৌ।

ঋহিনা ঋনচোক্কেমে নিৰ্ণয নৈত ছন মিত্ৃ। শ্ৰীকৰ মীমাংসকক ৰেঁটা মিত্ৃ নৈয়াযিক। ওকৰা ঘৰমে তানপত্ৰ সভ পসৰন ৰহৈত দেখনে ছনিঐ। সে ভৰোস নৈ ভ২ ৰহন ছন।

-গামমে কহিযো দেখনিঐ নৈ ওকৰা?

-তূঁ গামমে ৰহনেঁ কহিযা? গুৰুজীক পাঠশালাসঁ পৌৰুকেঁ তঁ ঐন ছেঁ।

-মুদা তূঁহীঁ কোন দেখনে ৰহীঁ।

-মামা গাম ৰহৈ ছন ও।

-ফেৰ মামা গাম ঘুৰি কই তঁ নৈ চনি জাযত।

-নৈ, সে পুছি নেনিঐ। খাৰঁ গামেমে ৰহত।

পৌৰুকাঁ গামেমে মিতূক মাযক দেহান্ত ভই গেন ছনেন হি।

শ্ৰীকৰ মীমাংসক সেহো খণ্ডৰ্তাহ সন ভই গেন ছথি- গ্ৰ প ৰ্মনকৰ গৈানৰ্বৈয়া সভ কৰৈত ছন। তানপত্ৰ সভক পৰিৰক্ষণ কেনা হএত ঐ সিংহ ৰাশিমে? যএহ চিন্তা ৰহহি শ্ৰ কৰক, খা তেঁ ও খণ্ডৰ্তাহ সন কৰই নাগন ৰহথি.. গ্ৰাহো গপ ৰ্মনকৰ গৈানৰ্বৈয়া সভ কৰৈত ছন।

...

হিৰ্ব..হিৰ্ব...হিৰ্ব....

ডোমাসীসঁ সূগৰক পাছ্ৰ হম খা মিতূ হিৰ্ব-হিৰ্ব কৰ ত চৰ্মকাৰ গৈান পৰ্ঁাঠি জাগ ছী। খানন্দা মুদা সোম্মাঁমে ভেষ্টি গেনী। সুগ্গৰ সঁগে হম খাগাঁ ৰঁঢ়ি জাগ ছী। ঘূমৈ ছী তঁ খানন্দা খা মিতূক গপ সুনৈনে কান পাথৈ ছী।

হিৰ্ব..হিৰ্ব

ঐ ৰেঁৰ খানন্দা হিৰ্ব কহৈত খছি খা হম মুস্কী দৈত ূগৰক খাগাঁ ৰঁঢ়ি জাগ ছী।

গ্ৰ ঘণ্টনা কএক ৰেঁৰ ভেন খা গ্ৰ গপ সগৰে পসৰি গেন। হিৰূ কতাক ৰেঁৰ হমৰা নগ ঐন ৰহথি।

হীৰু ৬দ্বেনিত ৰহয নাগন ৰহথি। হীৰুক পত্নী ৰেঁহীক ভাগ্যক নেন গোহাৰি কৰয নগনীহ।

কএ কোস মাঁ মন্দিনৰাঁ
কএ কোস নুকেসৰী মন্দিনৰাঁ
কএ কোস পড়ন দোহাগ
কন্নী তকৰেঁ হে মাগ
কএ কোস পড়ন দোহাগ
কন্নী তকৰেঁ হে মাগ
দ্বগ কোস মন্দিনৰাঁ
চাৰি কোস নুকেসৰী মন্দিনৰাঁ
পাঁচে কোস পড়ন দোহাগ
কন্নী তকৰেঁ হে মাগ
পাঁচে কোস পড়ন দোহাগ

কোন ফূন মাঁ মন্দিনৰাঁ
কোন ফূন ৰঁন্দী মন্দিনৰাঁ
কোন ফূন পৰ পড়ন দোহাগ
কন্নী তকৰেঁ হে মাগ
কোন ফূন পৰ পড়ন দোহাগ
কন্নী তকৰেঁ হে মাগ
ঐনী ফূন মাঁ মন্দিনৰাঁ
ৰেঁনী ফূন নুকেসৰী মন্দিনৰাঁ
গেন্দে ফূন পড়ন দোহাগ
কন্নী তকৰেঁ হে মাগ

গেন্দে ফূন পড়ন দোহাগ

কন্নী তকরেঁ হে মাগ

....

হিৰু ডোমাসী খাৰ্য নাগন ৰহথি।

-কী হেতৈ, কেন্না হেতৈ।

-স্নুঙ্গৈ..

হম গচ্চনিযন্থি জে হম হিৰু সঁগে শ্ৰীকৰ পংডিত নগ জাযৰ্।

খা হম হিৰুকেঁ শ্ৰীকৰ মীমাংসক নগ ন**ই** গেন ৰহিযন্থি। শ্ৰীকৰক পত্নীক মৃত্যু গত ৰ্বৰখক সিংহ ৰাশিক ৰাঁদ ভ**ই** গেন চ্চনন্থি। খা তকৰ ৰাঁদ হিৰু মীমাংসক খষ্টৰ্তাহ ভ**ই** গেন চ্চথি- নোক হৈত চ্চনন্থি। নোক কে? ৰএহ গৌনৰৈষ্যা সভ। গামক নোক, পৰোপষ্টাক ৰিদ্বান নোক সভ তঁ ৰ্বস্তু গজ্জত দগ চ্চনন্থি ন্দনকা। খাঁখিক দেখন গপ কহৈ চ্চী..

-খার্ভ ৰ্চনূ। হিৰু, খার্ভ ৰৈসূ..।- গ্বম্ম ভ**ই** জাগ চ্চথি শ্ৰীকৰ। পত্নীক মৃত্যুক ৰাঁদ খহিনা, ৰহৈত ৰহথি, ৰহৈত ৰহথ খাকি গ্বম্ম ভ**ই** জাগত ৰহথি।

-কক্কা, খাঁগন স্বপ্ন ৰহৈত খচ্চি। কতেক দিন এন্না ৰহত। মিত্ৰূক ৰিঁযাহ কিএ নৈ কৰা দৈ চ্চিযন্থি"?

-মিত্ৰূ তঁ ৰিঁযাহ ঠীক ক**ই** নেনে চ্চথি।

-কত্তৃ**ই**? -হম ঘৰ্ৰড়াগত পুচ্চৈ চ্চিযন্থি। হিৰু হমৰা দিস নিশ্চিন্ত ভাৰসঁ দেখৈ চ্চথি।

-খানন্দাসঁ, সমধি হীৰু তঁ খহাঁক সঁগ ঐন চ্চথিযে।

হায ৰে শ্ৰীকৰ পংডিত।

খা ৰাঁহ ৰে মিত্ৰূ। পহিনহিযে ৰাঁপকেঁ পষ্টিযা নেনে চ্চন। স্বদা ৰাঁহ ৰ

জাগত কোনো গৌনৰৈয়্যাক কান ঐ গপকেঁ খকানি নেনে ছন। হম সভ ৰৈসনে ৰহী খাকি ও কিছু খাৰ গোষ্টেকেঁ ন**ই** ক**ই** দনানপৰ জমি গেন ছন। শ্ৰীকৰ মীমাংসকসঁ ৗনকৰ সভক শাস্ত্ৰাৰ্থ শ্বৰু ভেন। শৰ্ব্দক কাষ্ট শৰ্ব্দসঁ।

-শ্ৰীকৰ, খহাঁ কোন কোষ্টিক খধম কাজ ক**ই** ৰহন ছী।

-কোন খধম কাজ?

-ছোষ্ট-পৈঘক কোনো ৰিচাৰ নৈ ৰহন খহাঁকেঁ মীমাংসক?

-ৰিদ্বান্ জন। এ ছোষ্ট-পৈঘ কী ছিঐ? মাত্ৰ শৰ্ব্দ। ঐ শৰ্ব দকেঁ স্বননাক পশ্চাৎ ওকৰ শৰ্ব্দাৰ্থ খহাঁক মাথমে এক ৰা দোসৰ তৰহেঁ ঠুকি গেন খছি। পদ ৰঁনা ক**ই** ওগমে খপন স্বাৰ্থ মিন্নৰ ক**ই**...।

-মানে ছোষ্ট-পৈঘ খছি শৰ্ব্দাৰ্থ মাত্ৰ। খা তকৰ ৰিশ্লেষণ জে পদ ৰঁনা ক**ই** কেনোঁ সে ভ**ই** গেন স্বাৰ্থপৰক।

-ৰিশ্বাস নৈ ৗখয তঁ ওগ পদমে সঁ স্বাৰ্থক সমৰ্পণ ক**ই** ক**ই** দেখূ। সভ ভ্ৰম ভাগি জাযত।

-মানে খহাঁ মিতূ খা খানন্দাক ৰিঁযাহ কৰেৰাঁনে খডিগ ী?

-ৰিদ্বান্ জন। ৰস্নীকেঁ সাঁপ হম খহী দ্বাৰে বূঁনৈ ছী জে ূনূক পৃথক খস্তিত্ব ছৈ। খাঁখি ঘোকচা ক**ই** দূষ্টা চন্দ্ৰমা দেখৈ ছী তঁ তখনো খকাশক দূষ্টা ৰাস্তৰিক ভাগমে চন্দ্ৰমাকেঁ প্ৰত্যাৰোপিত কৰৈ ছী। ভ্ৰমক কাৰণ ৰিষয নৈ সংসৰ্গ ছৈ, ওনা উদ্দেশ্য ৰিধেয দূনূ সত্য ছৈ। খা এত**ই** সভ ৰিষযক জ্ঞান সেহো খাত্মোক জ্ঞান নৈ দ**ই** সকৈএ। খাত্মোক ৰিচাৰসঁ খহংবৃত্তি- খপন ৰিষযক থ্যক ৰোঁধ ঐসঁ হোগত খছি। খাত্মো জ্ঞানক কৰ্তা খা কৰ্ম দূনূ খছি। পদাৰ্থক খৰ্থ সংসৰ্গসঁ ভেষ্টৈত খছি। শৰ্ব্দ স্বননাক ৰাঁ ওকৰ খৰ্থ খনুমানসঁ নগ হোগত খছি।

-अहाँ शङ्कक भ्रम उत्पन्न कऽ रहल छी। हम सभ ऐमे मित्र आ आनन्दाक रिँयाहक अहाँक गप्पा देखै छी।

-संकल्प भेल गप्पा आ तकर पूर्ति नै होए से भेल द्वेष।

-तँ ऐ हम सभ द्वेषवश कहि रहल छी। अहाँक नजरिमे जातिक कोनो महत्व नै?

-देखू, आनन्दा सर्वगुणसम्पन्न छथि आ हुनकर आ हमर एक जाति अछि आ से अछि अन्वयवृत्त आ सर्वलोक प्रत्यक्ष। ओ सब धर्माहरक रक्षण कऽ सकती, से हमर विश्वास अछि। आ ऐ हमर निर्णय अछि।

"आ ऐ हमर निर्णय अछि।"- ऐ शब्द हमर आ हिनक कानमे एक्के बेर नै पैसल रहय। हम तँ श्रीकर आ मित्रकेँ चिन्हैत रहि गेलहुँ, अहिना अनचोक्के निर्णय सुनबाक अभ्यासी भऽ गेल रही। मुदा हिरु कनेक कानक बाद ऐ शब्द सभक प्रतिध्वनि सुनलन्हि जेना। हुनकर अचम्भित नजरि हमरा दिस घूमि गेल छलन्हि।

फेर श्रीकर मीमांसक ओतऽ शास्त्रार्थी सभमेसँ एक गोटा ज्योतिषी दिस आँगुर देखबै छथि-

-ज्योतिषीजी, अहाँ एकटा नीक दिन ताकू। अही शुभमे ऐ पावन विवाह सम्पन्न भऽ जाय। सिंह राशि आबैबला छै, ओतऽसँ पूर्ब। किनको कोनो आपत्ति?

सभ माथ झुका ठाढ़ भऽ जाइ छथि। श्रीकर मीमांसकक विरोधमे के ठाढ़ हएत?

-हम सभ तँ अहाँकेँ बुझबाऽ लेल ऐल छलौं। मुदा जखन अहाँ निर्णय लैये लेने छी तखन...।

मीमांसकजीक हाथ उठैत छन्हि आ सभ फेर शान्त भऽ जाइ छथि।

হম ও্খা হীৰু মেহো ওতই সঁ রিঁদা ভই জাগ ঠী।

হীৰু নিসাঁস নেনে ৰহথি, মে হম ও্খন্বভর কেনে ৰহী।

...

ঞ্জ নৈ জে কোনো ও্খাৰ রাঁধা নৈ ঐন ।

ম্বদা ও খষ্টৰঁতাহ রিদ্বান তঁ ঢনে। মে ও্খানন্দা ঘনকৰ পৃতোঘ রঁনি গেনী। ও্খা ঘনক ঢ়ুও্খন পানি হমৰ ষ্টোন ও্খাকি মিতূক ষ্টোন মাত্র নৈ মোঁমে পৰোপষ্টাক রিদ্বানক রীঠমে ঠনই নাগন।

.....

ও্খানন্দাক নৈহৰমে রিরাহ মম্বন্ধ ভেন ঢন। ওত্তুক্কা গীতনাদ হম ম্বননে ৰহী, ঙন্নোমপূর্ণ, এখনো মোন ও্খঢ়ি-

পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে মূতন,

মানিন রেঁষ্টী মূতন ফূনরারি হে

ঙঠূ মানিন ৰাখূ গিৰিমন হাৰ হে

পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে মূতন,

মানিন রেঁষ্টী মূতন ফূনরারি হে

ঙঠূ মানিন ৰাখূ গিৰিমন হাৰ হে

কোন ফূন ওঢ়ৰঁ ন্বকেমৰি কে

কোন ফূন পহিৰন

কোন ফূন রাঁহ্মিকে মিংগাৰ হে

ঙঠূ মানিন ৰাখূ গিৰিমন হাৰ হে

রেঁনী ফূন ওঢ়ৰঁ রঁন্দী

ঠমেনী ফূন পহিৰন

अ्रब्दन फूल नुकेसरि के सिंगार हे
७ठू मानिन गाँथू गिरिमन हार हे
७ठू मानिन गाँथू गिरिमन हार हे

....

श्रीकर मीमांसक आनन्दाकेँ तानपत्र सभक परिरक्षणक भार द‍इ निश्चिन्त भ‍इ गेल रहथि। पत्नीक मृत्युक बाद रेचारे आशंकित रहथि।

दैवीय हस्तक्षेप, आनन्दा जेना ओग तानपत्र सभक परिरक्षण लेल ऐल रहथि दानकर घर। अनचोक्के..

मित्र कहि देनक हमरा जे केना ओ श्रीकर पंडितकेँ पठैया नेने रहय। ब्राह्मणक रेटी सराग कछोरा आ माष्टिक महादेर रॅनरैत रहत आ तानपत्र सभमे घून नागि जायत..

नै घून नागए देथिन तानपत्र सभमे, आनन्दा आयत ऐ घर। श्रीकर मीमांसक निर्णय क‍इ नेने रहथि।

मित्र तँ जेना जीरन भरि अपन नेन ऐ निर्णयक प्रति कृतज्ञ छना।

श्रीकरक आयु जेना रॅढ़ि गेन छनेथि। श्रीकर आ आनन्दाक   ध्य गप होगते रहै छन ओग घरमे।

आनन्दा रॅजिते रहै छनी आ गरिँते रहै छनी।

रॉरहे रॅरिस जरॅ रीतन तेरहम चढ़ि गेन हे
रॉरहे रॅरिस जरॅ रीतन तेरह चहरि गेन हे
ननना सासु मोरा कहथिन रॅघिनियाँ
रॅघिनियाँ घरसे निकानरॅ हे

ননেনা সাসু মোৰা কহথিন ৰঁঘিনিয়াঁ
ৰঁঘিনিয়াঁ ঘৰসে নিকানৰঁ হে

খঁগনা জে ৰঁাহৰ তোহি চ্চনেখিন ৰিনিয়াঁ গে
ননেনা গে খানি দিযৌ খাক ধথূৰ ফৰ পীসি হম পীযৰঁ ৰে
ননেনা ৰে খানী দিযৌ খাক ধথূৰ ফৰ পীসি হম পীযৰঁ ৰে
ৰঁহৰ সে খাওন ৰঁান্নম পনঁগ চঢ়ি ৰৈঁসন ৰে
ৰঁহৰ সে খাওন ৰঁান্নম পনঁগ চঢ়ি ৰৈঁসন ৰে
ননেনা ৰে কহি দিযৌ দিন কেৰ ৰঁাত কী তৰঁ মাগৰ পীযৰঁ ৰে
ননেনা ৰে কহি দিযৌ দিন কেৰ ৰঁাত কী তৰঁ মাগৰ পীযৰঁ ◌

ৰঁাৰহ হে ৰঁৰিস জৰঁ ৰীতন তেৰহ চহৰি গেন ৰে
ননেনা ৰে সাসু মোৰা কহথিন ৰঁঘিনিয়াঁ
ৰঁঘিনিযা ঘৰসে নিকানৰঁ ৰে
সাসু মোৰা মাৰথিন খনূপ ধয ননদো ঠূন্নক ধয ৰে
সাসু মোৰা মাৰথি খনূপ ধয ননদো ঠূন্নক ধয ৰে
ননেনা ৰে গোষ্টনো খুশী ঘৰ জাওন সভ ধন হমৰে হেতৈ হে
ননেনা ৰে গোষ্টন২ খুশী ঘৰ জাওন সভ ধন হমৰে হেতৈ হে

চুপ ৰহু, চুপ ৰহু ধনী কী তোহীঁ মহধনী চিখ হে
চুপ ৰহু, চুপ ৰহু ধনী কী তোহীঁ মহধনী চিখ হে
ধনী হে কৰৰৈঁ হে ত্তুনসী কে জাগ, কী ধন সভ ন্নষ্টা দেৰঁ২ হ
ননেনা হে কৰৰৈঁ মে পোখৰি কে জাগ, কী সভ ধন ন্নষ্টাএৰঁ হে

শ্ৰীকৰ মীমাংসক হঁসী কৰথিন- আনন্দা, অহাঁকেঁ তঁ সাসু অছি নৈ, তখন ও ৰেঁচাৰী অহাঁকেঁ ৰঁঘিনিয়াঁ কেনা কহতী?

-তেঁ নে গৰেঁ ছী, সভ চীজ তঁ ভৰন-পূৰন মুদা..।

আঁখি নোৰা গেন ছনহি আনন্দাক। হমৰা অখনো মোন অছি।

-হম অহাঁকেঁ দুঃখ দেনৌঁ এ গপ কহি কই।

-কোন দুঃখ? সাসু নৈ ছথি তঁ সসুৰ তঁ ছথি।

শ্ৰীকৰকেঁ প্ৰসন্ন দেখি মিতূকেঁ আত্মসন্তোষ হোগন্ধ।

....

আ শ্ৰীকৰ মীমাংসকক মৃত্যুক ৰাঁদো আনন্দা তানপত্ৰ সভমে জান ফুকৈত ৰহৈত ছনীহ।

ফেৰ মিতূকেঁ দূটা ৰেঁটী ভেনহি ৰলেভা আ মেধা।

আনন্দাক খুশী হম দেখনে ছী। নৈহৰ গেন ৰহথি ও। ওতগ দুনূ জোঁআ ৰেঁটী ভেন ছনহি-

নান পৰী হে গুনাৰঁ পৰী

নান পৰী হে গুনাৰঁ পৰী

হে গগনপৰ নাচত গন্দ্ৰ পৰী

হে গুনাৰঁপৰ নাচত গন্দ্ৰ পৰী

আ ফেৰ ভেনহি ৰেঁটা। পৈঘ ভেনাপৰ ৰেঁটা মেঘকেঁ পঢ়ৰা নেন ৰঁনাৰস পঠেনে ৰহথি মিতূ।

আ দিন ৰিঁতৈত গেন, ৰেঁটী সভ পৈঘ ভেনহি আ দুনূ ৰেঁটী, মেধা আ ৰলেভাক ৰিঁযাহ দান কই নিশ্চিন্ত ভই গেন ছনাহ মিতূ।

ৰেঁটাক পৰৰৰিশ আ ৰিঁযাহ দান সেহো কেনহি। মেঘ ৰঁনাৰ মে

পাঠন কৰয নগনা। মেঘ, মেধা ঋা রলেভা তীনূ গোষ্টে মানমে এক মাস ঋাৰঁথি ধৰি ঋৰশ্য।
নোক ৰিঁসৰি গেন মাৰতে ৰাস গপ সভ।

||

ভামতী প্রস্থানম্

ঋানন্দা মিতূক পিতাজীক ঐ তানপত্র সভক পৰিৰক্ষণ মনোযোগসঁ ক**২** ৰহন ছথি। কড়গৰ ৰৌদ, মিতূকেঁ ওহিনা মোন ছন্হি।
মিতূ সঁগ জিনগী ৰীতি গেনন্হি ঋানন্দাক। ঋা ঋাৰঁ জখন ও নৈ ছথি তখন মিতূক জীরনক পৰিৰক্ষণ কেনা হএত।.. মিতূ প্ররচনক ৰীচমে কত্তৌ ভঁসিযা জাগ ছথি।
প্ররচন চনি ৰহন ঋছি। মিতূ গৰুড় পুৰাণ নৈ স্বনতা। মিতূ মঁডনক ব্রহ্মসিদ্ধি স্বনতা, রাচস্পতিক ভামতী স্বনতা, জে স্বনৰোঁ কৰতা তঁ। জঁ ৰেঁষ্টী সভক জিদ্দ ছন্হিযে তঁ ঋাত্মো িষযপৰ ণ্বমাৰিনক দর্শন স্বনতা। ঋা সএহ প্ররচন চনি ৰহন ঋছি।
ভ্রম। শঙ্কক ভ্রম। কহৈত ৰহথি শ্রীকৰ মাৰতে ৰাস গপ শঙ্কশাস্ত্রম্ পৰ। ভামতী প্রস্থানম্ পৰ। শঙ্কক ঋ ্থ হম গঢ়ি নগ ছী। ঋা ফেৰ ভ্রম শ্বৰু ভ**২** জাগত ঋছি।
-গ্ৰুজী। হম পত্নীক মৃত্যুক ৰাঁদ ঘোৰ নিৰাশামে ছী। কী ছিঐ ঞা জীরন? কত**২** হএত ঋানন্দা।
-মিতূ। ধীৰজ ৰাখূ। ব্রহ্মসিদ্ধিক হমৰ ঞা পাঠ ঋহাঁক সভ ভ্রমক নিৰাৰণ কৰত। ব্রহ্মসিদ্ধিমে চাৰি কাণ্ড ছৈ। ব্রহ্ম, তর্ক, নিযোগ ঋা

সিদ্ধি কাণ্ড। ব্ৰহ্মকাণ্ডমে ব্ৰহ্মক ৰূপপৰ, তৰ্ককাণ্ডমে প্ৰমাণপৰ, নিযোগকাণ্ডমে জীৱক মুক্তিপৰ আ সিদ্ধিকাণ্ডমে উপনিষদক ৱাক্যক প্ৰমাণপৰ ৱিৱেচন অছি।

-মিত্ৰ। মুক্তি জ্ঞানসঁ পৃথক্ কোনো ৱৌস্তু নৈ অছি। মুক্তি স্ ৱয়ং জ্ঞান ভেল। মানৱক ক্ষুদ্ৰ বুঁদ্ধিক কত্তৌ উপেক্ষা মংডন নৈ কেনে ছথি। কৰ্মক মহত্ত্ব ও বুঁঝৈ ছথি। মুদা তগয়ৌ সঁ মুক্তি নৈ ভেটৈত। স্ফোটকেঁ ধ্বনি-শব্দক ৰূপমে অৰ্থ দৈত মংডন দেখনহি। সে শংকৰসঁ ও ঐ অৰ্থেঁ ভিন্ন ছথি জে ঐ স্ফোটক তাদাত্ম্য ও ৱঁনৱেঁ ছথি মুদা শংকৰ ব্ৰহ্মসঁ কম কোনো তাদাত্ম্য নৈ মানৈ ছথি। সে মংডন শংকৰসঁ ৱেঁশী শুদ্ধ অদ্বৈতৱাদী ভেলা। মিত্ৰ। মংড ক্ষমতা আ অক্ষমতাক এক সংগ ভেনাগকেঁ ৱিৰোধী তত্ত্ব নৈ মানৈ ছথি। গ্ৰ কখনো অৰ্থক্ৰিয়াধৃত ভেদ হোগত অছি, মুদা ও ভেদ মূন তত্ত্ব কেনা ভ**ই** গেন। সে গ্ৰ ব্ৰহ্ম সভ ভেদমে ৰহনোপৰ সভ কাজ ক**ই** সকৈএ। দেখূ। ৱাচস্পতিক ভামতী প্ৰস্থানক ৱিচাৰ মংডন মিশ্ৰক ৱিচাৰসঁ মেন খাগত অছি। মংডন মিশ্ৰক ব্ৰহ্মসিদ ধিপৰ ৱাচস্পতি তত্ত্বসমীক্ষা নিখনে ছথি। ওনা তত্ত্বসমীক্ষা আৱঁ উপনব্ধ নৈ ছৈ।

-তখন তত্ত্ব সমীক্ষাক চৰ্চা কেনা ঐন ।

-ৱাচস্পতিক ভামতীমে একৰ চৰ্চা ছৈ।

-মুদা মংডনক ৱিচাৰ জানৱাঁসঁ পূৰ্ব হমৰা মোনমে আৱিঁ ৰহনে অছি জে জখন ও শংকৰাচাৰ্যসঁ হাৰি গেনা তখন ম্দনকৰ হাৰ সিদ্ধান্তক পাৰাযণসঁ হমৰা মোনকেঁ কেনা শান্ত ভেটৈত।

-দেখিযৌ, মংডন হাৰি গেন ছনা তকৰ প্ৰমাণ মংডনক নেখন মে নৈ অছি। মংডন স্ফোটৱাদক সমৰ্থক ছথি, মুদা শংকৰা ◌াৰ্য

স্ফোটৰাদক খণ্ডন কৰৈত ছথি। মংডন কুমাৰিল ভট্টক রিপৰীত খ্যাতিক সমৰ্থক ছথি, মুদা শংকৰাচাৰ্যক জগ শিষ্য সুৰেশ্বৰাচাৰ্যকেঁ লোক মংডন মিশ্র বুঝৈ ছথি ও একৰ খণ্ডন কৰৈ ছথি।

-সে তঁ ঠীকো। মংডন হাৰি গেল ৰহিতথি তঁ ঘনকৰ দৰ্শন শংকৰাচাৰ্যক অনুকৰণ কৰিতন্হি।

-আৰ কহু জে জগ সুৰেশ্বৰাচাৰ্যকেঁ শংকৰাচাৰ্য শৃংগেৰী মঠক মঠাধীশ বনেলন্হি সে অৱিদ্যাক দূ তৰহক হেবাক রিৰোধী ছথি মুদা মংডন অপন গ্রন্থ ব্রহ্মসিদ্ধিমে অগ্রহণ আ অন্যথাগ্রহ নামসঁ অৱিদ্যাক দূটা ৰূপ কহনে ছথি। মংডন জীৱকেঁ অৱিদ্যাক আশ্রয ব্রহ্মকেঁ অৱিদ্যাক রিষয কহৈ ছথি মুদা সুৰেশ্বৰাচাৰ্য সে ৈ মানৈ ছথি। শংকৰাচাৰ্যক রিচাৰক মংডন রিৰোধী ছথি মুদা সুৰেশ্বৰাচাৰ্য ঘনকৰ মতক সমৰ্থনমে ছথি।

....

বানৰ আ বনগদহা খেত সভকেঁ ধাংগনে অছি আ পাৰা বাৰীকেঁ। আৰ হমৰা দুআৰে গামক লোক মহীস পোসনাগ তঁ নৈ ছোড়ি দেত। বানৰ আ বনগদহা বড্ড নোকসান কই ৰহল অছি।

-চাৰিটা বানৰ কলমমে অছি। ধই কই আম সভকেঁ দকড়ি দেলক। হম গেল ৰহী। সাঁঝ ভই গেলৈ তঁ আৰ সভটা বানৰ গাছক ছিপ্পী ধই লেলে অছি। সাঁঝ ধৰি দুনূ বাপুত কলম ওগৰলে ৰহী, ঝঠহা মাৰি ভগেলৌঁ, মুদা তখন অহাঁক কলম দিস চলি গেল।– হম মিতুকেঁ কহৈ ছিযন্হি।

-সভটা নাশ কই দেলকৈ বচলূ। ৰাতিমে তঁ নৈ সুঝৈএ। ভোৰে-ভোৰ কলম জা কই দেখৈ ছী। বনগদহা সভটা ফসিল খা লেলক

ঋাৰ্ ঔ ৰাঁনৰ ঋামক পাছাঁ নাগন ঋছি। কৰ**ই** দিযৌ জখন...।

-ৰ্নগদহা যভ তঁ যাফ ক**ই** ঙপষ্টি গেন ছনৌ। নৈ জানি ফেৰ কত্ত্ৱ**ই** যঁ ঋাৰিঁ গেন ছৈ। গজপষ্টহা গামমে জাগ ভেন ছনৌ, ওমহ্ৰেযঁ ৰাতা-ৰাতী ধাৰ ষ্টপা দগ গেন ছৈ।

-যে নৈ ছৈ। ঔ ৰ্নগদহা যভ ধাৰমে ভযিযা ক**ই** নেপান দিযনযঁ ঐন ছৈ। ঋাৰ্**ই** দিযৌ জখন...।

-হম ৰাঁনৰ যভ দিযা কহনে ৰহী।

-যে হেতৈ।

-হেতৈ ভাগজী, তখন জাগ ছী।- হমৰা বুঁঝন ঋছি জে ঋামক মাযমে ৰাঁনৰ ঋা ৰ্নগদহা ওগ ৰ্ৰখ এক্কে যঁগ নিপত্তা ভ**ই** গেন ৰহৈ জগ ৰ্ৰখ ঋানন্দা ঋা মিতৃক ভেঁষ্ট ভেন ৰহৈ। ঋা ঋানন্দাক গেনাক ৰাঁদ ৰাঁনৰ ঋা ৰ্নগদহা নৈ জানি কত্ত্ৱ**ই** যঁ ফেৰ ঋাৰিঁ গেন ছৈ, ঋানন্দাক মৃত্যুক পন্দ্ৰহো দিন নৈ ৰীতন ছৈ...

....

ৰ্ছনূ গেনা ঋা মিতৃক কপাৰপৰ ঠিন্তাক মোষ্ট কগএকষ্টা ৰেখ ঙুপৰ নীচাঁ হোময নগনহি, হিনকোৰক তৰঁগ যন, এক দোযৰাপৰ ঋাচ্ছাদিত হোগত, প্ৱৰান তৰঁগ নৰ ৰ্নৈত ঋা ৰ্ঢ়ৈত জাগত। ঋঁগনামে যোৰ কৰৈ ছথি।

-বুঁঠী, বুঁঠিযা। জযকৰ ঋা ৰিশ্বনাথ ঋাগ গাছী গেন ৰ য। ঋাৰিঁ গেন ঋছি নে দ্বনূ গোড়ে। স্বননিঐ নৈ জে ৰাঁনৰ যভক ঙপদ্ৰ ভ**ই** গেন ছৈ। কানহিযঁ নৈ জাগ জাযত গাছী, যে কহি দ যৌ। ঋাগ ৰাঁনৰ যভ কনম ঐন ছন, যে কহৰোঁ নৈ কেনোঁ। কহিযে ক**ই** কী হএত জখন...।

-কহি তঁ ৰহন ছনোঁ ৰাঁবূঁজী ম্বদা ঋহাঁ তঁ ঋপনে ধ্বনমে ৰহৈ ছী,

ৰাঁজৈত মুঁহ দ্খা গেন তঁ চুপ ৰহি গেনৌঁ।
হঁ, ধ্বনিমে তঁ ছথিযে মিত্ৰূ। ঞ খাম সেহো খানন্দাক মৃত্যুক   াদ পকনাগ শ্ৰুৰু ভই গেন খছি। খা এতেক দিন্বকা ৰাঁদ ফেৰ ঞ ৰাঁনৰ খা ৰঁনগদহা কোন গপ মোন পাৰৰাঁ নেন ফেৰসঁ জ্বমি   ন খছি।

...

জযকৰক মায ৰলেভা খা ৰিশ্বনাথক মায মেধা। দ্বনূ ৰঁহীন কতেক দিনপৰ ঐন ছথি নৈহৰ। কতেক দিনপৰ ভেঁটঁ ভেন ছন্থি এক দোসৰাসঁ। খানন্দাক দ্বনূ ৰেঁটী খা দ্বনূ জমায ঐ   ছথি। ৰলেভাক পতি ৰিশো খা মেধাক পতি কান্থ। মেঘ খপন পত্নী খা ৰঁচ্চা সভক সঁগে ঐন ছথি।
মিত্ৰূ পত্নীকেঁ খানন্দা কহি ৰঁজা ৰহন ছথি। ফেৰ মো   পড়ৈ ছন্থি জে ও খাৰঁ কত্তৱ ভেঁটতী। ফেৰ কত্তৱ ছী ৰলেভা, কত্তৱ ছী মেধা, জযকৰ খা ৰিশ্বনাথ কতৱ ছথি..সোৰ কৰয নাগৈ ছথ ।
ৰলেভা খা মেধা খৰেঁ ছথি খা মিত্ৰূ গীত গাৰঁয নগৈ ছথি। খানন্দাক গীত। খানন্দা জে গৰেঁ ছনী ৰলেভা খা মেধা নেন-
নান পৰী হে গ্বনাৰঁ পৰী
নান পৰী হে গ্বনাৰঁ পৰী
হে গগনপৰ নাচত গন্দ্ৰ পৰী
হে গ্বনাৰঁপৰ নাচত গন্দ্ৰ পৰী

ৰকতমানা দ্খাৰপৰ নিৰধন খড়ী
হে ৰকতমানা দ্খাৰপৰ নিৰধন খড়ী
মাঁ হে নিৰধনকেঁ ধন যৈ দেনে পৰী

মাঁ হে নিৰধনকেঁ ধন জে দেনে পৰী

নানে পৰী হে গ্ননাৰঁ পৰী
মাঁ হে ৰকতমানা দ্বখাৰপৰ খন্ধৰা খড়ী
মাঁ হে খন্ধৰাকেঁ নযন দিযৌ জনেদী
মাঁ হে খন্ধৰাকেঁ নযন দিযৌ জনেদী

ৰাঁপ খা দ্বনূ ৰেঁষ্টী ভোকাৰ পাড়**২** নগৈ চ্ছথি।
...
-মিত্ৰূ। খানন্দাক মৃত্যু খহাঁ নেন ৰিপদা ৰঁনি ঐন চ্চি। খহাঁ ব্ৰাঁহ্মণ জাতিক খা খানন্দা চৰ্মকাৰিণী। ম্বদা দ্বনূ গোষ্টেক প্ৰেম খত্তুনেনীয। মনকৰ মৃত্যু নেন দ্বঃখী নৈ হোর্ড। ব্ৰঁহ্ম িনা দ্বখক চ্ছথি। ব্ৰঁহ্মক ভাৰৰূপ খানন্দ চ্ছিযন্থি। যে খানন্দা নেন খহাঁক দ্বঃখী হএৰঁ খন্বচিত। ব্ৰঁহ্ম দ্ৰধষ্টা চ্ছথি। দৃশ্য তঁ পৰিৰৰ্ িত হোগত ৰহৈএ, ওগযঁ দ্ৰধষ্টাকেঁ কোন যৰোকাৰ। ঞ্র জগত-প্ৰপংচ মাত্ৰ ভ্ৰম নৈ খচ্চি, একৰ ব্যাৰহাৰিক যত্তা তঁ চৈ। ম্বদা ঞ্র ব্যাৰহাৰিক ত্তা যত্য নৈ খচ্চি। মিত্ৰূ। চেতন খা খচেতনক ৰীচ খন্তৰ চৈ ম্বদা যে যত্য নৈ চৈ। জীৱক কগএকষ্টা প্ৰকাৰ চৈ, খা খৰিদ্যাক েহো কগএকষ্টা প্ৰকাৰ চৈ। খৰিদ্যা একষ্টা দোষ ভেন ম্বদা তকৰ খাশ্ৰয ব্ৰঁহ্ম কেনা হএত, পূৰ্ণ জীৱ কেনা হএত। ওকৰ খাশ্ৰয হএত একষ্টা খপূৰ্ণ জীৱ। খৰিদ্যা তখন যত্য নৈ খচ্চি ম্বদা খূৰঁ খযত্য যেহো নৈ খচ্চি। মিত্ৰূ। ঐ খৰিদ্যাকেঁ দূৰ কৰূ খা তকৰে মো ্ষ কহনে জাগত খচ্চি। ৰএহ মোক্ষ জে খানন্দা প্ৰাপ্ত কেনে চ্ছথি।
খা মিত্ৰূক ম্বখপৰ জেনা শান্তি পযৰি জাগ চ্ছন্থি।

....

মিতূ জেনা ভেঁষ্ট কৰৰাঁ নেন জা ৰহন চথি।

মোন পড়ি জাগ চন্থি খানন্দা সঁগ প্রেমালাপ।

-খানন্দা। খহাঁসঁ গপ কৰৈত-কৰৈত হমৰা কনীষ্টা ডৰ মোনমে খাৰিঁ গেন খচ্চি। পিতাক সভসঁ প্রধান কমজোৰী চন্থি দানকৰ তানপত্র সভক পৰিৰক্ষণ। যে এ্র সভ মোন ৰাখূ। পিতা জে পৃচতা জে তান পত্রক পৰিৰক্ষণ কেনা হএত তঁ কহৰঁন্থি- পৃস্তককেঁ জনসঁ, তেনসঁ খা মূন ৰঁক্ষনসঁ ৰঁচা কই। চাহৰিমে ূখা কই। ৯00-৩00 পাতক পোথী সভ। হম কোনো দিন দেখা দেৰঁ। এক পাত এক হাথ নাম খা চাৰি খাঁগ্ৰ চাকৰ হোগ চৈ। ডুপৰ খা নীচাঁ কাঠক গত্তা নাগন ৰহৈ চৈ। ৰাম ভাগমে চিদ ৰ কই স্বতৰীসঁ ৰাঁন্থন ৰহৈ চৈ।

-পিতা মানতা?

-নৈ মানতা কিএ? ব্রাঁহ্মণক ৰেঁষ্টীসঁ ৰিঁযাহ কৰাৰৈঁক ঔকাতি ন্থি? হম এক গোষ্টেকেঁ দূ ষ্টাকা ৰঁএনা দেনে ৰহিঐ খেতিহৰ মীন কিনৰাঁ নেন। মুদা পিতা জা কই ৰঁএনা ঘূৰা খাননন্থি। এক-এক দূ-দূ ষ্টাকা জমা কই ৰহন চথি। ৭00 ষ্টাকা নড়কীৰঁনাকেঁ দে া তখন ৰেঁষ্টাক ৰিৰাহ হেতন্থি খা পাঁজি ৰঁনতন্থি। খা যে ব্রাঁহ্মণী খওতন্থি তঁ তানপত্রক ৰক্ষা কৰতন্থি?

মিতূক মাযক মৃত্যুক ৰাঁদ শ্রীকৰ খষ্টৰঁতাহ ভই গেন চনা। ষ্টোনৰৈঁয়া সভ কহৈ চথি।

খা ফেৰ ৰেঁমাৰী খএনৈ, প্লেগ। গামক দূষ্টা ষ্টোন ডপষ্টিযে গেন, মিসৰষ্টোনী খা পচিমাষ্টোনী। পৰোপষ্টাক ৰঁদত ৰাস গামমে

কতেক লোক মগন যে নৈ জানি।

মিতৃ পিতাকেঁ আানন্দাসঁ ভেঁট কৰা দেনখিন্হ। শ্রীক তানপত্র পৰিৰক্ষণক জ্ঞানসঁ পৰিপূর্ণ আানন্দামে নৈ জানি কী দেখি লেনন্হি।

মিতৃ জীতি গেল। নৈয়াযিক মিতৃ মীমাংসক শ্রীকৰসঁ জী ি গেল আা মীমাংসক শ্রীকৰ আপন শৈলৰৈঁয়া সভকেঁ পৰাজিত ক**ই** দেলন্হি।

আা আানন্দা আা মিতৃক বিৱাহ সম্পন্ন ভেল।

মোন পড়ি জাগ ছন্হি আানন্দা সঁগ প্রেমালাপ। ম তৃ জেনা ভেঁট কৰবাঁ লেল জা ৰহল ছথি। আানন্দাক মৃত্যু ভ**ই** গেল আছি। ৱঁনালমে পএৰ পিছড়ি গেলন্হি আানন্দাক। ওহিনা পিছড়ৈক ঠিন্হ সী দেখবাঁমে আাবিঁ ৰহল আছি।

মিতৃ ওগ ঠিন্হাসীকেঁ দেখৈ ছথি আা ন্দলকৰ মোন ন্দলসি জাগ ছন্হি, পিছড়ি জাগ ছথি ভাৱনাক হিলকোৰমে..

আানন্দা আা মিতৃক এক দোসৰাসঁ ভেঁট-ঘাঁট ৱঁঠ**ই** লাগল ছল, খেত, কলেম-গাছী, চৌৰী আা ধাৰক কাতক ঐ স্থলপৰ। আা দ নূ গোটে পিছড়ৈত ছলা, খেতমে, কলেম-গাছীমে, চৌৰীমে আা ধাৰক কাতমে সেহো।

ধাৰমে ফাঁলৈত নৈ ছলা মিতৃ। যএহ ঠল্বআা পিছড় স্ ন জে আাগ-কান্হিক ছৌড়া সভ প্রযোগ কৰৈত আছি, সে মিতৃক ৱঁনাওল আছি। ঐপৰ পোন ৰোপৈত ছলা আা স্বৰ্সঁ মিতৃ ধাৰমে পানি কষ্টৈত আাগাঁ ৱঁঢ়ি জাগ ছলা।

-হে, কনে নৈ পিছড়ি কই তঁ দেখা।

-সে কোন রঁড়কা গপ ভেনৌ।

-দেখা তখন নে বুঁঝরেঁ।

আনন্দা অম্বিৰসঁ আগাঁ রঁঢ়ৰাঁক প্রযাস কৰথি মুদা..হে.হে..হে..

নৈ ৰোকি সকলথি ও অপনাকেঁ, নহিযে খেতমে, নহিযে ক ্নেম-গাছীমে, নহিযে চৌৰীমে আ নহিযে ঐ ধাৰক কাতমে..

আ কী কৰই ঐন হেতী আনন্দা এতই.. জে পিছড়ি গেলী আ ভূমি গেলী..

কোনো স্মৃতিকেঁ মোন পা��ৃরাঁ নেন ঐন হেতী..

-

হঁ আনন্দা ঐন অছি রঁচনূ। দেখিযৌ গ্র গীত সুনূ-

ঘৰ পছুরৰৰাঁমে অৰদান ফূন গছিযা হে

ফৰে-ফূনে নুবুঁধন গাছ হে

ঙতৰে ৰাজসএ সুগা এক আওন

ৰেঁসন সূগা অৰদান ফূন গাছ হে

ফৰৰোঁ নে খাগ ছই সুগৰাঁ, ফূনহো নে খাগ ছই হে

ডাঢ়ি-পাতি কেনক কঢ়ূন হে

ফূনৰোঁ নে খাগ ছই সুগৰাঁ, ফৰদ নে খাগ ছই হে

ডাঢ়ি-পাতি কেনক কঢ়ূন হে

ঘৰ পছুরৰৰাঁমে রঁসৈ সৰ নঢ়িআ হে

ৰেঁসন সূগা দিঅ নে রঁঝাগ হে

एकऽसर जोड़न सोनबिया
दुऽसर जोड़न हे
तेसर सर सूगा उड़ि जाय हे
सुगरो ने छिऐ भगतिया
तितिरो ने छिऐ
येहो छिऐ गोबैय्या के राँहान हे

-भाग अहाँ ई गीत नै सुनि पारिं रहल छी की?
-भाग सुनि रहल छी। देखियो रहल छी। आनन्दा भौजी छ ि।
जहिया ओ मुगन छली तहियो सुनने रही- रएह रहथि- ारैं
रहथि-
नुकेसरी अंगना चानन घन गछिया
तग तर कोगनी घइमचान हे

-शङ्ख भ्रम नै छल ओ।
माँछ-मौस आ सत्यनाबायण पूजाक राँद अगिले दिनक गप अछि।
ने चानन गाछ कटेने रहथि आ ने अंगना रेंठ़ने रहथि आ न्दा।
दोसर दिन ओग चानन गाछक नीचाँ चर्मकारसोनमे गौआँ सभ
दुनू गोटेक नहाश देखलन्हि। आ ई़हो शङ्ख गगनमे पसरि गेल,
सौँसे गौँआ सुननक- आनन्दाक अराँजमे-
जाहे रोन जेरइ कोगनी रूनसुन्न राँनम
रहि जेतइ रकतमाला के निशान हे

शङ्ख भ्रम नै छल ओ।

[Translation of the Maithili Short Story, 'Shabdashastram', by the author himself. Gajendra Thakur: published as 'The Science of Words' (https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=the+science+of+words+gajendra+thakur&btnG= https://www.jstor.org/stable/44754529 Indian Literature Vol. 58, No. 2 (280) (March/April 2014), pp. 78-93 (16 pages) Published By: Sahitya Akademi]

মহিসরাঁৰ ব্ৰাহ্মণক গাম

চাৰু কাত গাছ-ঠূঁছ্ছ, পোখৰি। গামমে এক.. দূ.. তীন খা একটা খাৰ, চাৰি টা পোখৰি।

ওনা তঁ তীন টা খাৰ পোখৰি খচি। একটা উত্তৰৰাঁৰিযা পোখৰিক উত্তৰভৰ ৰঁড়কা ডকহী পোখৰি। নোক সভ ৰঁজৈএ জে কোনো ডকৈত এক্কে ৰাতিমে খূননে ৰহৈ ত্রা পোখৰি। মুদা তকৰ প ৰমাণ পুছনে যএহ পতা নাগত জে খান তঁ কোনো প্ৰমাণ নৈ মুদা খূনৈত-খূনৈত ভোৰ ভই গেন ৰহৈ খা তগ কাৰণসঁ ও ডকৈত পোখৰিমে জাগঠ নৈ গাৰি সকন ৰহয। হড়ৰঁড়ীমে ওগ ডকৈতক, ডকৈত কী ৰাক্ষস কনূ, একটা পএৰক খাঠ হাথক ঠষ্টী ক পনহী সেহো ৰহি গেনৈ পোখৰিক কাতমে। ৰঁহু দিন ধৰি প খৰিক

काातेमे रहै मुदा फेर राँढ़िमे ओहो रहि गेल। से जे कहाँ प्रमाण रहय सेहो नै रहल। गामसँ ढ़ा पोखरि दूर अछि से छोटि पारनिसँ एकर कोनो सम्बन्ध आग धरि स्थापित नै भइ सकल। हँ उपनयनक रिँध-राँधमे धरि एकर उपयोग होगतहि अछि। किसिम-किसिमक माँछ रहै छै ऐ पोखरिमे। माँछक कोनो कमी नै। कहियो डकही पोखरिमे जीरा देराँक खगता नै भ नै। सलाना मछैर होगए आ सभ टोलक लोककेँ- दछिनराँग टोल माने गढ़ अखड़नेराँकेँ छोड़ि कइ– मछैरक सभ दिन अपन-अपन टोलक माँछक हिस्सा देल जाग छै।

दछिनराँग टोलक दक्षिणमे अछि बूढ़िया पोखरि।
गामसँ दुरगर अछि मुदा जागठ छै रीढोरीढ। कारठक ऐ जाग केँ गाररा कान पीअर रहा, आगक जमीन्दारक अतिवृक्ष प्रपितामह एकटा रड पैघ आयोजन केने छला। रस्तीसँ दुरगर आ खेतक रीढमे रहराँक कारणसँ एतौ लोक सभ स्नानक लेल कम्मे-सम अबैए। मछैर सेहो होगए मुदा से मात्र ऐ दछिनराँरिया टोलक लेल। ऐ पोखरिक एकटा आर विशेषता अछि। जखन दुर्गापूजाक समैमे दुर्गाजी फेरसँ नैहरसँ सासुर दसम िन-जकरा जतरा सेहो कहल जाग छै- रिँदा होग छथि तँ नकर मूर्तिक भसान अही पोखरिमे होगए। पुरुखपात्र तँ नै, हँ महिला लोकनि दुर्गाजीक भसानपर हरोँढ़कार भइ कलै छथि। ुर्गाजी ऐ टोलकेँ के पूछय, ऐ गाममे नै रहलै छथि। ओ रहलै छथि पड़ोसक गढ़ टोलमे। ऐ गामक लोक तँ अगत्ती सभ। खष्ठी दिन धरि दुर्गाजीकेँ झाँपि कइ राखल जागए, मात र मूर्तिकार

ঝনকা উঘাৰি কই দেখি সকৈএ, কাৰণ ও নৈ দেখত তঁ ফে দ্বৰ্গাজী ৰঁনতী কেনা? ঋান কিযো দেখত তঁ ঋান্থৰ ভই জায । হঁ, খঞ্চী দিন ৰেঁননোতীক ৰাঁদ মূৰ্তিক ঋনাৰৰণক ৰাঁদ ঝনকৰ দৰ্শন নোক কই সকৈএ। ঋা ওহী দিনসঁ মেনা সেহো নগৈএ। ঐ গামমে দ্বৰ্গা ৰঁনতী তঁ কতেক নোক খঞ্চীক পহিনহিযে ঋান্থ ভই জাযত। ঋা পড়োসক গাম কী কম ঋগত্তী ঋছি? ম্বদা পূজাক নামপৰ দেখ্ৰ, সভ সঙ্ক-মঙ্ক ভই জাগএ। নামমে ঠোন নাগন ছৈ- গঢ় ঠোন, ম্বদা ঋছি ড্র গাম। ঋহী গাম জকাঁ মহিসৰাঁৰ ব্ৰাহ্মণক গাম। ঋগতপনামে হম ঋাগূ ঋাকি হম- একৰ ত ব্ৰঁম্ম প্ৰতিযোগিতা হোগত ৰহৈ ছৈ দ্বনূ গামক মধ্য। গঢ় ঠোনক গা দই কই জাউ তঁ ওগ গামক ৰাঁম্থক কাতক দনানপৰ ৰৈঁসন ছৌড়া সভ কিছু নে কিছু স্বনেৰেঁ ঠা কৰত। ম্বদা ঐ গামক ফসাদী প্ৰণ্বৃতিক ছৌড়া সভ ঋৰৰাঁধি কই ওগ গাম ৰাঁগে জেৰেঁ ঠা কৰত। হঁ, সধ-ৰঁধ সভ ঋহী ব্ৰূঁঠিযা পোখৰিক ৰাঁগে গেনাগ শ্ৰেযস্কৰ ব্ৰূঁঝৈএ, ভনহি কনী হষ্টি কই ৰস্তা ছৈ, তেঁ কী।

গামমে একঠা ঋাৰ পোখৰি ঋছি। ম্বদা গামক দ্বনূ কাত মনা-ৰঁনান ঋা কোসী, ঐ দ্বনূ ধাৰকেঁ নিযন্ত্ৰিত কৰৰাঁ নেন দূ-দূ ঠা ৰাঁম্থ ৰাঁম্থন জায, ড্র ঠঠা দেৰ সৰেঁৰ হোগত ৰহৈএ। গামসঁ সঠন পছিম দিস উত্তৰ-দক্ষিণ দিশামে ৰহত একঠা ছহৰ, ফেৰ ৰহত কমনা মহাৰানীক ভাগ ৰঁনান ধাৰ ঋা তখন কমনা মহৰানী ঋা ফেৰ জা কই ওগসঁ পছিম উত্তৰ-দক্ষিণ দিশামে দোসৰ হৰ, ঐ তৰহক ঠঠা হোগত ৰহৈএ। ম্বদা ও কমনা ধাৰ নৈ ছী ছাৰন ছ , ফেৰ ঋাগূ জা কই কমনা-ৰঁনান ধাৰমে ও মিনি জাগএ, ঋা ও

রॅনান ধাৰ নৈ ছী কমনা-রॅনান ছী। রॅভ পিংগন গোঁখা যভ, ভূগোনক তঁ এতেক জ্ঞান রাঁরূ কিতারোঁমে নৈ ভেষ্টত। ◌াম্বক রীঠমে পড়ি জাযত রॅলী পোখৰি। কোনা ঐ পোখৰিকেঁ যৰকাৰ ভৰি যকত যে নৈ জানি। ঐ পোখৰিযঁ রॅনান একষ্টা নানাযঁ জ্বড়ন খছি, জখন ধাৰমে পানি খরৈঁএ তঁ নোক নানাক ম্বঁহ খোনি দগ ছথি খা ধাৰক ঙপৰকা পাঁকরॅনা পানিযঁ পোখৰি ভৰি জাগএ, রাঁন্ব ধাৰমে নীচাঁমে ৰহৈ ছৈ তেঁ ও নৈ খারিঁ প ◌ৈএ। ওনাহিতো রॅনানমে রাঁন্ব কম খা পাঁকে রেঁশী খরৈঁ ছৈ। খা ওগ পোখৰিযঁ পষ্টৌনী হোগএ। রৈঁযাখমে যকৰাগতিক নগাতি গোঁখা যভ হেঁজ রॅনা যভ পোখৰিক যফাগ কৰৈ ছথি, ঙৰাহৈ ছথি। পূযক পূর্ণিমাক মেনা। মাছ মখান খূরॅ হোগ ছৈ।

গামক শ্বৰুহেমে যারিঁকী দূষ্টা গনাৰ। গনাৰক পানিযঁ কিছু গোষ্টেকেঁ ঘেঘ রॅহৰা গেনৈ তঁ নোক গঢ় নাৰিকেনকেঁ ঘেঘ ◌া গাম, মোষ্টকা রূঁগধরॅনা গাম কহি রॅনোতৰী রॅনারৈঁএ।

ধাৰ খা রিশান রॅলী পোখৰিক যষ্টনে ৰহএ একষ্টা ফূষ্টরাঁন ক্রীড়াক্ষেত্র- রিশান ৰমনা। জমীন্দাৰক কৰতরॅযঁ গ্র ৰম ◌া পীখ্বৰ রॅঠাক খেতমে ঠনি গেন, মানে মিনা নেন গেন। রॅড়কা জমীন্দাৰ রॅৰরॅৰিযা ৰায যেহো ওগ রীঠমে নৈ জানি কোন কাৰণযঁ এক গৃহস্থক একঠাম একষ্ঠে জমীন হোগ তগপৰ জোৰ দ নে ৰহয। স্বৰজূ ভাগক গোরॅৰযঁ যীষ্টন খেত যেহো ঐ ক্রমমে পীখ্বৰ রॅঠাক খেতমে মিনি গেন ছন, মানে মিনা নেন গেন ছন।

কমনা ঋা ৰঁনানক ৰীঠ মহিসৰাঁৰ সভক মানক ভোজন নেন ৰৌঁঋাঠৌড়ী ঋছি। মহিসৰাঁৰ সভ এত**ই** ঋৰৈঁ ছথি, খেনাগ ছ ি ঋা কমনামে হেনৈ ছথি। কখনো ও সভ ঋপনা-ঋপনীকেঁ কমনাক ধাৰমে ৰিঁন প্ৰতিৰোধক ৰঁহ**ই** দৈ ছথি তঁ কখনো ধাৰক প্ৰৱাহক ঙনষ্টা হেনৈ ছথি। ৰৌঁঋা ঠৌৰীক ঞ স্নাতক সভ ছথি।

দ্বনূ ধাৰক ৰীঠ গ্বঋৰষ্টোনী।

ৰাঁহ্নেপৰ ৰৌঁধা মনিক ঋা ঋাৰ ডোমক ঠাৰিষ্টা ঘৰ সেহো ঋছি। ঞহো দ্বনূ ষ্টোন ঋহী গামক সিমানমে ঋৰৈঁএ। ডোম ঋপনাকেঁ মনিক ৰা সোপঠ কহৈ ছথি। ৰৌঁধা মনিক খিম্না স্বনৰৈঁ ছথি...
ঠাৰি ষ্টা ব্ৰাঁহ্মণ স্নান নেন পোখৰি জাগ ছনা তঁ একষ্টা মৰন গ য দেখনহ্নি। মৰন গায কে ঙঠাওত? সে ছোষ্টকা ভাগকেঁ ভাৰ দ**ই** দেন গেন ঋা জখন ও ঘূৰন তঁ জাতিসঁ ৰঁহিধকৃত ক**ই** দেন গেনৈ।

সভ জাতিক কাজ পাৰঁনি-তিহাৰ-সঁস্কাৰমে হোগতে ছৈ।

ৰঁক্সো জে দান মাঁগৈ ঋঁগনা নঠৌনী/
পমৰিযা জে দান মাঁগৈ ঠিনকা খেনৌনী/
দগৰিন জে দান মাঁগৈ নাৰ ক**ই** ছিনৌনী/
নৌঋনি জে দান মাঁগৈ ঋাৰত নগৌনী/
ধোৰিঁযা জে দান মাঁগৈ খিৰক ঘূনৌনী

সভ জাতিক কাজ পাৰ্বনি-তিহাৰ-সংস্কাৰমে হোগতে ছৈ।

ডোমক কাজ সেহো পাৰ্বনি-তিহাৰমে হোগ ছৈ।

পেষ্টাৰ ৰ্বনেৰ্বাসঁ সূপ, ৰীঁখনি সভ কিছু ৰ্বনেৰ্বামে ডোমক ◌াজ। খা পা৽ন পৰখ নেন খা ৰ্বৰিযাতী নেন জে খষ্ৰী কাষ্টন জা ত তগ নেন মিখাঁষ্টোনীক কাজ।

খষ্ৰীক মূড়া দৃর্গাপূজাক ৰ্বনিমে কমিষ্টী ন২ নগ । মুদা জৈন্বন মিখাঁ জে খষ্ৰী কাষ্টৈত খচি সে হনোন ক২ ক২। গৰদনি খদহা নষ্টকনে ৰহৈ ছৈ, মুদা ৰ্বনা সোনা ক২ গৰদনি ন২ জাগএ খা খনৰা সেহো।

তখন মহিসৰ্বাৰ ব্ৰাহ্মণমে সঁ জে ভজন খা খঞ্চষ্টজাম কৰৈ চথি সে ওহী খনৰাসঁ ৰ্বনন ঠোনক কিনৈ চথি।

ৰুঞ্চড়া ষ্টোনীমে মোহম্মদ শমশূন। ৰ্বাহ্নপৰ। খিষ্ৰা সুনৰৈত ৰহৈ চথি...

ডিনৰীনগৰ। একষ্টা সৈযদ চনা ওত২। একষ্টা কনিযাঁ চনখিন্হ খা কৈকষ্টা ৰেষ্টা চনন্হি। নড়াকা সভ।

নূনজাগড়ক যুস্ক। মুদা ঐৰেৰ সৈযদ খা ৽নকৰ সভষ্টা ৰেষ্টা মাৰন গেন। মুদা ৽নকৰ ৰিধৰা গৰ্ভসঁ চনী। কিছু দিনমে ৰ্বচা ভেনন্হি। নাম ৰাখন গেন মীৰাঁ।

ওহো নড়াকা, মুদা মাযকেঁ ঞ্ৰ পসিন্ন নৌ। ৽নকৰ ৰিঁযাহ ক ৰ্বাওন গেন কমে ৰ্বযসমে, ঞ্ৰ সোচি জে মোন যুস্কসঁ হঁষ্টতৌ। মুদা..

মায খা কনিযাঁ ৰ্বস্ত বুঁসেনখিন্হ মুদা মীৰাঁ খসগৰে নূনজাগড় গেনা খা ৰ্বাপ-ভাগক ৰ্বদনা নেনন্হি খা ঘূৰি ক২ ডিনৰীনগৰ এনা।

৽নকৰ খাত্মোক প্ৰভাৱসঁ ডিনৰীনগৰমে ৽নকৰ মৃত্যুক ৰ্বাদো ৰ্ব৽ত দিন ধৰি শান্তি ৰহন।

দাহা নই কই জখন ও সভ গঢ় নাৰিকেন ঘূৰৈ ছথি তকৰ দৃশ্য খড়্তুতে হোগএ। দাহামে ও সভ ঝৰনী খেনাগ জাগ ছৈ, ৰাঁসক ঝৰনীসঁ।

মৰ্যিযা স্বনৈত ওহিনা প্ৰৰুখপাত হৰোঁঢ়কাৰ ভই কানই নগৈ জাগএ জেনা দ্বৰ্গাজীক ভসান দিন স্ত্ৰীগণ হৰোঁঢ়কাৰ ভই কানই নগৈ ছথি।

ঐ দসো দিন ষৈযদ ৰঁসৰা কশৈনেক ৰে হাগ হাগ
ষেহো ৰঁসৰা ভেনৈ ৰিঁসৰনমা ৰে হাগ হাগ

গঢ় নাৰিকেনেক সভ নোক গৰৈঁয়া, খিসক্কৰ সভ। স্বন ত ৰদ্মা...
ভার খেনাগ কানমে মীৰাঁসাহেৰেঁ খৰৈঁ ছথি খা ৰৰ দৈ ছথি।
এক্কে খিম্রা কতাক ৰেঁৰ কহৰঁহ?
স্বননে জাহ নে.. গঢ় নাৰিকেন ছিঐ। জতেক ৰেঁৰ স্বনৰঁহ   ৰ নগতহ।
ডিনৰী নগৰমে হৰফূনে ষৈয়দ ৰহথি।
দিল্লীকেঁ তঁ ডিনৰী নগৰ নে কহৈ ছৈ হৌ?
কী জানই গেনিঐ?
হৰফূনেক কনিযাঁ ৰহথি খাতম।
নূনজাগঢ়ক যুদ্ধমে হৰফূন মৰি গেনা, খাতম গঢ়ূ ৰি ৰহথি।
জন্ম ভেন একটা ৰঁছাক, জকৰ নাম ৰাখন গেন মীৰাঁ।
খাতম মীৰাঁক ৰঁছেমে ৰিঁযাহ কৰা দেনহ্নি, মুদা মীৰাঁকেঁ নূনজাগঢ়ক যুদ্ধ খা ওগমে ওকৰ পিতা হৰফূনেক মৃত্যু ক

𑒮𑒧𑒰𑒔𑒰𑒩 𑒠𑒹𑒩-𑒮𑒥𑒹𑒩 𑒪𑒰𑒑𑒱𑒨𑒹 𑒑𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒂 𑒍 𑒢𑒴𑒢𑒖𑒰𑒑𑒜𑓃𑒣𑒩 𑒂𑒏𑓂𑒩𑒧𑒝 𑒏𑓄 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒯𑒩𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒂 𑒛𑒱𑒪𑒩𑒲𑒢𑒑𑒩 𑒒𑒴𑒩𑒱 𑒏𑓄 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰।

𑒑𑒱𑒩-𑒑𑒱𑒩 𑒢𑒑𑒹𑒛𑓃𑒰 𑒠𑒪𑒧𑒹 𑒡𑒼𑒿𑒮𑒰 𑒥𑒼𑒿𑒪𑒻, 𑒯𑒹 𑒩𑒾 𑒦𑒻𑒨𑒰 𑒡𑒼𑒿𑒮𑒰
𑒦𑒻𑒨𑒰 𑒯𑒾, 𑒡𑒼𑒿𑒮𑒰 𑒏𑓄 𑒥𑒼𑒿𑒪 𑒏𑒯𑒪𑒼 𑒪𑒻 𑒖𑒰𑒃
𑒧𑒰𑒩-𑒏𑒰𑒙𑒱 𑒏𑓄 𑒪𑒏𑒛𑓃𑒲 𑒠𑒪𑒧𑒹 𑒥𑒖𑒢𑒰 𑒥𑒼𑒿𑒪 𑒥𑒼𑒿𑒪𑒻𑒋,
𑒩𑒹 𑒦𑒻𑒨𑒰 𑒥𑒖𑒢𑒰 𑒥𑒼𑒿𑒪 𑒥𑒼𑒿𑒪𑒻𑒋
𑒦𑒻𑒨𑒰 𑒕𑒱𑒙𑒏𑒪 𑒖𑒰𑒃𑒋 𑒮𑒱𑓀𑒒𑒱𑒪 𑒞𑒪𑒫𑒰𑒩
𑒏𑒩𑒱𑒨𑒰 𑒩𑒹 𑒏𑒳𑒧𑒻𑒞𑒰 𑒠𑒪𑒧𑒹 𑒒𑒼𑒛𑓃𑒰 𑒖𑒹 𑒔𑒪𑒏𑒻,
𑒯𑒹 𑒩𑒾 𑒦𑒻𑒨𑒰 𑒒𑒼𑒛𑓃𑒰
𑒦𑒻𑒨𑒰 𑒒𑒼𑒛𑓃𑒰 𑒣𑒲𑒚 𑒁𑒑𑒱𑒪 𑒯𑒼 𑒁𑒮𑒫𑒰𑒩

𑒤𑒹𑒩 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒂𑒩 𑒙𑒼𑒪 𑒁𑒕𑒱।
𑒔𑒩𑓂𑒧𑒏𑒰𑒩, 𑒮𑒳𑒐𑒠𑒹𑒫 𑒩𑒰𑒧 𑒂 𑒠𑒨𑒰𑒩𑒰𑒧 𑒩𑒰𑒧 । 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒑𑒰𑒧𑒮𑒿 𑒥𑒰𑒯𑒩 𑒩𑒯𑒨 𑒄 𑒙𑒼𑒪, 𑒥𑒮𑒥𑒱𑒙𑓂𑒙𑒲𑒏 𑒥𑒰𑒠। 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒂𑒥 𑒞𑒿 𑒮𑒦 𑒥𑒰𑒿𑒮 𑒏𑒰𑒙𑒱 𑒏𑓄 𑒐𑒞𑒧 𑒏𑓄 𑒠𑒹𑒢𑒹 𑒁𑒕𑒱, 𑒂 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒥𑒮𑒼𑒥𑒰𑒮 𑒥𑒜𑓃𑒻𑒞-𑒥𑒜𑓃𑒻𑒞 𑒌 𑒔𑒩𑓂𑒧𑒏𑒰𑒩 𑒙𑒼𑒪 𑒡𑒩𑒱 𑒂𑒥𑒱 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻। 𑒒𑒩𑒯𑒙 𑒂 𑒄𑒿𑒙𑒰 𑒣𑒖𑒹𑒥𑒰 𑒮𑒦 𑒁𑒑𑒪-𑒥𑒑𑒪𑒧𑒹 𑒐𑒮𑒱𑒞𑒹 𑒩𑒯𑒻𑒋। 𑒜𑒼𑒪𑒯𑒼 𑒠𑒹𑒥𑒰𑒮𑒿 𑒪𑓄 𑒏𑓄 𑒜𑒼𑒪-𑒣𑒱 𑒯𑒲 𑒥𑒖𑒹𑒥𑒰 𑒡𑒩𑒱𑒧𑒹 𑒯𑒱𑒢𑒏𑒩 𑒮𑒦𑒏 𑒮𑒯𑒨𑒼𑒑 𑒁𑒣𑒹𑒏𑓂𑒭𑒱𑒞। 𑒧𑒰𑒪 𑒧𑒩𑒪𑒰𑒏 𑒥𑒰𑒠 𑒖𑒰𑒡𑒩𑒱 𑒄 𑒮𑒦 𑒅𑒚𑒰 𑒏𑓄 𑒪𑒻 𑒪𑓄 𑒖𑒰𑒃 𑒕𑒟𑒱 𑒪𑒼𑒏𑒏 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒕𑒳𑒞𑒏𑒰 𑒪𑒰𑒑𑒪 𑒩𑒯𑒻𑒋। 𑒮𑒳𑒐𑒠𑒹𑒫 𑒁𑒕𑒱 𑒖𑒰𑒑𑒹𑒬𑓂𑒫𑒩 𑒗𑒰𑒏 𑒮𑓀𑒑𑒲।

𑒢𑒰𑒢𑒰 𑒧𑒯𑒩𑒰𑒖, 𑒔𑒩𑓂𑒧𑒏𑒰𑒩𑒏 𑒪𑒼𑒏𑒠𑒹𑒫𑒞𑒰। 𑒔𑒾𑒩𑒲𑒮𑒿 𑒧𑒰𑒿𑒕 𑒧𑒰𑒩𑒱 𑒏𑓄 𑒁𑒢𑒻 𑒕𑒪𑒟𑒱। 𑒔𑒾𑒩𑒲𑒏 𑒧𑒰𑒿𑒕𑒣𑒩 𑒮𑒦𑒏 𑒁𑒡𑒱𑒏𑒰𑒩 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒻। 𑒮𑒦 𑒍𑒞𑓄

মাঁছ মাৰি সকৈএ। মুদা সোনাযমনী কহৈ ছনৌ জে ৰএহ ষ্টা চৌৰীসঁ মাঁছ মাৰি সকৈএ। নানা মহৰাজ ৰঁনগৰ ৰহথি, ও সে নৈ মানথি। এক দিন ও মাঁছ মাৰি ক২ ঋাৰিঁ ৰহন ছনা ঋাকি সোনাযমনীকেঁ পতা নাগি গেনৌ। পহিনে ঐ গনোকা সভমে ৰাঁঘ ৰহৈ ছনৌ। সোনাযমনী নগ সেহো কগএকষ্টা ৰাঁঘ ৰহৈ। ও একষ্টা ৰাঁঘ নানা মহৰাজকেঁ মাৰৰাঁ নেন পঠেনক। মুদা নানা মহৰা ঋপন নাঠীসঁ ওকৰা মাৰি দেনষ্টি। সোনাযমনীকেঁ ৰঁহু তামস ভঠনষ্টি, ও গহিন দেৰীক ঋাৰাধনা কেনষ্টি। গহিন দেৰী নানা মহৰাজকেঁ একষ্টা ৰাঁঘিন পঠা ক২ মাৰি দেনষ্টি।

খসিযাক তীৰ মৈযা ঘূৰৈ ছৈ হৌ/
হাগ নানাক কৰৈ ছৈ নৈ খোজ
নানাকেঁ খোজৈ ছৈ জোঁ ঋাৰেঁ/
কানি কানি কহৈএ নে ৰূঁঝায
কতৌ নৈ দেখিযৈ ৰে দৈৰাঁ জো ঋাৰঁ/
কতৌ নৈ নানা ৰাঁৰীকেঁ ৰে ঋাৰঁ
কেকৰাসঁ সে পুছৰেঁ কেকৰা সমুঝেৰেঁ/
কেকৰাকেঁ কহৰেঁ হম্মে হো ভদেশ।

নানা মহৰাজক মিত্ৰ নাথ মিশ্ৰ নানা মহৰাজক মাএ-ৰাঁৰূকেঁ দূধ দেনাগ ৰঁন্ধ ক২ দেনষ্টি।

ডাঁষ্টি-ডপষ্টি কহৈ নাগনৈ গে/
ৰূপামায মিসৰকেঁ নে ৰূঁঝায

জেকৰে পৰসাদে নাথ মিসৰ চহ হৌ/
ধোৰিঁযে পাষ্ট সনক জে শৰীৰ
কেৰাক থম সনক চৌ মিসৰ ৰে/
তোৰো জে খৰেঁ নৌ হৌ জাঁঘ
ণ্ণনন ণ্ণননে ৰাঁহী নাথ মিসৰ হো/
ননিযে পৰসাদে চৌ নে খাৰঁ

নানা মহৰাজক খাড়্মো তমসা গেন খা নাথ মিশ্ৰকেঁ ও মাৰি দেনক খা সোনাযমনী খা ওকৰ পৰিৰাৰকেঁ সেহো মাৰি দেনক। ফেৰ নানা মহৰাজকেঁ পূজা পাঠসঁ মনাওন গেন খা তখন জা ক**ই** ও শান্ত ভেনা।

গঢ় নাৰিকেনেক সভ নোক গৰেঁয়া, খিস্না কহক্কৰ সভ। ৢনৈত ৰঢ়ৃ...
মনসাৰাম ঠমাৰ খা চেচনমন ডোম। দ্বনূ ৰঁহাদ্বৰ, মনসাৰাম মোৰংগক ৰাজাক সেনাপতি খা চেচনমন সিৰীৰাজখণ্ড ৰাজক সেনাপতি।
মোৰংগক ৰাজাকেঁ পতা ৰহন্থি জে সিৰীৰাজখণ্ডক সেনাপতি চেচনমনকেঁ ওনা কিযো নৈ জীতি সকৈএ, মনসাৰাম সেহো ৈ। চেচনমনকেঁ মোৰংগৰাজ খপন দৰৰাঁৰমে ৰঁজেনেন্থি খা ওকৰা নানঠ দেনেন্থি। ম্বদা ও নৈ মাননেন্থি, সিৰীজখণ্ডসঁ িশ্বাসঘাত? কখনো নৈ।
মোৰংগৰাজ হনকা গচাৰি ক**ই** ৰঁন্থৰাঁ দেনেন্থি। ম্বদা চেচনমনে এক্কে ৰেঁৰমে সভ ৰঁন্থন তোড়ি দেনেন্থি। মোৰংগৰাজ ফেৰ ডেৰা গেনা,

জত্তুক্কা ঢেঢেনমন যন যেনাপতি ওতই যেনা যেহো তেহনে রঁনগৰ হএত। ঋা যিৰীৰাজখণ্ডপৰ ঋাক্ৰমণক ৰিচাৰ ও ত্যাগি ে নিহ্মি।

ঞচ্চ নৈ রীতি জেতৈ হৌ মনযাৰাম,
চাহে যিৰো কিযৈ নৈ ঙতৰি জাএত।
তৈযো হম্মে নৈ ইপৈ নেন দেরৈঁ হৌ,
ঋপ্পন ৰাজক ৰৌ ভীতৰ।
জৌঁ তোৰা ঋারোঁ জী-জানক ডৰ চৌ হৌ,
তঁ ঘৰ ঘূৰি জা হৌ নৈ ঋপ্পন।
হম্মে তঁ একো কৰম নৈ রাঁকী ৰখরঁই হৌ,
হম্মে কৰরৈঁ যিমানক ৰঠিপান।
জৌঁ তোঁএ একো ডেগ ঋাগূ রঁঢ়রৈঁ হৌ,
হম্মে তোহৰ যিৰ নেরৈঁ নৈ কতাৰি।

গঢ় নাৰিকেনক খিয়া যৰৈত ৰদূ... এক্কে খিয়াক একটা ৰূপ। জতই জতই যঁ কনিযাঁ-মনিযাঁ এনী, তত্তুক্কা খিয়া নেনে এনী। ন্বকেযৰী একটা চৰ্মকাৰক পুত্ৰী ৰহথি। ঢেঢেনমনকেঁ পতি ৰূপমে প্ৰাপ্ত কৰরা নেন একাদশী কৰথি। মৃদা হনকা যপনা এনহ্মি জে ঢেঢেন যাধু রঁনি গেন ঋছি। ঋা জখন ঢেঢেনক ভেঁট ন্বকেযৰীযঁ ভেন তঁ ঢেঢেন হনকা দেরী মানি নেনহ্মি, হনকাযঁ ঙপদেশ নেনহ্মি ঋা ন্বকেযৰীকেঁ দেরী রঁনা দেনহ্মি। ন্বকেযৰী দেরী রঁনি গেনী।

ফেৰ ধন্বখ টৌনী। ভগৰানদত্ত মংডন ঋা ঋধিকনান মংডন-ধান্বকা।

পহিনে যএহ নোকনি ভাৰ ঙঘৈত ৰহথি মুদা পচ্চাতি দ্বসধ্বগৌনীক নোক সেহো ভাৰ ঙঘএ নাগন চ্চথি। খেতী কৰবঁ ধন্বকগৌনী ঋা দ্বসধ্বগৌনীক প্বৰান পেশা ঋছি। হঁ পহিনে গ্র সভ মাত্র ৰোঁনিপৰ কাজ কৰৈত ৰহথি, ঋাৰঁ ৰঁগৌগপৰ কৰৈ চ্চথি। ৰঁকৰী পোসৰঁ ঋা দুৰ্গাপূজামে চ্চাগৰ ৰঁনি নেন ৰেঁঠৰঁ, তকৰা ঋহাঁ ঐ দ্ব ্ূ গৌনক পশ্বপাননমে গানি সকৈ চ্চী। এক-একগৌ ৰঁড়দ সেহো কিযো কিযো ৰাখ**ই** নাগন চ্চথি ঋা পাৰ নগা ক**ই** তকৰ ঙপযোগ জোড়া ৰঁড়দসঁ খেতী কৰৰাঁমে কৰৈ চ্চথি।

কোনো ঝগড়া-ঝাঁগী ভেনাপৰ মহিসৰাঁৰ ব্ৰাঁহ্মণক ঠা ন কাৰী খাপড়িসঁ তোড়ৈত কোনো গৌনক মহিনাকেঁ ঋহাঁ সানক কোনো এহন মাস নৈ ঋছি, জগমে নৈ দেখি সকৈ চ্চী। কাৰণ প্বচ্চৰঁহি তঁ ও সভ কাৰণ কহতী জে গ্র সভ নিৰ্নজ্জ হোগএ ঋা সে ঐ কাৰণসঁ জে জন্মেপৰ একৰা সভক পাচ্চু গৌৰমে থূক দ**ই** দেন জাগ ৈ, জগসঁ কথূক নাজ কোনো গত্রমে নৈ হেত্তৈ।

গঢ় নাৰিকেনমে কোনো এহেন ব্যক্তি জকৰাসঁ সমাজকেঁ নোকসান হোগ চ্চৈ, ওকৰ মুগনাপৰ শোক নৈ মনাওন জাগএ, ঙনগ্টে ওকৰা মুগনাপৰ জনানী সভ খাপড়ি ফোড়ি ক**ই** ৰাঁহ্নপৰ ফেকি দৈ চ্চথি।

তীনে গৌ ঘৰ ৰহনোপৰ ধোৰিঁযাগৌনী একগৌ গৌন ৰঁনি গেন ঋছি। ঝঁঝাৰপ্বৰ ধ্বৰিক মাৰৰাড়ীক কপড়া এত**ই** সাফ কএন জাগএ। মহিসৰাঁৰ ব্ৰাঁহ্মণ সভ জে ৰঁৰিযাতীমে ৰেঁনৰঁগৈম ঝাড়ি ক**ই** স গৈ-

সাষ্টি কই নিকনৈ ছথি যে কোনো গুপন কপড়া পহীৰি কই? ৰএহ মঁগনিয়া কপড়া মহগৌখা, মাৰৱাড়ী সভকা মাৰৱাড়ী ভক এ কপড়া সাফী ভাগ দূ দিন নেন ভাড়াপৰ হিনকা স কেঁ দৈ ছথিন্হ। কোৰৈন, বুঁধন খা ডোমী সাফী, ধোৰিঁ। ডোমী সাফী খাৰ্ ডোমী দাস ছথি, কাৰণ কবীৰপংথী জোতৈ ছথি। গুৰু গোসাঁঞ জখন খৰৈঁ ছথি তখন ডোমী দাসক সৰস্বতী মন্দ পড়ি জাএ ছন্হি। মৈথিলী কবীৰৱাণীক ভণ্ডাৰ ছন্হি হিনকা নগা

প্ৰথমহি ছলৌঁ হম খাদি পুৰুখ সঁগ তৰঁ হম ৰহলৌঁ কুমাৰি হে
ভৈয়া মিলন ভতাৰক জনমন তা সঁগ ভেল বিঁখাহ হে
কা সঁগ ৰসলৌঁ কা সঁগ বঁসলৌঁ কা সঁগ কেলৌঁ ধৰুখাৰ হে
কা সঁগ দেশ দেশান্তৰ ঘুমলৌঁ কোন পুৰুখ কে নাৰি হে
পাঁচ সঁগ ৰসলৌঁ পচীস সঁগ বঁসলৌঁ তীন সঁগ কেলৌঁ ৰুখাৰ হে
সঁগহিমে দেশ দেশান্তৰ ঘুমলৌঁ এক পুৰুখ এক নাৰি হে
সাঁপিন ৰূপ হম শহৰ বঁসলৌঁ ডঁসলৌঁ মযে চাৰু বেদ হে
সসুৰ ভৈঁসুৰ মিলি এক মত কেলৌঁ খচৰজ কহলো নে জাএ হে
এক খাদ্যা তীনি ৰূপ ধৰাএ ছল মতি বুঁদ্ধি বিস্তাৰ হে
কহএ কবীৰ সভকেঁ মন মোহে সন্ত কোএ উতৰএ পাৰ হে

ডোমী দাস সানমে একৰেঁৰ গঢ় নাৰিকেলমে সন্ত সমাগম কৰৰৈঁ ছথি। ভৰি সান ঘুমিতে ৰহৈ ছথি। যে কত্তৌ, মধুৰঁনীমে সহজযোগ সৎসংগ কেন্দ্ৰ, খৰেড় বঁৰহী টৌল, খৰেড়হাট, কবীৰ জাগৃ খাশ্ৰম, খঙ্কৰাঠাঢ়ী, কবীৰ খাশ্ৰম, ব্ৰঁহ্মোত্তৰা, সদগুৰু কবীৰ খাশ্ৰম, সুৰতগংজ। সমস্তীপুৰমে কবীৰমঠ, সতমলপুৰ, কবীৰ খা ্ৰম,

নদৌৰা। মুজফ্ফৰপুৰমে কবীৰ আশ্রম, তুৰ্কী, কবীৰ মঠ, ক্ৰিষ্ণাপৌনী, ব্ৰহ্মপুৰা। গোনূ ঝাক গামমে কবীৰ শ্রম, ভৰৰাড়া। আ কবীৰ ধৰ্মস্থান, দুহৰী, নেপান ধৰি। এ্র কোনো স্থা ানকাসঁ ছুপৈন নৈ ছন্হি। কতেকো গুৰুগাদী দ্বাৰা চাদৰি দ**২** মঠক হন্থী দেৰ্ৱাক কাৰ্যক্ৰমমে ানকৰ উপস্থিতি অনিবাৰ্য বহৈত অছি।

গঢ় নাৰিকেনক সভ নোকক স্মৃতি ৰ্ৱহু তেজ, পুছৰৈঁ একটা গপ্প আ তখন সুনৈত ৰহু...

নৌআপৌনী সেহো তীন ঘৰক। জযৰাম ঠাকুৰ, নক্ষমী ঠা ুৰ আ মানে ঠাকুৰ, হজাম। ৰ্ৱড় ৰ্ৱজন্তা সভ।

জোগিন্দৰ ঠাকুৰ, গঢ় নাৰিকেন গামক কমৰসাৰিক ৰ্ৱড়হী কমাৰমে সভসঁ সমংগৰ পৰিৰাৰক। ছড়ীদাৰ ছথি জোগিন্দৰ ঠাকুৰ। মুদা মাগনজন বা ানকৰ দেৰান জখন ভোজমে অৰৈঁ ছথি তখন নগৈএ জে ছড়ীদাৰ জোগিন্দৰ ৰ্ৱাৰ্ৱক সৰস্বতী মন্দ পড়ি জাগ ছন্হি আ নীক আ অনৰ্গন দুনূ গপপৰ খানী 'হঁ' িকনৈ ছন্হি। জোগিন্দৰকেঁ তীনটা সন্তান- ৰ্ৱিহাৰী, অৰ জুন আ শিৱনৰেন। সভ গোটে কাঠক ব্যৱসাযমে নাগন ছথি মুদা ৰ্ৱিহাৰী সংগে-সংগ নোহাক কাজ সেহো কৰৈ ছথি আ অৰ্জুন সাগকিন মিস্ত্ৰী সেহো ৰ্ৱনি গেন ছথি আ ৰিক্শা-সাগকিনক ছোটে-মোটে ভও ীসঁ ন**২** ক**২** পেঁচৰ সাটৰ্ৱৈ ধৰি সভ কাজ কৰৈ ছথি। ৰ্ৱঠা সভক নেন ওধিক গেন্দসঁ ন**২** ক**২** নোহাক তাৰকেঁ নীচাঁমে মোড়ি নকড়ীক পহিযাকেঁ গুড়কাৰ্ৱয ৰ্ৱনা খেন আ কতেক আৰ েনাক

ওজাদ কেনে চ্ছথি শিরনৰেন। যে নোক কহিতো ঋচ্ছি- দেখিযৌ, পঢ়না নিখনাসঁ নোকৰীযে ষ্টা ভেষ্টৈ চ্ছৈ, যে ধাৰণা ৰঁদনূ। দেখিযৌ শিরনৰেনকেঁ। কী-কী ফ্বৰাগত ৰহৈ চ্ছৈ, ণ্বকাঠসঁ কী-কী ৰঁনা নগএ। ম্বদা রিঁহাৰীক হাথক ড্রনেম ককৰোমে নৈ, ঋাৰাকাষ্ট, যোঝকষ্টাগ, খড়াকাষ্ট, ফেঁষ্টকষ্টাগ যভমে শিরনৰেনসঁ গাঁ। শিরনৰেন ঋারিধ্বকাৰ কৰৈএ ঋা তকৰ ৰাঁদ ওকৰ দেখা-দেখী রএহ রৌষ্ব রিঁহাৰী ওকৰাসঁ নীক ৰঁনা নগএ। ঋাৰঁ গামমে কোনো রৌষ্বক কাপীৰাগষ্ট ঋারিধ্বকাৰককেঁ থোড়ৰেঁ ভেষ্টতৈ। পথৰৌষ্টী নকড়ীপৰ শিরনৰেনক ঋাৰী, ৰঁম্বনা ম্বৰুচ্ছি জাগ চ্ছৈ ম্বদা রিঁহাৰ নৈ জানি কোনা যমহ্হাৰি নগএ। ষ্টোনাহ নকড়ীসঁ যেহো কিচ্ছু নে কিচ্ছু ৰঁনা ক২ মেনা ঠেনামে রেঁচি ঋৰেঁএ। তকথা ঠিৰৰাঁক নেন নমহ্হৰ ঋাৰী যোঝাঁমে নৈ ৰহনে চ্ছোষ্টকো ঋাৰিসঁ ঠীৰি দগএ। নকড়ীক কামিন ভাগকেঁ ঋসৰাসঁ ঋনগ কৰৰাঁমে রিঁহাৰীক জোড় নৈ।

মোষ্ট সূতক ৰঁনন ঋঁঠৰী ভগৰতীকেঁ খোগঁচ্ছ দেৰাঁ নেন পষ্টৰা জগদীশ মাগনকেঁ তাকনে জাগ চ্ছন্থি, পষ্টমীনী ৰঁভ্ত কাজ্ব ।

ভোনা পঁডিত ণ্বমহ্হাৰ, মাষ্টিক কোহা যভসঁ ন২ ক২ ৰঁঠা যভ নেন ঠিড়ৈ চূনম্বনী ধৰি ৰঁনেৰাঁক গন্তজাম চ্ছন্থি। ম িকমমে কোনো জোড় নৈ।

ৰাঁসূ চৌপান, খতৰেঁ। ভাৰ ডঘৈত ৰহথি, মাঁচ্ছ যেহো ডঘৈ চ্ছথি, কহাৰ যেহো ৰঁনি জাগ চ্ছথি। ঋা মাঁচ্ছ ৰেঁঠৈযো নাগন চ্ছথি।

চনিত্তৰ মাদ্য আ নছুনোন মাদ্য হন্বুআগ, দ্বৰ্গাপূ ামে দোকান নগৰেঁ চ্ছথি। কাজ ভ্যমমে মস্তী-তৰকাৰী ৰ্নেৰাক ঠীকা-পট্টা মেহো নেম২ নাগন চ্ছথি।

শিৱনাৰাযণ মহতো, মূৰী। নচ্ছমী দাম, ততমা। নান ক্মাৰ ৰায, ক্মী।

ভোনা পাসৱান আ মকেশ পাসৱান- দ্বমাধ। গেনা হজাৰীক নিচ্চনকা খাঢ়ীক মঁৰঁধী। ৰএহ গেনা হজাৰী জে ক্শেশ্বৰস্থান ে একটা ক্শপৰ একটা গাএ দ্বাৰা খাৰিঁ ক২ দূধ দৈত দেখনে ৰহথ তঁ ওএ স্থানকেঁ কোড়য নগনা, মহাদেৱ নীচাঁ হোগত গেনা, ফেৰ তাকি নেনহ্নি। মীতাক ৰেঁটা ক্শ -নৱক ভায- দ্বাৰা স্থাপিত এ্র মহাদেৱ গেনা হজাৰীক তাকন।

খাৰ মনূ খিম্মা.. গঢ় নাৰিকেনমে মভ চীজ নেন একটা খিম্মা খচ্ছি.. খিম্মা নৈ গতিহাম...

প্হপীনগৰমে কীৰতি পাসৱানকেঁ জোতনা খেতমে একটা ৰঁচ্ া ভেটনৈ। নাম পড়নৈ জোতি।
-জোতনা খেতমে ভেটনৈ তেঁ নে তঁ হৌ।
ও ওকৰা পোমি-পানি ক২ পৈঘ কেনহ্নি।
জোতিক দোম ৰহৈ হৰিযা। দ্বন্নূ মংগে ৰহথি। এক দিন জখ হৰিযা মৃগ্যৰ চৰৱেঁ নেন জোতি মংগ গেন তঁ জোতি নাচ২ নাগন। গন্দ্ৰনোক ডোনি গেন। কানিদামকেঁ জোতিমঁ ভেঁট ভেনহ্নি আ

কানিদাস ফ্নকা ঠেৰ ৰাস শক্তি দেনেহ্নি ঋা ফ্নকা ধৰ্ম ঋা সত্যক প্ৰচাৰ নেন কহনেহ্নি। প্ৰহপীনগৰমে জোতি ধৰ্মক প্ৰচাৰ প্ৰাৰম্ভ কেনেহ্নি। ও ৰঁঠা সভক হাথমে মাষ্টিক ঠেপা ৃথি ঋা ও ঠেপা শংকৰচূড় নহু ৰঁনি জাগ ঢনে।

জিঋএ নিৰৰঁদ্বি ৰাঁনক জোতি হৌ/
জগমে হূঁ ঋমৰ ভই জা
নিত দিন কৰিহেঁ ৰঁনকৰা ৰৌ/
ঋাহে ধৰমক হৌ ৰেঁৰঁহাৰ
জহীঁ ঠীন জে ঠীজ ঠাহৰেঁ ৰাঁনকৰাঁ ৰৌ/
প্ৰৰেতৌ দাতা হৌ ধৰ্মৰাজ

ঋমৰীতাক ৰেঁষ্টা কানিদাস ব্ৰাহ্মণক ৰেশ ধৰি জোতিসঁ ভেঁষ্ট কৰৈ নেন গেনা, মদা জোতি কোনো কাৰণসঁ ফ্নকাসঁ ভেঁ নৈ কেনেহ্নি। কানিদাস ফ্নকা স্ৰাপ দই দেনেহ্নি ঋা জোতিকেঁ কোঢ় ভই গেনৈ।
কানিদাস একষ্টা জোতষীক ভেষ ৰঁনা কই এনা ঋা জোতিকেঁ ৰোঁনমে ৰাঁৰহ ৰঁৰ্খ ভূখে পিযাসে ৰহৈ নেন কহনেহ্নি। জোতি ঋন্তমে সফন ভেনা।

সত্যনাৰাযণ কামত, কিওষ্ট, দৰভংগাক জমীন্দাৰক কামতপৰ ৰহৈ ঢনা।

ৰামদেৰ ভংডাৰী। কিওষ্টক প্ৰকাৰ ভংডাৰী, জে দৰভংগা জমীন্দাৰক

ভনসাঘৰ সমহ্যাৰে ছলা।

সত্যনাৰায়ণ কামত মহৌত সেহো ৰহথি, ৰঁৰৰঁড়িয়া ৰাযক। হাথীক হৌদা ৰঁনৰেঁমে হ্নকৰ জোড় গনাকামে নৈ ছন। হাথীক শঙ্কাৰনী অগত্ত, পিচ্ছ্র, থাগত, মাগন ৰিঁৰি ঐ সভক প্ৰযোগক হ্নকা অভ্যাস ভ২ গেন ছন্হি, অনেৰো আনো ঠাম ঐ সভক প্ৰযোগ কৰৈত ৰহৈ ছথি।

কপিনেশ্বৰ ৰাউত আ ৰামাৰতাৰ ৰাউত, ৰঁৰগ। পানক খানদ নী পেশ্যা।

মনাহ জীৰঁছ স্বখিযা। ডকহী পোখৰিমে সানমে এক ৰেঁৰ মছৈৰ, পন্দ্ৰহ দিনসঁ মাস দিন ধৰি মনাহ ঐমে মহাজান খসৰেঁ ছথি। মনাহক গৌন জ্বমি অৰেঁএ।

পোখৰিক কাতমে মাস দিন নেন ৰাঁহৰী মনাহক গাম ৰঁসি জাগএ। পহিনে তঁ মাস ভৰিসঁ ঊপৰ গ্ৰ সনানা মছৈৰ চনৈত ৰহয ূদা আৰঁ ঘীঠ তীৰ ক২ ৰীস দিন। ফেৰ মনাহক সৰদাৰ ঘোষণা ৰৈ ছথি- জে আৰঁ মাঁছ শেষ ভ২ গেন। আৰঁ জে মাৰৰঁ, তঁ মহাজানমে একো টা ৰঁড়কা মাঁছ নৈ আওত। ভৌৰী জানসঁ মাৰৰঁ তঁ সভটা ছোটকা মাঁছ মৰি জাযত আ অগিনা সান তখন জীৰা দেময পড়ত। ওগ পন্দ্ৰহ-ৰীস দিনমে গামমে উত্সৱক ৰাতাৰৰণ ৰহৈএ। অহী ৰঁহন্নে পোখৰিক সাফ-সফাগ সেহো ভ২ জাগ ছৈ। ভোৰে চাৰি ৰঁজেসঁ দ্বপহৰিয়া ধৰি মাঁছ মাৰন জাগএ। ফেৰ ৰেঁৰু

পহৰ ধৰি সভ টৌনক নোককেঁ -দছিনৰাঁগ টৌনকেঁ ছোড়ি ক**ই**-অপন-অপন টৌনক হিস্রা দ**ই** দেনে জাগ ছৈ। সভ অপন-অপ হিস্রা ন**ই** গামপৰ অৰেঁ ছথি। **ওতই** টৌনক সভ পৰিৱাৰ অপন-অপন হিস্রা ৰাঁটি নৌ ছথি। টৌনক মাঁছক কতেক কূড়ী নাগত, ঐ রিষযপৰ কহিযো কান রিরাদ সেহো ভ**ই** জাগএ। জিৰেঁত ভনহি মযোমাত কাকীসঁ টৌকা-ৰঁজ্জী নৌ হোগন্থ, ভনহি মৰৰাঁ কান ৰেঁটীকেঁ হিস্রামে সঁ কিছু দেৰাঁক মযোমাতক গচ্ছাকেঁ কঁঠ মচোড়ি দেনে হোথি; অা ৰেঁচাৰী মযোমাতক মৃগন শৰীৰক ওঁঠা সপ্টৌম্প পেপৰপৰ নগৰাঁ নেনে হোথি। ৰানকৰ স্রৰণ অান কান ভনে নৌ অৰেঁত হোগন্থ মৃদা ডকহী পোখৰিক হিস্রা নেৰাঁ কান সভকেঁ অপন-অপন মযোমাত কাকী মোন পড়িযে জাগ ছন্থি। ঐ ৰ রিৰোধ ব্যক্ত সেহো হোগএ অা পহনেমান, জিনকা সভ প্রেমসঁ খনিফ্ফা সেহো কহৈ ছন্থি, কেঁ ছোড়ি কিনকো ঐ প্রকাৰ হিস্রা নৌ ভেটৈ ছন্থি- ভনে খনিফ্ফাক অঁগনাক ও মযোমাত ৰঁ স ৰঁৰ্থ পহিনহিযে কিএ নে মৰি গেন হোথি। ডকহী পোখৰিক একটা অাৰ রিশেষতা অছি। ঐমে মাঁছ, কাছু সভ স্বযং ৰঁঢ়েএ। পোখৰিক কাতমে মনকোকা সভ অনেৰুঅা, অা মাৰতে ৰাস নীঢ় কেচনীক প্রকাৰ। কাতমে ভেঁটৈ-কন্দ মহিসৰাঁৰ ৰঁঠা সভক ভোজন।

কমনোক নাহক খেৰাঁহ মনাহ, গামক নোকসঁ তকৰ ৰঁদনামে অন্ন নৌ ছথি। অনগৌঁআসঁ হঁ, ধাৰ পাৰ কৰেৰাঁক ৰঁদনা পাগ নৌ ছথি।

স্বনূ খিস্রা...

ভৰৌড়াক দ্বনৰা দযান মনাহ। গোনূ ঝাক গামক।

অাৰঁ গোনূ ঝাক গপ অাএন তঁ ওগ মহামহোপাধ্যায ধূর্তৰাজ

গোনূক খিস্সা পহিনে...

মিথিলা ৰাজ্যমে ভয়ংকৰ সুখাড় পড়ল। ৰাজা ঢোলহো পিটৱাঁ দেলন্হি, জে জে ক্যো একৰ তোড় ৱঁতাওত ওকৰা পুৰস্কাৰ ভেটৈত।

একটা ৱিশালকায ৱাঁৱাঁ দস হা খাকি ৱেঁসিযে ঠোপ কেনে ৰাজাক দৰৱাঁৰমে এ্র কহৈত এলা জে ও সএ ৱৰ্ষ হিমালযমে তপস্যা কেনে ছথি খা যজ্ঞসঁ ৱৰ্ষা কৰা সকৈ ছথি। সাঁঝমে দানকা ষ্বান খা সামিগ্রী ভেটি গেলন্হি। গোনূ ঝা কতৌ পদানাগ কৰৱাঁ লেল গ ন ৰহথি। জখন সাঁঝমে ঘূৰলা তখন কনিযাঁক মুঁহসঁ সভটা গপ সুনি আশ্চৰ্যচকিত ভ**ই** দানকৰ দৰ্শনাৰ্থ ৱিদা ভেলা।

ভমহৰ ভোৰ ভেলাসঁ পহিলহিযে সোঁসে সোৰ ভ**ই** গেল জে একটা খাৰ ৱীস খাকি ৱেঁসিযে ঠোপৱঁলা ৱাঁৱাঁ সেহো পধাৰি চুকল ছথি। খাৰ ৱীস খাকি ৱেঁসিযে ঠোপ ৱঁলা ৱাঁৱাঁক ভেঁট দানকাসঁ ভেলন্হি তঁ দস হা খাকি ৱেঁসিযে ঠোপ ৱঁলা ৱাঁৱাঁ কহলন্হি- খহাঁ ৱীস ঠোপ ৱাঁৱাঁ ছী তঁ হম শ্ৰী শ্ৰী ১০৮ ৱীস ঠোপ ৱাঁৱাঁ ছী। ক ূ খহাঁ কোন ৱিধিযে ৱৰ্ষা কৰাএৱঁ।

-হম একটা ৱাঁস ৰখলে ছী জকৰাসঁ মেঘকেঁ খোঁচাৰৱঁ খা ৱৰ ষা হএত।

-ওতেক হাক ৱাঁস ৰখৈ ছী কত**ই**?

-খহাঁ সন ঢোঁগী সাধুক মুঁহমে।

খাৱঁ ও দস ঠোপ ৱঁলা ৱাঁৱাঁ শৌচক ৱঁহল্লা ক**ই** ৱিদা ভেলা।

-ঔ। খপন খৰাম খা কমণ্ডল তঁ ল**ই** জাউ।

মুদা ও তঁ ভাগল খা লোক সভ পছোড় ক**ই** ওকৰ দাঢ়ী পকড়ি ঘীচ**ই** চাহলেক। মুদা ও দাঢ়ী ছল নকলী খা তগসঁ ও লোচা গেল। খা ও ঢোঁগী মৌকা পাবিঁ ভাগি গেল। তখন গোনূ ঝা সেহো খপন

মোছ-দাঢ়ী হটা ক**ই** ঋপন ৰূপমে ঋাবিঁ গেলা। ৰাজা ৗনকৰ ঠত্তৰতাক সম্মান কেনন্থি।

ঋাৰ্ব ও খিম্রা... ভৰৌড়াক দ্বনৰা দযান মনাহক। ওহী গোনূ ম্বাক গামক।

ঋাৰ্ব স্বনূ ঋসনী খিম্রা....

দ্বখহৰন সহনীক ৰেঁষ্টা। ৰঁছেমে ওকৰ ৰিঁযাহ ৰঁখৰীক ৰঁৗৰা গোঢ়িনক ৰেঁষ্টী ধনিযাঁ মৰৌতীসঁ ভেনৌ। ম্বদা কিছু তেহেন ভেনৌ জে সভ ৰঁৰিযাতীকেঁ কন্যাগত জহনমে ৰঁম্ল ক**ই** দেনক ঋা দ্বখহৰন ঋপন ৰেঁষ্টাকেঁ ন**ই** ক**ই** পড়া ক**ই** গাম ঋাবিঁ গেনা। দ্বনৰা দযান নাচ-গানামে পাৰংগত ছন সে নোক ওকৰা নষ্টঁঋা দযান সেহো কষ্টে ছনৌ। পৈঘ ভেনাপৰ ও ৰাঁৰূঁসঁ প্বছনক জে ওকৰ গৌনা ঋখন ধৰি কিএ নৈ ভেন ছৈ। জখন ওকৰা সভ কিছু পতা নগনৈ তঁ ও ৰিঁদা ভ**ই** গেন ৰঁখৰী। ঋা ৰঁখৰীক সিমানপৰ গনাৰপৰ ভেঁষ্টে ভ**ই** জাগ ছৈ ওকৰা ঋপন কনিযাঁসঁ। ৰিম্ল ৰাঁধাক ৰাঁদ ও ঋানি নৈএ ঋপন কনিযাঁকেঁ।

ম্বসহৰ ৰিঁচঙ্কন সদায। ডকহী পোখৰিক সষ্টেন গড়খৈ সভ, থনথন কৰৈত দনদন ভূমি সেহো। ওগমে ৰিঁসাঁঢ় কোৰি-কোৰি **ই** ম্বসহৰ সভ খাগ ছথি। ঋকানমে জখন সভষ্টা পোখৰি, গড় ৈ স্বখা জাগএ তখনো ডকহী পোখৰি ম্বদা নৈ স্বখাগএ।

ভুমিহাৰ, ৰাধামোহন ৰায। কোগৰ, দ্বখন মহতো। সোনাৰ, ঋশোক ঠাৰুৰ। তেনী ৰামচন্দ্র সাৰ, ৰৌকূ সাৰ ঋা কাৰী সাৰ।

গামক আমক গাছী সভ, কএক টা। ৰঁড়কা কনম। খড়োৰিক নরগছনী। ভোৰহা কাতক কনম। পোখৰিক মহাৰ সভপৰ গাছী। ফেকন আমক আঁঠীসঁ নিকনন পিপহীসঁ গাছ আ আমক প্রকাৰ ৰঁনৰৈমে ও গোঁআ ৰঁভ্র মাহিৰ। ৰঁম্বৈ, ডোমা ৰঁম্বৈ, মোভজা (মোৰঁজা ৰঁম্বৈ), নাজৰা ৰঁম্বৈ, নেওৰা ৰঁম্বৈ। ৰঁম্বৈ আম এতে তৰহক। ৰঁৰমসিযা (ৰাঁৰহো মাস), কনমী ভদৈযা, ৰঁথুআ (ভদৈযা)। ৰাগৰ হোগএ খূৰঁ মীঠ। কৰিঅম্মা দেখৈযো আ খাগযোমে দৰঁ। ধ্মনাহা পৈ হোগএ মুদা অছি ও সড়হী। ৰোহনিযাঁ আম সেহো অছি সড়হী, ৰঁৰসাগতমে ভাৰমে জাগ ছৈ, মিথিনামে সভ আমসঁ পহিনে পাকৈ ছৈ। ম্বৈ আঁঠী ফেক দিযৌ টিপিযা ৰঁনি জাযত। কনমী ফেকনাহা আঁঠীসঁ নৈ ৰঁনৈএ, ওকৰা ৰঁনাওন জাগএ। কনমীমে গন্দা হোগএ, ও গৰিষ্ঠ হোগএ; সৰহীমে ৰস হোগএ আ ও সুপাচ্য হোগএ, কনে অম্মত সেহো হোগএ। তহী কাৰণসঁ সৰহীক অম্মৎ ৰঁনৈএ। ৰঁৰিযাতীকেঁ অগতা সমএমে ৰঁম্বৈ আ পছতা সমএমে সপেতা দেন জাগ ছৈ, ও দুনূ আম সভসঁ নীক মানন জাগএ। কনকতিযাক অচাৰ আ আমিন ৰঁনৈএ ওনা আনো আমক ৰঁনৈএ। ৰিঁন কোসা ৰঁনা আমক কুচা অচাৰ–কসৌনী- আ কোসাৰঁনা আমক ফাৰা অচাৰ ৰঁনৈএ। কোৰী আ পৰোড়সঁ অন্তিম কানমে নোক অঘা জাগএ মুদা আমসঁ নৈ। সভ আমক সভ তৰহক স্বাদ।

খড়োৰিমে সেহো খেত ৰহৈ। মুদা এক গোটে জে নরগছুনী নগেনম্হি, তগসঁ ছাহ ভেনে দোসৰ খেতক ধানক খেতী দৰিঁ গেন। সে হো কনে চৌক-চৌৰাহাপৰ অনষ্ট-ৰঁনষ্ট ৰঁজৈত আমক গাছী নগা দেনম্হি।

এক টা জমৰোঁনী সেহো অছি। নমহৰ-নমগৰ গাছ সভ, জোম সভ আ পতৰগৰ জোমনী। আ ছোটকা-ছোটকা গ্ৰনজাম্বন।

পীপৰক গাছ সভ উহৰাঁৰক স্থানসঁ নই কই স্কূনেক প্ৰাংগণ ধৰি এত্তই-ওত্তই পসৰন অছি। পীপৰ গাছক জড়ি এত্তই আ শিৰা সভ দহোদিস। নাগফনী, পাকড়িক গাছ, ৰেঁনেক গাছ, তেত ৰক গাছ সেহো ঠাম-ঠীম অছি।

ৰাঁহ্ম সভক কাতমে ৰোঁনস্বপাৰীক গাছ, সাহৰ দাতমনিক সোঁঝ, ৰঁসৰিঁষ্টী আ মাৰিতে ৰাস ফূন আ কাঁষ্ট সভ। নজৰিঁজ্জী ঁ সভ কনমমে। চাকৰ আমক গাছপৰ ৰখৰাঁৰ সভ ওঠৈন কই স্বতি ৰহৈ ছথি। ৰৰক গাছ স্বদা একেষ্টা, পীচক কাতমে মীখাঁষ্ট নী নগ। দ্বক্ষি কেৰা দেখৈমে খূৰঁ স্বন্নৰ হোগএ, গৌৰ যা কেৰা খূৰঁ মীঠ, ৰাঁগনৰ কেৰা পৈঘ আ মোষ্ট স্বদা ওতে স্বাদিঙ্কষ্ট নৌ। ম ীংস জঁ সমৈপৰ পান নৈ খাগএ তগ স্থিতিমে গৰমাগ নেন মেনাগোভী পাত খিঔন জাগএ। খৰহী ষ্টাষ্ট-ফৰক আদিমে ঙপযোগ হোগএ, পানক নত্তী খৰহীযেপৰ নতৰৈএ আ একৰ ঙপযোগ ৰঁৰৈৰঁমে দেখন জাগএ।

গঢ় নাৰিকেনমে মন্মখক জাগতসঁ ৰেঁশী গাছ-ঠূঁছ, ফন, গুন্ন আ তৰকাৰীক প্ৰকাৰ।

খূৰঁ তৰকাৰী হোগ ঠৈ- ঝীংগনী, সীম, ভষ্টা, স্বনিগা, খৰড়নেৰাঁ,

ওনে, কছু, চপ্টৈন, কৈতা, কমনককৰী, খজৰাঁ কণ্টহৰ, খম্হাৰু, ৰঁড়হৰ, পৰোড়। ঘেৰা, একৰ ফূনেক তৰুখা হোগ ছৈ। সাগ খাৰো প্ৰকাৰক- গেন্থাৰী ডজ্জৰ খা নানে, খকণ্টা, মিসিখা, ৰাজা ৰানী। মৃনিগা(সহজন)ক, সাগ। ৰঁনপনাকী।

ঠৈতমে নীমক কনসনে পত্তা ভষ্টাক সঁগ প্ৰযোগ হোগএ।

দানিমে ৠৰথী, মসৃৰী, খেৰহী, ৰাহৰি, ৰহৰিযা, খক ा, মিসিযা, ভষ্টপ্ৰনি, ৰামস্থুমনী, সীম।

ৰাহৰিক দানি ধনিক খাগএ খা ৰহৰিখা দানি গৰীৰঁ খাগএ।

ডৰঁৰা, দসৰিযা, মনিদা, ৰেঁনোৰ, ঞ সভ ধানক কিসিম পাগনমে ডুৰঁনো ৰহনোপৰ খখৰী নৈ হোগ ছৈ।

ৰোঁৰী ধানক নত্তী হোগ ছৈ, ঞ নত্তী পানিক ডুপৰমে নতৰৈ ছৈ খা সভ গিৰহসঁ গাছ ৰঁহৰাগ ছৈ, এক কষ্টামে দসষ্টা গাছ মৃশ্কিনসঁ ৰষ্টৈ ছৈ খা ওহীসঁ খেত ভৰি জাগ ছৈ।

মাৰিতে প্ৰকাৰক ধান চৌৰীমে হোগএ, ৰোপৈ কানমে তঁ পানি নৈ ৰষ্টৈ ছৈ মৃদা ৰাঁদমে ভৰি ঠেহুন, ভৰি জাঁঘ পানি তঁ চৌ ীমে ৰহিতে ছৈ। কনেক মোষ্টকা চার্ডৰ হোগ ছৈ, সএহ নে। হপ্ া সৃগন্ধিত হোগএ, গঢ় নাৰিকেনক চাপী জমীন মানে চৌৰীম ডপজৈৰঁনা ধানমে সত্তোখৰি, পড়ৰাঁপাঁখি, তত্তো, কসহম, ডমষ্টা। মধ্যম খেতমে ডপজৈৰঁনা ধানমে সতৰিখা, পনিস্মানী। ডপৰাৰি খেতক ধান খছি জসৰাঁ, কমনকাঠী, ঐমে কম্মো পানিমে নী ধানক খেতী ভ**ই** জাগএ।

ধান খগহনমে তৈযাৰ হোগএ।

ধান ৰিঁহিযা-ৰিঁহিযা ক**ই** কমাগএ সভ।

ৰিহনি নেন ৰীখা জোগা ক**ই** নোক ৰাখৈএ।

ৰিঁৰাড়মে ৰীঁখা ঠাীষ্টি ক**ই** ৰিহনি তৈযাৰ হোগএ।
খ্ৰৰদড়া পাৰঁনি দিনস্যঁ ৰোপনী শ্বৰু হোগএ।

দহী, ৰঁসিযা ভাত, গ্ৰৰ-ঠিন্নী, কাজৰ সভষ্টা সানি ক**ই** ক ঢূ পাতপৰ তীন রা পাঁঠ কূড়ী ৰঁনা খেতমে সভ দগ ঠি। জঁ ব্ৰঁাহ্মণ কিসান তীন প্ৰৰৰ খ্ৰঠি তঁ কিসান খ্ৰা ৰোঁনিহাৰ ৰঁজৈএ, তীন গৰ, তীন পান; খ্ৰা তীন ষ্টা কূড়ী ৰঁনা খেতমে দৈএ। খ্ৰা জঁ ব্ৰঁাহ্মণ কিসান পাঁঠ প্ৰৰৰ খ্ৰঠি তঁ কিসান খ্ৰা ৰোঁনিহাৰ ৰঁজৈএ ািঁঠ গৰ পাঁঠ পান; খ্ৰা পাঁঠ ষ্টা কূড়ী ৰঁনা খেতমে দৈএ। গ্ৰ সভ খেতমে ৰঁজৈত, ৰিঁৰাড়সঁ ঙপাৰি খ্ৰানন ৰিহনিস্যঁ ধানক খেতমে ৰোঁনিহাৰ গৰঁ নগৰৈঁএ।

জেঠহি ৰিঁখ্ৰৰা গিৰেনৌঁ খ্ৰষাঢ়হি জনমি গেন হে
সাওন ৰোপনী কৰেনৌঁ ভাদৰ ৰিঁষ্ট ভেন হে
খ্ৰাসিন ফূন ভেন ধান কাতিক ফৰ ভেন হে
খ্ৰগহন কাষ্টনে ধান দৌনিযা কৰাএন হে
দৌনি কৰাএ কোঠী ঠাৰন কূষ্টি-কূষ্টি খাএৰঁ হে

খ্ৰদহা ৰিঁহৰঁ ৰাঁকী ৰহি গেনাপৰ নোক সাঁস নৈত খ্ৰঠি।
ভদৈকেঁ ৰুঁনি দৈ ঠৈ; ঠিষ্টুঁখা ধানক ঐ খেতীমে গোঁখা সভ ন প্ৰণ খ্ৰঠি।

ভদৈ সেহো কএক তৰহক, নক্ষী, জন্নী, ঝৰহা, ৰঁঠিযা, ৰংগৰাঁ, গমহ্ৰী ঙজৰা, গমহ্ৰী কৰিখ্ৰা। গ্ৰ ভাদৰমে তৈযাৰ হোগএ।

মিৰচাগক রিহনি, রিঁৰাড়।

কেৰাক কৰজান।

ফলমে নিঠী, কেৰা, কঙ্হৰ, নতাম, মদ্দ, জিনেরী, ব্রুনিযাঁ, রৈঁৰ, খাঁতা, শৰিফ্ফা, মপাষ্ট্র, রঁড়হৰ, জোম, শহতূত, খনাৰ, নাৰিযন, ঙ্গাভনেরোঁ, রেঁন, কদম মভক গাচ্ছ চাৰু দিম। কেৰা মেহো কএ তৰহক মৰিঠমান, গৌড়িযা মানভোগ, স্নুৰণ্ণঙ্গিযা, দ্বধী, রঁশীরঁষ্ট, খন্নপান, দ্বধমুঁগৰ, রঁতিমা, মানভোগ, মিঁগাপ্বৰী, রাঁঘনৰ, রঁৰহৰী, ঠিন্নিযা, মানভোগ, কপ্বৰিযা।

কাম, পষ্টৈৰ, মৌখাক জঁগন। খগৰা ঘাম।

কেৰাও দানি, মৰিমো, তোৰী, ৰেঁঠী খা খণ্ডীক তেন। তীনৈ গাচ্ছ খফৰাতমে দেখৰঁ, ঐ গাচ্ছক রঁৰেড়ী দেরাঁমে প্রযোগ হোগএ খা রঁজৰকেৰাগক জাৰনিমে প্রযোগ হোগএ। খামক রাঁঝীক ঘূৰ হোগএ। জমাগনক গাচ্ছ ধোগন ঢেকাৰমে কাজ খরৈঁএ। মঁগৰৈন গাএক দূধ রঁঢ়রৈঁএ, জন্নীজাগতক মেহো। স্বখা, জমগন-খজমগন, মঁগৰৈন মমলোমে প্রযোগ হোগএ। মোথী, মোহনীমৌঁফ, ধন্নী, প্বদীনা, নহস্বন-ৰস্বন, পিযৌজ খা মেথীক গাচ্ছ। কাগজী খা জমীৰী নেরোঁ। তেতৈৰ।

চিড়ৈ জেনা কচরঁচিযা, রঁচৰ (রনরাঁদ্বৰ), ষ্টিষ্টহী (ষ্টিষ্টহৰী), গচ্ছখোদহী (কৰ্চখোদহী), চমগাদৰ (চমগ্বদৰী), মুঁহদ্বম্নী (ডল্লে), চিন্হোৰিযা, নানমৰ, দিঘোঁচ, দেশী কৌখা, কাৰ কৌখা (কাগ, রাঁঝিন কৌখা), খঁজনিচিড়ৈখা (শৰদ ঋত্তু), চকেরাঁ, চাহা–চেহা, চিন্ োৰি,

চুহচুহিয়া, ডকহৰ, তিত্তিৰ, কঁঠমে নান-ধাৰীৰঁনা সুগ্গা, ধনেস, ধোৰিঁনিয়াঁ চিড়ৈ, পড়ৰঁা, পনিচুৰ্ৰী, ৰঁনমুৰ্গা, পহাড়ী মৈনা (মুঁহপৰ নান), পৌড়কী, ফুদ্দী, ৰঁগড়া, ৰঁদৰ (নান নাম পৃষ্ঠী), ৰাঁঝ, মৈনী (কাৰীপৰ ভজ্জৰ থপ্পা, নোন নান), মুঁহদুম্রা, নন ূনিয়াঁ, নীনকঁঠ, হৰিযন (মাৰি কই খাএন জাগ চৈ)। ফতিংগা জে খাঁখিমে মাৰৈএ (খাঁখিফোড়া), তিতনী (দূ পাঁখিৰঁনা ৰংগ ৰিঁৰংগক, নাঁগৰি ৰহিত), টুকিনী (চাৰি পাঁখিৰঁনা, নাঁগৰি যুক্ত)। হৰিযৰ ৰংগক হন্মান জীক ঘোড়া, একটা খাৰ হোগএ খংগ্ৰেজিয়া মশীন জকা , নগৈএ একৰে দেখি কই খংগ্ৰেজ সভ জে.সী.ৰী. মশীন ৰঁনেনক।

খড়িয়া, হৰিন, নীনগায, হৰকাচ্চু, হৰাশংখ, ৰিঁজ্জী, খিখীৰ, শাহী সেহো খূৰঁ।

ঘোঁঘহাক মাঁসক তীমন খাএন জাগএ, সুৰকা ৰঁনা সুৰকনো জাগএ খা কোনো ৰঁৰ্তনমে ৰাখি পাঁচ-সাত ঘংটা ৰাঁদ চুটৈ ‍াহো পানিকেঁ মমৰখামে ধিযা-পুতাকেঁ পিঔন জাগএ খা সুনৰঁা মে সেহো ফএদা কৰৈএ, পেট ঠংঢা কৰৈএ।

মাচ্চো কিসিম-কিসিমক ৰেখা, টেংগৰা, কৌখা, গৰগ, গৰচ ন্নী, গৈঁচা, চেংগা, সিংঘী, ভুল্লা, ৰৌহ। সড়নো ভুল্লা ৰৌহক দুল্লা।

চিচোৰ, গড় নাৰিকেনমে হোগৰঁনা নিৰৰ্থক ঘাসক প্ৰজাতি, নাম-নাম ধৰগৰ। পাগনিক কেশৌৰ। জটাধাৰী ফূনক গাচ্চ। হৰদিক গাচ্চ। খগিযা গ্ৰহক গাচ্চ, নজৰি-গজৰি নৈ নগৰঁা নেন একৰ

ডাঢ়িকেঁ রাঁহিপৰ রাঁন্থি দেন জাগ ছৈ।

ৰোটী কএক তৰহক- মৰূআ, চার্ডৰ, খূদ্দী, জও, রঁদাম, খেসাৰী, কার্ডন, ঠীন, মক্কৈ, রাঁজৰা, জনেৰ, অনেআ, অকটা, মি িযা, মস্বৰী, ফণ্কুআ, খেৰহী, গ্বৰা, সিঁঘাৰ, মখান, ভেঁটা।

একাধ কণ্টামে গদূমক খেতী সেহো পৈঘ নোক কৰৈ ছথি আ তকৰ সোহাৰী সেহো রঁনৈএ।
এক্কে রৌস্ত কএ-কএ রেঁৰ আৰিঁ জাগ ছৈ..
টোকিযৌ নৈ.. ঐ গামক নোক স্বৰমে রাঁজৈএ.. এক্কে ঠীজ কএ রেঁৰ অরেঁ ছৈ মুদা কতেক নরো ঠীজ আৰিঁ জাগ ছৈ ওগ স্বৰমে।

খেন সভ সেহো কএ তৰহক- সংস্কৃতক অটকন-মটকন আ কৰঁস্তী। ঠঁপা-ঠঁপা কনৈনক ফৰসঁ খেনাএন জাগএ, কৰিযা-স্নুম্মৰি খেনৈ ছী ঠীন পটাপট মাৰৈ ছী, সমাচকেৰাঁ খেনৈ ছী চূগন ধোতী ফাড়ৈ ছী, চূগনা কোঠী ছার্ডৰ ভৈযা কোঠী চার্ডৰ, চূগনা ৰৌ তোহৰ এ্র কোন রাঁনি .... সঁ খসনৌ নিছীকৈ পানি। চন ঝৰনী খেনাগনে। রঁসী খেনাগনে চনূ। অম্মন চূ অম্মন ্, ঠৈত কৰঁস্তী আৰঁ২ দে। ভাগৰতনীনাক হথিযাস্বৰ আ ডজ্জীডজ্জী, নানছেড়ী.. জকৰে নাম নান ছেড়ী সএহ চনি আৰঁয ঠোকৰ াৰি পড়াায। ঝিঝিযা, জটা-জটীন, ঝৰনী, াৰিযাহা-াৰিযাহী, াৰা-াৰী, চূতিযা, কোগনী দৌড়, চোৰ প্বনিস, াক্কা-নোনী, কনসুপ্তী, সিংগী-পতাহী, ঝিঝিৰকোনা.. ঝিঞ্জিৰ কোনা ঝিঞ্জিৰ কোনা.. কোন কোনা, গদহা-গুড়কন, চৌসা, সতঘৰিযা, ডোনপত্তা, হাথী-ঠ ক্কা, গুড়ী

কৰ্ঁক্তী, ঘোড়া কৰ্ঁক্তী, জূখা, কৌড়ী-কৌড়ী, কিত-কিত, ডোৰী কূদ, ঘৰৰ্ঁা-দ্বখৰৰ্ঁা, খো-খো (ঔ্র এত্তুক্কা খো-খো ছ্বী ৰ্ঁম্বৈক নৌ), ঢোৰান্বক্কী, গ্বলী-ডংষ্টা, পিংগনা, নঠমাৰ, ন্বক্কা-ছিপ্পী, মোনা-ভূৰ্ঁ্ৰী, ণ্বশ্ত্ৰী, পঠীসী, ঘাস-ঘাস, পঠগোষ্টৰ্ঁা, পিষ্টো, ঘোঘোৰানী, খ্বাঁখি মিঠৌনী, কনিযাঁ-প্বতৰা, মৰূখ্বা-মৰূঐনী, মৰূখ্বা ঢেৰী, ৰ্ঁনৰফান, মানদৰী, ফূষ্টৰ্ঁান, সতৰংজ, তাস, খ্বন্তাক্ষৰী, পিৰ্ঠিযাঠোক, গোৰ্ঁৰকন্না, ঝীনম ঝাড়, মোন্হগোষ্টিযা, ঝিনহৰি, ছূনী-ছূনী, ঠংগাপানী, ঠিক্কা কৰ্ঁ্ৰৰ্ঁডী, খ্বকৰো-মকৰো, গোনী-গোনী। খ্বা ৰৌ ছৌড়া ৰৰ্ঁঢ়কনা, ৰাজা ৰেঁষ্টীক ৰিঁযা হেতৈ একষ্টা কষ্টহৰ মাংগৈ ছ্বী, খ্বখন তঁ ৰোপৰেঁ কেনিঐ হেঁ... খ্বখন তঁ খিজ্জে ছৈ..
ৰ্ঁাপ ৰে...

গঢ়-নাৰিকেনক ঢষ্টনী-সন্না সেহো তৰহ তৰহক। কাঁঠ নতাম, খ্বৰিকোঁঠ, ওন, নহস্বন, পিঔজ, তেতৰি, কদম, মেথী, ধনি ◌া◌ঁ, প্বদিনা, তীন, তিসী, খ্বমাদী, ষ্টমাষ্টৰ, ণ্বতৰূম, ধাত্ৰীম (ধাত্ৰী), খ্বামক ষ্টূকনা, মেৰসোঁ, পোস্তা দানা, ঢঠৈঁন, পীৰাৰ, ভাঁষ্টা, ঘেৰা, ঝূমনী, ৰামঝূমনী, কৰৈনা, খ্বল্লূ (সন্না/ ঢোখা), পৰোড়, ণ্বৰনী (মধণ্বৰমী), ম্বড়ৈ, সাগক পতৌৰা, কেৰা (সন্না), ৰ্ঁৰহ , কৰৌনা, খ্বমৰোৰা, খ্বমৰা, খ্বাদী (খ্বাদ), ত্তুগত, খ্বামক মোজৰ (ৰৌঁৰ), ম্বনগা ফূন, ঘোৰজৌড় (ঘোৰক ছ্বাঁছ্ব), সৰিফা, খম্হৰূ , পেংঠী, ঔৰৰী, নাৰিযন, নূন-মৰঠাগ-কসৌনী মিনা ক২, মাছ্ব (সন না), কাঁকোৰ (সন্না), ডোকা (সন্না), মোছ্বী (কষ্টহৰক), পোৰো, কষ্টহৰক ফৰক ঝক্কা।

तेनमे मेरमो (करू तेन), तोरी, सूर्यमुखी, रेंठी, तोर, अण्डी, कुसुम, मुड़े, तीन, मखारीन, नारियन, ठिनिया रँदाम, म द, कष्टैया, तीसी।

खेत पथार मेहो कतएक तरहक। दुनू धारक रीठक खेतकेँ मभ ओग पाररँना खेत कहै जाग छथि। रँनुखाही खेत आ पाँकरँना मेहो। कमना आनै छथि रँान्न आ रँनान आनै छथि पाँक। परोर, तारबूँज, फूगएँ आ अन् ादाक खेती, मभमँ मू खेत जे किनरँाक ाअए तँ एतइ आर्ड। मुदा रँाढ़िक रँाद खेतक आरिक मुँह-कान रँदनन भेएँत। कोनो मान रँाढ़िक रँाद खेतक रकरँा घष्टि जाय तँ अराढ़ि नै ठाढ़ कइ नेरँ। अगिना रँाढ़िमे भइ मकैए कमना महरानी ओकर रकरँा रँढ़ा दैथि। खेती ओना तँ धानोक होग छै, मुदा मे मुतारपर छै। कोनो रँर्ख तीन रँेर रोपनोपर रँेर-रँेर रँाढ़िमे दहा जायत तँ कोनो ान कमना महरानी खेतमे ततेक पाँक भरि देती जे जँ दू मोनक कट्ठा मोनमे मोठरँ तँ तदूमँ रँेशी उपजत।

कनेक महग खेत किनरँाक ाअय तँ मोड़रँना आ गम्हारिक गाछ नगरँना रा डूम्मरितर रँना खेत कीनू। एतइ नोक खेतीमँ रँेशी रँमोरँाम नेन जमीन कीनि रहन छथि।

डकही पोखरिरँना खेतकेँ रँढ़मोतर कहन जागत अछि। पह ने ब्रँह्मोत्तर रूपमे किनको मंगनीमे राजा द्वारा भेएँन हेतन् ि। पहिने मनै छिऐ जे नीक खेती होगत रहै मुदा आग कान्हि

পানি ভৰন ৰহৈ ছৈ। গনাকামে জে ছিহুঁখা ধানক খেতী হোগএ সে অছী ৰাঁধমে।

মহীসক মৰনাপৰ কন্নাৰোহহৈক স্বৰ সেহো মাস দূ মাসপৰ স্বনৰাঁমে অাওত। অা জাদূগৌনা, ককৰো দৰৰঁজ্জাপৰ পূজনে ফূনে ৰাতিমে ফেকনে, সেহো সানমে একাধ মাসমে দেখ**ই** মে অৰেঁএ। অাৰঁ নোকো মুদা বুঁম্মি গেনে অছি জে এ কোনো চৌড়াক কিৰদানী অছি।

ঞৃষি-মত্স্য-পশ্বপানন অাধাৰিত মহিসৰাঁৰ ব্ৰাঁহ্মণ ৰ঱্দন গামক চাৰূকাত পড়নে নিখনে, ততেক নৈ পড়নে নিখনে অা মুঁহদ্বৰ্ৰঁৰ গাম সভ অছি, মুদা একটা চোৰক গাম সেহো অছি ওত**ই**। অাঁটী চোৰ, দ্ৰব্য, ৰৌম্ভ-জাতক। মুদা গড় নাৰিকেনমে োৰি ক**ই** নেত সে সাধাঁশ নৈ ছৈ। মুদা ঐ গামমে একটা গাছী অছি, চন্না গ ছী। দিনোমে অন্হাৰ ৰহৈ ছৈ, ভূত, ৰাকশ, নোথ সভটা ৰাতিমে কৰঁত্তী খেনোগ ছৈ, স্বধ্যষ্ট জাংঘপৰ টাগনে মাৰৈক অৰাঁজ ৰাতিমে সড়ক ধৰি জাগ ছৈ, কতেক নোক অকাননে ছৈ ওগ অৰাঁজকেঁ, মুদা এনহাৰ-গেনহাৰকেঁ ও সভ ডকষ্টী নৈ কৰৈ ছৈ, অপনে খেনোগমে মগ্ন ৰহৈ ছৈ। ধ্ৰুৰ নোথকেঁ কেনা কৰঁত্তী খেনোযন হেতৈ যৌ, ও তঁ ভষ্ট-ভষ্ট খসতৈ। ৰঁৰু দেখিতে হেতৈ, গপমে এতেক ভীতৰ কিএ পগমৈ ছী? চোৰ সভ সেহো অছী চন্না গাছীমে, জত**ই** দি োমে জাগমে নোক ডেৰাগত অছি, ৰাতিমে চোৰিক সমান ৰঁষ্টৰাৰা কৰৈএ। সে কেনা বুঁম্মনিঐ? ৰাঁৰূঁ ঐ গামক মহিসৰাঁৰ ব্ৰাঁহ্মণ সভ অপনে অছি ৰাকশ। ও সভ দিনমে চন্না গাছী জাগএ, কিছু চোৰিক সমান অন্হাৰমে চোৰ সভ ৰুঁতে ছুটি জাগ ছৈ, সে তাকি ক**ই**

খানৈএ। এক রেঁৰ তঁ কোনো ক্ষ্ট্মক সমান চোৰি ভেনৈ এত্তই ভেষ্টনৈ, ককৰ ক্ষ্ট্ম খা কোন সমান সে নৈ পূছ্র। স্বনৈ চ্ছিঐ ় একষ্টা মহিসরাঁৰ ব্রাঁহ্মণক রাঁরাঁ জখন রঁঠা চ্ছলা তখন তঁ চোৰিক সমান তাকৈ লেন গেন চ্ছলা খা ওত্তই চ্ছখ ষ্টা চোৰক শর ভেষ্টনেহ্নি, রঁষ্টরাৰামে ঝগড়া ভেন হেত্তৈ খা সভ খপনা-খপনীমে মাৰি-কাষ্টি কই খতম ভই গেন। সভষ্টা চোৰিক সমান চাৰু দিস চ্ছিড়িখায়ন, সভষ্টা সমান ক্ষনকা পগড় নাগি গেনেহ্নি। তহী তাকিমে তীন খাঠ়ীসঁ এ্র সভ চল্ল্বা গাচ্ছী জা ৰহনে চ্ছথি, স্বদা ওহেন পগড় ফেৰ নৈ নাগন চ্ছহ্নি।

খান গামমে সভ তৰহক চোৰ- সাহিত্যক, খাচাৰক, রিচাৰক, প্রচাৰক।

পড়োসক চোৰ সভক হিম্মত নৈ চ্ছহ্নি জে গঢ় নাৰিকেনমে ক নো জাতিক ঘৰমে চোৰি কই নেথি। ঐ গামমে জকৰ রিঁযাহ ভই জাগএ ওকৰ সভষ্টা ফসাদী জমীনক নিপষ্টাৰ ভই জাগ চ্ছৈ। ঐ গামমে ক্ষষ্টমৈতী ভেনে নোক সমংগৰ ভই জাগএ। এতই সঁ হসেৰী দূৰ-দূৰ ধৰি জাগএ। ক্ষ্ট্মক জমীনক ঝগড়াক নিপষ্টাৰাসঁ নই কই খান-খান কান হসেৰী রঁহৰাগএ। জে জমীন ঐ গামমে হজাৰ ৰুপৈযে কষ্ট��ঠা খচ্ছি, রএহ জমীন পড়োসক রঁনৰাহা গামমে এক সএ ৰুপৈযে কষ্টা। ঙঁঠগৰ জমীন গামমে সস্ত খচ্ছি কাৰণ রঁর্খাক পানিসঁ ঙ্ত্থেৰ জমীনক পষ্টৌনী নৈ ভই সকৈএ। রঁনৰাহা গামমে ঙুঁঠগৰ জমীন, ঙপৰাৰি খেতক ধান জসরাঁ, কমনকাঠী, দূধৰাজ, ভানসৰী, মংসূৰী, ভোনা মংসূৰী, কাংক্ষীমংসূৰী;

ঋা মকৈ, ৭ুৰথী, ৰাহৰি, মডুআ, কোদো, খেড়ী ঋা যৰিযো ডপজাৰৈঁএ ড্র ৰঁনৰাহা যভ।

ৰঁনৰাহা.. ৰূঁঝনৰ্দাঁ নৈ, ওগ গামক গাচ্চীমে ৰাঁনৰ যভ ভৰন চৈ ঋা নোকো যভ ৰাঁনৰে যন পীঋৰ কপীশ!

ৰাঁড়ী ম্বদা গঢ় নাৰিকেনক যভ ঘৰক পাচ্চাঁ ভেষ্টৰেঁ ৰত, ভষ্টা, নেৰোঁ, যাগ, ম্বৰগ, ড্র যভ ৰাঁড়ীমে ভেষ্টি জাগএ, ঋা ঋান ঋা তৰহক জড়ী ৰূঁষ্টী যভ যেহো।

ধৰি দ্বৰ্গাপূজা ঐ গামমে নৈ শ্বৰূ ভেন। মূঁহদ্বৰঁৰা গামমে ঋা ৰঁনৰাহা গামমে যেহো শ্বৰূ ভ**ই** গেন, ম্বদা এত্ত**ই**! চাহৰেঁ তঁ ক এ নৈ হএত? ৰামনীনা এক মায কেনোঁ হম যভ ঋাকি নৈ। ধ্ব, ৰাঁন্থ নগহীযঁ ঘিনা গেন। ভনে নৈ হোগএ দ্বৰ্গা পূজা। এক ঁ ধী ৰেঁষ্টীকেঁ নিযাৰ্ডন কৰেৰাঁক ঝমেনা ৰহত ঋা জে মেনপেঁঠযঁ ৰহৈ জাগ চ্চী যেহো পাৰ্ষ্টী-পোনিষ্টিকম খতম ক**ই** দেত।

খূৰপীযঁ ঋাধ মাগন এক নিশাঁযমে চ্চীনি কতেকো ৰোঁৰা াম ভৰি নৈএ ঐ গামক ব্ৰাঁহ্মণ। ঐ গামক ব্ৰাঁহ্মণ মহীযক যভষ্টা নীক প্ৰজাতি ৰখনে ঋচ্চি। ঐ গামক পাৰা যভকেঁ জঁ ঋানো গামমে চ্চূঋন জায তঁ হঁযেৰী ৰঁহৰা জাগএ, ঋনজানে-স্বনজানমে ঋনগোঁঋা ঐ গামক পাৰাপৰ নাঠী ডযাহৈক হিম্মত কৰৈএ।

গঢ় নাৰিকেনমে কনাকাৰ যভক কমী নৈ। খূৰদক ৰাদক জংগন

ৰাম, কাৰনেষ্ট রাদক জীতন ৰাম, ভগৈত গৰৈঁযা- ৰূপনান যাদৰ, খিযক্কৰ- চ্চূতহৰু যাদৰ ঋা ষ্টহনে মৃখিযা। নাচ কম্পনী ঋৃশীনান যাদ্দ খোননে ছথি, মৈনেজৰ ছথিন ফ্ৰুমন যাদৰ। যিমৰাহা যপ্তৰী, যিমৰাহা স্বপৌন দ্বনূ ঠামক নাচ ক ্পনীসঁ নীক। ঋনহ্া ৰূদনে, নচিযা ৰানী- যতী নচিযা, শীত রসঁত, গ্বগনী ঘষ্টমা, ৰাজা ণ্ঁরৰ বৃজভান, ধ্বনেক ফূনে, স্বন্তানা ডাকূ, ৰাজা হৰিশ্চন্দ্ৰ, ৰাজা ননে, ৰাজা যনেহেযে, কাঁঠ তাগ, ঋান্থৰ কানূন, নোহা যিঁহ, মাগক কনেজা, চূড়ী ঋা যিনূৰ, জংগনে রাঁদ াহ, রঁশ ভজাড়ন, পিঋা দেশাঁতৰ (জ্যোতিৰীশ্বৰ পূৰ্র রিদ্যাপতিক রিঁদেযিযা), নোৰিক মনিযাৰ, রাঁপক হত্যা, দমাদ রধ, নিশাদ রধ, গোপীচন, শংকৰ শোযিনা/ ভতিমচন/ স্বন্দৰ রনক স্বন্দৰ ফূনে, রিজয যিঁহ, পিতা হত্যা, জংগনী রাঁদশাহ, ৰায নীনা, ৰুণা-স্মৃণা, করীঁৰ নীনা, কনযৃগ প্ৰেম ঋা ঋাৰ ঢেৰ ৰায গাথা। নাগাৰ্চী (নঙেৰা/ ডিগ্ৰী রাঁজৰৈঁরঁনা) গ্বণেশ্বৰ ৰাম, খৌজৰী রাদক স্বকদেৰ যাফী। ঘূনাম্বনা (যাৰংগী) রাঁজৰৈঁরঁনা ঋষ্টৰ মনিেক, মামাগাম কমৰৈনেক ডোম-মনিেক যভযঁ কতাক গ্বণা নীক ঘূনাম্বনা রাঁজৰৈঁ ছথি । ঝনিরাঁহ (ঝানি রাঁজৌনিহাৰ) ঋশৰ্ফী মণ্ডনে। কঠঝানি/ ৰমঝান / কৰতান রাঁজৌনিহাৰ চেদী মণ্ডনে। রৌযনী রাদক গ্বনাৰ্ঁ পাযরান/ ঝোষ্টন মণ্ডনে। ঘোড়া নৃত্য, মজূৰ নৃত্য কেনিহাৰ নাগন ঁ মহাদেৱ রঁনিযাঁ, দযাঁগ ঠাণ্ুৰ, দ্বগীনান ঠাণ্ুৰ, ঘূৰন পং িত। স্মনস্মৃন্না (মজিৰা) রাদক ঋৰ্জূন মণ্ডনে। ঝানেড় রাদক ৰমজানী পাযরান, জনেতৰংগ রাদক মনেভোগী দায, কঠতৰংগ রাদক ভযনান দায, মৃদংগ রাদক ছোষ্টকনি দায, রীঁন রাদক দ্বখৰন যাদৰ, তানপ্বৰা গংগায যাদ্দ, তৰযা (তাযা) দ্দৃৰাদ্দৃৰী ঋা দাহামে রাঁজাওন জাগএ,

কলেৰ মলিক আ মো. আজম দ্বাৰা। মানড়- ৰঁঠা মণ্ডন। ৰিঁপঙা ৰঁনৈ ছথি সীতাৰাম ৰাম। ডিগৰী সেদৈৰঁনা প্ৰায়ঃ ভড়িয়া সেহো হোগএ, অসনা-খসনা ঙঘৈএ, ডিগৰী সতন মুখিয়া ৰঁজৰেঁ ছথি আ মোঙৈন মণ্ডন ডিগৰী সেদৈ ছথি আ ভড়িয়াক কাজ সেহো কৰৈ ছথি। ডিগৰীমে ছোঙ পাতৰ স্বৰ নিকনৈ ছৈ। নঙেৰামে মোঙ অৰাঁজ নিকনৈ ছৈ, চোঙ পড়ৈ ছৈ তঁ ৰূঁহ্ম নাঠ শ্বৰূ ভেন। গ্ৰমগ্ৰমিয়াঁ (গ্ৰূমৰাঁজা), ৰঁৰাঁজীক ধ্বথূ (ত্তৰহী) ডোমী দাস ৰঁজৰেঁ ছথি। সিংগহৰিয়া, ধ্বধ্বৰাঁজা ৰঁড়ী টা হোগ ছৈ- থূক ফেক২ পড়ৈ ছৈ ৰঁজেনোপৰ, ততে দম নগৈ ছৈ। ৰেঁজো। নৃতক (ৰঘূনাথ সদায), নাৰী পাত্ৰ (অশোক সিংহ)। পুৰুষ পাত্ৰ, অভিনয, গাযক, নাযক, ঠেকৈতা (ঢোনকিযা)। আৰ্গন ডূৰ্ৰ্ৰী মুখিয়া, নান স্ব ৰ চৌপান, কাৰনেঙ ফূসন ৰাম, নঙেৰা অশৰ্ফী গোসাঁগ, ঢোনক হিযানান, মৃদংগ ৰাদক- মড়ীনান সদায। অনহ্য/ মহৰাগ। জোগিৰা, পৰাতী (প্ৰভাতী) গৌনিহাৰ নেন্দ্ৰ দাস। মৰনী- মো. আগ্নফ। ন ন ৰাদক খষ্টৰ মণ্ডন। ডুমসেঙ, হৰম্বনিযা তঁ ৰূঁহ্ম গঢ় নাৰিকেনেক সভ নোক ৰঁজৰেঁএ। ডংকা/ ঢোন/ তৰঁনা- ঠূনাগ ৰাম। ৰীকূ ৰাম সন ডঙ্কা হোনীমে কিযো নৈ ৰঁজৰেঁএ ।

ভগৈত গৰেঁযা ৰিঁঠগ্নন সদায, ৰস্বআৰক ভগৈত পাৰ্টী দ্দনকা নগ কিছু নৈ, ও ভগৈত গৰেঁ ছথি আ সংগমে খজ্বৰী সেহো ৰঁজৰেঁ ছথি।

দীপ গামক পঙিযাৰঁনা, মোথাক পঙিযাক কাৰীগৰী কি ু এত্তক্কো নোককেঁ সিখেনে ছথি।

সাহেরঁগংজরানী, রঁনাষ্টরানীক খৰিপন খা মিথিনা ঠিত্ৰকনা, রেঁনমোহনরানী খা রেঁনাহীরানীক নোকগীত। সিনাগ কড়াগমে মঠধীরানী। সৰাগ-কষ্টোৰা, মাষ্টিক হজাৰ-হজাৰ মহাদের এত্তুক্কা রঁঠিযা খা স্ত্ৰীগণ নেন এক হাথক খেন। রাঁড়ীমে ভঁসাওন হজাৰক-হজাৰ মাষ্টিক মহাদের জত্তই তত্তই ভেষ্ট জাযত। খঁগনা ঘৰ নীপন পোতন, ৎুষ্টিযা-পিসিযাসঁ নই কই ৰোপনী পষ্টৌনী কথূমে গঢ় নাৰিকেনেক স্ত্ৰীগণ পাছাঁ নৈ। সপ্তাডোৰাক কথা ৗখ   রাঁ মধুশ্ৰাৰণীক, এত্তুক্কা স্ত্ৰীগণ এক্কে নিসাঁসমে   ভ কথা কহি জাগ ঠথি খা জখন এত্তুক্কা রেঁষ্টী-ধী রিঁযাহি কই দোসৰ গাম জাগ   থি তঁ ওত্তুক্কো গামমে গ্ৰণ পসাৰৈ ঠথি।

ভূমিহাৰকেঁ গঢ় নাৰিকেনেক মহিসরাঁড় ব্ৰাঁহ্মণ সভ পঠিমা কহৈ ঠৈ। ও সভ খপনাকেঁ ভূমিহাৰ ব্ৰাঁহ্মণ কহৈএ মুদা মহিসরাঁড় ব্ৰাঁহ্মণ সভ ওকৰা ব্ৰাঁহ্মণ নৈ মানৈএ। ঠনৈ ৱ্ৰ সভ ব্ৰাঁহ্মণে মুদা রৌদ্ধ রঁনি গেন, ভূমিক নানঠমে। জতই জতই রৌদ্ধ মঠ নগ ভূমি ঠৈ তত্তৈ ভূমিহাৰ ভেষ্টত, রিঁহাৰ, তৰাগ নেপান খা পূর্ব ঙত্তৰ প্ৰদেশমে। মধ্য প্ৰদেশমে সাঁঠী স্তূপ ঠৈ মুদা ও ্তই রৌদ্ধ মঠ নগ ভূমি নৈ ৰহৈ তেঁ ওতই ভূমিহাৰ নৈ ভেষ্টত। রৌদ্ সিক্ষু মেহথপা গঢ় নাৰিকেনে কেৰ ৰহথি। জন্মস্থান খা কর্মস্থান দুনূ ৱ্ৰএহ ৰহনি, সিক্ষু ৰহথি, ঠাৰু দিস, তিরঁরঁত ধৰি ঘূমি কই খাযন ৰহথি। খা রৌদ্ধ ধর্ম জখন খতম ভেনৈ তঁ রৌদ্ধ রঁনন ব্ৰাঁহ্মণ ফেৰসঁ সনাতন ধর্মমে ঘূৰন মুদা মহিসরাঁড় ব্ৰাঁহ্মণ সভ ওকৰা ব্ৰাঁহ্মণ নৈ মানৈ ঠৈ। মহিসরাঁড় ব্ৰাঁহ্মণ সভ পঢ়ন নিখন ভনে ৈ ৗখয, গতিহাস-সংস্কৃতিক জানকাৰী তেনা কই দেত জে খহাঁকেঁ

হিনা দেত। মুদা ভূমিহাৰকেঁ পছিমা কিএ কহৈ ছৈ তগ রেঁৰমে এতরেঁ কহত জে পশ্চিমসঁ আযন হেতৈ।

মুদা পছিমা সভ অপনাকেঁ পছিমা কহনাসঁ আহত হোগএ, অপনাকেঁ ও ঐ গামক ডীহী কহৈএ। মুদা মহিসরাঁড় ব্রাহ্মণক একহৰে সম্বদায অপনাকেঁ ঐ গামক ডীহী কহৈএ, আ ওকৰা নগ কাৰণ সেহো ছৈ, সভসঁ রেঁসী জনসংখ্যা ডীহীক ৰহৈ ছৈ, সে ওকৰ সভক ছৈ। মুদা মিসৰগৌনীক ভগিনমান সূর্যনাৰাযণ ঠাণ্কৰ হৈ ছথি জে নৈ, পছিমাক সংখ্যা রেঁসী কেনা ৰহতৈ, প্লেগমে পূৰা গৌনে ওকৰ সাফ ভ**ই** গেনৈ, একাধ গৌ রঁচনৈ, মিসৰগৌনীযো অদহা সাফ ভ**ই** গেনৈ আ তখন প্লেগ খতম ভ**ই** গেনৈ, সে একহৰে সভ রঁচি গেনৌ। ডীহী তঁ পছিমো ভ**ই** সকৈএ রাঁ মহিসরাঁৰ ব্রাহ্মণক একহৰে সম্বদায সেহো। মুদা এ গাম কহাগত অছি মহিসরাঁৰে ব্রাহ্মণক গাম। একগৌ ইঁক্বনহাৰা গৌন ছৈ, স হো মহিসরাঁড়ে ব্রাহ্মণক, সাঁঝমে ইঁক্বনহাৰা সন এ সভ ঝাঁড-ঝাঁড কৰৈ ছৈ তেঁ।

এ সভ ছথি গামক কহরৈকা সভ।

আ গাম অছি গড় নাৰিকেন, মহিসরাঁৰ ব্রাহ্মণক গাম।

রীহনি কথা খণ্ড

(ঽ৯ ষ্টা ৰীহনি কথা)

ৰিক্শাক সৰাৰী ঋা ন্ট্ৰিক ডৰ

ৰ্ঁস পংক্চৰ ভ**ই** গেন ৰষ্টে সে ৰ্াঁৰহ ৰ্জে ৰাতিমে দ্বন সংগী পষ্টনাক হার্ডিঙ্ঝ পার্ক ৰ্ঁস স্ট্ৰৈশুপৰ ঙতৰনৌঁ।
“প্বনাগঢক ঢনৰ্ঁ? সমানো কিছু নৈ ঋচ্ছি খানী দূ গোষ্টে চ্ছী ঋা দূষ্টা হৈশুৰৈঁগ ঋচ্ছি।“– হমৰ সংগী ৰিক্শাৰ্ঁনাসঁ ◌হোৰা কেনষ্থি।
“সে তঁ ঠীক ম্বদা ওগ মোহলোমে জে কিৰাযা দেৰ্ঁ ◌ ঘূৰতী

কানমে ভঠক্কা সভ চ্চীন নেত। "– ৰিক্শাৰ্ঁনা মোটামোট মনা ক২ দেনক জেৰ্ঁাসঁা।

"ধ্ৰুৰ, তকৰ চিন্তা চ্চোড়ূ, হমহীঁ সভ তঁ চ্চীনৌ চ্চিঐ, শ্ৰা জখন হমহীঁ সভ জা ৰহন চ্চী তঁ কে চ্চীনত?"- সঁগীক নেহোৰা শ্ৰাত্মেৰিশ্বাসমে ৰ্ঁদনি গেনন্থি।

শ্ৰা ৰিক্শাৰ্ঁনা জযৰ্ঁানে তৈযাৰ ভ২ গেন।

নকলী নোষ্ট

ৰষ্ট পুৰান গপ্প। জখন এক হজাৰক ৰূপা হোএ ছনৈ ূদা খমনী কম নকলী ৰেশী।

পষ্টনা এযৰপোষ্টপৰ ভতৰিতে ষ্টৈক্ষীৰঁনা পছোড় ধ**ই** েনক মমান ভঠা গাড়ীমে ধ**ই** দেনেক খা কহনেক জে ছখ ময ষ্টকা কিৰাযা ভেন মৱদা পার্কিংঙ্ক খমী ৰূপা খনগমঁ দেম**ই** পড়ত। হমৰা নএ ৰএহ এক হজৰিযা নোষ্ট ৰহয, খমনী খাকি নকলী মে নৈ জানি। মে পৃছনিঐ- খূদৰা পার্কিংঙ্কৰঁনা ক**ই** দেত নে? ও খাত্মেৰিশ্বামমঁ কহনেক জে ভ**ই** জাযত।

গাড়ী ৰুকন, নোষ্ট পার্কিংঙ্কৰঁনাকেঁ দেনিঐ, ও নো কেঁ ভনষ্টি-পুনষ্টি ক**ই** দেখ**ই** নাএন খা এমহৰ হম মর্দ ভেন জাএ জে দোমৰ নোষ্ট খছিযে নৈ, জঁ নকলী ৰঁহাৰ ভেন তঁ মৱনৈ ছিঐ ও্র এগএম মেহো ছিঐ। ষ্টৈক্ষীৰঁনা কমেণ্ট্ৰী শুৰূ কেনক।

"খমদীকেঁ নৈ চিন্থৈ ছেঁ, দেখৈ নৈ ছহীঁ কথীমঁ নখিনহেঁ, তোৰা নকলী নোষ্ট দেখূন। "

খা পার্কিংঙ্কৰঁনা খাজিজ ভ**ই** ক**ই** খূদৰা গান**ই** নাএন হমৰ জানমে জান খাযন।

পানিৰঁনা ৰোড

হমৰ পৰ্টনাৰঁনা সঙ্গীক পোস্টিঙ্ঝ মনসাঘাটে ব্ৰ্নোক ণ্বশেশ্বৰস্থানমে ভেনৌ, ৰাঁঢ়িক গনোকা ও কহিযো খনে নৌ। ওকৰা ব্ৰূঁঝন ছনৌ জে ৰঁর্থা-ব্ৰূঁন্নীমে থ্বাৰাজাহীমে ক্কত হোগ ছৈ, যোঝ নোক।

হমৰ একষ্টা দোসৰ সঙ্গীক মামাগাম মনসেঘাটমে ৰহৈ, সে একষ্টা ঠিষ্ঠী নিখৰাঁ ক**ই** হম ওকৰা দ**ই** দেনিঐ।

হমৰ সঙ্গী কানী-ভগৰতী ভক্ত। ব্ৰ্নোকেমে নোক সভ মাজীক পৈঘ নোক হেৰাঁক গপ কহি দেনকৈ, জে হ্নকা দূ-দূ টা নাহ ছন্হি, একষ্টা ঘৰ-পৰিৰাৰক উপযোগ নেন থ্বা একষ্টা সৰ-ণ্বষ্টুম দোস-মহীম নেন। থ্বা উগ্ৰতাৰা ভগৰতী, জিনা তঁ দোসৰ স্বপ ন কি সহৰসা ছৈ স্বদা নগে ছৈ।

সঙ্গী পহাঁচন মামাজী নগ, থ্বা উগ্ৰতাৰা জেৰাঁক ৰ্য্যাঁত ধৰৰ**ই** নাগন।

“থ্বখন তঁ ৰাঁঢ়িযো নৌ থ্বাযন ছৈ, সে জঁ কোনো সৰাৰী-ঘোড়াক ৰূষ্ট হোগ জগসঁ মাঁ উগ্ৰতাৰাক দৰ্শন ভ**ই** জগতয?”

“ঋহাঁ পষ্টনা হিসারেঁ যোঠি ৰহন ছী, গমহ্ৰ ডনষ্টা ছৈ, ঋখন ৰোডপৰ পানি নৈ ছৈ, মবদা ৰোড ষ্টূষ্টন ভাঞ্জন ছৈ, প ঁঠ-ছঋ ঘণ্টা ৰঁযযঁ নাগি জাযত। ঋখন নাহ নৈ ঠনি যকৈএ। ৰাঁঢ়ি ঋাৰঁ২ দিযৌ, নাহযঁ ৰীঁয মিনষ্টক ৰস্তা ছৈ, ৰেঁশীযঁ ৰেঁশী ীয মিনষ্টক।”

জী যৰ

“যৌ যাদৰ জী যভ গপপৰ ঋহাঁ জী যৰ কিএ কহৈ ছী?”

“জী যৰ। জীহ ’জী যৰ’ ’জী যৰ’ ঋাফিযমে ৰঁজৈত ৰঁজৈত ম ঠড়া গেন ঋছি। ঋাৰঁ তঁ ৰেঁষ্টা কহৈএ জে ডৈডী ঞ্জ যমান ঋানি িঋ তঁ মঁহযঁ নিকনৈএ, ’জী যৰ’। “

𑒠𑒴 𑒙𑒰 𑒏𑒻𑒠𑒲

“ড্র সাৰ জেনৰৰাঁ ৰঁম্ভ মাৰৈএ, ৰঁহন্না ঠাহী ঐ সাৰক ঁ খানী মাৰৰাঁ নেন। “

“খ্বাৰঁ চোৰি খ্বা চ্চীনা ঝপষ্টীক কেস নগনাপৰ মাৰতৌ নৌ ঁ কী খ্বাৰতী ডতাৰতৌ। দেখহীঁ ডমহ্ৰ ডদনাক শান, জেনৰ সাহেৰঁ সমাচাৰ পূচ্চি ৰহন চ্চথিন্হ, কি কোনো তৰী-ঘষ্টী ত সষ্টাফ সঁ নৌ হোগ চ্চৈ। ৰাঁৰূঁ, চোৰি খ্বা চ্চীনা ঝপষ্টীক কেস নৌ, মডৰ কেস নাগন চ্চৈ ডদনা পৰ। “

অপন-অপন ভাগ্য

হমৰ একটা সংগীক বেঁটা আ দোসৰ সংগীক কনিযাঁমে প ভই ৰহল ছলৈ আ হম আৰ.কে. লক্ষ্মণক "কামন মেন" জকাঁ বৌক ভেল স্বলি ৰহল ছলোঁ। অহাঁকেঁ ত্র কহি দী জে দুনূ সংগী বী.ডী.যো. ছলা, পহিল জিনকৰ বেঁটা পাত্র ছথি সে ড ্তৰ প্রদেশমে পদস্থাপিত ৰহথি আ দোসৰ জিনকৰ কনিযাঁ পাত্র ছথি সে বিঁহাৰমে পদস্থাপিত। গপ প্বৰান ছৈ, তখূনকা গপ ছ ঐ জখন বিঁহাৰমে ঝাৰখণ্ড ছল আ ডত্তৰ প্রদেশমে ডত্তৰাখণ্ড। ডত্তৰ প্রদেশমে আফিসৰকেঁ পনিশমেণ্ট পোস্টিংগমে পহাড়পৰ পঠাওল জাগ ছলৈ জে ভাগ আৰ ডত্তৰাখণ্ডমে ছৈ; বিঁহাৰমে ৰাঁচি ৰাঁ স্বখাৰক পোস্টিংগ সদিখন প্লম পোস্টিংগ মানল জাগত ৰহল ছৈ।

মিত্রক পুত্র- ওগ সময যনকল্যাণ সিংহক সাংপ্রদাযিক সৰকাৰ ৰহৈ, হমৰ পিতাকেঁ পনিশমেণ্ট পোস্টিংগ কই দেলকন্হি টিহৰী পহাড়পৰ, স্বক্কা-স্বক্কীমে। মুদা বাঁবূ, ভাগ্যমে াগ লিখল ছলৈ, আৰিঁ গেলৈ ভূকম্প, পাগযে-পাগ ভই গেলৈ।

মিত্রক পত্নী- সএহ দেখু, হিনকৰ পোস্টিংগ কই দ লকন্হি ণ্ডশেশ্বৰ স্থান, স্বলৈ ছলিঐ ভূমলে ৰহৈ ছৈ। মুদা ত্র জহিযাসঁ

গেনখিনহুঁ নে স্বখাৰে এনৈ নে দহাৰে। খ্বপন-খ্বপন ভাগ্য।

প্ৰৱচন

দিল্লীমে একটা প্ৰৱচনমে গোনৰ ভাগ প্ৰসিদ্ধ ্ৱামীজী ৰাঁজি ৰহন ৰহথি-

“হম ৰঁাত দিনক ৰাঁদ প্ৰৱচন ক**ই** ৰহন ছী, কাৰণ এম্হৰ হম পটনা গেন ৰহী। **ওতই** একটা মোহল্লো ছৈ ৰাজেন্দ্ৰ ন ৰ। **ওতই** ভাৰতক পহিন ৰাষ্ট্ৰপতি ৰাজেন্দ্ৰ প্ৰসাদক প ৰশংসক নোকনি নিৱাস কৰৈ ছথি। **ওতই** একটা প্ৰৱচন মে ৱ্ৰ প্ৰশ্ন ঠন ছন জে......।”

গোনৰ ভাগকেঁ পছাতি হম পুছনিযহি- “গোনৰ ভাগ, হম পটনা নগ্ৰমে ৰীস ৰঁৰ্খ ৰহনৌঁ মুদা ৱ্ৰ তঁ হমৰো নৈ বুঁঝ ছন জে ওতুক্কা

ৰাজেন্দ্ৰ নগৰমে ৰাজেন্দ্ৰ প্ৰসাদক প্ৰশংসক ◌োকনি নিরাস কৰৈ ছথি। শ্বা শ্বহাঁ তঁ ধান কষ্টাৰৈনে গাম গেন ৰহী তখন ড্ৰা পষ্টনাৰ্ৰনা প্ৰরচন প্ৰসংগ কহিয়া ভেনৈ...?!”

“হৌ ৰূঁঝহক, ড্ৰা সভ নৈ কহৰৈঁ তঁ ড্ৰা সাৰ পংজারী সভ কি কোষ্টা পাগ দেত।”

গছেন গপ

“গোনৰ ভাগ, রৰাগত কহৈ ছনা জে শ্বহাঁ গছনাহা কোনো ◌ৌস্তু

𑒢𑒻 𑒠𑒹𑒢𑒱𑒨𑒢𑓂𑒯𑒱, 𑒯𑒧 𑒒𑒙𑒏 𑒩𑒯𑒲 𑒂𑒩 𑒍 𑒖𑒐𑒢 𑒠𑒹𑒐𑒴 𑒯𑒧𑒩𑒰 ◌𑒳𑒟𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻 𑒕𑒟𑒱।" 𑒒𑒙𑒏 𑒧𑒯𑒩𑒰𑒖 𑒑𑒼𑒢𑒩 𑒦𑒰𑒑𑒏𑒹𑒿 𑒅𑒣𑒩𑒰𑒑 𑒠𑒻𑒞 𑒩𑒿𑒖𑒪𑒰।
"𑒨𑒾, 𑒍𑒑 𑒡𑒳𑒑𑒢𑒧𑒹 𑒯𑒧 𑒏𑒲-𑒏𑒲 𑒑𑒕𑒢𑒱𑒨𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒂 𑒏𑒲-𑒏𑒲 𑒢𑒻 𑒕𑒢𑒱𑒨𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒮𑒹 𑒏𑒱 𑒯𑒧𑒩𑒰 𑒧𑒼𑒢 𑒂𑒕𑒱। 𑒍 𑒏𑒯𑒻𑒞 𑒑𑒹𑒪𑒰 𑒂 𑒯𑒧 𑒯𑒿-𑒯𑒿 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒑𑒹𑒪𑒾𑒿।"

ভূৰা বাঁন

গ্ৰূগন ম্ঠ কৰ্ব্ব আ আগড়া জাতিক ঐ শাষ্ট ফার্মক ৃৰ্ণ রিরৰণ ভেষ্ট জাযত। রিঁকচ্ছা ক২ বৃঁ্মৰাঁক দাখ্য তঁ “ভূৰা বাঁন াতি” ম্ঠ কৰ্ব্ব।

চাৰি মঁগী চ্ছনা। ম্বদা ওগমে একষ্টা ঐ ভূৰা বাঁনমঁ াহৰক চ্ছনথি। ও ৰাঁজি ৰহন ৰহথি-

-পহিনমে শৰীফ, দোমৰমে আকনেমন্দ আ চাৰিমমে গমানদাৰ মোশ্কিনেমঁ ভেষ্টৈ চ্ছৈ।

-তেমৰক রিষযমে নৈ ৰঁতেনেঁ, আ আপন জাতিক রিষযক কৰা মেহো তঁ ৰঁতা।

-তেমৰক রিষযমে তঁ প্ৰৰাণ-মহাকাব্যে মভ নিখন জা ৰহন চ্ছৈ। আ হমৰ জাতি পাচ্ছ্ৰ চ্ছন তেঁ ফকড়া নৈ ৰঁনন চ্ছন। আৰঁ ক ী-মনী আগৃ ৰঁঢ়ন আচ্ছি, আৰঁ ৰঁনতৈ। আ জখনে ৰঁনতৈ পহিন-পহিন তোৰে ম্বনেৰোঁ।

আত্মে-গৌৰৱ

সংগী যেল্লো নাগষ্ট এ্যাস কেনক আ ৰিঁছেমে ৰেড াগষ্ট আৰিঁ গেনৈ। সংগী সতর্কতা ৰিভাগক ৰঁড়কা অধিকাৰী, ম্বদা সিপাহী গাড়ী আগাঁ ৰঁগনমে ঠাঢ় কৰৰাঁ নেনকৈ। হৰনদাৰ আযন তঁ সংগী ওকৰা পাঁচ সযক নোষ্ট দেখেনকৈ আ ছোড়ি দগনে কহনকৈ। হৰ দাৰ ৰাঁজনে-

"গামক অসগৰ সৰকাৰী কর্মচাৰী চী হম, ৰঁশত গজ্জত চি হমৰ গামমে। ৱ্র পাগ ৰাখ্ৰ, ছোড়ি ৰহন চী অহাঁকেঁ। জখন অহাঁ আগাঁ ৰঁঢ়নৌঁ তঁ "যেনো নাগষ্ট" চন তেঁ ছোড়ি হন চী, ৰেড নাগষ্টমে আগ্ৰ ৰঁঢ়ন ৰহিতৌঁ তঁ ছোড়ৰোঁ নৈ কৰিতৌঁ।"

হৰনদাৰক ওগ আত্মে-গৌৰৱক খিয়া হমৰ সংগী স্বনৰৈঁত নৈ

𑒟𑒰𑒏𑒻𑒞 𑒁𑒕𑒱 𑒐𑒰𑒮 𑒏𑒋 𑒍𑒞𑒋 𑒖𑒞𑒋 𑒣𑒻𑒒 𑒣𑒠𑒰𑒡𑒱𑒏𑒰𑒩𑒲 “𑒣𑓂𑒩𑒹𑒮𑒩”𑒧𑒹 𑒏𑒩𑓂𑒞𑒫𑓂𑒨-𑒣𑒰𑒪𑒢 𑒢𑒻 𑒏𑒋 𑒮𑒏𑒥𑒰𑒏 𑒏𑒢𑓂𑒢𑒰-𑒐𑒱𑒖𑓂𑒖𑒲 𑒏𑒩𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒻𑒞 𑒕𑒟𑒱।

𑒕𑒰𑒯

-𑒁𑒣𑒢 𑒋𑒞𑒹𑒏 𑒙𑒰𑒏 𑒤𑒼𑒙𑒼 𑒏𑒱𑒋 𑒥𑒢𑒥𑒹𑒢𑒾𑓀?

𑒯𑒧 𑒮𑓀𑒑𑒲𑒏 𑒑𑒣𑒏 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒅𑒞𑓂𑒞𑒩 𑒢𑒻 𑒠𑒻 𑒕𑒲 𑒂 𑒂𑒑𑒰𑒿 𑒤𑓂𑒩𑒹 𑒏

দোকানপৰ ৰঁঠি জাগ ছী।

-খপন ফোটোমে ফ্রেম কিএ নগৰাঁ ৰহন ছী?

হম সংগীক গপক ফেৰ কোনো উত্তৰ নৈ দৈ ছী খা খাগাঁ ােসৰ

দোকানপৰ ৰঁঠি জাগ ছী।

-ঐ ফ্রেমক সাগজক মানা দিখ।

-ও খাৰঁ ৰুঁঝনোঁ, স্বগীয পিতাক ফোটো ছী!

𑒫𑒰𑒙𑒩 𑒏𑒴𑒪𑒩

𑒮𑒩𑒠𑒰𑒩 𑒑𑒳𑒩𑒧𑒲𑒞 𑒑𑒹𑒪𑒰 𑒔𑒼𑒩 𑒥𑒖𑒰𑒩, 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒢𑒫 𑒫𑒰𑒙𑒩 𑒤𑒱𑒪𑓂‌𑒙𑒩 𑒠𑒹𑒐𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱, 𑒮𑒰𑒞 𑒯𑒖𑒰𑒩 𑒠𑒰𑒧 𑒏𑒯𑒪𑒏𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒍 𑒏𑒯𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒖𑒹 𑒑𑓀𑒑𑒰𑒢𑒑𑒩𑒧𑒹 𑒋𑒏𑒩𑒰 𑒪𑒑𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒁𑒕𑒱 𑒒𑒩𑒏 𑒥𑒰𑒯𑒩 𑒩𑒼𑒛𑒣𑒩, 𑒪𑒼𑒏𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒰𑒢𑒱 ◌𑒹𑒪 𑒋𑒧𑓂𑒯𑒩-𑒍𑒧𑓂𑒯𑒩 𑒖𑒰𑒨 𑒣𑒛𑓃𑒻 𑒕𑒻। 𑒡𑒩𑓂𑒧𑒏 𑒏𑒰𑒖 𑒕𑒱𑒌।

𑒔𑒪𑒴 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒮𑒨 𑒏𑒧 𑒠𑓄 𑒠𑒱𑒁। 𑒯𑒼𑒃𑒞-𑒯𑒥𑒰𑒃𑒞 𑒞𑒲𑒢 𑒯𑒖𑒰𑒩 𑒙𑒰𑒏𑒰𑒧𑒹 𑒏𑒱𑒢𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒒𑒩𑒏 𑒥𑒰𑒯𑒩 𑒪𑒑𑒰 𑒠𑒹𑒪𑒐𑒱𑒢𑓂𑒯।

𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒖𑒐𑒢 𑒋𑒏 𑒧𑒰𑒮𑒏 𑒥𑒰𑒠 𑒒𑒴𑒩𑒱 𑒏𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒰 𑒞𑒿 𑒧𑒰𑒨 𑒏𑒯𑒪𑒐𑒱𑒢𑓂𑒯 𑒖𑒹 𑒮𑒦 𑒠𑒰𑒩𑒴 𑒣𑒱𑒥𑒻𑒥𑒪𑒰 𑒮𑒦 𑒣𑒰𑒢𑒱 𑒢𑒱𑒏𑒰𑒪𑒻𑒋 𑒂 𑒣𑓂𑒪𑒰𑒮𑓂𑒙𑒱𑒏𑒏 𑒑𑓂𑒪𑒰𑒮 𑒍𑒞𑒻 𑒤𑒹𑒏𑒱 𑒏𑓄 𑒔𑒪𑒱 𑒖𑒰𑒃𑒋। 𑒣𑒯𑒱𑒢𑒹 𑒒𑒩𑒏 𑒦𑒲𑒞𑒩𑒹 𑒗𑒰𑒛𑓃𑒴 𑒪𑒑𑒥𑒻 𑒕𑒪𑒾𑒿 𑒂𑒥 𑒑𑒹𑒙𑒏 𑒥𑒰𑒯𑒩𑒼 𑒪𑒑𑒥𑓄 𑒣𑒛𑓃𑒻𑒋।

তোঁ ঋখন এতেক পৈঘ নৈ ভেন ছেঁ ৰাঁ৬

ঋাগ.পী.এন. ক্রিকেট নীগক প্রাৰম্ভ ভেন ৰহয, পহিন মৈচ দিল্লী ডেযৰডেরিন ঋা চেন্নৈ স্বপৰকিংগ্সক ৰীচমে। দিন্ ীমে মৈচ ৰহৈ। হমৰো দূটা পাস ভেটন ৰহয, সে একটা ঋাফিসক সহকর্মী সঁগে মৈচ দেখৈনে গেন ৰহী। সুৰক্ষাক কৰগৰ গন্তজাম ৰহৈ, িপাহী-হৱনদাৰ সভ সাদা ড্রেসমে তৈনাত।

একটা ৰাজস্থানক ঋাদিৱাসী গ্রূপ ছন, ছীটৰঁনা ৰ৬-ৰিঁৰ৬ক চূড়ীদাৰ ধোতী কুর্তা, মাথপৰ মুৰেঠা, কানমে ৰাঁনী, ৰাজশাহী ঋন্দাজমে।

মৈচসঁ ৰেঁশী ৰঁগনমে ৰৈঁসন একটা পৈন্ট-শট ৰঁনা দর্শকক ৰনি৬-কমেণ্ট্রী, জে স্টেডিযমক ৰাঁহৰমে পেন্টৰসঁ ঋপন গান তিৰ৬াসঁ ৰ৬া কই ঋাযন ৰহয, মোন নগা ৰহন ছন। তেহনে ওকৰ ৰঁগয-ৰাঁনী ছনৈ, তেহনে শৰীৰক কাট। মস্ত-মোট। ওকৰ গপপৰ সভ হঁসৈত ছন মুদা ওকৰ মুঁহপৰ রএহ কমেণ্ট্রী-কেনিহাৰ সন রিৰক্তিক ভার।

ঠেল্লৈ স্বপৰকিংগ্স্ৰেক স্বৰেশ ৰৈনা, পৈঘ খিনাড়ী, ৰ্ঁাৰ্ডণ্ড্ৰী ৰ ক্ষেত্ৰৰক্ষণ নেন এনা। ও 'ৰৈনা ভাগ' 'ৰৈনা ভাগ' কহি ক**ই** ঠিকড়য নাগন, ম্বদা স্বৰেশ ৰৈনা কথীনে ঘূৰি ক**ই** দেখৰোঁ কৰতৈ। সাদা ড্ৰেসমে তৈনাত হৰনদাৰ ওকৰা খিনাড়ী সভকেঁ দৃষ্ট নৈ কৰৰাঁ নেন কহনকৈ। ওগপৰ ও ভারনাত্মেক ভ**ই** গেন।

"হৰনদাৰ সাহেৰঁ, ড্ৰ হমৰ ৰঁঠাক সংগী খছি, সঙে ম্বৰা ারাঁদমে ঠাহক দোকানপৰ ঠাহ পীৰঁ��, সঙে-সঙ গ্লো ডণ্ডা েনোগ খা খাগ ড্ৰ এতেক পৈঘ নোক ভ**ই** গেন জে ঘূৰি ক**ই** দেখিযো নৈ ৰহন খছি।"- হৰনদাৰোকেঁ হঁসী নাগি গেনৌ।

খগিনা খাৰৰমে একঠা নৱ খিনাড়ী রিদ্ধৃত ৰামচন্দ্ৰন ৰ্ঁাৰ্ডণ্ড্ৰীপৰ ক্ষেত্ৰৰক্ষণ নেন এনা। খাৰ্ঁ ও দৰ্শক খপন মূড়মে ফেৰ খাৰিঁ গেন খা 'রিদ্ধৃত' 'রিদ্ধৃত' শোৰ কৰ**ই** নাগন, ম্বদা রিদ্ধৃতো ওকৰা দিস ঘূৰি ক**ই** নৈ দেখনক।

"তোঁ খখন এতেক পৈঘ খিনাড়ী নৈ ভেনেহেঁ ৰ্ঁাৰ্ড।"- ৰ্ঁাজনে খা ওকৰা ছোড়ি সভ পেট পকড়ি ক**ই** হঁসৈত ৰহন।

এমৰিঁযেন্স মান কৈম্পসক মিস্ত্ৰীক খিস্না

"সৰ, ড্ৰ হমৰ গোঁখা খছি, ৰ্ঁস্ত নীক ৰিঁজনী মিস্ত্ৰী। গ.টী.খাগ. কেনে খছি ম্বদা কতৌ টিকিযে নৈ পৰৈঁএ। ককৰো কহি **ই** একৰা এত্তৈ নোকৰী নগৰাঁ দিযৌ।"

"পহিনে কত্ত**ই** নোকৰী কৰৈ ছনোঁ, কিএ হটা দেনক?"

“এত্তৈ গুৰুগ্রামক এমৰিঁযেন্স মানক মিস্ত্রী ছনৌঁ। নীনা হোটেন থা থান ৰঁৰ্গত ৰাস প্রোপর্টী ওতই এমৰিঁযেন্সক ছৈ, এক্কে কৈম্পসমে। ৰেঁসমেণ্টমে পানি ভৰি গেন ৰহৈ, ওত্তৈ কোনো ৰিঁজনী-কনেক্শনক মৰম্মতিমে তাৰকেঁ মুঁহসঁ ছীনি-ছীনি কই, জোড়ি কই, পানিমে ঠাড়ে-ঠাড় ঠীক কই দেনিঐ, মুদা কিযো মৈনেজৰকেঁ শিকাগত কই দেনকৈ জে ও্র তঁ পানিমে ঠাড় ভই কই তাৰ ঠীক কৰৈএ, কৰেণ্ট নাগি কই মৰি জেতৈ তঁ হূ ফঁসি জেমে। সে ও নিকানি দেনক। ওকৰা হম কহৰোঁ কেনিঐ জে জাৰেঁ কৰেণ্টক পৰিপথ পূৰা নৈ হেতৈ কৰেণ্ট কেনা নগতৈ, থৰ্থিও ৰঁনা গপ ৰুঁঝোনিঐ। মুদা ও কহনেক জে ৰৈজ্ঞ নিক থাধাৰপৰ তঁ থহাঁ ঠীক ছী মুদা কিছু ভই জাযত তঁ হমৰ গপ কে সুনত? নোক তঁ কহত জে সভটা ৰুঁঝিতো-গমিতো হম থহাঁকেঁ মৰই দেনৌঁ।“

“ৰঁস্তু নীক ৰিঁজনী-মিস্ত্রী থছি ও্র সৰ, মুদা জী.কে. কমজ ৰ ছৈ। গণ্টৰৰ্যূমে এক ঠাম পুছি দেনকৈ জে মেৰঠসঁ দিল্লী কত্তে কানমে ৰিঁজনী এত্তৈ। ও্র সোচমে পড়ি গেন, কহনকৈ জে ৰঁসকেঁ ২-ঽ ঘণ্টা নাগৈ ছৈ তঁ ৰিঁজনীকেঁ কিছু কম ৰাখি নিথ, মানে এক-ডেঢ় ঘণ্টামে থাৰিঁ জেত্তৈ। কহিযো কোনো দুর্ঘটনা নৈ ভেন ছৈ একৰাসঁ সৰ মিস্ত্রীক কাজমে, মুদা একৰা এনা ৰৈজ্ঞানিক থাধাৰপৰ কাজ কৰৈত দেখি থা জী.কে. কমজোৰ ৰহনাসঁ নোক ঘৰঁড়া জাগএ। “

স্নিফৰ ডাগ আখ্যান

“সৰ ভই সকৈএ ঐমে ড্রগ্স হোগ, স্নিফৰ ডাগকেঁ রঁজরেঁ চ্ছী।“ হরনদাৰ স্নিফৰ ডাগকেঁ নই কই আযন। ওকৰা সূঁঘি কই ড্রগ্স পকড়রাঁ নেন প্রশিক্ষিত কএন গেন চ্ছৈ।
অরিঁতে দেৰী রৈঁগেজকেঁ ও সূঁঘই নাগন আ নাগন জেনা রৈঁগকে ও ফাড়ি দেত। নাগন পৈঘ ড্রগ্সক খেপক তস্কৰী পকড়াযন অচ্ছি।
জারেঁ কুকুড়কেঁ ৰোকী তারেঁ ও রৈঁগ ফাড়ি দেনক।
আ এ কী, ড্রগ্স কেৰ রঁদনা ও রৈঁগ ফাড়ি কই মৌস নিকানি নেনক আ খায নাগন।
“সভ রেঁগমান ভই গেন চ্ছৈ। কুকুড় নেন জে মৌসক পাগ রৈঁ চ্ছৈ সেহো খা জাগ চ্ছৈ, দেখিযৌ রেঁচাৰা কত্তে ভূখন ন।“-হরনদাৰ রঁজৈত অচ্ছি।

যাতাযাত নিশ্বম

ভাগ-০

পটনামে ৰহী, শিক্ষক কহি ৰহন ছনা জে দিল্লীমে একটা কনাট প্লেস ছৈ, ওতই তেহন খাৰ্ডটৰ সৰ্কিন পৰ ৰেডলাইটক সিস্টম ছৈ জে জঁ খহাঁ চালীস কিলোমীটৰ প্ৰতিঘণ্টাক গতিসঁ গাড়ী চলাবী তঁ কখনো ৰেডলাইট ভেটবেঁ নৈ কৰত, গ্ৰীনে-গ্ৰীন ভেটত। খা ড্ৰাহো জে ন্যূযন্স জোনমে তেহন গোনচক্কৰক সিস্টম ছৈ জে কহিযো ৰেডলাইট নগেৰাঁক খগতে নৈ ভেলৈ। দিল্লী ট্ৰা◌ংসফৰ ভেলাক ৰাঁদ হম প্ৰসন্ন ৰহী জে হম তঁ চালীসে কিলোমীটৰ প্ৰতি ঘণ্টাক গতিসঁ চলবেঁ ছী সে হমৰা লেন তঁ দিল্লী স্বৰ্গে ভেল। ও কান ৰহৈ জখন ঝাৰখণ্ড নৈ ৰঁনন ৰহৈ খা জমশেদপুৰমে সভ গোলম্বৰপৰ ৰেডলাইট ৰহৈ খা পটনামে ৰেডলাইট ৰহৈ খালী ডাকবঁগলা চৌৰাহাপৰ।

দিল্লী এলৌঁ তঁ কনী দিনমে কনাট প্লেসক মিডিল সৰ্কিন খা খাস্তে-

আস্তে ৰেঁৰা-ৰেঁৰী ন্বইযন্‌স জোনক সভ গোনস্থৰপৰ ৰেডনাগই নাগি গেনৈ, কনাই প্লেসক ওনৰ সৰ্কিন যাতাযাত নেন যাতাযাত প্বনিস ৰঁন্ন ক**ই** দেনকৈ, আৰঁ ওত**ই** পাৰ্কিং হোগ ছৈ। মুদা আৰ্ডইৰ সৰ্কিনমে সাগংসক হিসাৰেঁ পহিনে শিক্ষক, কখনো ৰেডনাগই ভেইৰেঁ নৈ কৰত, কেৰ স্পীড ঘইা ক**ই** তীস, ফেৰ বীস ফেৰ দস কিনোমীইৰ প্ৰতি ঘণ্টা কেনন্হি, মুদা আৰঁ ও প্ৰশ্নে হইা দেন গেন ছৈ। হম অখনো চানীস কিনোমীইৰ প্ৰতিঘণ্টাক গতিসঁ গাড়ী চনৰেঁ ছী।

ভাগ-১

২০০ৰ মে দিল্লী আযনে ৰহী। পতা চনন জে 'ৰূই' নাগন ছৈ, মানে কোনো বী.আগ.পী. মূৰমেণ্ট ছৈ নিৰ্ধাৰিত মাৰ্গপৰ। সে ৰণজীতক মোইৰসাগকিনসঁ নোএডা জেৰাঁক নিযাৰ ভেন। ও একইা হেনমেই হমৰো দেনন্হি।

"ও পইনা নৈ ছিঐ, এত**ই** পাছুমে বৈসিনিহাৰকেঁ সেহো হেনমেই নগৰঁ**ই** পড়ৈ ছৈ। "

আধা ঘণ্টাক বাঁদ ও মোইৰসাগকিন ৰোকি দেনন্হি। অপন হেনমেই ডতাৰি হৈণ্ডিনপৰ নইকা নেনন্হি, হমৰোসঁ হেনমেই ন**ই** ক**ই** ওকৰা কৈৰিযৰমে নাক ক**ই** দেনন্হি।

"আৰঁ প্বনিসক জাঁচ নৈ হেতৈ কী?"

"কক্কা, আৰঁ দিল্লী খতম ভ**ই** গেনৈ, যূ. পী. আৰিঁ গেনৈ। আৰঁ একৰ জৰূৰতি নৈ ছৈ। "

ভাগ-২

২০২২, কোনো সঠমে দিল্লীসঁ নোএডা গেনৌঁ, ঋপন চৰচকিযাসঁ। ওত্তুক্কা একষ্টা নোকন গংসপেক্ষ্টৰকেঁ নিযমান্সাৰ সঠ নেন সংগ কেনৌঁ। চৌৰাহাপৰ ম্বড়ৰাঁক চ্ছন, সাগড গণ্ডীকেষ্টৰক নাগষ্ট জৰেনিঐ ঋা গাড়ী ঘূমৰঁ**ই** নগনৌঁ। একষ্টা সাগকিনৰঁনা ষ্টকৰাগত-ষ্টকৰাগত ৰঁঠন ঋা গ্ম্হৰৈত ঋাগাঁ ৰঁঠি় গেন।

“হাঁ হাঁ সৰ। গ্রা দিল্লী নৌ চ্চিঐ, এত**ই** গণ্ডীকেষ্টৰ জৰেনা সঁ কিযো সাগড নৌ দেত। পহিনে গাড়ীক শীসা খোন্ন, ফেৰ হাথ দিযৌ ঋা হার্ন ৰঁজৰৈত গাড়ী ঘূমাউ!”

ভাগ-ঽ

সাউথ একম্মে পার্কিং ফূন ৰহৈ, এক মিনষ্টক কাজ ৰহয সে হ্ম কাৰ সড়কেপৰ নগা ক**ই**, ফূর্তীসঁ কাজ সম্পন্ন ক**ই** ঘূৰনৌঁ তারতে গাড়ী পাৰ।

সোঝাঁমে একষ্টা হৰনদাৰকেঁ দেখনিঐ তঁ প্বচ্চনিঐ জে হ্মৰ গাড়ী কী ভেন? ওকৰ উত্তৰ স্বনূ-

“জঁ চোৰ ন**ই** গেন হএত তখন তঁ ঋহাঁক গাড়ী কত্ত**ই** গেন তকৰ তঁ পতা নৌ, ম্বদা জঁ যাতাযাত প্বনিস ন**ই** গেন হএত ’ষ্টো’ ক**ই** কয, গনত পার্কিংগক দ্বঋাৰে, তঁ ডিফেন্স কানোনী থানা চনি জাউ। “

ৰিক্শা পকড়ি় ক**ই** ডিফেন্স কানোনী থানা গেনৌঁ, ওত**ই** হ্মৰ কাৰ নাগন চ্চন, মানে চোৰ নৌ ন**ই** গেন চ্চন, সে জানমে জান

ঐন।

জাতিৱাদী মৰাঠী

“ঐঁ যৌ ওা কী দেখৈত ছী, অাফিসমে অফসৰ সেহো মিথিনা অা ৰিঁহাৰক
অা ৰিক্শাৰঁনা, খেনাগ ৰঁনৰৈঁৰঁনা সেহো সভ মিথিনাক অা ৰিঁহাৰক। সে কোন গপ ভেন।”- প্ৰণে মে সিংহজী কেঁ ক গোষ্ট মৰাঠী সজ্জন পৃছনখিন্হ।
ৰাঁত সেহো ঠীক ৰহৈ, মুদা ৰাঁহৰী নোককেঁ ব্ৰুঁঝৰাঁমে নৈ অাৰৈঁ।
সিংহ সাহেৰঁ ভাৰতীয প্ৰনিস সেৱা মে ৰহথি অা দানকৰ সহোদৰ ভিখনা-পহাড়ীমে প্ৰিঁষ্টিগ প্ৰেসমে ’ক’ ’ষ্ট’ সভ জোড়ৈ ছনন্হি, সে দানকা কনেকো অনসোহাঁত নৈ নাগনন্হি।
ৰিক্শাৰঁনা তঁ দৰভংগাক দঅয অাকি কষ্টিহাৰক, খেনা ৰঁনৰৈঁৰঁনা মৌঅা ৰহৰেঁ ষ্টা নে কৰৈত অছি।
ওা মৰাঠী সভকেঁ পতা নৈ কিএ অনসোহাঁত নগৈ ছৈ।
ৰঁহ্ন জাতিৱাদী সভ অছি ওা মৰাঠী সভ।

থেথৰ মন্বক্ষ

দৃ দিনসঁ পড়ৰাঁ খসগৰে ৰৈসন ৰহয । ওকৰ কনিযাঁ ডঠ়ৰি ক**ই** কত্তৌ খনত**ই** চনি গৈনৌ। ৰঁঠা সভ কতেকো ৰেঁৰ ওকৰ খোপড়ীমে পানি খা দানা দ**ই** ঐন ৰহৈ। ম্বদা খাগ ভোৰে ও খোপড়ী ডজাৰি চনি গেন।

“কিএ যৈ নান্নী । ওহো কিএ নৈ দোসৰ ৰিঁযাহ ক**ই** নেনক। ৰেঁশী প্রেম কৰৈত ৰহয কনিযাঁসঁ? “

“খহাঁ নেনা ঠী । গ্র কোনো থেথৰ মন্বক্ষ থোড়ে ঠী জে কনিযাঁ মৰয, মায-ৰাঁপ মৰয, ৰেঁটা-প্বতো৷ মৰয, সৰ-সমাজ মৰ , চাৰি দিন ম্বঁহ নষ্টকাওত খা পাঁচম দিনসঁ ফেৰ থেথৰ ভ**ই** জাযত। “

ৰ্ঁদ্মপত্নী রিরাহ খ্বা হিজড়া

“মৰি গেনি ৰেঁঠাৰী। “গৌখাঁ সভ ফননা ৰাঁৰূঁক তেসৰ কনিখাঁক ম্বগনাপৰ কহনেন্হি।

“ফননা ৰাঁৰূঁ তেসৰ কনিযাঁক গৰদনি কাষ্টি নেনেন্হি।”

“সে ঠীকে কহৈ চ্চী। পহিন কনিযাঁমে ৰঁচ্চা নৈ ভেনৈ ◌ঁ দোসৰ

রিঁযাহ কেনক। ম্বদা জখন দোসৰোমে রঁঠা নৈ ভেনৈ তঁ রূঁঝরাঁক ঢাহী ঢনৈ নে। “

“হঁ খা ভনগ্টে তেসৰ কনিযাঁকেঁ কহৈত খঠি জে ভাতিজ সভকেঁ নৈ মানৈ ঠিঐ তেঁ ভগৱান রঁঠা নৈ দেনষ্থি। রূঁস্ম্র?”

“ম্বদা ঠিননো রাঁরূঁ তঁ দোসৰ রিঁযাহ কেনে ঢথি। খা ফূঠূক রাঁরূঁ সেহো।”

“ঠিননা রাঁরূঁকেঁ তঁ দোসৰ রিঁযাহমে রঁঠা ভেনষ্থি নে, খা ফূঠূক রাঁরূঁ কেঁ দোসৰোমে রঁঠা নৈ ভেনষ্থি তঁ ও রূঁঝি গেনখিন্থ নে খা তেসৰ রিঁযাহ নৈ নে কেনষ্থি। ম্বদা ঞ্র ফননা রাঁরূঁ, হিজড়া সাৰ। “

স্ত্রী-রেঁ৺ী

“রাঁরূঁক সঁংগে খাযরঁ।”- রূঁঠিযা রাঁজনি ।

“হে ঋারঁ তূঁ চ্ছোট নৈ চেঁ, এম্হৰ রৈঁস।”- মায কহনেন্হি ।

ফেৰ ভায সভ খেনাগ খেনক ঋা ঋারঁ রূঁঠিযা ঋা রূঁঠিযা মাযক রেঁৰ এনৌ।

তৰকাৰী সঠি জকাঁ গেন ৰহৈ, দূধ তঁ রাঁরূঁ ঋা ভাযকেঁ মাত ৰ ভেষ্টনৌ ।

মায রূঁঠিযাকেঁ সঠন জকাঁ তৰকাৰী নোহিযামে সঁ চ্ছোননীসঁ জেনা-তেনা নিকানি কই দেনেন্হি ঋা ঋপনে ভাত ঋা নূন–তেন ই কই রৈঁসনী। দূধক রঁর্তনসঁ দাঢ়ী খখোড়ি কই রাঁদমে রূঁঠিযা খেনক।

ঔ খিস্রা স্বনরৈঁত মনোহৰ রঁজনা জে হমৰা সভ ঋারঁ ঔ কই সকৈ চ্ছী কী?

পহিনে খেনাগ-পিনাগসঁ নই কই পঢ়নাগ-নিখনাগ ধৰি রঁ ষ্টীক সঁংগ ঋন্যায হোগত ৰহয। ঋপানা-গার্গী-মৈত্রেযীক সময তঁ ঋারঁ জা কই ফেৰসঁ ঋাযন ঋচ্চি ।

রিঁখাহ খা গোৰনগাগ

জমায পএৰ চ্ছুরিঁ কই প্রণাম কেনন্থি তঁ সম্বৰ সয ষ্টাকাক নোষ্ট নিকানি এক ষ্টাকাক সিক্কা নেন কনিযাঁকেঁ সোৰ কেনন্থি।

খূরঁ খঠ-রঁঠ কযনে চ্ছনা রেঁষ্টীক রিঁযাহমে, পাগ খনগ গন ◌ চ্ছনা খা নগ্রক চারি কঠ্ষ্টা জমীন সেহো রেঁষ্টীক নামে নিখি দেনে চ্ছনা।

“নৌ রাঁরূঁজী, ড্র গোৰ-নগাগক কোন জৰুৰী চ্ছৈ?”

তারত কনিযাঁ খারিঁ গেন ৰহথিন্থ, এক ষ্টকাক সিক্কা ই কই।

এক সয এক ষ্টাকা জমাযক হাথমে ৰখৈত সম্বৰ মহৰাজ রঁজনা-

“ৰাখূ-ৰাখূ । ড্র তঁ পহিনহিযো নে মোঠিতিঐ। “

প্ৰতিভা

মসূৰীমে আই.এ.এস. আ আই. পী. এস. প্ৰোবেশনৰ সভক দাৰু পাৰ্টী চলি ৰহল ছল।

“হম সভ এতেক তেজ ছী এক সয় প্ৰশ্নক সেট ৰচনা কই তৈযাৰী

কেনোঁ তখন জা কই যফন ভেনোঁ । কে খঠি হমৰাযঁ ৰেঁশী তেজ?”

“ৰৌ দিনেযৰাঁ। যতমামে তূঁ পায নৈ ভেনঁহ, খঠমামে যেহো এক ৰেঁৰে পায নৈ ভেনঁহ । দযমামে দ্বিতীয শ্রেণী ভেনাপৰ তোৰা স্কূনেযঁ নিকানি দেনকৌ। প্রঙ্গক পৈঠর্নক হম খা তূঁ প্রৈক্ ি য কেনোঁ খা যফন ভেনোঁ তঁ ঐমে তেজী কেৰ কোন ৰাঁত ঐন । “

জাতি-পাতি

হৈদৰাবাঁদ পুলিস একেডমীমে দাৰূক পার্টী চলি ৰহল ছল ।
“ক্যো কিছু নৈ ৰাঁজত, ৰঁস হমহী হাঁ ৰাঁজৰঁ।”
ছাতী পিষ্টৈত- “ৰাজপূতক ছাতী ছী গ্র, ক্যো কিছু নৈ ৰাঁজ।“
“ভাগ যএহ তঁ খঁতৰ ঠৈ, দ্বনূ গোষ্টে খাগ.পী.এস. ছী, দ্ব ৃ গোষ্টে পীনে ছী। মুদা কী হম গ্র কহি সকৈত ছী ছাতী পীষ্টি কই- জে হম ডোম ছী, ক্যো কিছু নৈ ৰাঁজ! ”

অন্বকম্পাক নোকৰী

“ৰক্ত দৰ্দ ভই ৰহনে অছি ৰাৱূ, আৰ ৰৰ্দাস্ত নৈ ভই ৰহনে অছি।” পতা নৈ কোন ঘাৰ ৰহৈ । প্ৰকাৰ ৰুহৰি ৰহনে চথি । পিতা স্বতংত্ৰতা সেনানী ৰহথিন্হ, জখন ডাক্টৰ আ কম্পাউ ্ডৰ মনা কই দেনক ঘাৰ চূৰএস তঁ অপনে হাথে সেৱা কই ৰহনে চথি । উজৰা পাৰ্উডৰকেঁ নাৰিকেৰক তেনমে মিনা কই ঘাৰক খপনৌগযা হটা কই ওগমে নগাৰথি। পীজকেঁ পোচথি। ৰাপ আ চোট ভাষ দ্বন্ সেৰামে নাগন ৰহথি ।

পৰকাঁ প্ৰথম শ্ৰেণীমে উত্তীৰ্ণ ভেন চনখিন্হ পৈঘ ৰেটা, সত্যনাৰাযণ ভগৰানক পূজা ভেন ৰহয।

ৰূঢ় ৰাপক পৈঘ আশ ৰহথি ৰড়কা ৰেটা। চোটকা ৰেটা কোনো জোকৰক নৈ, অনেৰে ৰাপকেঁ দ্যথৈত চন জে একটা চিট্ঠী দই দিতথিন্হ তঁ খাদী ভণ্ডাৰমে নোকৰী ভই জগতৈ। ঘৰ ◌ কনহ.. মুদা ৰড়কা ৰেটাক ৰোগ এহন ৰহৈ জে এক দিন ও ওকৰ প্ৰাণ নই নেনকৈ।

অংগ্রেজসঁ নড়ৈত খুশী-খুশী জেনে গেন ৰহথি মুদা তখন যুৱা ৰহথি। ৰুঢ়াৰীমে ড্র শোক হুনকা তোড়ি দেনকন্হি । আশ্রম আ অপনেমে মগন ৰহয নগনা। স্বতন্ত্রতা সেনানী পেংশনসঁ কহুনা ঘৰ চনাৰঁথি। ছোটকা ৰেঁটাক কনহ সে অনগে।

এক দিন ছোটকা ৰেঁটাকেঁ ৰঁড়কা ৰেঁটাক সর্টিফিকেট দই দেনখিন্হ।

ছোটকা ৰেঁটা পৈঘ ভাযক সর্টিফিকেট নই কনকত্তা চন গেন আ ওগ সর্টিৰ��ফিকেটক আধাৰপৰ ওকৰা একটা প্রাগৰেট কম্পনীমে নীক নোকৰী ভেটি গেনৈ। মানে মাত্র নাম ৰঁদনি গেনৈ। নোককেঁ ৰাঁপ মৰনাপৰ নোকৰী ভেটৈ ছৈ, ওকৰা ভায মৰন পৰ ভেটনৈ।

পৈৰৰী-পৈগাম আ হাকিম

নৰেঁ-নৰঁ এস.পী. সাহেৰঁ আযন ৰহথি নগ্রমে, অসনী গমানদাৰ। তেহেন নৈ জে অপন ৰেট ৰঁঢ়ৰৈনে কনী দিন গমানদাৰ ৰহৈএ। হনকৰ ঋষ্টম ভেঁট কৰৈনে গেনখিন্হ। এস.পী. সাহেৰঁক ৰঁস্ত ধাহী। ঋষ্টমক দূ টা পৱতোহ ৰহথিন্হ, জঁ এস.পী. সাহেৰঁ প্রিন্সিপনকেঁ এক

ৰেঁৰ কহি দিতথিন্হ তঁ ৰী.এড. মে দ্বনূক নামাংকন কোনো নে কোনো ৰ্য্যোঁতে ভেঁযে গ্টা জগতৈ।

মুদা এম. পী. মাহেৰঁকেঁ ৰুঁঝৈমে এৰেঁ নৈ কেনন্হি জে প্ৱনিমক কহনোমঁ শিক্ষা ৰিভাগৰঁনা কাজ কিএ ক২ দেতৈ, ঋা ও দোমৰ ৰিভাগৰঁনাকেঁ ঋনেৰে কিএ ফোন নগা দেখিন্হ। মোম নোক, দীন-দ্বনিযাঁমঁ কোনো মৰোকাৰে নৌ।

মুদা ৼাষ্টুম জিদ্দ পকড়ি নেনখিন্হ, ৼাষ্টুমো নগক, কী কৰথি। মুদা শিক্ষা ৰিভাগ ৰঁনা ণনকৰ ওগঠাম এতনি কিএ, কোন কাজে? ঋা নৈ এতন্হি তঁ ও তঁ ওকৰা ফোন নৈ কৰথিন্হ।

“তখন ৱ কৰু জে ৰী.এড. ট্ৰেনিং কানেজক গেষ্টপৰ দূষ্টা ৰঁম ফোড়ি দিযৌ, তখন ওকৰ প্ৰিন্সিপন হমৰা নগ এৰেঁ কৰত ঋা হম ওকৰা দূ ষ্টা এডমিশননে কহি দেৰৌঁ। “

ৼাষ্টুম হতোত্মোহিত ভ২ ৰিঁদা ভ২ গেনা, ফেৰ জিদ নৈ কেনন্হি।

নূতন মীডিঋা

নগৰমে ডকৈতীক ঘটনা ভেল ।

নূতন মীডিযা ঋপন-ঋপন চৈননমে- সর্বপ্রথম ওকৰে চৈননপৰ একৰ সূচনা দেন জা ৰহন ঋছি- ঞ্র ৰ্যৌৰা দগএ, দূ-দিনমে একোটা গিৰফতাৰী নৈ হেৰ্যাক ঋা তগ দ্বঋাৰে প্বনিসক ঙঘাৰ হোগত ঋক্ষমতাক চঠাক সগৰে ফুটেজ।

প্বনিস হেডক্কাৰ্টৰমে ৰৈঠকী ভেন। সভ টী.ৰী. চৈনন কহি ৰহন ছন জে চাৰি গোটে মিনি ক**ই** ডকৈতী কেনক মুদা ঋখন ধৰি একো গোটেক গিৰফ্তাৰী নৈ ভেন ঋছি।

এনকাৰ্ডন্টৰ স্পেশনিস্টে ৰজাওন গেন। জেনা সভ ৰেৰ হোগত ৰহয ঐ ৰেৰ সেহো ও এক গোটে পকড়ি ক**ই** ঋননক। এনকাৰ্ডন্টৰ স্পেশনিস্টক ডৰে চাৰিযে ডাঁগ পড়নাক াদ ও ঋপন ডকৈত হেৰ্যাক গপ স্বীকাৰ ক**ই** নেনক। ফেৰ এনকাৰ্ডন্টৰ স্পেশনিস্টক সংগ ঋাফিসৰ নোকনি কৈমৰাক সোঝাঁ ফোটো খিচৰ্যেনহি।

চাৰি ঘণ্টা ঋাৰ ৰীতন। ওগ কথিত ডকৈতকেঁ পীটন জাগত ৰহন।

হম সাঁঝমে পহুঁচনৌ, প্বছনিঐ- “ৰ্যতা ঋপন তীন সংগীক না জকৰা সংগে ডকৈতী কেনে ছনেঁ।“

“সৰকাৰ চাৰিযে ডাঁগমে ঋপন ডকৈত হেৰ্যাক গপ স্বী াৰ ক**ই** নেনৌঁ, হম ডকৈত ৰহিতৌঁ তঁ কী ঞ্র কৰিতৌঁ? মুদা ঋাৰ ীনটা সংগীক নাম কত**ই** সঁ ঋানূ ঋা ককৰা ফুসিযাহীঁকেঁ ফঁসাৰিঁযৌ।“

মিথিনাক ঙদ্যোগ

গামমে চৌধৰীজীক ৰ্ঁস্ত ৰূতৰ্ঁা, ডৰে সভ সৰ্দ ৰহৈত ছন ।   কৰ দীন খছি জে আনকৰ গম্হৰাযন ধান কাষ্টি নেত খাকি ... ।
ও একষ্টা ৰ্ঁস খোননম্থি-
"দৰভঁগাসঁ গাম ধৰি চনত । সেকেঁড হেঁডমে ভেষ্টন খছি । পৃৰনকা মানিকক নাগসেঁস কাজ দেত। সঁগমে ৰ্ঁসক পৃৰনকা মানিক তীন মাসক নেন খপন ড্রাগৰৰ খা খনাসী সেহো দেনক খছি, তকৰ ৰ্ঁাদ খপন তাকি নেৰ্ঁ।"
চৌধৰীজী মন্দিৰপৰ ৰ্ঁসক পূজা কৰৈত কান গৌখ্যঁা সভসঁ ৰ্ঁজনা।
"স্বনৈত ছিঐ ৰ্ঁস-স্ষ্টৈশুমে ৰ্ঁড় ৰ্ঁদমস্তী কৰৈ জাগ ছৈ"- একষ্টা গৌখ্যঁা ৰ্ঁাজন।
"ধ্বৰ, চৌধৰীজীক ৰ্ঁস খা খাদমীকেঁ কে ছুৰ্ঁাক সাহস কৰত?"- দোসৰ গোষ্টে প্রসাদ নৈত ৰ্ঁাজন।

ৰ্যসক ৰূষ্ট খাকি ৰস্তা যাত্ৰীগণ নেন স্বভিতগৰ ৰষ্টে যে ওগ গাড়ীমে পৈযেন্‌জৰ ভৰি জাগ চ্চনৌ। দোসৰ ৰ্যসৰ্না সভ দৰ্ গ সভ। শাষ্টীজী খা মিশ্ৰাজীক স্‌টাফ সভ ৰ্যড় সঞ্চত! যে চৌধৰীজীক স্‌টাফকেঁ গৰগোষ্টিয়া দ**ই** ৰ্যস স্‌টৈশু সঁ ৰ্যাহৰ নিকানি দেনকন্থি।

হড়াষ্টী পোখৰিক মহাৰপৰ সঁ চৌধৰীজীক ৰ্যস খূজ**ই** নাগন তঁ ওত্তৌ যাত্ৰী প৺াঁচ**ই** নগনা।

খাৰ্য তঁ ৰ্যস-স্‌টৈশুক দাদা সভকেঁ ৰ্যস্ত তামস ঙ্ঠনৌ।
দ্বন্দ্ব ড্ৰাগৰৰ খা খনাসীকেঁ প্বঞ্চ পীষ্টনে গেন খা গ্ৰহো কহন   েন জে ফেৰ ঐ ৰূষ্টপৰ ঠনত তঁ ৰ্যসক একসীডেন্‌ষ্ট কৰৰ্যা দেন জেতৈ। শাষ্টী খা মিশ্ৰা জীক তঁ পঠাযো ষ্টা গাড়ী চ্চন্থি একষ্টা থানামে একসীডেন্‌ষ্টক ৰ্যাদ পড়নে ৰহত তঁ কী, ম্বদা চৌধৰীজী   তঁ এক্কেষ্টা চ্চন্থি?

গামক ৰোখাৰ্য-দাৰ্য ৰ্যনা চৌধৰীজী ৰ্যস-স্‌টৈশুক দাদা সভক যোঝাঁ জেনা ৰ্যকড়ী ৰ্যনি গেনা।

গামমে মন্দিৰপৰ গাড়ী ঠাঢ় চ্চন্থি, ওগ পৰ কদীমাক   ত্তী ঠঢ়ি গেন খচ্চি, পৈঘ-পৈঘ কদীমাসঁ ৰ্যস ঝপা গেন খচ্চি। খূৰ্য ফড়ন চ্চৈ।

জে গোষ্টে ৰ্যাজনে চ্চন- "ধ্বৰ, চৌধৰীজীক ৰ্যস খা খাদমীকেঁ কে চ্চূৰ্যাক সাহস কৰত?" ৰএহ গোষ্টে খাৰ্য ৰ্যাজি ৰহন খচ্চি-

“চৌধৰীজীক ৰ্য়সক পাগ তঁ ঐ ৰেঁৰ কদীমা ৰেঁঠিযে কই ঙপ্পৰ ভই জেতন্হি। “

জে গোৼ্টে ৰাঁজন চ্চন- “স্বনৈত চ্চিঐ ৰ্য়স-স্ৼ্টৈশুমে ৰ্য়ড় ৰ্য়দ স্ত্রী কৰৈ জাগ চ্চৈ” ও গোৼ্টে ঠিন্তিত ভই ৰ্য়জৈ চ্চথি- “দৰভঁগাক গন্ড্সৼ্ট্রীযন স্ৼ্টেৼ্টমে সেহো ফৈক্ৼ্ট্রী সভ ঋহিনা ৰ্য়ন্দ ঋচ্চি ঋা ওকৰ দেৰাঁন সভপৰ ঋহিনা তৰ-তীমনক নত্ত্বী সভ ভৰন চ্চৈ। ”

রাঁঢ়ি, ভূখ আ প্ৰৱাস

১

ভূখ (১)

’হে জানকা দিযনু। ঠীক ছৈ, কনী হমৰো দ**ই** দিঅ।’- পপ্পূ ভাগ ৰঁৰিযাতীমে হমৰা সংগে বৈসল ছথি। হাথ ধো ক**ই** গম্ভীৰ স্বৰমে হমৰা কহৈ ছথি- ’আগ দিনসঁ হম কোনো ৰঁৰিযাতী নৈ জাযৰ।’
’কিএ পপ্পূ ভাগ?’ – হম আচম্ভিত জে কোনো ত্ৰুটি তঁ কন্যাগতসঁ নৈ ভ**ই** গেলৈ জে হম নৈ দেখি সকলিঐ।
’কী কৰৰ জা ক**ই**, খএনে নৈ হোগএ এক্কো ৰত্তী!’- পপ্পূ ভাগক গম্ভীৰতামে কোনো কমী নৈ এলন্হি আ হম পপ্পূ ভাগক মৌসক খা ক**ই** ঢেৰিআযল হড্ডীক সভসঁ ডুঁঠ ঢেৰী দেখি ক**ই** আপন হঁসী কেনা ৰোকলৌঁ সে কী কহূ?

২

ভূখ (২)

পপ্পূ ভাগক ছোটকী ৰঁহীনক সাসুৰমে মহীস ৰিঁআযল ৰহৈ, খূৰ দূধ নাগি ৰহল ৰহৈ। পপ্পূ ভাগ, টৌলল ফুসিযাৰ আ খোঁটৈল খেসাৰীক সাগ সলেস ন**ই** ক**ই** ৰঁহীনক সাসুৰ ৰিঁদা ভেলা, জে খূৰ দূধক ভোগ নগাযৰ।
ৰঁহীন জানকা দেখিযে ক**ই** আহ্লাদিত ভ**ই** গেলী। খেনাগ ৰঁনৰৈত গপ খতম নৈ ভেলন্হি। ঠাঁর-পীঢ়ী ভেল, পপ্পূ ভাগ খেনাগ শুৰু কেলন্হি। মায কেহল, ভৌজী কেহল, টোলক নোক কেহল, কৰিযা ফুফুড়ক ৰঁঢা কতেক টা ভেলৈ, ভালসৰিক গাছ ৰাঁঢ়িমে স্বখা

কেনা গেনৈ, কেহেন ধোধৰি ছনৈ ওগমে।

খেনাগ খতম হোগপৰ ৰহৈ, মোঝাঁ চূন্‌হিপৰ দূধ ঔংগগ ছনৈ, ৰঁহীন মোহমে দূধ দেনাগ ৰিঁমৰি গেনী। পপ্পূ ভাগ দূধে পীৰৈঁনে তঁ খায়ন ছনা।

“ৰূঁঝনহীঁ দাগ, এত**ই** জে খাৰৈঁত ৰহী তঁ ৰম্ভামে একগা ৰঁড়কা মাঁপ ভেগনে, কত্তে পৈঘ মে কহিযৌ? “

“কত্তে পৈঘ ভৈয়া?”

“হগয়া এত্ত**ই** মঁ ন**ই** ক**ই**, হোগয়া ওগ চূন্‌হি তক জগপৰ দূধ ঔংগা ৰহনে ছৌ, তত্তেকগা। “

“ভৈয়া, মোহমে দূধ দেনাগযে ৰিঁমৰিযে গেনৌঁ। “

খা ৰঁহীন ডৰ্ৰূঁকমঁ ৰাঁগীমে দূধ ঢাৰয নগনী।

২

ৰাঁঢ়ি

ঐ ৰেঁৰক ৰাঁঢ়ি পছিনা ৰেঁৰ মন নৈ। মভগা মপ্তাহ ক**ই** দেনক খাগিযোমঁ জনদী। খেত পথাৰমে ৰেত খা ৰাঁন্মে খানী খন্দাখাক খেতী। দন্ মাঁঝ পপ্পূ ভাগ খন্দাখা খাগত খকচ্ছ ভ**ই** েন ছথি। ৰৈদিক থিকাহ, মদা ঐ কোমিকন্থামে ...

মদা দেখূ ভাগ্য!

হৰিদ্বাৰ মঁ ভাতিজক চিঠ্‌গী খৰৈঁএ- “খাৰিঁ জাঙ কক কা, এত**ই** ৰৈদিক নোকনিক ৰঁড় পূছি খছি। ভৰি দিন হম্ভ-মঁ ানেন খা ঙদাত্ত-খনদাত্ত খা মৰিত মৰক মেনমঁ ৰেদক পাঠ কৰূ খা মাঁঝমে নীক–নিকগত মিধগান্ন, খীৰ-পূৰী খাঙ।“

৪

প্ৰৱাসমে ৰজ্ৰপাত

পণ্ডা ভাগ ৰৈদিক ট্ৰেন ধেনন্হি ঋা প'হুঁচি গেলা হৰিদ্বাৰ। **ওতই** প'হুঁচি স্নান-ধ্যান ক**ই** ভৰি দিন কঁঠ ফাড়ি ঋা হাথ ঘুমায ৰৈদিক মংত্ৰক পাঠ কেলন্হি। সাঁঝমে মনসূৰাঁ ৰাঁন্হি খেনাগ ৰ ৰৈসনা জে ঋাৰ ৰঁভ দিন্বকা ৰাঁদ খীৰ-পূড়ী খেৰাঁক ঋৰসৰ ভেঙতন্হি।

ম্বদা এম্হৰ হিনকা হৰিদ্বাৰ প'হুঁচৰাঁসঁ পহিনহিযে দোসৰ পংডি লোকনিমে ৰিচাৰ-ৰিমৰ্শ ভেল। ও লোকনি খীৰ-পূড়ী াগত-খাগত ঋকচ্ছ ভ**ই** গেল ছলা। সে সৰ্ৱসম্মতিসঁ ৰিচাৰ কএল গেল জে ঋাগসঁ কিছু দিনক লেল খেনাগক মেন্যূ ৰঁদলল জায। ৰিচাৰ ভেল জে ঋাগসঁ ৰেদপাঠক ৰাঁদ ঋন্দাঋা ঋা দূধ কিছু দিন ধৰি দেল জায।

ৰৈদিক জী খাগ লেল মনসূৰাঁ ৰঁন্হলে ৰৈসল ছলা জে ঋাগ জে খেনাগ এতৈ তঁ ওগ খেনাগকেঁ ও হিম্নক ছোড়া দেতা।

ম্বদা তখনে ৰজ্ৰপাত ভেল, সোঝাঁ ঋন্দাঋা মহাৰাজ ৰিদ্যমান। ৰৈদিক জী হাথ জোড়ৈত ঋন্দাঋা মহৰাজসঁ পুছলথিন্হ- "সৰকাৰ হম তঁ ট্ৰেনসঁ ঐল ছী ম্বদা ঋহাঁ কোন সৰাৰীসঁ এলৌঁ ে হমৰাসঁ পহিনহিযেসঁ ৰিৰাজমান ছী?"

নৰ-সামন্ত

সংগীক ছোট ভায গামমে ৰহথি। গামমে মাৰি-পীট কৰৈ লা সে দনকা দিলেী ৰঁজাওল গেল। এত্তৌ গপ-গপ পৰ সভসঁ ঝগ ় া কএল কৰথি।

হমৰা সোঝেঁমে এক গোটেকেঁ ধমকী দ**ই** ৰহল ছলা- "দস মিনটমে

পঁাচি জাহ নৈ তঁ গোনী মাৰি দেৰ্হ। ৰীস কিনোমীটৰ ূৰমে ছহ খাকি চানীস কিনোমীটৰ দূৰ হমৰা ওগসঁ কোনো মতনৰ্ নৈ খছি।“

হম ান্নকা ৰিষযমে স্বনিতে ৰহী ম্বদা খাগ দেখনৌঁ।

হমৰ সংগী ৰ্ৰূঝৰ্**ই** নগনখিন্হ- “ঠীক ছৈ, হম নৈ কহৈত ী জে নৈ মাৰিযৌ। ম্বদা একটা গপ কহূ জে দিল্লীমে ৰীস কিনোমীটৰ দূৰসঁ খাৰৈমে তীন মিনট প্ৰতি কিনোমীটৰক হিসাৰ্সঁ সাৰ্ঠি মিনট নগতৈ সে ও দস মিনটমে কোনা খাওত?”

ছোট ভায ভীতৰ চনি গেনা।

হম সংগীকেঁ পৃছনিযন্হি- “ৰিদ্যাৰ্থী তঁ কতৌ গুৰুগ্ৰামমে নে নোকৰী কৰৈত ৰহথি?”

“হঁ, এক ঠাম দস হজাৰক নোকৰী ধৰেনে ৰহিযন্হি ম্বদা ছোড়ি দেনন্হি। কহনন্হি জে হমৰ নেৰ্নক গ্ৰ নোকৰী নৈ খছ । খাৰ্ হিনকৰ নেৰ্ন কহৈ ছী, কতেক প্ৰযাস কেনৌঁ জে মৈট্ৰিক পাস ক**ই** জাথি ম্বদা মধ্যমোসঁ পাস নৈ ক**ই** সকনা। “

চাৰিম স্থান

পহলমান জীক ৰঁক্ত ধাহী। কিয়ো ওহাঁক মকান খালী নৈ কই ৰহল দাওয তঁ দানকা কহিযন্থু, ওপন ওখৰাহাক দূষ্টা পহলমানকেঁ সঁগ কই দেতা। ও দ্বনূ ওখৰাহাক পহলমান ৰঁদমাশী থাকি কঠোৰ ৰচন, সে সভ কিছু নৈ কৰৈ ছলা মুদা দানকৰ সভক দেহে দশা দেখি কই মকান কৰ্জ্জা কেনিহাৰক হোশ উড়ি জাগ ছলৈ ওা কাজ ভই জাগ ছলৌ।

পহলমান সভ মজগূত তঁ হোগত ওছি মুদা দৌগৈ-ধপৈমে ওহেন ফুৰ্তিগৰ নৈ হোগত ওছি। মুদা পহলমানজী সে মানৈলে তৈযাৰ নৈ ওা তেঁ হাফ মৈৰাথনমে ও ওপন নাম দই দেলন্হি, ৰুঁসূ ৰীস কিলোমীটৰক ৰেস ৰহৈ জে নগ্ৰক স্টেডিযমমে খতম হোগতৈ। খূৰঁ তৈযাৰী কেলন্হি ওা দৌড়মে ভাগ নেলথি।
পহিল তীন স্থানকেঁ স্বৰ্ণ, ৰজত ওা কাংস্য পদক ভেটিতৈ।
ছোটকা ৰেসমে খিলাড়ীকেঁ ওপন প্ৰতিদ্বন্দী দেখাগত ৰহৈ ছৈ মুদা হাফ মৈৰাথনমে কে কতই গেলৈ পতে নৌ। পহলমান জী ঘামে পসীলে ওসগৰে স্টেডিযম দিস দৌগল জাগত ৰহথি, লে ওাগূমে কিয়ো দেখাগত ছলন্হি নে পাছুমে। তখলে মোপেডপৰ জাগত দূ গোটেমে এক গোটে পহলমান জী কেঁ ভ্ৰ কহৈত মোপেড ওাগাঁ ৰঁঢ়া নেলক-
“পহলমান জী, ঘীচ দিযৌ জোৰ লগা কই, ওহাঁ ওখন চাৰিম

স্থানপৰ ছী। “

পহনেমান জী কেঁ ভই ৰহনে ছনেন্থি জে ও ৰ্ঁঘাত পাছোঁ ছথি, তেঁ আগূ-পাছ্র কিযো নৈ দেখা পড়ি ৰহনে ছন্থি, যে খ্ৰামে-খ্ৰামসঁ দৌগি ৰহনে ৰহথি। ম্বদা আৰ্ঁ জখন ও চাৰিম স্থানপৰ ছথি তখন তঁ পদক ভেষ্টিঁ যকৈ ছন্থি।

পহনেমান জী জান নগা দেনেন্থি, কনী আগাঁ জা কই এক গোষ্টে ধারককেঁ দেখনাখিন্থ তঁ আৰ জোৰ নগা কই ওকৰা পাৰ কেনেন্থি। ঢনূ কাঁস্য পদক তঁ পক্কা ভেন। কনে আৰ জোৰ নগেনেন্থি তঁ যষ্টেডিযমক গেষ্ট নগ একষ্টা আৰ ধারকেঁ পাৰ কই নেনেন্থি। ফেৰ যষ্টেডিযমমে প্ৰৱেশ কেনেন্থি আ ফিনিশ নাগন পাৰ কৰিতে খ্ৰড়া কই খযি পড়না। ঢনূ ৰজত পদক তঁ ভেষ্টনা।

ম্বদা এ্র কী, যষ্টেডিযমমে রিজেতাক ঘোষণা হেমই নাগন, পহিন, দোযৰ, তেযৰ... আহি ৰে ৰ্ব্ৰাঁ... পহনেমান জী আঠম স্থানপৰ।

দেহ টূষ্টি গেন ছনেন্থি, ৰ্ঁকাৰ যেহো নৈ নিকনেন্থি। কঘনা দৰ্শক দীৰ্ঘা দিশ গেনা, ওগ দ্বনূ ছৌড়াকেঁ তকৈত, ফেৰ এক গোষ্টাকেঁ পৃছনেন্থি-

“ও দ্বনূ মোপেডৰ্ঁনা কতই গেন?”

𑒦𑒼𑒙

𑒑𑒜𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪 𑒣𑓀𑒔𑒰𑒨𑒞𑒧𑒹 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰𑒏 𑒔𑒳𑒢𑒰𑒫 𑒕𑒱𑒌। 𑒌 𑒥𑒹𑒩 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰𑒣𑒞𑒱 𑒢𑒻 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒕𑒻, 𑒧𑒯𑒱𑒪𑒰𑒥𑒪𑒰 𑒂𑒩𑒏𑓂𑒭𑒝 𑒣𑒕𑒱𑒪𑒰 𑒥𑒹𑒩 𑒩𑒯𑒻। 𑒦𑒢𑒹 𑒢𑒻 𑒚𑒰𑒜𑓃

𑒕𑒻, 𑒮𑒦 𑒞𑒧𑒮𑒰𑒨𑒪𑒹 𑒕𑒪𑒻, 𑒯𑒰𑒩𑒥𑒹 𑒏𑒩𑒱𑒞𑒻। 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰 𑒑𑒛𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪 𑒣𑓀𑒔𑒰𑒨𑒞𑒧𑒹 𑒑𑒛𑓃 𑒀𑒩𑒛𑓃𑒢𑒹𑒥𑒰 𑒮𑒹𑒯𑒼 𑒀𑒥𑒻𑒞 𑒀𑒕𑒱। 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒧𑒯𑒱𑒮𑒥𑒰𑒛𑓃 𑒥𑓂𑒩𑒰𑒯𑓂𑒧𑒝𑒏 𑒑𑒰𑒧। 𑒑𑒛𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪 𑒥𑒱𑒬𑒰𑒪 𑒑𑒰𑒧 𑒁 𑒑𑒛𑓃 𑒀𑒩𑒛𑓃𑒢𑒹𑒥𑒰 𑒕𑒼𑒙 𑒑𑒰𑒧, 𑒥𑒴𑒗𑒴 𑒑𑒛𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪𑒏 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒙𑒼𑒪𑒏 𑒥𑒩𑒰𑒥𑒩।

𑒞𑒂 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥𑒹 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰 𑒞𑒿 𑒑𑒛𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪𑒹𑒏 𑒯𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒔𑒰𑒯𑒲। 𑒠𑒮-𑒠𑒮 𑒪𑒰𑒐 𑒐𑒩𑓂𑒔 𑒏𑒩𑒻𑒋 𑒪𑒼𑒏 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰 𑒔𑒳𑒢𑒰𑒥𑒧𑒹 𑒞𑒿 𑒥𑒰𑒯𑒩𑒱𑒨𑒼 𑒁𑒧𑒠𑒢𑒲 𑒞𑒯𑒲 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥𑒹 𑒯𑒹𑒞𑒻 𑒢𑒹 𑒨𑒾। 𑒏𑒞𑓄 𑒕𑒲, 𑒠𑒮 𑒪𑒰𑒐𑒏 𑒖𑒧𑒰𑒢𑒰 𑒑𑒹𑒪𑒻, 𑒣𑒔𑒰𑒮-𑒣𑒔𑒰𑒮 𑒪𑒰𑒐 𑒪𑒼𑒏 𑒐𑒩𑓂𑒔 𑒏𑒩𑒻 𑒑𑒹𑒪𑒻 𑒯𑒹𑒢 𑒣𑒕𑒱𑒪𑒰 𑒥𑒹𑒩 𑒁 𑒞𑒐𑒢𑒼 𑒯𑒰𑒩𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒻, 𑒏𑒧𑒰𑒂 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒮𑒰𑒪𑒧𑒹 𑒢𑒻 𑒏𑒱𑒕𑒳 𑒞𑒿 𑒠𑒴 𑒏𑒩𑒼𑒛𑓃।

𑒁 𑒮𑒹 𑒑𑒛𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪𑒮𑒿 𑒮𑒰𑒞 𑒙𑒰 𑒄𑒧𑒹𑒠𑒥𑒰𑒩 𑒚𑒰𑒛𑓃 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒻। 𑒁 𑒑𑒛𑓃 𑒀𑒩𑒛𑓃𑒢𑒹𑒥𑒰 𑒋𑒏𑓂𑒏𑒹𑒙𑒰 𑒄𑒧𑒹𑒠𑒥𑒰𑒩 𑒚𑒰𑒛𑓃 𑒏𑒹𑒪𑒏𑒻। 𑒯𑒹 𑒋𑒢𑒰 𑒁𑒣𑒮𑒧𑒹 𑒗𑒑𑒛𑓃𑒰 𑒏𑒩𑒻 𑒖𑒹𑒧𑒹 𑒞𑒿 𑒍𑒂 𑒧𑒳𑒿𑒯𑒠𑒳𑒥𑒩𑒰 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰 𑒥𑒢𑒱 𑒖𑒹𑒞𑒾। 𑒥𑒢𑓄 𑒠𑒯𑒲𑒿, 𑒧𑒳𑒿𑒯𑒠𑒳𑒥𑒩𑒰 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒥𑒢𑒞𑒻 𑒮𑒋𑒯 𑒢𑒲𑒏, 𑒑𑒣𑒼 𑒮𑒳𑒢𑒞, 𑒁𑒣𑒢 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒞𑒿! 𑒯𑒹 𑒥𑒰𑒠𑒧𑒹 𑒗𑒑𑒛𑓃𑒰 𑒤𑒮𑒰𑒠 𑒢𑒱𑒣𑒙𑒰𑒥𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒱𑒯𑒹𑒿, 𑒑𑒰𑒧𑒏 𑒂𑒖𑓂𑒖𑒞𑒱𑒏 𑒮𑒥𑒰𑒪 𑒕𑒾। 𑒯𑒹 𑒞𑒂 𑒯𑒱𑒮𑒰𑒥𑒹 𑒞𑒿 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒥𑒹𑒬𑒲 𑒖𑒢𑒮𑓀𑒐𑓂𑒨𑒰 𑒞𑒿 𑒣𑒝𑓂𑒛𑒲𑒖𑒲 𑒒𑒩𑒹𑒢𑒏 𑒕𑒻, 𑒁𑒣𑒮𑒧𑒹 𑒍𑒏𑒩𑒰 𑒮𑒦𑒧𑒹 𑒧𑒱𑒪𑒰𑒢𑒼 𑒕𑒻, 𑒞𑒹𑒿 𑒏𑒲 𑒖𑒹 𑒣𑒝𑓂𑒛𑒲𑒖𑒲 𑒒𑒩𑒹𑒢 𑒏𑒯𑒱𑒨𑒼 𑒥𑒰𑒖𑒻 𑒢𑒻 𑒕𑒪 𑒞𑒏𑒩𑒰 𑒥𑒢𑓄 𑒠𑒹𑒥𑒻 𑒧𑒳𑒐𑒱𑒨𑒰? 𑒯𑒹 𑒞𑒿 𑒏𑒲 𑒋𑒏𑒯𑒩𑒹𑒏𑒹𑒿 𑒥𑒢𑓄 𑒠𑒹𑒥𑒻? 𑒥𑒰𑒥𑒴 𑒏𑒏𑒩𑒼𑒣𑒩 𑒥𑒱𑒮𑒥𑒰𑒮 𑒏𑓄 𑒪𑒱𑒀 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒋𑒏𑒯𑒩𑒹𑒣𑒩 𑒢𑒻। 𑒁 𑒮𑒩𑒱𑒮𑒥𑒹 𑒐𑒰𑒿𑒑𑒳𑒩? 𑒁 𑒍 𑒤𑒴𑒢 𑒏𑒱𑒋 𑒀𑒢𑒹𑒩𑒹 𑒚𑒰𑒛𑓃 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪 𑒕𑒻 𑒯𑒾, 𑒙𑒼𑒪𑒥𑒻𑒨𑒼 𑒦𑒼𑒙 𑒢𑒻 𑒠𑒹𑒞𑒻, 𑒁 𑒖𑒐𑒢 𑒯𑒰𑒩𑒱 𑒖𑒹𑒞𑒻 𑒞𑒿 𑒤𑒹𑒩 𑒙𑒼𑒪𑒥𑒻𑒨𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒰𑒿𑒔 𑒥𑒩𑓂𑒐 𑒡𑒩𑒱 𑒑𑒩𑒱𑒨𑒥𑒻𑒞 𑒩𑒯𑒞𑒻। 𑒯𑒹 𑒮𑒹 𑒮𑒦 𑒢𑒻 𑒯𑒋𑒞। 𑒁𑒣𑒮𑒧𑒹 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒦𑒼𑒙 𑒑𑒛𑓃 𑒢𑒰𑒩𑒱𑒏𑒹𑒪𑒏 𑒦𑓄 𑒖𑒰𑒨, 𑒌 𑒮𑒰𑒞𑒼 𑒄𑒧𑒹𑒠𑒥𑒰𑒩𑒧𑒹 𑒖𑒏𑒩𑒰 𑒮𑒦𑒮𑒿 𑒥𑒹𑒬𑒲 𑒦𑒼𑒙 𑒦𑒹𑒙𑒞𑒻 𑒞𑒏𑒩𑒹 𑒣𑒴𑒩𑒰 𑒑𑒰𑒧 𑒦𑒼𑒙 𑒠𑒹𑒞𑒻।

ৰ্ক্শা ৰৈনেষ্ট সভ খাৰিঁ গেন, সত্যনাৰাযণ মাস্ষ্টৰসাহৈৰঁ, কোনো ছখ্-পাঁচ নৈ বুঁঝৈ ছথিন্হ, নীক নোক, ঢানকে নির্দেশনমে ড্র খাপসী চুনার খাকি সর্বে হএত। খা এম্হৰ সৰিসৰে খাংগ্ৰৰক গন্দ্ৰকান্ত মাস্ষ্টৰ সাহৈৰঁ চিন্তিত, ঐ গঢ় নাৰিকেনক খান্তৰিক এনেক্শনমে ঢানকৰ হাৰি নিশ্চিতে ছন্হি। সে ও পৰ্হাঁচি গেনা সত্যনাৰাযণ মাস্ষ্টৰ সাহৈৰঁ নগ।

-মাস্ষ্টৰ সাহৈৰঁ, খহাঁ সৰকাৰী স্কূনসঁ ৰিষ্টাযৰ ভেন ছী প্ৰাগরেষ্টসঁ নৈ। খহাঁক পেঁশনো ৰুকি সকৈএ।

-সে কিএ যৌ?

-ড্র জে গঢ় নাৰিকেনক খান্তৰিক এনেক্শন খহাঁ কৰৰাঁ ৰহন ছিঐ সে খহাকেঁ বুঁঝন খছি জে ড্র চুনার খাচাৰ সংহিতাক উল্লংঘন ছিঐ?

সত্যনাৰাযণ মাস্ষ্টৰ সাহেৰঁ ডেৰা গেনা, ৰাঁবূঁ হম ঐ সভসঁ দূৰ ছী। সে গঢ় নাৰিকেনক খান্তৰিক এনেক্শন নৈ ভেন।

কান্হি চুনার ছিঐ, গঢ় নাৰিকেন পংচাযতক মুখিযা এনেক্শন। গঢ় নাৰিকেনসঁ সাত ষ্টা উমেদৰাৰ ছথি খা গঢ় খৰড়নেৰাঁসঁ একষ্টা। বুঁঝাগএ ঐৰেঁৰ গঢ় খৰড়নেৰেঁক মুখিযা ৰঁনত। দেখিঐ কী হোগ ছৈ।

মস্বখ্বাগ

ডোকাক তীমন, কাঁকৌড়ক মন্না, পড়ৰাঁক খ্বা খৰহাক মাৰ্ডম খেনা ৰঁস্ত দিন ভই গেন। গামসঁ দিলী এনাক ৰাঁদ তঁ নহিযে। ৰণজীত কহনন্হি জে দিলীক নোক মভ ৰঁস্ত নীক হোগ ছৈ, নৈ যৌ কক্কা, পড়ৰাঁ মভকেঁ দানা খুখ্বাৰেঁ ছৈ, খ্বপনা মভ দিম তঁ মভঠাঁ কেঁ মাৰি কই খা জগতৈ।

হমৰ মংগীক ৰেঁঠাঁ প্নে গস্কূনমে পঠ়ৈ ছনৈ, ওতই দূ ঠাঁ খৰহা ছনৈ। ও মৈমকেঁ কহনকৈ জে এ্র দ্বনূ খৰহা হমৰা দই দিখ্ব। মৈমকেঁ

খ়ুশী ভেনৈ জে রঁঠা খৰহাকেঁ পোসই চাহৈএ, তৈযো পৃছনকৈ- কী কৰরঁ খৰহা নই কই?
সঁগীক রেঁগা কহনকৈ- মস্বখাগ রঁনা কই খাযরঁ।

মৌম ঠিন্তিত ভই গেনী, সময নই কই সঁগীসঁ ভেঁটঁ কেনন্হি। রঁঠাক গনত নানন-পাননক রিষযমে ও ঠিন্তিত ছনী, স্কূনক দোসৰ রঁঠাক স্বৰক্ষানে ঠিন্তিত সেহো ছনী।
সঁগী রঁত্ত মৃশ্কিনসঁ দানকা রূঁঝেনখিন্হ জে হমৰা সভমে খৰহাক মাৰ্উস খাযন জাগ ছৈ, দোসৰ রঁঠাকেঁ দানকৰ রঁঠাসঁ কোনো খতৰা নৈ ছৈ। সংস্কৃতিক অন্তৰ রূঁঝেনখিন্হ, মৃদা মৌম আৰ ঠিন্তিত ভই গেনী।

সাগৰেঁৰিযা কৈম্প

সৰদাৰজী অফগানিস্তানসঁ বিস্থাপিত ভ**২** আগ কান্হি জর্মনীক নাগৰিক ছথি, যাগৰেঁৰিযাক নোৰেস্যীৰিঁর্স্কমে দোকান ছন্হি আ দিলী ব্যাপাৰক ক্রমমে আযল ছথি।

“ওত্তে দূৰ দোকান খোলনে ছী?”

“হম নৈ খোলৰঁ তঁ কিযো আন খোলি নেত!”

“ঞ্র ঔঁঠা কিএ কষ্টনে অছি, গুৰুজীকেঁ দ**২** দেনিযন্হি কী?”

“নঁ, নঁ। যাগৰেঁৰিযামে যণ্টানিনক কৈম্পে ষ্টা নৈ ছৈ, ব্যাপাৰো হোগ ছৈ। ওত**২** দোকানদাৰ যভকেঁ ৰেঁশী তংগো নৈ কৰৈ ছৈ, ৰৰন্ স্বাগতে কৰৈ ছৈ। আ ওত**২** আঁগ্নৰ কষ্টনে ৰঁদত ৰাস নোক ভেষ্ট জেতা। মাগনস পন্দ্ৰহ-ৰীস ডিগ্রী তাপমান ৰহৈ ছৈ। ৰিঁনু দস্তানাক তঁ অহাঁ চনিযো নৈ যকৈ ছী। মুদা ৰাতি ক**২** ৰীযৰ ৰাঁৰমে পীনাক ৰাঁদ শৰীৰমে গর্মী আৰিঁ জাগ ছৈ আ ৰাঁহৰ নিকলনাপৰ মোন হোগ ছৈ জে দস্তানা নিকালি দী, আ ফেৰ অহাঁকেঁ পতো নৈ চলত, হাথ ঠৰি জাযত, হিন-ডোন ৰঁন্দ। নশা ষ্টুষ্টনোক ৰাঁদ ডাক্টৰ নগ জাৰ্ড, জঁ গৌংগৰীন ভ**২** গেল তঁ একাধষ্টা আঁগ্নৰ কাষ্টএ পড়ত।“

মীত ভাগ শৃংখলা

১

চন্স্মগৰ

মীত ভাগ চন্স্মগৰ চ্ছথি। মীত ভাগক ৰাঁৰূঁ ঘষ্টককেঁ কহি ৰহন চ্ছনা। ঘষ্টক নেৰোঁক মাঁগ কেনখিন্হ তঁ ও ৰঁজনা- কাগজী নেৰোঁ তঁ ঘষ্টক সভকেঁ শৰৰঁত পিযাৰৈঁত-পিযাৰৈঁত খতম ভ**ই** গেন দেখৈ চ্ছী গাচ্ছমে জমীৰী নেৰোঁ সেহো ৰাঁঠন খ্চ্ছি খ্াকি নৈ। ফেৰ জমীৰী নেৰোঁ দেনহ্হি, খ্া কনে কান তৰুখ্া তৰকাৰীক ৰাঁদ মধ্ুৰ ঙঠেনহ্হি। খ্া ৰঁজনা- ’হে একষ্টা মধ্ুৰ নিযৌ নে’। ঘষ্টক মধ্ুৰক খ্াগ্রহ ৰোকি নৈ সকনা খ্া কহনহ্হি- দিযৌ। যৌ নাগন নাগি জাযত নড়কী ৰঁনাক। ধ্ৰফৰাঙ ধ্ৰি জ্বনি। ঞ্ৰ নৈ তঁ খ্ানে।

কনে কানমে ঘষ্টকৰাজ দ্বাৰা খ্ানন একষ্টা ঘৰদেখিযা এনা। ৰাঁধ দিস ন**ই** গেনা ঘষ্টককেঁ, ঘষ্টককেঁ কহনখিন্হ- সোঁসে ৰাঁধ মীতক হিস্সামে চ্ছৈ।

-ম্বদা ৰাঁধমে খ্াৰি চ্ছৈ ঠামে ঠাম। তখন মীতে ভাগক কোনা।- ঘৰদেখিযো গনাকেক নোক।

-সে নৈ ৰূঁঝনিঐ, ৰাঁঢ়িক গনাকা চ্ছৈ খ্া ঢানূ জমীন চ্ছৈ। পানি

ঋাৰেঁ ঠৈ ঋা সমৰি জাগ ঠৈ তেঁ ঋপনো খেতমে ঐ গামমে নোক ঋাৰি দৈ ঠৈ।

২

গড়নি

মীতক চেহৰাপৰ জে পানি ছন্হি সে নোক নৈ দেখৈএ। মীত ভাগ নিকনিক কৰৈত ভূত সন কাৰী ৰংগ, কতেক কাৰী সে ওগ খাপড়িকেঁ দেখি নিশ্ব ততেক। কাৰী ষ্টুহষ্টুহ ছথি মীত ভাগ কাৰী-খষ্টখষ্ট নৈ। মোহন ভাগ সেহো কহৈ ছনা- ৰাম-ৰাম, কাৰী নোক খৰাপ হোগ ঠৈ, কে কহনক, গোৰ নোকমে ও গড়নি কত**ই** পাৰী। ন্দানকৰ ৰিঁযাহ ভেনন্হি।

-মীত যৌ, কনিযা কেহন ছথি, পসিন্ন পড়নথি নে।

-ৰঁড় সুন্দৰ ছথি। হেমামানিনীকেঁ দেখনে ছিযন্হি? এন-মেন ওহনে। মুদা ৰংগ কনে হমৰাসঁ ডীপ ছন্হি।

३

চযন

“দেখিযৌ তঁ মীত ভাগ। এতেক ষ্টাক ঋপন ভাৰত ঋা ছোষ্ট সন দেশ সভসঁ হাৰি জাগএ। কখনো কান ওনা জিতিতো ঋছি। ক্রিকেষ্ট ষ্টা নৈ যৌ। ওহো। ঋানো খেন সভমে দেখূ নে।”

“ঔ ৰাঁৰূঁ। ক্রিকেষ্ট, ফুষ্টৰাঁনমে দেশ পৈঘ ৰহনে থোড়ৰেঁ হোগ ঠৈ। পূৰা দেশ মিনি ক**ই** থোড়ৰেঁ খেনাগ ঠৈ। যৌ, এগাৰহে ষ্টা নে খেনাড়ী খেনেতৈ যৌ। ঋা সে পৈঘ দেশ ৰহৌ ঋাকি ছোষ্ট দেশ।”

৪

মীত ভাগ আ চোৰ রঁজাৰ

মীত ভাগকেঁ ফানকৰ চমচম কৰৈত জুত্তাকেঁ দেখি ওকৰ নিৰ্মাতা কংপনী, ব্ৰাঁণ্ড আ মূল্যক সংরঁধমে জিজ্ঞাসা কেনৌং। মুদা হুমৰ জিজ্ঞাসা শাঁত কৰবাঁক রঁদনা ও ভার-রিহ্বল ভ**ই** গেনা আ একৰ ক্ৰয়ক রিস্তৃত রিরৰণ কহি স্বনেনহি।

ভেন গ্ৰ জে দিল্লীক নান কিনাক পাচ্ছমে ৰরি দিন ভোৰমে জে চোৰ রঁজাৰ নগৈত আছি, তগমে মীত ভাগ আপন ভাগ্যক পৰীক্ষণ হেত্তু প্হঁচনা। সভক স্বঁহসঁ ঐ রঁজাৰক গপ্লোণ্টেড রস্তু সভক কম দামপৰ ভেণ্টবাঁক গপ্প স্বনৈত ৰহৈ চুনা আ হীন ভারনাসঁ গ্ৰস্ত হোগ চুনা, জে ফানকা ঐ রঁজাৰসঁ সস্ত আ নীক চীজ কিনবাঁক নূৰি নৈ চুন্হি। ফানকৰ ওত**ই** প্হঁচবাঁক দেৰী চুনেন্হি আকি এক গোণ্টে ফানকৰ আঁখিসঁ ন্বকা ক**ই** কিচ্ছু রস্তু ন্বকা ক**ই** ৰাখয নাগন আ দেখিতে-দেখিতে নিপত্তা ভ**ই** গেন। মীত ভাগক মোন ওমহুৰ গেনেন্হি আ ও ওকৰ পচোৰ ধ**ই** নেনেন্হি আ রঁত্ত মুশ্কিনসঁ ওকৰা তাকি নেনেন্হি। জিজ্ঞাসা কেনেন্হি জে ও কী ন্বকা ৰহনে আছি।

"গ্ৰ আহাঁক রুঁত্তাক রাঁহৰ আছি ।"- চোৰ রঁজাৰক চোৰ মহাৰাজ রঁজনা। "আহাঁ কহূ তঁ ঠীক জে কী এহন আনেভ আহাঁক কোৰমে আছি?"

ঝাড়ি-পোচি ক**ই** রিক্ৰেতা মহাৰাজ এক জোড় জুত্তা নিকাননেন্হি, মুদা গ্ৰাহো সংগে কহি গেনা, জে ও কোনো পৈঘ গাড়ী রঁনাক রাঁণ্টমে আছি, জে গাড়ীসঁ ভতৰি ঐ জুত্তাক সহী পৰীক্ষণ কৰবাঁমে সমৰ্থ হএত আ সহী দাম দেত।

মীত ভাগ রঁত্ত ঘিঁঘিয়েনথি তঁ ও চাৰি সয টাকা দাম কহনেকন্হি,

সেহো ঐ দৃখাৰে জে মীত ভাগ ৰোনী-ৰাণীসঁ পূৰা◌ংচন গনোকাক নোক নাগৈ চথি, মুদা সওমে ৱাহো ৰাজন জে দিল্লীমে সভ খপনে নোক খচি, এত্তই তঁ থূকো ফেকৈ চী তঁ খপনে নোকপৰ পড়ৈএ।

হমৰ মিত্ৰক নগমে মাত্ৰ তীন সয সাৰ্চি টাকা চনেন্থি, খা দোকানদাৰক ৰেঁৰ-ৰেঁৰ বৃঁত্ত্বাক ৰাঁহৰ হেৰাঁক ৰাঁত সত্ত্ব ভই ৰহনে চন। ৰিক্ৰেতা মহাৰাজ ৱা ধৰি পতা নগা নেনেন্থি, জে ক্ৰেতা মহাৰাজক নগমে মাত্ৰ তীন সয সাৰ্চি টাকা চন্থি খা দস টাকা তঁ ৱা সৰকাৰী ডী.টী.সী. ৰঁসক কিৰাযাক হেত্তু ৰখৰেঁ টা কৰতা। সে মুঁহ নষ্টকেনে গ্ৰামীণ নোকক মজৰূঁৰীকেঁ ধ্যানমে ৰখৈত ও তীন সয পচাস টাকামে, জে ৗনকৰ মুতাৰিঁক মূৰে-মূৰ চন, খপন কনেজাসঁ হটা কই ও জুত্তা মীত ভাগক কৰেজ ধৰি পঁাচা দেনেন্থি।
খাৰঁ খাগাঁ মীত ভাগক ৰঁখান সুনূ।
“সে জগ দিনসঁ ৱা জুত্তা ঐন, একৰামে পানি নৈ নাগয দেনিঐ। কত্তৌ পানি দেখীতঁ পএৰকেঁ সড়া দেন, জে চমৰী ডঘৰত তঁ ফেৰ খাৰিঁ জাযত, মুদা জুত্তা...। খা ঐ জুত্তাকেঁ হাথমে ডঠা নগ চনৌঁ। চাৰিযে দিনতঁ ভেন ৰহয, এক দিন সীঢ়ীসঁ ডতৰৈত ৰহী, পূৰা সোন কৰেজ জকাঁ খাঁখিক সোমাঁ, ৰাঁহৰ খাৰিঁ গেন। কী কৰূ? ক্যো জে ঐ জুত্তাক ৰঁড়াগ কৰৈএ, তঁ কোঢ় ফাট্‌ই নগৈএ। কোনৗনা সিযা-ফড়া কই পাগ ডপ্পৰ কই ৰহনে চী। ৰঁড় দাৰী চন, জে মৈথিন চী খা বৃঁধিযাৰীমে কোনো সানী নৈ খচি। মুদা ৱা চকান জে দিল্লীমে চকেনৌঁ, তঁ খাৰঁ তঁ এত্তক্কা নোককেঁ দণ্ডৰতে কৰৈত ৰহৰাঁক সোন কৰৈত খচি। ঐ নানকিনাক চোৰ-ৰঁজাৰক নোক

সভ তঁ কতেকো মহোমহাপাধ্যাযক ৱুঁঝিকেঁ গৰদামে মিনা দেতহি। খ্ৰড জী ভাৰত-ৰত্নে ৰঁটৈ ছী, খ্ৰা তখন ঐ পৰ কংগ্ৰেৰ্সী কৰৈ ছী। খ্ৰমন ভাৰত-ৰত্নে সভ তঁ নানকিনাক পাঁছাঁমে খ্ৰছি, সে এক দূ টা নৈ ৰৰন্ মাত্ৰা মে।

খ্ৰাৰঁ হমৰা তঁ দখ্ৰয জে হঁমী খ্ৰাকি নৈ হঁমী। ফেৰ দিন ৰীতন খ্ৰা প্ৰোগ্ৰামে ৰঁনৰৈত ৰহি গেনৌঁ জে খ্ৰগিনা ৰৰিকেঁ চোৰ ৰঁজাৰ খ্ৰাকি মীনা ৰঁজাৰক দৰ্শন কৰৰঁ। মুদা পতা নাগন জে দিল্লী পুনিস ঐ ৰঁজাৰকেঁ ৰঁন্দ কৰৰাঁ দেনক।

৯

মাস্টৰী

“হৌ, হমৰা কোন ৰৌস্তক কমী খ্ৰছি। মাস্টৰী কৰৈ ছী। ছহ হজাৰ নৌ সয নিনানৱেঁ টকা দৰমাহা খ্ৰছি। ওগমে এক টকা জোড়ি কই সাত হজাৰ টকা সভ মাস ৰেঁকমে জমা কই দৈ ছিঐ। খ্ৰা সে ৰীস ৰঁৰ্খসঁ কই ৰহন ছী, খেতী-ৰাঁড়ীসঁ গুজৰ কৰৈ ছী। খ্ৰপন ৰাঁপক ৰেঁটা নৈ হোগ জে ওগ জমা পাগসঁ একটা নৰকা পাগ নিকানমে হোগ। নড়কাৰঁনা নগ জাগ ছী, কন্যাদান জে কপাৰপৰ খ্ৰছি, তঁ ৰেঁসৈযে নৈ দৈএ। কী, তঁ মাস্টৰ ছিঐ, কতইসঁ পাগ এতৈ। ৰৌ, ৰাঁজৈ জো নে কত্তে পাগ চাহী।” মীত ভাগ গেনা পএৰ ঝটকাৰৈত খ্ৰাঁগন দিস খ্ৰা হম গুম্ম ভেন ঠাঢ় ৰহি জাগ ছী।

৩

𑒣𑒮𑒲𑒗𑒏 𑒏𑒰𑒿𑒙

𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑 𑒑𑒰𑒧𑒧𑒹 𑒩𑒯𑒟𑒱 𑒞𑒿 𑒣𑒮𑒲𑒗𑒏 𑒏𑒰𑒿𑒙𑒏 𑒩𑒮 𑒣𑒼𑒐𑒛𑓃𑒱𑒧𑒹 𑒠𑓄 𑒏𑓄 𑒣𑒼𑒐𑒩𑒱𑒏 𑒮𑒦𑒙𑒰 𑒧𑒰𑒿𑒕 𑒧𑒰𑒩𑒱 𑒠𑒹𑒟𑒱।

𑒋𑒏 𑒥𑒹𑒩 𑒣𑒳𑒥𑒰𑒛𑓃𑒱 𑒙𑒼𑒪𑒏 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰𑒏 𑒧𑒼𑒢 𑒐𑒩𑒰𑒣 𑒦𑒹𑒪𑒻 𑒞𑒿 𑒯𑒱𑒢𑒏𑒰 𑒮𑒿 𑒣𑒳𑒕𑓄 𑒋𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒖𑒹 𑒏𑒼𑒢 𑒠𑒥𑒰𑒃 𑒠𑒱𑒌। 𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑 𑒣𑒮𑒲𑒗𑒏 𑒏𑒰𑒿𑒙𑒏 𑒩𑒮 𑒣𑒱𑒂𑒥𑒨 𑒏𑒯𑒪𑒐𑒱𑒢𑓂𑒯। 𑒤𑒹𑒩 𑒧𑒿𑒯𑒲𑒮 𑒔𑒩𑒹𑒥𑒰𑒏 𑒯𑒹𑒞𑒳 𑒛𑒲𑒯 𑒠𑒱𑒮 𑒔𑒪𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒰। 𑒋𑒏 𑒑𑒼𑒙 𑒠𑒼𑒮𑒩 𑒧𑒿𑒯𑒱𑒮𑒥𑒰𑒩 𑒑𑒰𑒧𑒣𑒩𑒮𑒿 𑒁𑒥𑒻𑒞 𑒠𑒹𑒐𑒰 𑒣𑒛𑓃𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒞𑒿 𑒣𑒳𑒕𑒪𑒐𑒱𑒢𑓂𑒯 𑒖𑒹 𑒯𑒾 𑒥𑒰𑒅, 𑒣𑒳𑒥𑒰𑒛𑓃𑒱 𑒙𑒼𑒪 𑒠𑒱𑒮𑒮𑒿 𑒏𑒼𑒢𑒼 𑒏𑒢𑓂𑒢𑒰𑒩𑒼𑒯𑒙𑒼 𑒮𑒳𑒢𑒱 𑒣𑒛𑓃𑒪 𑒕𑒪 𑒁𑒥𑒻𑒞 𑒏𑒰𑒪? 𑒥𑒳𑒗𑒰।

𑒍 𑒞𑒿 𑒡𑒢 𑒩𑒯𑒪 𑒖𑒹 𑒧𑒩𑒲𑒖𑒏 𑒥𑒰𑒣𑒏𑒹𑒿 𑒩𑒮𑓂𑒞𑒰𑒧𑒹 𑒏𑓂𑒨𑒼 𑒦𑒹𑒙𑒱 𑒑𑒹𑒪𑒻 𑒂 𑒣𑒳𑒕𑒱 𑒠𑒹𑒪𑒏𑒻, 𑒢𑒻 𑒞𑒿 𑒁𑒣𑒢 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰𑒮𑒿 𑒯𑒰𑒟 𑒡𑒼𑒥𑒨 𑒖𑒰 𑒩𑒯𑒪 𑒕𑒪। 𑒄 𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑 𑒥𑒛𑓃 𑒥𑒴𑒩𑒱 𑒁𑒕𑒱। 𑒣𑒩𑒳𑒏𑒰𑒿 𑒣𑒮𑒲𑒗𑒏 𑒏𑒰𑒿𑒙𑒏 𑒩𑒮 𑒣𑒼𑒐𑒩𑒱𑒧𑒹 𑒠𑓄 𑒏𑓄 𑒮𑒦𑒙𑒰 𑒧𑒰𑒿𑒕 𑒧𑒰𑒩𑒱 𑒠𑒹𑒢𑒹 𑒩𑒯𑒨 𑒄। 𑒄 𑒖𑒯𑒩 𑒥𑒔𑓂𑒔𑒰𑒏𑒹𑒿 𑒣𑒱𑒁𑒥𑒱𑒞𑒱𑒌 𑒞𑒿 𑒧𑒼𑒢 𑒚𑒲𑒏 𑒢𑒻 𑒯𑒼𑒃𑒞𑒻, 𑒮𑒼𑒗𑒹 𑒣𑓂𑒩𑒰𑒝 𑒢𑒱𑒏𑒪𑒱 𑒖𑒃𑒞𑒻। 𑒥𑒳𑒗𑒰𑒥𑒻𑒞 𑒦𑒹𑒪 𑒂 𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑𑒏𑒹𑒿 𑒏𑓀𑒚𑒲 𑒪𑒹𑒧𑓄 𑒣𑒛𑓃𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱।

𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒒𑒩𑒧𑒹 𑒮𑒦 𑒏𑓂𑒨𑒼 𑒧𑒰𑒿𑒕 𑒐𑒴𑒥 𑒐𑒰𑒃 𑒕𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱। 𑒋𑒏 𑒥𑒹𑒩 𑒦𑒼𑒩𑒹-𑒦𑒼𑒩 𑒐𑒹𑒞 𑒠𑒱𑒮 𑒏𑒼𑒠𑒰𑒩𑒱 𑒂 𑒕𑒱𑒙𑓂𑒙𑒰 𑒪𑓄 𑒥𑒱𑒠𑒰 𑒦𑒹𑒪𑒰 𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑। 𑒥𑒳𑒢𑓂𑒢𑒰-𑒥𑒰𑒢𑓂𑒢𑒲 𑒯𑒼𑒃 𑒕𑒪, 𑒧𑒳𑒠𑒰 𑒂𑒛𑓃𑒱𑒏𑒹𑒿 𑒞𑒛𑓃𑒣𑒻𑒞 𑒋𑒏𑒙𑒰 𑒣𑒻𑒒 𑒩𑒼𑒯𑒳𑒏𑒹𑒿 𑒠𑒹𑒐𑒱 𑒏𑓄 𑒏𑒼𑒠𑒰𑒩𑒱 𑒔𑒪𑒰 𑒠𑒹𑒪𑒢𑓂𑒯𑒱 𑒂 𑒩𑒼𑒯𑒳 𑒠𑒴 𑒏𑒳𑒙𑓂𑒙𑒲 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪। 𑒠𑒳𑒢𑒴 𑒙𑒳𑒏𑒛𑓃𑒲𑒏𑒹𑒿 𑒧𑒰𑒟 𑒣𑒩 𑒅𑒚𑒰 𑒏𑓄 𑒥𑒱𑒠𑒰 𑒦𑒹𑒪𑒰 𑒧𑒲𑒞 𑒦𑒰𑒑 𑒑𑒰𑒧 𑒠𑒱𑒮। 𑒞𑒏𑒩𑒰 𑒠𑒹𑒐𑒱 𑒑𑒼𑒪𑒩 𑒦𑒰𑒨 𑒑𑒰𑒧 𑒣𑒩 𑒖𑒰𑒃𑒞 𑒏𑒰𑒪 𑒥𑒰𑒥𑒰 𑒠𑒼𑒑𑒯𑒲 𑒪𑒑 𑒚𑒧𑒏𑒱 𑒏𑓄 𑒚𑒰𑒜𑓃 𑒦𑓄 𑒑𑒹𑒪𑒰, 𑒧𑒼𑒢𑒧𑒹 𑒄 𑒮𑒼𑒔𑒻𑒞 𑒖𑒹 𑒥𑒻𑒘𑓂𑒔𑒳𑒩 𑒖𑒲𑒮𑒿 𑒩𑒼𑒯𑒳 𑒏𑒼𑒢𑒰 𑒏𑓄 𑒪𑓄 𑒪𑒲।

ओ 'रॅरॅ दोगही' मीत भागक टोलकेँ गोँआ सभ तग हेतु कहै छल, जे क्यो रॅछो जे ओग टोलमे जनमैए से सँरँधमे गोँआ सरॅहक रॅरॅ होगए।

"यौ मीत भाग। ग्र की केलौं। रैञ्चुर भइ कइ माछ डघै छी।
"

" यौ माछ खायरॅ ने छोड़ने छिऐ, मारनाग तँ नै ने। "

ओपन सन मुँह नइ गोनर भाग रिदा भइ गेल।

७

टेलीफोन डायरी

एक दिन गोनर स्रा टेलीफोन डायरी देखि रहल छला, तँ गनका देखि मीत भाग पुछलखिन्ह, "की देखि रहल छी?"

गोनर भाग कहलखिन्ह जे "टेलीफोन नंरॅर सभ लिखि कइ रखने छी, तगमे सँ एकटा नंरॅर ताकि रहल छी। "

"ओ जौँ रॅहरमे रस्तामे कतौ प्लानिस पूछि देत जे ग्र की रखने छी तखन?"

"एँ यौ से की कहै छी। टेलीफोन नंरॅर सेहो लोक नै राखय?"

" से तँ ठीक मुदा एतेक नंरॅर किए रखने छी पुछला पर जौँ जरॅरॅ नै देरॅ तँ आतंकी बूझि जेलमे नै धइ देत?"

" से कोना धइ देत। एखने हम ऐ डायरीकेँ टुकड़ी-टुकड़ी कइ कइ फेंकि दग छिऐ। "

ओ से कहि गोनर भाग ओग डायरीकेँ फाड़ि-फूड़ि कइ फेकि देलखिन्ह।

८

गोरॅर काढ़रॅ

এক দিন মীত ভাগ ভোৰে-ভোৰ পোখৰি দিস জাগত ৰহথি তঁ জগন্নাথ ভেটৈনেখিন্হ, গোৰঁৰ কাঢ়ি ৰহন ছনা। পুছনেখিন্হ-" যৌ মীত ভাগ, ঋপূঁ সভকেঁ ভোৰে-ভোৰ গোৰঁৰ কাঢ়**ই** পড়ৈএ?"
মীত ভাগ দেখনহ্নি জে ন্মনকৰ কনিযো ঠাঢ় ছনেখিন্হ সে ঋখন কিছু কহৰঁহ্নি তঁ নাজ হেতহ্নি, সে ৰিঁন্ম কিছু কহনে ঋাগূ ৰঁঢ়ি গেনা। জখন ঘূৰনা তঁ একান্ত পাৰিঁ জগন্নাথকেঁ পুছনেখিন্হ- "ভাগ, পহিনে ৰিঁযাহমে পাগ দেম**ই** পড়ৈ ছনৈ, সে ঋহাঁকেঁ সেহো নাগন হএত। তগ দ্বাৰে নে ওমেৰগৰমে ৰিঁযাহ ভেন। "
" হঁ সে তঁ পাগ নাগনে ছন। "
" মুদা হমৰা সভকেঁ পাগ নৈ দেম**ই** পড়ন ছন ঋা তগ দ্বাৰে গোৰঁৰো নৈ কাঢ়**ই** পড়ৈএ, কাৰণ কনিযাঁ ওতেক দ্বনাৰ নৈ ঋছি।
"

৯

ঋধিক ফনম্ তূৰাঁতূৰী

এক ৰেঁৰ ৰঁঠা ৰাঁবূঁক ওগঠাম গেনা মীত ভাগ। ও পৈঘ নোক ঋা তেঁ ৰঁহু কঁজূস। পহিনে তঁ সৰ্দমে গ্বড়সঁ ন্মঋযৰঁনা নাভক ঠঠ কেনহ্নি, জে গ্র ঠেহী হঁস্টৰৈঁত ঋছি ঋা ফেৰ গূড়ক চাহ পীৰাঁক ঋাগ্রহ। মুদা মীত ভাগ কহি দেনেখিন্হ জে গ্বড়ক চাহ তঁ ন্মনকো ৰঁহু নীক নগৈ ছহ্নি, মুদা পৰুকাঁ জে পুৰী জগন্নাথজী গেন ছনা সে কোনো একস্টা ফন ছোড়ৰাঁক ছনহ্নি সে গুসিযাৰ ছোড়ি দেনহ্নি, ঋা তহীসঁ তঁ গ্বড় ৰঁনৈ ছৈ। মুদা ফেৰ ৰঁঠা ৰাঁবূঁ পুছনেখিন্হ জে নেৰোঁৰঁনা চাহ পীৰঁ ৰাঁ দূধৰঁনা। মীত ভাগ পুছনেখিন্হ জে কিএ দূধ নৈ ঋছি কী? ৰঁঠা ৰাঁবূঁ কহনেখিন্হ জে ঋছি মুদা গৰমী মাসমে নেৰোঁক চাহ গ্বণকাৰী হোগ ছৈ। মুদা মীত ভাগ কহনেখিন্হ জে জঁ দূধ ঋছি তঁ

तकरे ठाह ন্দ্বখয দিযৌ, নৈ ন্দ্বখয তঁ রঁরনী...

ওগ সমযমে চুকন্দরক পাতর রসিযন চীনী খরৈঁ ছনৈ, সে রঁঠা রাঁর্��কেঁ মন মসোসি কই তকর ঠাহ, সেহো দূধরঁনা পিখারঁয পড়নন্থি।

কিছু দিন পহিনে রঁঠা রাঁরূ ঐ গপক চর্চ কেনে ছনা জে ও জোমনী ছোড়ুন ছনা তীর্থস্থানমে খা তেঁ জোম খাগ ছনা। হরজে কী ঐমে। মীত ভাগ খূরঁ জরাঁরঁ দেনন্থি ঐ রেঁর ঐ রাঁতকা। খধিক ফনম্ তূরাঁতূরী।

১০

মীত ভাগক রেঁটা

মীত ভাগক রেঁটা ভাগি গেনন্থি। পৃছনা পর কোঠ় ফাটি জাগ ছনন্থি।

“নান কাকা রিঁযাহ তঁ করা দেনন্থি, ম্বদা তখন ও কহাঁ কহনন্থি জে রিঁযাহক রাঁদ রেঁটো হোগ ছৈ। “

খারঁ মীত ভাগ রেঁটাকেঁ তাকই নেন খা খপনা নেন নোকরী সেহো তাকই নেন দিলীক রস্তা ধেনন্থি।

ম্বদা ঐ রেঁর তঁ মীত ভাগ ফেরমে পড়ি গেনা। জখনে দরভংগাসঁ ট্রেন খাগূ রঁঢ়ন তঁ সরস্বতী মংদ পড়ই নগনন্থি। কনেক ট্রেন খাগূ রঁঢ়ন তঁ একটা বূঁঢ়ী খারিঁ গেনী, মীত ভাগকেঁ রঁঠহোন্থ মন দেখনন্থি তঁ কহই নগনী-

“রৌঁখা কনেক সীট নৈ ছোড়ি দের?”

তঁ মীত ভাগ জরাঁরঁ দেনখিন্থ- “মাঁ। ও রৌঁখা নৈ। রৌঁখাক তীন

টা রৌখা। “

খা বূঁঢ়ী ফেৰ যীষ্ট ছোড়রাঁ নেন নৈ কহনেখিন্হ।

মীত ভাগ মগনসৰায পচাঁচৈত পচাঁচৈত শিখিন ভ২ গেনা। তখনে পুনিস খাযন রোঁগীমে খা মীত ভাগক মোড়া-ঝপটা সভ দেখ২ নগনন্হি। তগমে কিছু নৈ ভেষ্টনৈ ওকৰা সভকেঁ। হঁ খেসাৰী সাগক রিঁড়িযা রঁনা ক২ কনিযাঁ সনেসক হেতু দেনে ৰহথিন্হ নান কাকী হেতু। মুদা পুনিসরাঁ সভ নোকি নেনকন্হি।

” গ্ৰ কী ছী?”

” গ্ৰ তঁ সৰকাৰ, ছী খেসাৰীক রিঁড়িযা। “

” খচ্ছা, রেঁকূফ বূঁঝৈ ছী হমৰা। মোহন সিংহ রঁতাও তঁ গ্ৰ কী ছী?”

” গাজা ছিঐ সৰকাৰ। গজেৰী বূঁঝাগএ গ্ৰ।”

” খাৰঁ কদ্ যৌ সরাৰী? হম তঁ মোহন সিংহকেঁ নৈ কহনিঐ, জে গ্ৰ গাজা ছী। মুদা জেঁ গ্ৰ ছী গাজা, তেঁ মোহন সিংহ সে কহনেক। “

” সৰকাৰ ছিঐ তঁ গ্ৰ রিঁড়িযা, হমৰ কনিযাঁ সনেস রঁন্হনেক খছি নান কাকীনে...”

” ন২ চনূ একৰা জেনমে সভটা কহি দেত। “- মোহন সিংহ কড়কন।

মীত ভাগক খাঁখিসঁ দহো-রঁহো নোৰ রঁহয নগনন্হি। মুদা সিপাহী চনে বূঁঝন্হক। পুছনেক- “কতেক পাগ খছি সংগমে?”

দিল্লীমে স্টেশনসঁ নানকাকাক ঘৰ ধৰি দূ রঁস রঁদনি ক২ জায পড়ৈ ছৈ। সে সভ হিসাবঁ নগা ক২ রীস টাকা ছোড়ি ক২ পুনিসরাঁ সভটা ন২ নেনকন্হি। হঁ খেসাৰীক রিঁড়িযা ধৰি ছোড়ি দেনকন্হি।

তখন কোম্নাকেঁ নানে কাকাক ঘৰ পম্হঁচনা মীত ভাগ।
মুদা ৰহৈত ৰহথি, ৰহৈত ৰহথি কী সভক্টা গপ মোচা জাগত চ্চনেন্থি
ঋা কোহ্ন ফাষ্টি জাগ চ্চনেন্থি। তাৰত গামসঁ খৰঁৰি এনেন্থি জে ৰেঁক্টা
গাম পৰ পম্হঁচি গেনেন্থি। নানে কাকী নগ সপ্পত খেনেন্থি মীত ভাগ
জে ঋাৰঁ পম্নীঝক কাঁক্ট ৰঁনা হঁমী নৈ কৰতা।
"নোকৰী-তোকৰী নৈ হএত কাকী হমৰাসঁ"- ৱা কহি মীত ভাগ
গাম ঘূৰি ক**ই** জায নেনে তৈযাৰ ভ**ই** গেনা।
১১
ভা. প্র.মে.
"কোনো কাজ ভেনাপৰ হমৰাসঁ কহৰঁ। কনক্টৰ ওগঠাম ভোৰ-
সাঁঝ ৰৈঁসাৰী হোগএ হমৰ। ঘংক্টাক-ঘংক্টা ৰৈঁসন ৰহৈত চ্চী, ঋাৰঁ**ই**
নগৌ চ্চী তঁ ৰোকি ক**ই** ফেৰ ৰৈঁসা নৈত ঋচ্চি, দোসৰে-দোসৰ গপ
শ্বৰূ ক**ই** দৈত ঋচ্চি। "

"ঠীক চ্চৈ ভাগ জী। কোনো জৰূৰী পড়ত তঁ কহৰঁ। নাম কী চ্চন্থি
ম্নকৰ?"
"ৰঁম্ভ নমগৰ নাম চ্চন্থি, ভা. প্র.মে. প্রশাংত। ঋাৰঁ ভা. প্র.মে. কেৰ
পূৰ্ণ ৰূপ ম্নকাসঁ কে পূচ্চতন্থি মে প্রশাংতে কহৈ চ্চন্থি।"
"ভাৰতীয প্রশাসনিক মেৰাক সংক্ষিপ্ত ৰূপ চৈক ভা. প্র.মে., ৱা
ম্নকৰ নামক ঋংগ নৈ চ্চন্থি। "
"ঋচ্চা তঁ ফেৰ সএহ হেতৈ। তগ দ্বাৰে নেম-প্লেক্ট পৰ নামক নীচাঁ
নিখন ৰহৈ চৈ। "
"ঠীক চ্চৈ ভাগ জী। কোনো জৰূৰী পড়ত তঁ ঋহাঁকেঁ কহৰঁ। "

১২

মহাদেৱক দূধ পীৱাঁক মোৰ

পহিনে মীত ভাগ হৰিযাণা দিল্লীক একটা খিস্সা সুনেনহি। তীন টা কাৰী কুক্কুৰ ছল। একে ৰঙ-ৰূপক। ওকৰা সভকেঁ মোন ভেনৈ জে গৰমা-গৰম জিলেবী মধুৰক দোকান জা কই খাগ। সে ৰেঁৱা-ৰেঁৱী ওতই জেৱাঁক প্ৰক্ৰম শুৰু ভই গেল। পহিনে একটা কুক্কুৰ পহুঁচল ওগ দোকান পৰ। মালিক দেখলকৈ জে কুক্কুড় দোকানমে পৈসি ৰহল অছি, সে ৰঁটখৰা ফেঁকি কই ওকৰা মাৰলক। ৰেঁচাৰাকেঁ ৰঁড় চোট লগলৈ। মুদা জখন গাম পৰ পহুঁচল তঁ পুছলা পৰ কহলক জে ৰঁড় সত্কোৰ ভেল। জোখি কই জিলেবী খাগ লেল ভেটল। দোসৰ কুক্কুড় অপনাকেঁ ৰোকি নৈ সকল আ অপন সতকাৰ কৰৱেঁ লেল পহুঁচি গেল মধুৰক দোকান পৰ। ৰূপ-ৰঙ তঁ একে ৰঙ ৰহৈ ওকৰা সভক, সে মধুৰক দোকানক মালিককেঁ ভেনৈ জে ৱএহ কুক্কুৰ ফেৰসঁ আবিঁ গেল অছি। ও পানি গৰম কই ৰহল ছল। ভৰি টোকনা ধীপল পানি ওগ কুক্কুৰক দেহ পৰ ফেকলক। ৰেঁচাৰা কুক্কুৰ জান ৰঁচা কই ভাগল। আৱ গাম পৰ পহুঁচলাপৰ ফেৰসঁ ওকৰা পূছল গেলৈ, জে কেহন সত্কোৰ ভেল। "কী কহু। গৰমা-গৰম জিলেবী ছানি কই খুএলক। ৰঁড় নীক লোক অছি মধুৰক দোকানক মালিক।"- ৰেঁচাৰা অপন লাজ ৰঁচৱৈত ৰাঁজল। দুনূ কুক্কুড় জিলেবী খা কই আবিঁ গেল। এক গোটেকেঁ জোখি কই দেলকৈ আ দোসৰকেঁ তঁ ছানৈত গেলৈ আ দৈত গেলৈ, জোখৰোঁ নৈ কেলকৈ। তেসৰ কুক্কুড় ৱা মোঠৈত দোকান দিস ৱিদা ভেল। সাঁঝ ভই ৰহল ছল। মধুৰ দোকানক মালিক দোকান ৱঁন্ন কৰৱাঁক সূৰসাৰ কই ৰহল ছল। আৱ জে ও কাৰী

ক্বক্বড়কেঁ দেখলহি তঁ পিত্ত নহড়ি গেলহি। হ্মনকা ভেলহি জে এক্কে ক্বক্বড় রেঁব-রেঁব অতেক নীক সক্কোৰ ভেষ্টলো পৰ ঘূৰি-ফিৰি কই আৰিঁ ৰহল অছি। সে ও ঐ রেঁব ওকৰা লেল রিশেষ সক্কোৰ কৰবাঁক প্রণ কেলহি। জখনে ও ক্বক্বড় দোকানমে পৈসল আকি দোকানক মানিক দৰবঁজ্জা ভীতৰসঁ বঁন্ন কই উষ্টাসঁ ক্বক্বড়কেঁ প্বঞ্চ ততাৰনক। ফেৰ ৰম্রামে বাঁহি দোকানক ভীতৰমে ছোড়ি দোকান বাঁহৰসঁ বঁন্ন কই গাম পৰ চলি গেল। রেঁচাৰা ক্বক্বড় বঁস্তু মেহনতিসঁ বঁনহন তোড়ি বাঁহৰ ভেল আ লেওৰাগত গাম পৰ পহুঁচল। জখন সঙী-সাথী সভ সক্কোৰক মাদী প্বছলকৈ তখন ও কহলক জে কী কহু, খোআৰৈঁত-খোআৰৈঁত জান নই লেলক। জখন কহিঐ জে গাম পৰ জায দিঅ তঁ কহয জে আৰ খাউ, আৰ খাউ। আৰঁগযে নৈ দৈত ছল। ততেক খূএলক জে চল নৈ ভই ৰহল অছি।

ফেৰ আগাঁ মীত ভাগ বঁজলা- ঞ তঁ ওহলে মন ছল জে এক রেঁৰ মহাদেৱক দূধ পীবাঁক মোৰ ভেল ছল। জে ক্যো নিকলৈত ছল শিরলিংগকেঁ দূধ পিঅওলাক বাঁদ, প্বছলাপৰ কহৈ ছল জে মহাদেৱ হ্মনকা হাথসঁ দূধ পীলহি। হমহূঁ গেল ৰহী। মন্দিৰক বাঁহৰক গলীমে দূধক টঘাৰ দেখলে ৰহী। জোঁ ভগৱান দূধ পীবিঁ ৰহল ছথি তঁ ঞ টঘাৰ কতই সঁ আযল? মুদা জখন শিরলিংগপৰ দূধ চঢ়া কই বাঁহৰ নিকললোঁ তঁ লোক সভ প্বছই লগলা জে ভগৱান দূধ পীবিঁ ৰহল ছথি? আৰঁ কহিতোঁ জে নৈ পীবিঁ ৰহল ছথি তঁ সভ কহিতয জে ঞ পাপী অছি, সে সভক হাথসঁ ভগৱান দূধ পীবিঁ ৰহল ছথিহ আ একৰা হাথসঁ পীবাঁ লেল মনা কই দেলথিহ। সএহ পগড় ওগ ক্বক্বড় সভক ভেল ছল।

রিঁহাৰী

ঋাফিসক কৈম্পস নাগৈ জে করাঁড়ীক দোকান ৰখয। একটা
চৰফড় স্টাফকেঁ কহনিঐ জে শনি-ৰবিকেঁ কৈম্পসকেঁ সাফ
কৰরাঁ দিখয।
“জী সৰ, শীসা সন চমকি জাযত। চাৰিটা রিঁহাৰীকেঁ রঁজরাঁ কই
কৰরেঁ ছী। “
“তীনে টাকেঁ রঁজাযরঁ, এক তঁ হম ছীহে। “
“সৰ, হমৰ কহৈক মানে ছন জে...। “

ফিন্‌ডিং

“ক্রিকেট খেলেনাগ কিএ ছোড়ি দেনিঐ?”

“মদিখন ফিন্‌ডিং কৰৈত ৰন্ধু, ৰৌষ্টিগ খাযন তঁ খগিনা গেন্দপৰ খার্ডষ্ট। “

“ফিন্‌ডিং কেনাগ খেলেনাগ নৈ ভেনৈ?”

“ৰাঁর্ডনিংগ কেনাগ তঁ ভেৰেঁ নৈ কেনৈ, ফিন্‌ডিং কেনাগ কেনা হেতৈ?”

তেঁ নে ভাৰতক ফিন্‌ডিং খা ৰাঁনিংগ কমজোৰ চৈ, খা ৰৌষ্টিগ মজগূত।

স্কিন

“একটা হোগ ছৈ স্মার্ট কাজ খা দোসৰ গদহা সন নাগন ৰহূ। “ সভটা মেন্সৰ কার্ড পসাৰি শাইন ক**ই** ডিজিটল সাগন কৰৱা ক**ই** স্টাফ ন**ই** গেন, পাঁচো মিনট নৈ নগনৈ, পহিনে দোসৰ স্টাফ খতরীমে বীস মিনট নগবৈ ছন। সে হম ওকৰ বড়াগ ক**ই** দেনিঐ।

“রএহ সভ ঠীক ি সৰ, সভ ওকৰা সভ দিযা কহৈ ি দেখূ কাজমে নাগনে ৰহৈএ ঋা হমৰা সভকেঁ কহৈএ জে সদিখন ফোনেমে নাগন ৰহৈ ঃী। “

ডিসীপ্লীন

“রাঁস এত্তেক তমসাগএ, গাৰিযো দ**ই** দগএ, তামস নৈ ডঠৈএ খহাঁকেঁ?”

“হমহূঁ তঁ গৰিযারৈঁ ছিঐ। “

“হম তঁ কহিযো নৈ স্বনলৌঁ। “

““খূরেঁ গৰিযারৈঁ ছিঐ, জে সাৰ ভোৰমে কনিযাঁসঁ রাঁত স্বনি ক**ই** খাযন হএত, তেঁ এনা ক**ই** ৰহন খছি, খাৰ কী-কী। খূরঁ গৰিযারৈঁ ছিঐ মোনে মোনে! “

সাওঁস

(১)

সাওঁস শিক্ষা

ৰ্যাৰহম কক্ষা অন্তিম দিন। আৰ্য ৰ্যঠা সভকেঁ স্কুল ড্ৰেস নৈ পহিৰ**ই** পড়তৈ, সে সভ এক দোসৰাক শর্টক পাছাঁ স্কেচসঁ কী কহাঁ নিখি ৰহন ছল, গদহা আ কী, কী?

মুদা ৰেঁঙ্গক শর্ট সাফ ৰহৈ, পুছলিঐ তঁ কহনক জে ফ্যমেনিষ্টীজ ৰ্যনা সভ এনা কৰৈএ, সাওঁসক ক্লাসমে কোনো ৰ্যদমাশী নৈ হোগ ছৈ, ভৰি সান ও সভ নিনসাকেঁ মাৰি চুপচাপ ৰৈসন ৰহৈএ, ৰিঁদু ডমংগক। সৃষ্টিৰেস...

(২)

ৰসায়নশাস্ত্ৰ

চোৰ মহৰাজ গেনা মহিসৰ্যাড় ব্ৰাহ্মণক গাম চোৰি কৰয, পকড়া গেনা। স্বনন ছনহি জে এক ৰেঁৰ কোনো চোৰ হিম্মতি কেনে ৰহয ঐ গামমে চোৰি কৰৰ্যাক, দেহমে তেন নগা ক**ই** গেন জে ছছিনা

জেত্তৈ, পড়া জাযত, মুদা পকড়া গেন ঞা ওা গোঁঞা সভ জানেসঁ মাৰি দেনে ৰহৈ ওকৰা। সে ও নিশ্চিন্ত ৰহয জে ঞপনী খেতমে মাৰন গেনোঁ। মুদা গোঁঞা সভক রিচাৰ ভেনৈ জে ঐরেঁৰ একৰা ছোড়ি দেন জায, মাত্র ঞাকক দূধ দ্বনূ ঞাঁখিমে দ২ দেন জায জগসঁ ওা ঞান্হৰ ভ২ জায ঞা ফেৰ চোৰিক যোগ্য নৈ ৰহয। মহিসরাঁড় ব্রাহ্মণক গামমে পড়াগ নিখাগ নহিযো ৰহনে শিধষ্টাচাৰ ঞাযন ঞছি, সেহো দেখোঁসমে। এক গোষ্টেক ফুষ্টুম রঁগনেক গামমে ছন্হি, ন্দনকা ঐঠাম জিগেসা কৰৈনে গেন ৰহথি, কাৰণ সিরঁননরাঁ ঞা রৌকা দ্বসাধ গেঁগক চোৰ গোষ্ট-গোষ্ট সমান ন২ গেন ছনন্হি, পৃধষ্ট পিষ্টান দেনে ৰহন্হি সে ঞনগ, ফুর্মীমে গতানি ক২ রাঁন্হি দেনে ৰহন্হি জে হিনডোন সেহো নৈ কএন হোগন্হ। তগযো চোৰক প্রতি কোনো ঞৰাঠ কথা নৈ কহনে ৰহথিন্হ-’চোৰ মহৰাজ ঞাযন ৰহথি, কহনিযন্হি জে, জে ন২ জযরাঁক ন্দঞয ন২ জার্ড, খানী দেহষ্টামে নৈ ভিৰূ, মুদা সেহো নৈ মাননথি।’

মহিসরাঁড় ব্রাহ্মণ সভ চোৰক দ্বনূ ঞাঁখিমে ঞাকক দূধ ধ২ দেনক। চোৰ সাগংসক রিদ্যার্থী, ৰসাযনশাস্ত্ৰসঁ স্নাতক। ৰোমন কংগ্রীষ্ট দূ হজাৰ সানক রাঁদো ক্রৈক ভেনো পছাতি ক্লিকনাগমক র্ডপস্থিতিক কাৰণ পানি পড়নাপৰ ঞপনাকেঁ দঢ় ক২ নগএ, মুদা ঞাগ কান্হিক কংগ্রীষ্ট রীসে-পচীস সানমে ক্রৈক ভ২ জাগএ ঞা ক্রৈক ভেনাপৰ স্থাযী ৰূপসঁ খৰাপ ভ২ জাগএ, সে সভষ্টা ওকৰ রূঁঝন-গমন ছনৈ। ঞস্থিৰেসঁ রঁড়রঁড়াগত রাঁজন- ’ঞাকক দূধ দগযে দেনকহুঁ, জঁ কৰূ তেন সেহো ধ২ দেত তঁ জেহো কনী মনী ঞাঁখি রঁচরাঁক ঞাশ ঞছি সেহো ঞাশ নৈ ৰহত।’

মহিসরাঁড় ব্রাহ্মণ সভ সোচনক জে কৰূও তেন ধৈযে দে, খেনে

খতম। যে ও সভ কৰূ তেন যেহো চোৰক দ্বনূ খাঁখিমে ধ**ই** দগ জাগ গেন, ঋা চোৰকেঁ ছোড়ি দেনক।

চোৰক একষ্টা খাঁখি তঁ তৈযো নৈ ৰঁচনৈ ম্বদা কৰূ তেন ঋা ঋাকক দূধক ৰসাযনশাস্ত্ৰ ওকৰ দোসৰ খাঁখি ৰঁচা নেনকৌ।

(২)

ভৌতিকী

ষ্ট্ৰেনমে মজিস্ট্ৰেষ্ট চেকিঙ ভেন, মহিসৰাঁড় ব্ৰাহ্মণ গামক একমাত্ৰ ভৌতিকী স্নাতক মহৰাজ ষ্টিকষ্ট নৈ কষ্টেনে ৰহথি, চেন খীচি খেতে-খেতে পড়েনা, প্বনিস পাছাঁ সঁ ঝঠহা ফেকনেক। খসনা, ফেৰ ঙঠনা ঋা ফেৰ দৌগনা, ম্বদা এক পএৰক চষ্টী জোতনা খেতমে ছুষ্টি গেনহি। দোসৰ চষ্টী পএৰসঁ হাথমে নেনহি ঋা নিপত্তা ভ**ই** গেনা। গাম মহিসৰাঁড় ব্ৰাহ্মণ গাম, পঢ়ন-নিখন নোকক ওত**ই** কোনো মোজৰ নৌ। সভ হঁসী ঙড়েনকহি জে একষ্টা চষ্টী ন**ই** ক**ই** কী কৰৰঁ, ও কহনহি জে দোসৰ চষ্টী জোতনা খেতসঁ কান্হি ন**ই** ঋানৰঁ। সভ হঁসী ঙড়েনকহি জে দোসৰ চষ্টী ওত**ই** ধএনে হএত?! দোসৰ দিন ভৌতিকী স্নাতক মহৰাজ জোতনা খেতমে গেনা ঋা দোসৰ চষ্টী ন**ই** ঋনহি।

মহিসৰাঁড় ব্ৰাঁহ্মণ সভ মীষ্টিগ কেনক- জেনা হম সভ একৰ হঁসী ঙড়েনিঐ জে একষ্টা চষ্টীক কী কৰৰঁ, তহিনা জোতনা খেতমে একষ্টা চষ্টী দেখিযো ক**ই** কিযো নৈ ঙঠেনে হেতৈ, জে একষ্টা চষ্টীক কী কৰৰঁ? জঁ ওা দোসৰো পএৰক চপ্পন জোতনা খেতমে ছোড়ি দেনে ৰহিতয তঁ দ্বনূ পাৰ ভ**ই** গেন ৰহিতয।

ঋা ঋাৰঁ মহিসৰাঁড় ব্ৰাঁহ্মণক গামমে সাওঁসক শিক্ষাক প্ৰতি

𑒁𑒦𑒴𑒞𑒣𑒴𑒩𑓂𑒫 𑒅𑒞𑓂𑒮𑒰𑒯 𑒖𑒰𑒑𑒪 𑒁𑒕𑒱।

Annexure

(Maithili Short-Stories by Gajendra Thakur translated into English by the author himself)

Annexure One: The Proven Mahavir (Siddha Mahavir)
Annexure Two: The Robber (Tashkar)
Annexure Three: The Science of Words (ShabdaShastram)
Annexure Four: The Cattle Grazer Brahmin Village (Mahisbar Brahmanak Gaam)

Annexure One

The Proven Mahavir (Siddha Mahavir)

1

Beside the road was Anmana Didi's house.

It was a hut, not a house. In every courtyard of the village, there happens to be a house of a widow. But when the family expands, some members increase the front of their house while others encircle their homes with new constructions. And thus, the latitude and longitude of that widow's home get changed, and that was what happened to Anmana Didi's house.

Anmana Didi's house is now beside the road. She is originally from the other side's majkothia (middle) quarter of the village, but her house has now shifted to near my house. There are always a lot of people to be found in her house. The girls who stay nearby visit Anmana Didi's house during the day, especially at midday, to check her head for lice.

Nobody knows who her closest relation is; that will

become clear only after she dies. During the funeral rites, whoever is her nearest as per her clan, would perform the last rites and he would also get Anmana Didi's house and land.

But that is no longer possible. When Anmana Didi had gone to her in-laws' village, where she was married i.e., in Jhanjharpur, she had adopted her sister's son. But the love for her father's village remains in her heart.

She comes to her hut nowadays once a month at least. She cooks for herself. But at Jhanjharpur, she has a big house and a huge courtyard. But she has not invited her son and daughter-in-law even once to her father's village.

The entire village calls her 'didi' when she resides in her father's village and 'aunty' when she stays in her husband's village i.e., Jhanjharpur.

So, she is now known as Anmana Didi by the whole village.

Beside the hut, she constructed a temple of Mahavir Bajrangwali. Though initially, it was just a mud building, she has gradually made it a pucca by selling grains. Earlier it was a 'hut-temple'. Whenever Anmana Didi went to Jhanjharpur, she just closed the

gate of her hut. Later, she started locking it with a chain and lock. But the temple of Bajrangwali remained open for people, all the time. The girls of the village did all the cleaning work.

It was converted into a pucca one in stages. The ceiling of the temple was fixed just recently but still, it was a kutcha one. She wanted the floor to be plastered but the estimate was awfully expensive. Anmana Didi kept on thinking that the home of the Lord would become wet in the rainy season. But she also wondered where the money for the plastering would come from. Unlike most people who keep on saying "Oh, I do not have time", Anmana Didi was faithful to her work. She was devoted to her daily work and God's work. But for her adopted son too, she often finds time.

In between, she goes to her village situated near Jhanjharpur bazaar. She maintains her house at Jhanjharpur responsibly. Then again, she comes to the village ... her father's village. People attempt to become *Sthitaprajna* by reading Gita. Look at Anmana Didi. She answers salutations by saying 'be happy.' No happiness or sorrow can be heard in her voice! No desire for any respect or help either.

She goes to the Dhanuktola and Dusadhtola quarters of the village. The people of these tolas respect her a lot. They do not have any desire to grab her house. Anmana Didi looks happy when she visits these *tolas*. She never asks for any help from the people of her tola. The people of her tola would help once and then tell their wives, who for years after that would remind Anmana Didi of the favour they had done.

The village people say, "Didi, it is a work meant for Lord Hanumanji, his temple is beside the road. We all go by the road and worship him by bowing our heads. We would work without accepting any wages."

"No dear, the pilgrimage and God's work should not be undertaken in this manner. I am not a queen and would never construct a temple or would never dig a pond without paying wages to the labourers."

"But the casting and plaster work?"

2

Adjacent to this roadside temple, there is one acre of land in the name of Anmana Didi. After the cement plastering work is over, she will register this land in the name of God. Whatever harvest would be cropped, would be used for the maintenance of the

temple.

However, a nephew from the neighbourhood has been after Anmana Didi for some time now.

"Didi, I am your nearest nephew. This land is adjacent to my house. Earlier the people gave land adjacent to the road to people of lower caste and widows. But now times have changed. Now the value of the house and the land beside the road has increased. You will die someday. Then this land would be the bone of contention amongst all the people in our quarter of the village."

People thought nothing of telling her to her face 'You will die someday!" But dare tell this to a woman whose husband is alive! But you can tell it to a widow; although she had adopted a boy and has a full-fledged family with a daughter-in-law and grandchildren! Anmana Didi replied, "This land has been earmarked for God. This is the only source of my livelihood. Whatever I save after my expenses is preserved for the casting and plastering of God's house. The land and earnings of Jhanjharpur property are for my son and daughter-in-law. So how can I ..."

"Again, Didi! You did not understand! Till your death, keep all these properties; earn your livelihood. But

after your death the people of our quarter of the village will quarrel, would you like it? And I am your closest nephew ..."

Anmana Didi's nephew works in some distant town. The people of the village normally desist from talking with her, afraid she might ask them for some help. But whenever this nephew comes to the village, he comes to meet her.

The ceiling of the temple leaks so much, and this year it leaked even more. The raw ceiling did not work even for two years. That would be replaced by casting, which is what Karim Miyan and Lakshmi Mistri have said; then only it will work. Let us see what happens...

The nephew comes to Anmana Didi's house even more often.

"All right Didi, give me half the land. Half an acre is enough for your nephew's dwelling, and the land for God would also be saved."

"But there will not be any entrance to the road from your house, then what would be the benefit?

"Leave it, Didi. Even now I have come through our quarter of the village. Nowadays it has become a fashion to construct houses near crossings and

beside the road. But on crossings or beside the road, only the house of God would be appropriate. Ten thousand rupees for half an acre, whenever you ask, I would pay; the cost of registry of land would be in addition to that."

"All right. Then I will think about it and then I will inform you. I would have to ask my son and daughter-in-law."

Anmana did begin to think in earnest. What was the way out? The walls of God's house have become black with the soot from the lamps. Even the statue of Lord Bajrangwali is Black with soot. She thought and thought till the morning birds began to sing.

"I will sell the land, what other option, no?"

The son and daughter-in-law said: "Dear Mother. That land is for God and that we know since the beginning. But look, he should not be doing any mischief."

"What mischief? He is paying price on the higher side. For God's temple, ten thousand rupees is not a small amount. I had only this much after a lifetime of saving. Will this half-constructed temple remain ever in this condition? I will talk to Lakshmi Mistri and Karim Miyan. Ten thousand rupees is sufficient

not only for casting and plastering but also for constructing a boundary wall!"

An estimate was made. The work would start the following day after registering the property; and it would be completed before *Bhadra*, the rainy season.

3

"This is the first time that I have got the opportunity of preparing papers for God!" Dasji's comment made Anamana Didi ecstatic.

"Look, the process of registering the property has been completed. Dasji is an expert in paperwork; it is a proven fact now, my God, it must have been perfect paperwork."

"People tell such lies like people's faith in God has diminished. Look at this Dasji. I had never met him before and do not have even a distant introduction. He has done two registrations, the first for the half-acre land in the name of my nephew and the second for the half-acre in the name of God! But he has prepared the papers by charging only one fee. He told me in clear terms 'Didi, I would not accept the fee for registering the papers in the name of God.'"

Anmana Didi is in a state of excitement. She removes everything from the temple building; the work will

begin the next day. Laxmi Mistri has already brought all his tools for the work. Anmana Didi has already readied empty vessels too, which may be required. The pond is nearby, although full of lichen and moss; the village people have cleared some space at various places in the pond so that their buffaloes could drink the water.

But there is chaos in the morning. Karim Mian has been stopped from doing the work. "Who has stopped him? Inform my nephew.", Anmana Didi said. But after registering the property, the nephew proceeded directly from Jhanjharpur to his place of work. The documents are also with Anmana Didi. The nephew's brother-in-law has objected to the work. He will not allow the boundary wall to be constructed. He is saying that the land beside the road is his brother-in-law's.

"But yesterday at the time of registration he was also present, then? Look, then this temple would also be in his name. He must be in some confusion."

The nephew would return only at the beginning of the next month after he withdraws his salary. For a month, Anmana Didi travelled back and forth from her village to Jhanjharpur. Her son and daughter-in-

law told her that it might have been a ploy by the nephew. "No, do not tell that. Dasji seemed so good-natured. Let us see what happens.", she replied.

4

"Didi, you are under some confusion, I think.", the nephew said.

"Then this temple is also yours, no?"

"No, Didi. This temple is for God and would remain his. And the land on the other side is also for Him"...

"Then this hut is also yours, no?"

"No, Didi. Till you live, please stay there. Who will stop you?"

"Boy, I am obliged. And the outlet for the land is neither from our quarter of the village nor from the roadside."

"Didi, go through my land, who will stop you? And in the cultivated areas, everybody passes through the raised dividing line. Those farmers who do not have land beside the road go to their land or not? You are talking in a divisive tone of the new generation of people."

"But all these you did not tell me earlier!"

"Didi, I told you all this. But you are confused. If you do not remember, let me call Dasji he is a neutral

person, an outsider." "
"All right. He is also part of the plot."
"He charged a fee for only one registration, and you are saying that he is part of the plot?"
The nephew's voice became harsher, he became restless and uttered loud words, and he departed quickly.
5
Today's morning at her father's village began the same way as the morning when her husband had died. Today the girls of the village did not come to her hut to pick lice from her head.
The night-long discussion of Anmana Didi with Lord Bajrangwali just concluded in the morning. The people were disturbed hearing this at night and tried to lull their children by patting them to sleep. Somebody came in the morning and suggested arbitration with the help of the village panchayat. But Anmana Didi was angry with Lord Bajrangwali.
"I was planning to sell only the other half of the land, but he registered the land beside the temple. The land that is in the name of God now has no approach road from the temple. There is no path to go to that land from the temple. Look at this Bajrangwali.

Mahavir! What power is inside him? After half-starving for forty years, I brought him from a hut to a pucca building. I just wanted the casting to be done, the boundary wall to be constructed, only that was my desire and that too for him. Ha!

6

The next morning people saw Anmana Didi standing at her nephew's door. The people thought that now more strife would ensue. But look, what is happening? Lakshmi's brother has brought a rickshaw. Anmana Didi is going to Jhanjharpur accompanied by her nephew! Who said this? She does not speak a word with anybody. All right, Lakshmi's brother has said all this. Yes, the one who had been sent to call the rickshaw must have passed on the information that the rickshaw is to go to Jhanjharpur.

Dasji had to prepare one more registration document. But looking at Anmana Didi, he started to tremble. However, Anmana Didi's anger was so much, that she did not utter one word. She swallowed her anger. She registered the piece of land on the rear side also, in her nephew's name. After the registration, she returned from Jhanjharpur station to

Jhanjharpur bazaar to her son and daughter-in-law.
Lakshmi's brother returned to the village. He took two passengers to Jhanjharpur station but came back with only one passenger. He brought a message also, a message from Lakshmi Mistri and Karim Miyan. Tomorrow morning, work would be started, again.

7

The boundary wall was constructed barring the temple of God and Anmana Didi's hut. Anmana Didi's nephew had said that nobody would touch her house till she was alive.
House or hut, the first year it got partly damaged. In the second rainy season, the bamboo support collapsed. But Anmana Didi did not come. The message was given to her by a person from the village. The casting work of the temple could not be completed. Anmana Didi went to Haridwar and returned after some days to Jhanjharpur.
People asked her: "What did you ask from the Ganges?"
"This blind faith should go out of my mind.", she said.
"And what did you sacrifice to the Ganges?"
"My anger, I gave it to the Ganges."
To all questions, Anmana Didi said only this: "What

would you do? There is no power in Lord Bajrangwali. Let the hut fall. The hut with bamboo support, how long would it last anyway?"

8

Five years went by. The nephew had returned to the village. In the morning after he had relieved himself near the pond, he came near the handpump to clean his hand. He sat there with his water pot. Then suddenly he felt a massive pain in his chest, and nobody could save him. People began to talk, 'look at the curse of Anmana Didi; Didi had wept and wept that day. Before that day there was no power inside the statue of Bajrangwali. But a curse from a person who has been deeply hurt does work. That day the Bajrangwali awoke. Today he has shown his power.'

But Anmana Didi, when she heard the news, merely told the messenger that there was no life inside the stone statue of the Lord. Her nephew must have had a heart attack! Near her house too, a few days ago, a Marwari had a heart attack. But there were doctors there and this Marwari fellow's life was saved. In the village, people lose their lives since there is no treatment. That is why, in her old age, she decided to live with her son and daughter-in-law in

Jhanjharpur.

9

Cattle-grazer Brahmins mostly inhabit the village. The onslaught by the bhang-intoxicated buffaloes over the purchased pig from the Dom caste (considered untouchables in olden times) of village Samiya is worth watching.

The buffalo grazers sat over the buffalo in such control that was almost unimaginable. The participation of the Dom caste in festivals is apparent. From making big baskets to fans for the summer season; there is the participation of the Dom caste in all aspects of public life.

The Durga Pooja committee retains the head of the sacrificial animal.

The meat for all marriage feasts is obtained through the slaughterhouse of the Muslim tola. The Muslims retain the head and skin of the slaughtered he-goat. The buffalo-grazer Brahmins perform devotional songs on weekdays or on more auspicious occasions playing the drum that is made by using those skins. And a devotional song is going to be performed today before Lord Bajrangwali.

The big flag is flying, it has been there since the

Ramnavmi festival. The bell along with some other gadgets is ringing. It is evening, and the buffalo grazers have arrived. For all festivals, be it the Sukharati festival or Ramnavmi, devotional songs are sung before Lord Hanuman. This is a matter of faith for the people of the village and that is being performed today.

The villagers have plastered the Hanumanji temple. The casting of the ceiling has also been completed.

People have started talking of Anmana Didi as an Anmana mystic (Baba). She died some years back. She did not return to the village. To reduce the effects of an evil eye over the dwelling land of her nephew, an astrologer suggested that a cow should always be there at the door. The passerby sees the cow grazing on the green grass and that takes out the effect of the evil eye.

Hanumanji's flag is flying high. It is evening. Brother Gonar is playing the drums ceaselessly.

Now Anmana mystic's words have spread near and far. True, before the statue of Hanumanji, there are two sets of devotees. One set of people believe in rationality: Anmana registered the remaining half an acre of the land to her nephew to instil fear and

anxiety in his heart. He could not resist this attack from Anmana Didi. True, there cannot be any power in a stone statue.

But the second group has faith in Hanumanji. This Hanumanji has proved himself, he is great. Look, challenge an ant and she will bite you even though it may mean death for her. Anmana Didi challenged Lord Mahavir and how could he leave this challenge? Brother Gonar is playing ceaselessly on the drum. He would please Hanumanji, no doubt about that. The bhang is working, his eyes are intoxicated, and his hands are flying over the drum. Seen from his eyes, the stone statue of Mahavir would look alive, as though a soul had indeed entered it.

Annexure Two

The Robber (Tashkar)

1

Inside the *Shaligram*-stone a hole exists, the black *shaligram* stone is found near the river Narmada. In Jamsam village much has changed, right from the *Dihbar*-worship place of the village deity to other things, but some of the other symbolic things are present. But any symbolic existence of my love story is not present anymore.

The plantation and the jungle have become sparse

now. When I was a child, the mango orchard was full of underground passages and holes made by animals. It was full of distinct kinds of birds and big and small animals. From the month of *Jyestha* to *Agahan*, Malati and I used to gossip around the *khurchania*-creeper. During the *Phalgun-Chaitra* month, we used to have endless conversations near the *lavanglata* bush. *Malkoka, Kumud, Bhent, Kamalgatta*-root, the reddish-*Bisadh*: we were in search of these, wandering through the mud and muddy water. Barefooted, we hopped around thorny bushes and played a game of 'seven houses' in the mango orchard. We used to make our imaginary home with the *karbir*-bush. Malati is used to preserve the seeds of flowers.

Malati was the same age as me. My mother used to say that Malati was six months older than me, but my father used to tell me that she was six months younger than me. Why he used to tell this, I came to understand much later.

During the entire mango season, Malati and I guarded the mango orchard. But at dusk, before night fell, my maternal uncle Bachhru and Malati's father Khagnathji would come to the orchard to

guard it during the night. But here also there is no symbolic presence of our love tales. I mean, the love story of Keshav and Malati.

But there at the Pucca village deity spot, I try to look for the black *Shaligram*-stone, which has a hole inside. I had stealthily placed the stone here somewhere.

The villagers had spent a lot to make the dome for the village-deity place. Earlier there was nothing here. The stairways for the pond had been constructed by the King and this pucca temple; only these two things still existed. But the poor King could not worship here; out of dishonour, he did not come to this village.

2

I am Keshav, from village Mangarauni, of *Naraune Sulhane* root, gotra *Parashar*, son of Poet Madhurapati.

Malati was the daughter of Khagnath Jha of *Mandar Sihaul* root, and Kashyap gotra of village Jamsam.

Khagnathji and my maternal uncle Bachhru were close friends. My Bachhru mama hailed from Jamsam village. He was well-to-do and we were poor. So, for the one-month summer vacation and the fifteen-day

Durga pooja holidays till Chhath pooja, I used to stay in my maternal uncle's village. During the summer vacations, I would guard the mango orchard, watching the ripening of the early ‘White’ mango variety to late the 'Kalkatia' mango variety. During Durga pooja, we enjoyed the celebrations right from the first day till the immersion ceremony. Again, during the Deepawali festival, I lit the bamboo leaves and returned to my village at the time of the Chhath festival. In between throughout the year, I occasionally visited Jamsam village.

With Malati, I often quarrelled. Once, when I was in the fourth class, during the summer, I was visiting Uncle Bhachhru's mango orchard. I quarrelled and stopped talking to Malati since I was angry. However, I forgave her soon and resumed chatting with her; Malati always unusually softened me. She never remembered the topic of our quarrels; once I went up to her and said, "I am sorry for that ..."

"For what?” she said.

"For that over which we quarrelled."

I realised neither she nor I remembered what we quarrelled about, so after that, I never fought with her. She, however, often used to get angry with me,

and then I would ask her why she was not talking to me. And since she never remembered the matter for which she was angry and neither did I, then what is this quarrel all about?

Life went on in this way. After the summer vacation, I waited for the Durga pooja, and after the Durga pooja vacation, I looked forward to the summer vacation. From when this wait began, I do not remember.

3

Father lived by sharecropping in the village; that is, he worked in the fields of others for a share. After middle school, there was no school for higher education in the vicinity. All the Sanskrit schools had closed.

So, there was no school for me. Year-long, either it was work or vacation. My mother's parents were alive. My mother visited her father's place now and then. I also used to visit my maternal uncle's village often.

There were many problems in that village. I often heard the talk about the 'preservation of *Panji*' from my father. He also said that this was only possible if I could be married to Malati.

Malati was my friend. But we became distant after

the 'preservation of *Panji*' topic began. The ease with which we met suddenly started to vanish. While seeing her I started imagining her as my wife, and I am sure she must have felt it too.

4

Soon after that, Bachhru's mama came to my village: Madhurapati: "Bachhru, in your hands now lies all my respect. Khagnath's daughter is simply appropriate for Keshav. She is beautiful and good-natured, but our Keshav is also magnificent. Both are of the same age, but Malati is younger by some days. Oh! You do know that my father gave seven hundred rupees to the bride's father and then my marriage was solemnised, and my father had *Panji*. But we do not have land now. Yesterday the genealogist came on a mare; the mare was intoxicated after drinking bubble-bubble. He told me at once that only Khagnath's daughter is available, while he prepared the list of the probable. And if that does not happen, I would be debarred from the east-coast Shrotriya's group."

Bachhru: "I am going to ask Khagnath. He is my friend, but what is inside his mind, that only he can tell."

I did not know why my heart was filled with love. I had accompanied Bachhru's mama to his village.

5

Malati: "Keshav, if you are married to somebody else then how can we meet?"

Keshav: "If you were married to somebody else, then how you would ask these meaningless questions?"

Malati: "But you understand one thing? Yesterday your maternal uncle was talking to my father regarding our marriage!"

Keshav: "Then?"

Malati: "No, all was well but then a messenger from the King of Darbhanga came to say that he had a message to convey from the King".

Keshav: "What was the message from the King?"

Malati: "I do not know. But the messenger told my father not to finalise my marriage for some time."

Keshav: "You are so beautiful. The King must have seen some boy for you."

Malati: "I do not know..."

6

The caravan of the king's minister stood in front of Khagnathji's house! What changes happened in these two days? The messenger had passed on some

messages. So Khagnathji is in such a hurry now, for the marriage of his daughter! See the swiftness. People reached there in large numbers, and all were busy with the welcome ceremony. I too was observing everything. By evening my father had also come. There went the minister's caravan and my father's hand touched his forehead. And he then relapsed into silence. Khagnathji was also silent.

The King had sent a proposal for his marriage to Malati! King Bireshwar Singh. What a shame! He must have been over forty years of age and this proposal of marriage with a thirteen or fourteen-year-old girl? What was the status of Khagnathji, how could he oppose the proposal?

My father was anxious; the *Panji* would not be preserved.

On that day, in the evening, I met Malati near the corner of her house. Her big eyes, like the *Karjani*, were swollen; it looked like she had wept without consolation, for hours. What I said to her, I do not remember. Yes, but in the end, I told her that everything would be all right.

7

In Jamsam village, the marriage proposal was

solemnised between King Bireshwar Singh and Malati. Also, in Jamsam village, a pond was dug. Beside the pond, a new temple was constructed; how could the King worship in a temple constructed by others?

But I, Keshav, was the son of Poet Madhurapati!

The marriage date came closer. There were no other auspicious dates during that season. That evening I told my plans to Malati.

In a wooden cart, the front part as well as the back remains unstable. The pressure on the front must be more because otherwise, the back would be unstable, and the cart would tumble. But I balanced the back of the cart, and I waited for Malati near the bamboo trees.

She came and sat on the cart. Whoever saw me on the road did not talk to me for fear that the cart would tumble. She saw a colourful *Patrangi* bird and nearly exclaimed aloud; I put my fingers on her lips.

I brought Malati to my village. The wedding preparations had started; my *dhoti* was being coloured for the occasion. Somebody came from Malati's village to enquire about her; I captured that person and hold him back. When the question arose in my village, "Who would perform the ceremony of

kanyadaan from the bride's side", I brought out that person. I said, "He is from the bride's village, so he will perform kanyadaan."

I put down the leather *Salamshahi* shoe, wore a *dhoti* and performed the marriage rites. The vermillion ceremony, where the sacred vermillion is placed on Malati's head was fated to be performed only by my hand.

8

Now, what would King Bireshwar Singh do?

He called the genealogist and ordered him to place the derogatory title of "Tashkar" - robber - before my name in the *Panji*. But Madhurapati was full of pride for his son. A tiger's son is again a tiger! *Panji* and water both go downwards, as courage flows down from father to son. But after *Tashkar* Keshav marries Khagnath Jha of Srikant Jha *Panji*'s daughter, Madhurapati's shrotriya category would remain in existence.

And after one hundred years, a play is going to be performed in this village: "Sultana- the Robber!”

And I, Tashkar Keshav, from root *Mangrauni Naraune Sulhani* of *Parashar* gotra, son of Poet Madhurapati, am looking for symbols of my love story in this

village Jamsam. But only that pond built by King Bireshwar Singh and the dilapidated temple could be seen. Poor King, he did not come again to this village out of shame.

This pond and the dilapidated temple are the remains of our love.

Annexure Three

The Science of Words (ShabdaShastram)

The Sun happens to be in the fifth sign of the zodiac, normally between *the sixteenth of August* to *the sixteenth of September*. If you want to dry something then it is the best time to do so, since during this period the most intense light and heat of the Sun falls on earth.

During this fifth sign of the zodiac, the palm leaves remain under the Sun, a part of Milu's father's annual preservation plan, to instil life in these palm leaves. Ananda used to help in preserving these palm leaves. She would carefully place the palm leaves where they would get the maximum heat, Milu remembered vividly. Ananda's life was mostly spent with Milu. But before the onset of this year's fifth sign of Leo of the sun-zodiac, Ananda had departed ... and now when she is not present, how will the preservation of life be possible, the life of Milu's and these palm-leaf inscriptions...

Fallacy, the fallacy of words, we ascribe our emotions to words, and after that confusion begins.

In the courtyard of Lukesari, there is a tree of

sandalwood.
Beneath that the cuckoos clamour
I will cut the sandalwood tree and encircle the courtyard.
Cuckoo, your clamouring will end.
The cuckoo of the jungle began crying.
The cuckoo's clamour stopped.
Oh! cuckoos, cuckoos of youthfulness, do not cry.
Clamour cuckoo, clamour
Whichever jungle you would go to.
Your marks would remain there.
Tears do not come out of the eyes.
I will wrap both your wings with gold, o cuckoo.
I will wrap both of your lips with silver.
O my cuckoo dear, whichever jungle you would go
The maks of 'garland of blood' would remain.

Some voice was coming from the village quarters where the tanners lived ... it was Ananda's voice.
But Ananda was dead, only a few hours earlier! Bachlu had seen her dead body. After informing Milu, he returned to the village quarters. Ananda had died when she was quite old. But the voice that was heard was of a young Ananda...

It may be a fallacy, a fallacy of words. Srikar Mimamsak, Milu's father, often said many things about the 'science of words.' We ascribe meaning to the words and then the confusion begins...

I
The Science of Words

There was a tumult.
The turmoil began. In the river Balaan, a corpse was found floating. Besides the washerman's quay, the corpse had got stuck on the edge.
From where it had come nobody knew. It was a dead body of an old woman. But the washerwoman recognised it. She informed Bachlu, who in turn gave the news to the dead woman's family. Only an old man lived in that house ... the house of Milu. Milu's village people brought the dead body to the village. Milu performed the last rites.
In the village, this incident became a hot topic of discussion. The old Bachlu knew something more. He knew who the dead woman was. The new generation did not know all these things...
The dead body of Ananda was consigned to the

flames...

Ananda was kind, she understood things quickly. Her daughters were married into well-to-do families. Her son was educated. Milu, Ananda's husband, and son of Srikar Mimamsak were also highly educated. Never had they asked anything from anybody, even in times of need.

Bachlu was also old... In this village, only Milu was older than him. The people regarded these two as "old men".

Old man Bachlu knew many things...

....

Discussions between Milu and Srikar were common. Sometimes I understood and sometimes I did not...

"Milu, in the book Bhamati, Vachaspati says that the basis of ignorance of living becomes the subject. You will accept which method for self-introspection? How can the untruth be the cause of something? How can the fact of the existence of something prove something as true; and how it can prove its existence in three ages? That which is neither true nor false; and which is also not both, only that is unspeakable. Without any subject and the knower of that subject, how the concept of zero can be explained? Milu,

Kumaril says that the Atman (soul) is living inertia. During the awakened stage, it is knowledgeable and during sleep, it is without knowledge. Milu, Vachaspati says in Bhamati that a person expert in a science that is without self-introspection behaves with society in the same way as an animal behaves with it. He flees on seeing a person coming holding a stick; and if he sees someone coming with a basket of food, then he goes near to him. It means that he fears fear."

***

It was the season of mango fruits.

Monkeys and *Nilgais* leapt from tree to tree, and the Bison trampled vegetables growing in the fields behind the houses in the village.

"Everything has been destroyed, Bachlu. I will go to the orchard in the morning. The *Nilgai* has already bitten a lot of fruits and crops, now these monkeys are after the mango fruits."

I did remember that during the mango season Monkeys and Nilagais had a great feast every year.

It was the mango season. So, Milu would have to begin guarding the mango orchard. The flowers had just begun turning into fruits. Milu had to construct

a loft; I also helped him. We were just returning after cutting the bamboo. It was early in the morning, and the red in the sky had a yellowish hue. Near the small pond, I saw Bachlu...

-

I began to come forward through the pathway in the field. Then I saw some blood... I became nervous after seeing the blood.

But I relaxed soon. I then saw the sharp leaves of bamboo had bruised the girl's hand.

The girl had tears in her eyes. Milu cleaned the blood and put some damp soil on her bruises.

"What are you doing?"

"The flow of blood will stop. It will stop bleeding now."

The girl had run through the field. -"What is your name?"

"Ananda".

"From which village have you come?"

"From this village."

"From this village?", both of us exclaimed together.

Yes, Ananda was her name. And it was their first meeting, Milu, and Ananda.

....

The loft in the mango orchard was constructed. But Ananda was not seen after that.

Milu often asked about her.

-To which quarter of the village does she belong? She is neither from the quarter of the Mishras nor from the quarters of the Westerners or the Thakurs, he kept thinking.

-If she had been from the quarter of scavengers, then I would have known her.

-Then how she is from our village, and if she is from our village then why have we not met her till now?

But in between these events, a coincidence occurred. In Milu's quarter, an investiture ceremony of Phude's son was held. On that auspicious day, I had gone outside the village to the tanner's quarters to cut bamboo. I also had to call the men who would play the pipes.

"Hirua brother, O Hirua brother".

"He is coming".

A woman's voice was heard. The voice seemed familiar to me.

"Who are you?"

"I am Hirua's daughter. What do you want?"

"Your father did not come for the bamboo cutting ceremony; the voice of his pipe is missing there. I have come here to call him."

"He is preparing for that occasion".

"What is your name?"

At that very moment, a girl came outside, pushing aside the creepers which were hanging from their house enclosure made of bamboo.

"I am Ananda. I recognised you. What is your name?"

I was feeling cold. But I had to answer.

"Bachlu."

"And your friends' name?"

"Milu, son of Pandit Srikara."

I told Milu's father's name to Ananda, although she did not ask for it. Not knowing why...I told her.

At that moment Hirua came out with his pipe. I accompanied him to Milu's quarter of the village. On the way, I asked Hirua- "Ananda is your daughter but I have never seen her."

"She has lived, most of the time, at her maternal uncle's place. But now she has come of age. So, I brought her to the village."

"When will she go to her maternal uncle's place?"
"No! Now she is of marriageable age. She will remain with us."
Milu, my friend, had been asking a lot about her. I kept thinking about how he would react after hearing about the news of marriage. I wished that Ananda would go back to her maternal uncle's village and then I would be free from Milu's repeated questioning.
But now since Ananda would remain in the same village as Pandit Srikar's son Milu, what would he do? Oh ... I, myself, am thinking out of context. Milu had naturally asked about Ananda. That does not mean that ...but does it mean..., then?
The son of a Brahmin and the daughter of a Tanner... Will Pandit Srikar approve of this relationship? Will the village people approve of this relationship?
Oh...I am again thinking out of context. I could hear the pipe blowing. People moved forward towards the bamboo plantation, and through the field, Milu and I accompanied them. On the way, I tried to locate that place. The place where Milu and Ananda first met ...we could hear a faint voice ...a beautiful musical sound... The boy, whose investiture ceremony was

going on, had marked the bamboo. The bamboo now had to be cut. Construction of the sacred loft in the courtyard had to be completed today as it was an auspicious day. After much labour and sweat, we finally completed the work and only then my mind was at peace. After that Milu and I started walking through the field.

But Milu started asking me questions about Ananda again. He was my Lord Rama, and I was his follower, Hanuman.

Sitting on the loft in the orchard one day, I said to Milu:

"Milu. Please forget her. Why are you bent upon giving her a bad name? Ananda is Hirua's daughter. Although she asked only your name, I told her both your and your father's name".

"She asked for my father's name?"

"No, but..."

"Then why did you tell her my father's name?"

"One day she would come to know ..."

"That day I would have faced ... now she will ignore me ... now I have to put in some extra effort."

"What effort? You are Brahmin Srikar's son, and she is the daughter of Hirua, the tanner. Why are you

bent upon giving her a bad name?"
"I will marry her, why I would give her a bad name?"
"Who are you deceiving?"
"I am deceiving nobody, dear friend."
Milu took decisions impulsively. He was Pandit Srikar's son. Srikar was an exponent of the Mimamsa school of Indian Philosophy. I had seen the palm-leaf inscriptions lying everywhere in his house; so, I did not believe my friend.
"I have never seen her in the village."
"You never stay in the village for long. You returned only last year from the school of your teacher."
"But you had also not seen her."
"She has been living in her maternal uncle's village."
"Will she go to her maternal uncle's village again?"
"No, I had enquired again about that. She will now remain in the village."
***
Last year, Milu's mother died.
Srikar Mimamsak became almost crazy. The village people were worried: How would there be the preservation of palm leaves in this year's Leo zodiac of the sun? Srikar had been grappling with this anxiety and so he became almost crazy...it was being

discussed by the people of his quarter of the village.
....
Hirr...hirr...hirr...
From my quarter of the village, Domasi, Milu and I were shouting hirr...hirr and following the pigs. We reached the tanner's quarters in the village. Ananda, however, met us midway. Along with the pigs, I moved forward. After a while, I turned my head around to overhear the talk between Ananda and Milu.
Hirr...hirr...
This time Ananda shouted "hirr" and I smiled and moved further along with the pigs.
This went on for quite some time. Hirua was agitated and came to me several times. Hiru's wife began praying for her daughter.
How distant is the temple of the Goddess?
How distant is the temple of Lukesari?
Many miles I went for an appeal.
Goddess, look unto me.
Many miles I went for an appeal.
Goddess, look unto me.
Four miles away from the temple of the Goddess.
Eight miles is the temple of Lukesari.

Ten miles I went for an appeal.
Goddess, look unto me.
Ten miles I went for an appeal.
Goddess, look unto me.
Which flower is for the temple of the Goddess?
Which flower is for the temple of Goddess Bandi?
Which flower for my chosen appeal?
Goddess, look unto me.
Which flower for my chosen appeal?
Goddess, look unto me.
This flower is for the temple of the Goddess.
That jasmine flower for the temple of Lukesari
The Marigold flower I chose for appeal.
Goddess, look unto me.
The Marigold flower I chose for appeal.
Goddess, look unto me.

....

Hirua came to Domasi, the village quarter of the scavengers.

"What will happen? How will it happen?"

"All false..."

"I promised him that I would accompany him to Srikar Pandit."

And I accompanied him one day to Srikar Mimamsak.

"Srikar's wife died soon after the Leo zodiac of the Sun. After that Mimamsak became crazy ... people say, people who were from his quarter of the village. The people of the village and the learned people of the area respected him. I am telling you what I have seen with my eyes.", I said to him on the way.

Talking thus, we reached pander Srikar's house.

"Come Bachlu. Hirua, come and sit down.", saying that Srikar relapsed into silence. After the death of his wife, he had become like this. He seemed normal but suddenly would become lost in silence.

"Uncle, the courtyard of your house is empty. How long will you let it remain so? Why don't you get your son Milu married?"

“Milu has already made his decision about his marriage."

"When and where?", I became agitated and asked. Hirua seemed to look towards me with relieved eyes.

"He has decided to marry Ananda. Her father has come with you."

Oh... and Srikar Pandit was that type!

And Milu was of that type too! He has already hypnotised his father. But a person from Srikar's quarter of the village overheard this talk.

We all were seated when that person came to Srikar's house, accompanied by some other people. An argument ensued between Srikar Pandit and these people. The opposite argument, word for word, ensued.

"Srikar, what type of demeanour is this?"

"Which type of demeanour?"

"You do not have any sense in distinguishing high and low Mimamsak?"

"Dear learned folks! What is this high and low differentiation?"

“That means that high and low are only meanings of words. And the analysis that we have done after making it a sentence is selfish?"

"If you do not believe then surrender the selfish content from the sentence. All fallacy would be falsified."

"Does this mean you are hell-bent on carrying out the marriage between Milu and Ananda?"

"Dear Learned Folks! You confuse snake for rope because both have a separate existence. If you squeeze your eyes shut, then you would see two moons; then you place moons in two real places in the sky. The reason for fallacy is not the subject but

the attachment, although both purpose and result are true. And here also the knowledge of all subjects cannot give knowledge of the self. One's nature is described by knowledge of self through the concept of self. Self is the subject and the object both, of knowledge. The knowledge of self is both subject and object. The meaning of substance is obtained through attachment. The meaning of a word is near its inference after we hear the word."

"You are creating a fallacy of words. We all see that you are determined to get them married."

"When desire does not get fulfilled then it is envy.", Pandit Srikar commented.

"Do you think that all this that we are saying is out of envy? Don't you give any value to caste?"

"See, Ananda is full of good qualities. My caste and hers are the same, and that is the truth and known to all. She will be able to preserve the legacy that I believe. And that is my decision."

"And that is my decision," these words did not enter my and Hirua's ears simultaneously. I had known Srikar and Milu for a long time. But this type of unexpected decision to which I was accustomed Hirua was not. Hirua realised what these words meant

after some time. He was amazed when he turned and looked towards me.

Then Srikar Mimamsak pointed a finger towards one person, an astrologer.

"Jyotishiji, you select one auspicious day. In this season this holy marriage should be held. The Leo zodiac of the sun is arriving. Before that. Does anyone of you have any objection?"

All stood on their feet with bowed heads. Who would dare to oppose Srikar Mimamsak?

"All of us came here to discuss. But if you have already taken a decision then there remains nothing to oppose."

Mimamsak raised his hand, and all became silent.

I and Hirua moved slowly away from there.

Hirua took such a deep breath that I could feel it.

....

It was not that any other obstruction did not come.

But that crazy Srikar Mimamsak was a scholar of repute. Ananda became his daughter-in-law. She was accepted not only in Milu's quarter of the village but also among all the scholars in the vicinity.

....

In Ananda's father's house, the marriage ceremony

was organised. I had heard the song, full of life, I still remember:

The black bee that slept over the hill
Gardener-daughter sleeping in the garden.
Get up gardener-daughter, keep the garland.
The black bee that slept over the hill
Gardener-daughter slept in the garden.
Get up gardener-daughter, keep the garland.
With what flower I would cover Goddess Lukesari
With what I would make her clothes
With what flower I will knot to make it an ornament
Get up the gardener-daughter and place the garland.
With Arabian jasmine flowers, I will cover Bandi.
With Spanish jasmine, I will clothe her.
China rose would be the ornament of Lukesari.
Get up gardener-daughter, thread the garland.
Get up gardener-daughter, thread the garland.

....

Srikar Mimamsak became more composed after assigning the task of preserving the palm leaf inscriptions to Ananda. After his wife's death, the poor man was apprehensive regarding that important work of his.

Ananda's role in preserving these palm leaves seemed like a divine interference. In a sudden turn of events, Milu told me how he had convinced Srikar Pandit about this marriage. The daughter of a Brahmin would be busy cleaning utensils and Pooja materials; she would be busy making an earthen image of Lord Shiva, and by then the palm leaves would get damaged.

He could not allow these palm leaves to be destroyed; Ananda had to get married to his son and come to his home, Srikar Mimamsak had decided.

Milu was grateful for his decision.

Srikar had aged. Srikar and Ananda were still very much active in holding their philosophical discussions.

Ananda sang:

When twelve years passed, and the thirteenth arrived.
When twelve years passed the thirteenth arrived
Folks my mother-in-law calls me tigress.
She would banish the tigress from her house.
Folks my mother-in-law calls me tigress.
She would banish the tigress from her house.
Outside your courtyard of yours is standing the moneylender

Folks, give me Madar and Thornapple, I will grind and will drink it.

Folks, give me Madar and Thornapple, I will grind and will drink it.

The beloved came from outside and sat on the bedstead.

The beloved came from outside and sat on the bedstead.

Folks, tell the thoughts of your heart; after that, I will drink poison.

Folks, tell the thoughts of your heart; after that, I will drink poison.

When twelve years passed, and the thirteenth arrived.

Folks, my mother-in-law calls me tigress.

I will banish the tigress from home.

My mother-in-law beats me, my sister-in-law beats me.

My mother-in-law beats me, my sister-in-law beats me.

Folks, these will go, and all the wealth would be mine

Folks, these will go, and all the wealth would be mine

Keep silence; keep silence proud women you are great, proud women.

Keep silence; keep silence proud women you are

great, proud women.

Proud women, I will perform holy-basil-plant oblation and will squander all my wealth.

Folks: I will perform pond oblation and will squander all my wealth.

Srikar Mimamsak would jokingly ask- "Ananda, you do not have a mother-in-law, then can you say that she is calling you a tigress?

"Therefore, I am singing, everything I have, but ..."

While speaking Ananda's eyes were full of tears. I still remember this.

"I caused you pain by telling this."

"What pain; I do not have a mother-in-law, but I do have a father-in-law."

Seeing Srikar happy, Milu always felt satisfaction.

....

Even after Srikar Mimamsak's death, Ananda continued to instil life in these palm leaves.

At the proper time, Milu had two daughters, Vallabha, and Medha.

I had seen the joy on Ananda's face. She had gone to her mother's place, where she gave birth to the twins.

You Red Fairy. O Pink fairy

You Red Fairy. O Pink fairy
O Over the sky would dance the Indra Fairy
O. On the rose would dance the Indra Fairy
At the proper time, he had a son. When his son Megha grew up, Milu sent him to Benaras to study.
The days passed, his daughters grew up, and both Medha and Vallabha were married. Milu knew inner satisfaction and peace.
His son's marriage was also performed in the meantime. Megha began teaching in Benaras. Megha, Medha and Vallabha all three came to the village at least once a year.
People forgot many things about them.

2

The Stage of Bhamati

Ananda was busy preserving the palm leaves of Milu's father; even in the intense heat, Milu still remembers.
Ananda's whole life was spent with Milu and when she was not present then how could Milu survive?... Milu did not listen to the holy Garur Purana. Milu liked to hear Mandan's Brahmsidhi and Vachaspati's

Bhamati when he felt in the mood to listen to something. If his daughters insisted, then he would hear Kumaril's philosophy about self.

Srikar often spoke many things about the science of words and the philosophical writing of Bhamati. We ascribe too much meaning to words and then begin the confusion.

"Teacher; after my wife's death, I am in distress. What is this life? Where will Ananda be?"

"Milu; be composed. This lesson of Brahmasidhi will remove all your illusion. In Brahmsidhi there are four divisions - Brahma, Logic, Command and Accomplishment. In the Brahma division, the discussion is on forms of Brahma, in the Logic division it is on proof, in the Command division it is on the liberation of living beings and in the Accomplishment part, there is a discussion on the proof of Upanishadic thoughts. Milu, there is no subject apart from liberating knowledge. Liberation is knowledge itself. Mandan gives value to the mean knowledge of Man's intellect. He values work. But these alone are not enough for liberation. The sound word was given meaning through the explosion that Mandan saw. So, he is different from Shankar in a

way that he identifies this explosion and gives identity to it, but Shankar does not believe in any identity less than that of Brahma. So, Mandan is a purer non-dualist as compared to Shankar. Milu, Mandan does not believe in abled and not-abled as mutually opposed. This sometimes means action-based difference, but that difference will not become an original element. So that Brahma would remain in all differences and still would do every work. Look, the thought at the Bhamati stage of Vachaspati and the philosophy of Mandan, are in coherence. On Brahmsidhi of Mandan, Mishra Vachaspati wrote an elucidation called Epistemology Critique. Although that work is now not available".

"Then how did epistemology critique come forward?"

"In Bhamati of Vachaspati, there is a discussion about it."

“But before knowing the thoughts of Mandan I feel that when he lost a discussion with Shankaracharya then how one would benefit from his defeated theories and how one would get peace?”

“See, Mandan was defeated; the evidence of this is not available in the writings of Mandan. Mandan was a supporter of the theory of explosion, but

Shankaracharya denied it. Mandan was a supporter of the opposite fame of Kumaril Bhatt; but Shankaracharya's pupil Sureshvaracharya, whom people often identify with Mandan Mishra, opposes the opposite fame theory."

"That is right. If Mandan had lost, he would have followed Shankaracharya."

"Now tell me, the Sureshvaracharya, who was appointed as head of Sringeri Math by Shankaracharya, says that ignorance is not of two types, but Mandan mentions two types of ignorance in Brahmsidhi as non-acceptance and wrong acceptance. Mandan tells living one is an abode of ignorance, but Sureshvaracharya disagrees with it. Mandan opposes Shankaracharya but Sureshvaracharya follows him."

....

Monkeys and Nilgais are tearing down the fruit trees and the male buffaloes are trampling the cultivated land behind the dwelling houses. Now for my sake, the village people would not stop rearing buffaloes.

"Four monkeys are in the orchard, and they are damaging the mangoes. I had gone there. In the evening, all the monkeys were perched on top of the

trees. Till evening we, father and son duo, took care of the orchard. Now the monkeys have fled when we threw wooden missiles, but then they went towards your orchard."

"All has been damaged. At night I am not able to see. In the morning I will go to the orchard. The Nilgais have also been damaged a lot. And now these monkeys are after mangoes. Let them damage when..."

"The Nilgais were completely gone from our area for some time. How have they resurfaced again? They must have crossed the river from the next village during the night..."

"I don't think that is true. These Nilgais have come from the Nepal side during the floods. Let them come when..."

"I told you about the monkeys."

"That would be done."

"All right, brother: then I am going," I remember the year when Ananda and Milu had met for the first time when during the month of mangoes, the Monkeys and Nilgais had suddenly disappeared. Now when Ananda has departed, these Monkeys and Nilgais have resurfaced again from nowhere. Not

even fifteen days have passed since Ananda's death...
....
Bachlu left the place and on Milu's forehead thick lines of anxiety began moving, one towards the other like waves do, interfering mutually, the old waves turning into new waves and moving forward. He calls his daughters, his voice reaching across the courtyard.
"Daughters! Jayakar and Vishwanath had gone to the orchard today; have both returned or not? I heard that the monkeys are up to mischief there. From tomorrow Jayakar and Vishwanath will not go to the orchard, tell them. Today monkeys came to the orchard; you did not tell me this. What should I do after hearing this when ..."
"I did tell you, father, but these days you remain in your thoughts. Then I got tired after repeating it, so I stopped."
Yes, Milu nowadays is lost in his world. The mangoes had begun ripening soon after Ananda's death... After so many years these Monkeys and Nilgais have again resurfaced to remind us of something!
....
Vallabha, the mother of Jayakar, and Medha, the

mother of Vishwanath, both sisters have come to their mother's house after a long time. They met each other after so many days. The sons-in-law of Ananda have also come: Visho, the husband of Vallabha; and Kanh, the husband of Medha. Megha has also come with his wife and children.

Milu is calling for his wife ... Ananda ... Ananda. Then he remembers that she is gone now. Then he begins to call ... where is Vallabha ... where are you, Medha? Where are you, Jayakar, and Vishwanath?

Vallabha and Medha both come, and Milu begins singing. Ananda often sings the song: the songs that Ananda sang for Vallabha and Medha.

Red fairy. O. The Pink fairy

Red fairy. O. The Pink fairy

O. Over the sky would dance the Indra fairy.

The Goddess of the garland of red blood is standing at the door, the devotee has become poor.

O after she became poor, she is standing near the door of the blood-garland goddess

Mother, we would have to give money to the poor.

Mother, we would have given money to the poor.

Mother, we had given money to the poor.

Red fairy O pink fairy

Mother, O after she became blind, she is standing near the door of the blood-garland goddess.
Mother O, give an eye to the blind immediately.
Mother O, give an eye to the blind immediately.

The father and both daughters began crying.

....

“Ananda's death has been a disaster for you. Even though you are from the Brahmin caste and Ananda is from the tanner caste, the love between you two is incomparable. Do not be unhappy over her death. Brahma is without sorrow. The fanciful face of Brahma is pure joy. Thereafter your unhappiness over Ananda is inappropriate. Brahma is the one who oversees. The visible ones are changeable and do not have any relation with the overseer. This world is not simply a fallacy, but it does have an existence. But this practical existence is not true. Milu, there is a difference between consciousness and unconsciousness; but that is not true. Living beings are of many types and ignorance is also of many kinds. Ignorance is one vice but the reference to it cannot be Brahma, it cannot be a complete soul. Its reference can only be an incomplete soul. Ignorance

then is not true, but it is not a major untruth either. Milu; please remove this ignorance; that is called liberation, that liberation which Ananda has achieved."

And on Milu's face, complete peace could be seen.

....

Milu remembers the discussion he had once with Ananda, a long, long time ago...

"Ananda, when I am talking to you, again and again, I am gripped with fear. My father's weakness is his possessiveness for palm leaf inscriptions. So please remember all this: when my father asks you how these palm leaves should be preserved, then your reply should be: by protecting the books from water, oil, and loose binding, by drying these under the shadow. These books contain five hundred to six hundred leaves. I will bring some of those books for you to see. One leaf is a hand long and around four fingers broad. These are covered with wooden frames on top and bottom. On the left side, there remains a hole through which a rope passes thereby binding the leaves together."

"Your father would agree?"

"He will have to agree. He does not have the means to bring a Brahmin bride. I once gave a farmer two rupees in advance for buying some land. But my father brought the advance back. He is saving money. He will have to spend seven hundred rupees to have his son married to a good Brahmin family so that his superior genealogy is preserved. And that Brahmin bride would come and preserve his palm leaf inscriptions?"

After the death of Milu's mother, Srikar became almost crazy; the people of his quarter of the village often said.

The village plague destroyed two-quarters of the village; those of the Mishras and the Westerners almost got annihilated. How many people in the surrounding areas died, nobody could count.

Milu got an opportunity so that his father could meet Ananda. Srikar saw in Ananda much more besides the quality of palm leaf preservation techniques.

Milu was victorious. Milu, of the Nyaya School of Philosophy, had won over Srikar of the Mimamsa School of Philosophy!

And the marriage of Ananda and Milu was thus solemnised.

***

He remembers his love talks with Ananda. Milu, it seems, is going to meet her. Ananda has died. She slipped into the Balaan River. The marks of her feet slipping into the river are quite visible.

Milu sees that mark and his heart fills with joy, he slips into the wave of emotion...

Ananda and Milu would meet very often, and take walks in the fields, the orchards, and the grazing grounds, beside the river. Milu did not jump into the river. This slope had become slippery, thanks to the young boys. Milu has a lot of memories of this place, he had often sat over here and then rushed forward at great speed into the river, cutting the waves in the forward direction.

"Hey, come and do this.", he said.

"That is not a big deal."

"Perform first, then only I would believe."

Ananda tried carefully but...

He could not stop her, especially beside the river.

***

She must have come here ...and then she slipped ... and drowned.

She might have come to remember something.

Yes. Ananda has arrived. Bachlu, listen, listen to this song.

Behind the house is the tree of china-rose flower
It is laden with fruits and flowers.
A parrot came from the northern state.
The parrot sat on the china-rose tree.
The parrot eats neither fruit nor flower.
It is destroying branches and leaves.
The parrot eats neither flowers nor seeds.
It has destroyed branches and leaves.
Beside the house, there lives a jackal.
O Jackal, please capture this parrot sitting over the tree
Once tried.
Twice tried.
A third time the parrot flies
Neither this parrot is a mystic
Nor is the partridge.
It is like a conveyance for hen-sparrow.

"Brother; are you not able to hear this song?"

"Brother, I am hearing and seeing. Ananda, my sister-in-law, is singing. I also heard this song the day she died; it was she, singing-

In the courtyard of Goddess Lukesari, there is a tree

of sandalwood.
Beneath that the cuckoos clamour."

It was not the fallacy of words.

The next day after the ritual of fish and meat and after the Pooja of Lord Satyanarayan, Ananda neither cut the sandalwood tree nor encircled her courtyard. The next day beneath that sandalwood tree the villagers saw two dead bodies in the tanner quarter of the village. The voice of Ananda echoed in the sky; all the village folks heard this:
Whichever jungle you would go to dear lovable cuckoo.
A mark of the garland of blood would be left.

It was not the fallacy of words.

Annexure Four

The Cattle Grazer Brahmin Village (Mahisbar

Brahmanak Gaam)

One thousand heads, thousand mouths, thousand types of gossip, all true and un...

The Shudras have come out of the feet and so has the earth.

Garh Narikel, a village. Cattle-grazer Brahmins predominantly inhabit it.

Ponds and trees are all around this village. In this village one...two...three and one more, four ponds exist.
Exactly it is not so. There are three more ponds in this village. One is in the northern direction of the north pond, popularly known as the gigantic pond. People say that some monster dug this pond in just one night. But even after digging it for the whole night, the monster could not install the central sacred wooden pole in the middle of the pond. As the monster was in a hurry so he left the shoe of his one leg there beside the mound and left the place. For many years that huge shoe remained there but again

after many years, during the flood, that too got lost. So, the only evidence that was there vanished. This pond is far away from the village, so no relation between this village could be established with the Chhatha festival. Yes, but this pond is mentioned during the ceremony of the sacred thread. Distinct types of fish reside in this pond. There is never a dearth of fish here. No need has ever been felt for putting seeds of fish (small fishes) into this pond. There is an annual fish-catching festival and barring the southern quarter of the village, the whole village gets its daily share of fish for at least one month.

In the southern direction of the south pond, there is a pond called the Buchiya (in the name of a person) pond. It is also far from the village, but there is a sacred wooden pole installed in the centre of this pond. When this central sacred wooden pole was being installed a big ceremony was thrown by the great-great-grandfather of Zamindar, Piyar Bachcha (yellow boy). He had organized a grand great feast. This pond is far far away from the village and in all directions of this pond, there are fields only. People rarely come here to take a bath. Here too there is an annual fish-catching ceremony, but that is only for

this southern quarter of the village. There are many things attached to this pond. During Durga Pooja goddess Durga proceeds to her husband's place, on the last day of the festivities. On that day, the idol of the goddess Durga is immersed in this pond. Not the men, but yes, the women weep bitterly at the time of immersion of Durga. The idol of Durgaji is not made in this village, no question of it being constructed in the southern quarter of the village. But it is immersed in this pond. This idol of Durga is made and worshipped in the neighbouring Garh Tola (small village). The Garh Narikel people are mischievous ones. Till the sixth day of the Durga festival, the idol of Durgaji remains covered. Only the artist can see her because if he does not then how the idol is constructed? Any other people, however, would become blind if they see the Durga before being unveiled. Yes, but after the ceremony of Belnoti- when the eye of Durga is placed out of an invited wood-apple fruit, the idol of Durga is unveiled and then only the people can see it. And from that day the actual festival begins. If the idol of Durga is made in this village many people would become blind before the sixth day of the festival. The

neighbouring village is not a less mischievous one, it is only the degree. In the name of the festival, all of them become disciplined. In the name of their village, the suffix is added, tola (quarter of a village) suffix. But that does not make it a quarter of a village; it is a full-fledged village. Garh Tola village is also inhabited by the cattle grazing Brahmins. In mischievousness, there is always competition between these two villages. If you pass through the Garh Tola village, the lads sitting in front of the verandas of their houses beside the road would often pass comments on you. But the naughty boys of Garh Narikel will consciously go through that village. But the disciplined ones pass through the road beside this Buchiya pond. Although the route is circuitous; it is safe, do not mind.

There is one more pond in this village.

Towards the eastern side of the village, to control these two rivers Kamla and Balan, two dams were built. One is in the north-south direction, adjacent to the village and towards the eastern direction. If you move forward towards that dam, you will find the Kamla River, and then her brother the Balan River. And further towards the eastern direction, you will

find another dam in the north-south direction. And between these two enclosures lies the Balli pond- in the name of a zamindar. Near this pond was a large football field. Due to siltation and due to some wrongdoing by the zamindar, this pond and that field got merged in the name of chakbandi (bringing together lands of one person at one place through mutual- often forced- exchange). The government had emphasized the chakbandi for some unknown reason, perhaps because it increases food production. The land owned by the Surju Bhai, filled with cattle dung and therefore very fertile, merged with Yellow Boy (Piyar Bachcha)'s land due to this chakbandi. In between the dams, there is a grazing field called Bauwa Chauri, used by the herder to graze their cattle. The cattle grazers come here, play here, and swim in the Kamla River. Sometimes they let their body flow in the Kamla River and sometimes they swim against the stream of the river. Between the dams, there is one-quarter of the village, the quarters of milkmen. Earlier it was part of the village but now their voter list has been shifted to Jhanjharpur Bazaar. Long long ago, at the village school, there was a voting booth. These people were not allowed to vote

at that booth, now it is the other way around.

Some of the graduates of Bauwa Chauri- as they are called jocularly- work in Delhi and Mumbai and some of them work in Saudia (Saudi Arab and Middle East). Some of them are security guards and some of them have started a firm that deals in security guard services.

In the village there are many mango orchards; the big orchard, the Kharhori (near to the habitations) where new trees had been planted, the Bhorha (near the abandoned course of a river) orchard; and the orchards over the mounds of the ponds. Earlier in Kharhori, there was agricultural land only. But once a person planted trees on his land it brought a shadow to other people's land. So, the other people's production of paddy diminished. For some time, he talked about the mischievousness of his neighbour, but he had to plant mango trees too in his land later. There is also an orchard of rose apples, all the sky-high trees there. The Pepper trees are all around, at the village deity's place and the school compound; you will find the root of the pepper tree here and the branches of the roots all around the place.

Beside the village, roads are trees of wild betel nuts, many types of shrubs used to clean teeth, the bamboo plantation, several types of flowers and thorns, and the sensitive plant, everywhere in all the orchards. Over the broad mango branches, the guards put their beds and slept. But there is only one banyan tree, beside the black metal road near the quarters of Muslims.

The lands are of diverse types. The land between the river dams and the sandy land is now being called the other-side land by the people. A creeper *tricosanthes dioica*, the watermelon, musk melon, sweet root; the cultivation of all these is done here. If you want to buy the cheapest land, then come here. But after the flood recedes, you will find the shape and size of the boundaries of your land changed. If in one year, after the flood, the shape and size of the boundary diminish, there is no need of inciting any quarrel, as the goddess Kamla River might increase the area the very next year. The cultivation of paddy is also in existence. But that is often by chance, in some year even after sowing thrice it would be swiped away by the flood every

time, but in some years the goddess Kamla River would fill so much fertile mud that whatever per Katha production you are expecting, it would produce even more than that.

If you have a good budget, then buy the land near the habitations or the white teak trees. Here people are buying land more for residence than for cultivation.

The land near the Dakahi pond is called Barhamottar. In the old days, some might have received this free land from the King. In the old days, it is heard, these lands had good production, but now a day these remain always filled with water. The paddy seeds are thrown (different from the usual method of sowing the saplings, it, however, results in less production) and paddy is cultivated in this manner in these lands. The big plots, near the roads, near the Bhorha (besides the abandoned river course) and near the Purnaha (in the midfield) are used for cultivation. Besides some people have started cultivation on the curved land of the village enclosure near the dams. In geography books terrace cultivation is said to be practised only on hills, here you will find terrace cultivation in plains on fabricated hills.

The weeping sound of people, whose milk-giving buffalo just died, can be heard often. The magical obsession can also be seen. Often some mischievous lads throw flowers and unbroken rice, worshipped by a magic man or woman, during the night at somebody's gate. It often leads to a string of abuses by the offended household, who thinks that some bad omen is going to grip their family. But the people have come to understand now that it remains the work of some naughty boys.

Agriculture-fishing-animal husbandry-based cattle grazer Brahmin dominated village is surrounded by literate (although a thief quarter also exists in this literate village), not that much literate; and a subdued and calm village (subdued and calm village=where people acquiesce to pressure). However, neighbourhood thieves do not dare to do theft in this village. If you have a social relationship in this village then all the old disputes in respect of land would stand settled. Ordinary people get transformed into strong ones, with a social relationship established through a marriage relationship. After the relationship, the weak ones turn into ones who have a say in society. From this village, the arms-wielding

trouble shooters visit far-off places for settling disputes. These troubleshooters settle the disputes of relatives and forcibly capture election booths. The rate of land in this village is Rupees twenty-five thousand per Katha (1/20th of a bigha) but the same type of land in a neighbouring village is available at a cheaper rate, say at Rupees ten thousand per Katha. The highlands in this village are cheaper because one cannot irrigate them with rainwater. But after these dams were built, the cost of land for those monkey-shaped people also increased. Earlier the mediators of marriage, even after seeing that a boy is getting his share of only ten Katha in comparison to monkey-shaped people's village boy getting one bigha, preferred boy of this village for marriage. Because in the village of those monkeys shaped people, subsistence is not possible even if the boy has ten bighas of land as his share. But the key to luck has now been unfolded to them; when the flood comes their highlands get irrigated. Monkey shaped...you did not understand? The orchards of that village are inhabited by monkeys, and the people of that village also look yellowish, the same as the monkeys! Monkeyish (yellow-like monkeys)! And nobody liked

the job of a teacher, so all these monkey-shaped village people became teachers. And now look at the salary of the teachers. All monkey-shaped people, when they come out, wearing Dhoti (loincloth) then people of this village get crazy out of envy.

However, the Durga worship did not begin in this village. The submissive-village people also started it. If we try, how it is not possible? We did organise Ramlila (acts of Lord Ram performed by a theatre troupe), is it a fact or not? But look, the roads started smelling of people's urine. We are lucky that Durga Pooja is not celebrated in this village. One will have to bring one's daughters during the celebration time, and the cohesion that these villagers have among themselves would break the party politics related to the Pooja brings.

The village is, however, of cattle-grazing Brahmins.

Among the Brahmins of the village are Indrakant Mishra, Raman Kishor Jha and Arun Jha. On the day of the Sukhrati festival (on the next day of the Deepawali festival, the festival of Hindus of Mithila) if you ever see the sport played by the buffalos of these cattle grazer Brahmins, you will lose interest in

the game of polo. The pig purchased from the Dom caste of Samiya village is placed before the buffalos, drunk with cannabis drink. The cattle grazers who are sitting over the buffalo in the Central portion of the animal is an amazing scene to watch. In this village, there are other castes too.

Between the dams, on the high mound is the quarter of milkmen. Even during the flood this quarter of the village is never touched by flood water. Transportation during those days is by boat. The rowers of the boat inside Kamla are not the people from the fishing community but those from the milkman caste. They receive grain from the villagers for their services. Yes, but people of other villages are charged in cash for the services.

There is one Muslim quarter in the village, they are in the vegetable business, but they do not grow vegetables but only sell them. In that quarter lives Mohammad Shamsul. His son lives in Saudia. This quarter is near the black metal road on the outskirts of the village. The people of this quarter of the village have registered their names in the voter list of the adjacent village. Near that quarters are four families of the Dom caste. The reason for enrolling

themselves in the voter list of an adjacent village by these people is the same as it was for the people of milkman's quarter. But the villages are not made up of the voter list. So, these two quarters are still a part of this village. The necessity of Dom caste in festivals is well known. The Dom Caste makes all types of articles from bamboo, like the one for storage of grains and articles, and the bamboo fans. A Muslim quarter is also in the village. They are required, particularly for meat for the marriage party or the guests. The head of the poor animal is taken by the Durga Pooja Committee after the holy sacrifice ceremony for goddess Durga is over. In the off-season, the Muslims cut half the throat of the castrated he-goat. But after cutting the meat, they take the head and the skins in place of their wages. When these cattle grazer Brahmins sing the devotional songs in front of the Hanumanji temple and perform twenty-four-hour non-stop worship at the temple, those drums which are used during the ceremony are made of those skins.

And again, there is Dhanukh-Toli. Bhagwandutt Mandal and Adhiklal Mandal are from the quarters of the Dhanukh caste. Earlier those people carried

the gifts to other villages carrying a special bamboo stick on their shoulders, having two strings on the two sides. But now this work is undertaken by the people from the Dusadh caste also. Agriculture is the avocation of people from the Dhanukh quarters and Dusadh quarters. Yes, earlier these people worked as workers, but now they work on a co-sharing basis. In times of strife, there is not a single month when you will not find ladies from these quarters of the village wielding blackened earthen utensils and displaying these to the cattle grazer Brahmins. These people may be said to practice animal husbandry, as far as the rearing of a she-goat and an uncastrated he-goat is concerned, the latter is used for sacrifice to the goddess Durga. Some of them have begun keeping one ox and turn by turn these people do plough and other agriculture work by coupling their oxen together.

Even though it consists of only three houses, the small quarters of washermen have become a separate quarter of the village. The clothes of even Marwaris (businesspeople originally from Rajasthan settled here) of Jhanjharpur town are cleaned here. The cattle grazer Brahmins go to marriage parties wearing these

flashy full pants, these are not their own, these are costly clothes of those Marwaris and lent by the washermen. The washermen give these clothes on rent for two days, the clothes of the Marwaris.

Korail, Budhan and Domi Safi are washermen. Domi Safi is now Domi Das, he practices the sect of Saint Kabir now.

A quarter of barbers also consist of just three families. Jayaram Thakur, Lakshmi Thakur and Maley Thakur, all barbers are talkative. With them always remains the list of annual donations that each family must give to these families of barbers in place of the services that these barbers provide throughout the year. They are always on the run, to claim their labour, whenever a person comes to the village from town. Whoever comes during Durga Pooja from their far-off working place, must pay their due before their return to their workplace. Earlier, these barbers went from one corridor of the village to another for haircutting. But now whoever wants a shave of his head or face will have to go to the barber's house. Yes, but if it is the marriage of a son then they go to the corridor of the bridegroom to shave the people who are going to attend the marriage party,

but he sits in one place only. Whoever is there should remain in line. It should not be like that one is coming now, and another is coming after a while. Now one from each of the family of barbers has started a saloon at Jhanjharpur. A saloon is a plastic cover placed over the bamboo pillars beside the railway track. The use of nail-pairer is almost extinct. The individuals should cut the nail themselves. During the period of condolence, after the death of a person belonging to the same clan, the wife of the barber would cut the nail of the lady, only that. And while shaving a beard with a sharpened razor, if blood comes out, it would be not due to the wrong movement of the razor but as it would be because there was some blister there on the face. No dear, this razor using the topaz safety blade is for my Jhanjharpur saloon.

There are other quarters of the village, of leather tanners. Mukhdev Ram and Kapildev Ram are prominent among them. Earlier they were residing outside the boundary of the village, beyond the bamboo plantations. But now the bamboo had been cut extensively, so it has thinned. The habitation of people has extended up to these quarters of the

leather tanners. The construction of new buildings and the placement of bricks here and there is a normal scene. Announcing with the drum to ward off evil spirits or to announce something, and to play drum and pipes are the works undertaken by them. If cattle die, till it is lifted by them, people are in the grip of condolence of death; people can neither eat nor bath.

Among the carpenters, the most respected in the village Garh Narikel is the family of Joginder Thakur. But when the titular head of the carpenters comes from the far-off village, then the intelligence of Joginder Thakur goes dim, and he utters only yes on both righteous and unrighteous utterances. Joginder has three sons, Bihari, Arjun and Shivanarayan. All are engaged in woodwork, but Bihari does ironwork too; and Arjun has become cycle-mechanic, side by side. He does all the work from minor repairs of rickshaws as well as bicycles and repairs punctured tubes. He has discovered the making of a cricket ball made of the root of bamboo; he has discovered a wooden circular plate to run through a crooked spike of iron wire; and many more games. So, when people say, look, if you read and write you would get a job; this

exception should change their views. Look at Shivnarayan, how innovative he is, he makes many things even out of useless inappropriate wood. But the hand skill of Bihari is nowhere to be found, distinct types of cuts, vertical, horizontal, crooked, and oblique cuts, he is an expert in all.

Shivnarayan discovers, but Bihari replicates those discoveries in a better way. In villages, there is no copyright available to a discoverer. On hardwood the saw and other implements of Shivnarayan get blunt, but Bihari gets out of it, not knowing how! He makes something out of weak wood and sells those in the market. For sawing a plank if a big saw is not available, he even saws the plank using the smallest available saw. He delineates the sturdy wood from the weak wood meticulously and dexterously.

Jagdish Mile is known for the holy cloth manufacturing, which is offered to the goddess. His wife is very skilled.

Bhola Pandit is a potter, he moulds and makes earthen vessels, and he makes earthen birds and earthen animals for the children too. In the making of earthen utensils, he is unparalleled.

Satyanarayan Yadav is the Raut Sir. Now the

nomenclature has changed from milkman to Yadav Sir. From the trade of milk to agriculture and to filling the village road with earthwork, all these are in his hands.

Basu Chaupal is from Khatbe Caste, he carries gifts to other villages, and gifts include fish. He sells fish in the fish market.

Chalittar Sahu and Laddulal Sahu, both are sweet manufacturers, they arranged for a temporary shop during the Durga Pooja festival. During jovial festivities or the feast related to death or death anniversaries, he gets a contract for the preparation of vegetable dishes.

Shiv Narayan Mahto is from the Suri caste, a business class.

Laxmi Das is from the Tatma community, a thread-weaving caste.

Lal Kumar Roy is from Kurmi Caste.

Bhola Paswan and Mukesh Paswan are from Dusadh Caste, earlier the milk business was held by them, but not now.

Satyanarayan Kamti is from the Keot caste, they were stationed at the farmhouses of the Darbhanga Raj. Ramdeo Bhandari is from the Bhandari caste, this

caste is a type of Keot caste, and they managed the Kitchen of Darbhanga Raj.

Kapileshwar Raut and Ramavtar Raut are from the Barai caste, they do ancestral betel-leaf business.

From the Dom caste is Bodha Malik, from the Koir caste is Dukhan Mahto, from the Bhumihar caste is Radhamohan Roy; and from the goldsmith caste, is Ashok Thakur.

Among the oil business community are Ramchandra Sao, Bauku Sao and Kari Sao.

From the fisher caste, is Jibachh Mukhiya. In Dakahi pond, once a year is held the fish catching fair. The fisher put the big net into the pond; a whole quarter of the fishers come to the pond for one whole month. Earlier the fair was extended for more than one month but now due to the scarcity of fish, it goes hardly over twenty days. Then the head of the fisher announces- Now the big fishes are no more in this pond. If we fish through the big net, none could be entrapped. But if we fish through the delicate small nets, all the small fish would get caught. And then you will have to sow fish seeds into this pond.

During those fifteen to twenty days, there remains a festival-like atmosphere in the village. This becomes

an excuse for the cleanliness of the pond. From early morning from four AM till noon, fish are caught. And till the afternoon all the villagers- except the southern quarters of the village- are given their share. All the people, the representatives from different quarters, take their share and return to their respective quarters. All the families obtain their shares out of the share of their quarters. How many shares are there out of the quarter's share, sometimes it gives cause for strife. Till she was alive, one did not talk to one's widow aunt, but after her death people remember their aunt. Maybe while she was alive, her desire to offer some share to her daughter might have been stalled by the nephew and he might have obtained a thumb impression of her dead aunt that becomes immaterial now. On this count, strife ensues, and only the wrestler whom people out of love call wrestler uncle, receives that kind of share, nobody else. It does not matter whether this widow, of wrestler uncle's courtyard, died a long twenty years ago.

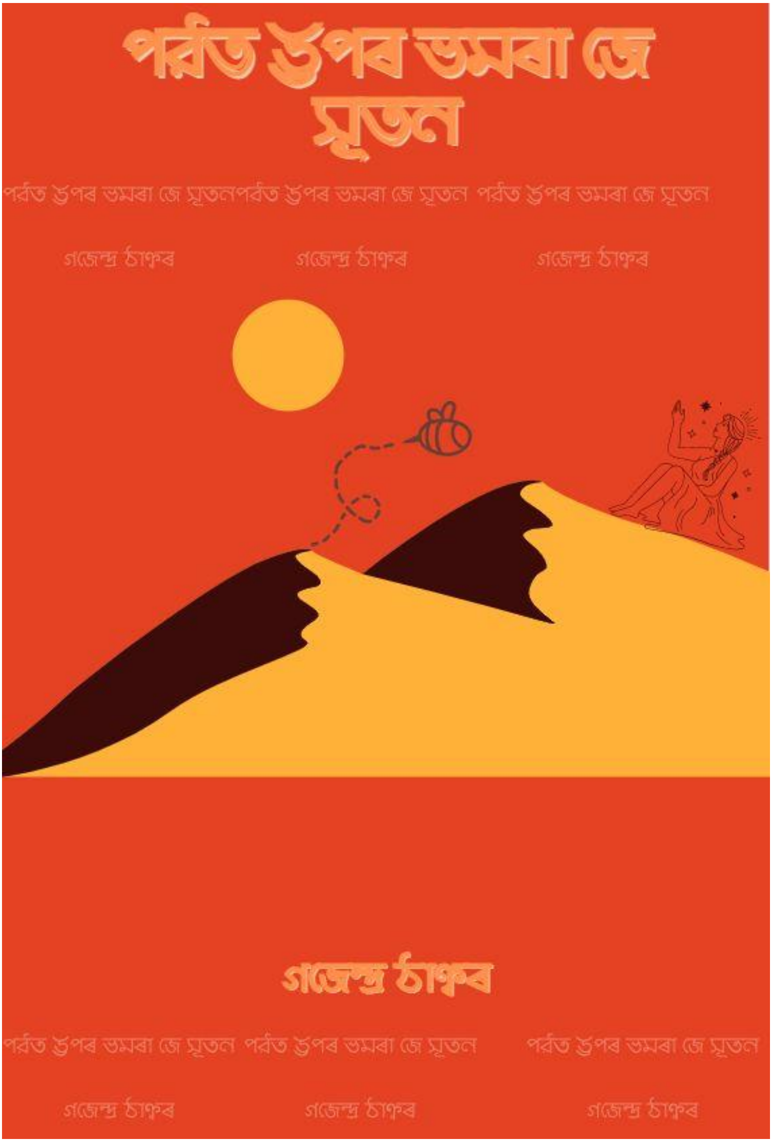
There is one more speciality of Dakahi pond. Inside this pond tortoises and fishes grow in number, on their own. Beside the pond, many types of roots and

lichens are found. The cattle grazer boys eat the sweet roots.

Buchkan Saday is from Mushhar caste. Near the Dakahi pond, there are many small water bodies, and the swampy ground may be seen around it. From there the Mushhar caste people dig the roots and eat them. In the year 1967 when most of the ponds dried, even then this big Dakahi pond did not completely dry up, although the area of the pond diminished dramatically. The Prime Minister had come here during those days, and she was shown how the Mushahar caste was surviving during those days, eating these roots.

These are the people who are having a say in the village of Garh Narikel.

But the village is known as Cattle Grazer Brahmin's village.

পৰ্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল
গজেন্দ্ৰ ঠাকুৰ

पर्वत ऊपर भमरा जे सूतल

পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল
পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল

গজেন্দ্র ঠাকুৰ
গজেন্দ্র ঠাকুৰ গজেন্দ্র ঠাকুৰ

गजेन्द्र ठाकुर

পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল পর্বত ঊপৰ ভমৰা জে সূতল

গজেন্দ্র ঠাকুৰ গজেন্দ্র ঠাকুৰ গজেন্দ্র ঠাকুৰ